

BIBLIOTECA NAZIONALE
VITTORIO EMANUELE
9
17
38

DE VITA
PAVLI QVARTI
PONT. MAX.

COLLECTANEA HISTORICA:

OPERA ET STVDIO ANTONII CARACCIOLI CLERICI REGVLARIS CONquisita, digesta, atque edita.

Item

CAIETANI THIENAEI,
BONIFACII A COLLE,
PAVLI CONSILIARII,

Qui unà cum PAVLO IV. *tunc Theatino Episcopo, Ordinem Clericorum Regularium fundauerunt,* VITAE, *ab eodem auctore descriptæ.*

Domus S. Mᵉ Magdalenæ Urbis

COLONIÆ VBIORVM,
Ex Officina Joannis Kinckij, M. DC. XII.

D. JOANNES ANTONIUS Angrisanus Congregationis Clericorum Regularium Præpositus Generalis.

QVÆ de gestis sanctæ memoriæ PAVLI IV. P.M. Caietani Thienæi, Bonifacij à Colle, & Pauli Consiliarij, qui nostrum Ordinem fundauerunt, P.D. Antonius Caracciolus Clericus Regularis scripsit, iam aliquot nostri Ordinis Patrum calculo probata, potestatem facimus, vt prælo committantur. Datum Romæ, Apud S. Siluestrum in Monte Quirinali, Die 24. Mensis Augusti. M. DC. XI.

D. Ioan. Antonius Præpositus Generalis.

D. Jo. Baptista Aprilius Secretarius.

SAN-

SANCTISSIMO AC BEATISSIMO PATRI ET D.N.
PAVLO QVINTO
PONT. MAX.

ANTONIVS CARACCIOLVS Cl.R. sempiternam felicitatem.

Vae de nostri Clericorum Regulariũ Ordinis primæuis Patribus, eximiis certè Viris, vtcunq; delineauimus, Tibi nunc lubens meritò consecro, dedico, siue potius nominis Tui eximio splẽdore exorno, Pater Patrũ PAVLE Beatissime. Multa quippe sunt, quæ id facere suadent, imò officij quodam iure deposcunt. Primùm quòd Tu is es, qui Pauli IV. Sanctissimi Pontificis, & nostri Ordinis Augustissimi Conditoris & nomen & potestatem obtines Apostolicam. Deinde, quòd profectò exigunt multa ac præclara Tua in nos omnes merita, vt quicquid propemodum à quouis nostrum luce aliquâ dignum proficiscitur, id omne ad sacram istam Lucẽ Tuam, veluti ad Solem radius referatur. Iam illud prius quotiescunq; considero, prudenti simul & grato cõsilio abs Te factum arbitror, vt Pauli nomen.

men potiſſimum ſumeres; ſcilicet, vt ea quaſi teſſera ſignificatum intelligeremus, ſucceſſiſſe Te non ſolùm PAVLO PAVLVM, aut Quarto Quinctum, verumetiam Præſuli integerrimo, Sacratiſſimo Principi, Virtutum omnium eximio exemplari. Et dignitatis quidem primordia prorſus ſimilia vtriq; fuêre. Quippe ſicut ille è Supremo Hæreſeos Quęſitore, cuius Tribunal, vt in Vrbe à Paulo III. ſtatueretur, ipſe olim fuerat primus auctor, factus eſt Summus Chriſtianorum Pōtifex: ita & Tu, B. P. ex eiuſdem Magiſtratus Sigillifero, euectus à Deo fuiſti ad celſam iſtam & principem B. Petri Sedem. Benè factum. Fidei Cathedram illi per Summum honorem diuinitùs adepti ſunt, qui eiuſdē integerrimi vindices ante extiterant. Cętera multa & varia, quæ cōparatio hęc ſuggerit, non proſequar: laudare enim Te opus eſſet, cuius virtus ita cum modeſtia coniuncta eſt, vt æquis auribus laudē ægrè admittas. Ea igitur abſtineo. Interim verò Paulus ille noſter, qui Te & nomine & numine præcurrit, lætari propemodū mihi videtur, quòd Te filio M. Antonij, cuius Eruditionem, prudentiam, probitatem maximi ſemper fecit, Te inquā, Orbem pacatiſſimè moderante, ipſe promeritæ laudis lucem, quam liuor infu-

infuscauerat, iam tandem aliquādo recipiat. Itaq; hæc singula nos Pauli IV. alumnos supra mortales cæteros extimulant; vt Te, *B.P.* quasi alterum nostrum parentem Paulum obseruantissimè veneremur, Tibiquè pium fidumque obsequium, vnâ cum hoc, quē damus libello, alacriter offeramus. Accedit ratio altera, quæ nos ipsos propius tāgit, ista scilicet Tua erga nos singularis munificentia, & verè paterna charitas. Duas in Vrbe nostri Ordinis Domos, familiasque penè assiduis alimentis foues, rerum nostrarum, quà publicè, quà priuatim, adeò satagens, vt Supremi mortalium, & cōspicui Ecclesiæ Capitis prouidentiam nobis contemplari liceat, &, quod satius est, experiri. Et debebitné igitur Ordo iste Clericorum Regularium Romæ ortus, in Æde Principis Apostolorū Summo Numini consecratus, Christi Vicario proximè subiectus, aliò per me ducere hos suos Patres, quàm ad Te Vrbis atq; Orbis sacratissimum Principem, Christiq; in terris vices amplissima auctoritate gerentem? Hi certè Quatuor Viri quorum nunc gesta aliquot posteris imitanda describimus, sua sponte huc veniunt *B.P.* Agnoscunt enim Vrbem, quam ipsi superiore sæculo omnium primi Religioso Clericorū instituto decorauerūt.

Agnoſcunt Vaticanam Aram, ad quam ſeſe Chriſto ſpiritales victimas exhibuerunt. Agnoſcunt primariam iſtam Cathedram, è qua Sanctiones Ritusq; noſtri lucem, decus, firmitudinem acceperunt. Agnoſcunt deniq; hos Colles, hæc Mœnia, Fora, Vias, Templa, Domos, quæ in illa potiſſimùm immani clade Borbonica, inter furẽtium prædonum barbariem, ipſorum orationibus, gemitibus, cohortationibus, obiurgationibus reſonuerunt. Tunc quippè noſtros Patres, inque iis præcipuè Epiſcopum Theatinum, Chriſtianam tolerantiam, atque in retinenda Catholica fide & Caſtitate conſtantiam Viris feminisq́, Romanis, aut Romæ incolis prędicaſſe, non vno nobis teſte compertum eſt. Noſtros igitur hos Patres ad Vrbem redeuntes, ad Te Summum in terris Patrem accedentes excipe Beatiſſime Pontifex grato animo & fronte hilari, vt ſoles pia omnia munera, aut homines pios; meque in iis Tuam Pontificiam Maieſtatem religiosè ſuſpicientem, & pedes iſtos Sanctiſſimos exoſculantem benignus aſpice. Denique huic libello, paucis meis verbis, multis aliorum factis, egregiisq́ue referto, quæ Tua eſt pietas, dignitas, auctoritas, faue. Romæ VIII. Kalend. Sextileis. M.DC.XI.

ILLV-

ILLVSTRISSIMO ET REVEREN-DISSIMO DOMINO, DECIO CARAFÆ S.R.E. Cardinali.

SCITVM illud est; Prudentis viri partes sunt, non solùm quò, sed etiam quà tendat, cogitare. Inscripseram Sanctissimo D. N. Paulo V. P. M. hunc libellum, Summo virorum infimus. Restabat gradum reperire quo ad culmen illud pertingerem. Ecce autem (commodùm) Tu Illustrissime Domine occurristi, vtpote qui iam olim virtute par Summis, factus es nuperrimè etiam dignitate Christi Vicario proximus. Gratulor Tibi itaque de sacra hac purpurâ, Carafæ Stirpis eximio & ferè iam perpetuo ornamento; nec tuo solùm sed & publico nomine gratulor; accessisse scilicet Tibi auctoritatem amplissima infula, quæ virtutes tuas ornet, firmet, & Reipub. Christianæ bono in latum exerat campum. Macte animo Vir Illustrissime: splendorem ex apice isto, velutì ex altiore cœlo, proborum operum radiis, atq; insignium exemplorum influxu terris communica. Interim ego supplex oro, vt per Te potissimum Paulus reddatur Paulo: quippè per aliū non equidem velim aut debeam; sic tua benignitas nos, & nostra omnia ad se inuitat atque adeò trahit. Vt nunc taceam Magnum illum Paulum Carafam, non alium optare comitem quàm Te gentilem suum, & nostri Ordinis à se instituti præsidium & fautorem. Eat igitur, te duce, libellus iste ad Apostolicam Sedem; &, te vindice, lucem aspiciat tutus. Illustrissime & Reuerendissime Domine, opto & voueo vt perpetuum valeas, ac floreas. Romæ VI. Kalend. Septemb. M. DC. XI.

AD LE-

AD PAVLVM QVARTVM PONT. MAX.

Vantus refusis Oceanus pater,
Qui turbulento sufficit atheri
Vndis: auaros quiq; terra
Perpetuo rigat imbre tractus,
Quiq; inquietis motibus eminet;
Tantus Carafa nominis inclytum
Lumen refulsit Paulus: Orbi
Consuluit sapiens, Tribunal.
Dum deuianti constituit: Fidem
Istud per Vrbes vindicat Italas:
Infidus hoc Maurus, rebelles
Hareseon trepidant Phalanges.
Deuota cœlis inseritur manus,
Quam Clericorum consociauerat
Norma: Theatini verendi
Ordinis & Pietatis Auctor.
At nostra nullo Musa libentior
Gestit coronas nectere nomine,
Quàm pœnitenti ° quod Britanno
Iura, fidem, veniam dedisti.
Lapsum misertus, Qua violaueras
(Dixti) resumas Anglia fœdera:
Agnosce Romam; sed salutem
Tu meliore fide teneto.
O Paule, fluctus in mare nos ferunt
Infame rursum: maxime Præsulum
Adsis: potens succurrat, aucta
Dextera Cœlituum fauore.

A. T.

° Eo ipso die, quo Paulus IV. Summum Pontificatum iniit, per uenerũt Romam Oratores Anglici, vt nomine totius Regni, diuturni & atrocis Schismatis veniã peterent, quos ille benignissime excepit & honorifice habuit. Vide Adrianũ, Histo. lib. 13. Sander. de Schis. Anglicano. & Ant. Cerr. Ode 5.

DVO

DVO HÆC EPIGRAMMATA à magno illo SIRLETO, alterum in viuentem PAVLVM, alterum in mortuum, ſcripta fuere. Ea inter ſchedas noſtri GREGORII FLORELLII Græcè periti reperta nuper, vnà cum PAVLI eximijs geſtis lucem aſpicere volui.

ΤΟΥ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΚΑΙ ΕΝΔΟΧΟΤΑΤΟΥ ΙΛΕΡΜΟΥ ΤΟΥ Σιρλήτου, Καρδιναλίου τῆς Ῥώμης, εἰς Ἀρχιερέα τὸν μέγαν, Παῦλον τέταρτον, ἐπιγράμματα.

ERVDITISSIMI ET CLARISSIMI GVLIELMI SIRLETI, Cardinalis Romæ, in Summum Pontificem, PAVLVM IV. epigrammata.

PRIMVM.

Θεῖε πάτερ, γαίης τε καὶ οὐρανοῦ ἀστερόεντος
  Σκῆπτρον ἔχων, Ἀΐδαν ὁ κρατερὸν δαμάσας,
Κλῦθί μευ εὐχομένου, καὶ ἀεικέα αἶσαν ἄλαλκε,
  Ἥ μουσάων μ' εἴργει, καὶ ἱερῶν σελίδων.
Ὡς δέ τε Καραφίων γενεὰν κλυτὰν, αἰὲν ἄνακτας
  Κόσμος ἔχοι, μεγάλων ἔκγονα σῶν ἀρετῶν.
Σόν τε κύοι σεμνὸν πόδι ἀτάσθαλα ἔθνεα Κύμβρων,
  Ζώης τ' ἐς πολλοὺς ἠελίοιο κύκλους.
Ἀλλ' ἄνα μή με ἔα πενίης τείρεσθαι ἀνάγκῃ,
  Νόσφι τε Πιερίδων δεινὸν ἔχοντα βίον.

LATINE.

Alme Pater, cæli terræq́; potenter habenas
  Qui regis, atque Orci regna ſuperba domas:
Me precor exaudi, duramq́; repellito ſortem,
  Qua mihi cum Muſis pagina ſacra iacet.
Carafiæq́; domûs habeat ſtirps inclyta reges
  Semper, virtutis diua propago tua.

Dent q́; tuis sanctis pedibus, gens barbara, Cymbri
Oscula, & in Pylij tempora viue senis.
Sed rex, ne patere vt miserum me affligat egestas,
Et procul à Musis vita sit ægra mihi.

ALTERVM.

Τοῦγε τετάρτου ψυχὴ Παύλου Ἀρχιερῆος
Ἤρθη Ὄλυμπον ἐπὶ χερσὶ θεῶν μακάρων.
Τόνδε λίπ' οὐκ ἀέκουσα βίον στονόεντα βροτοῖσιν,
Ἀτρεκέος ζωῆς αἰὲν ἱεμένοις.
Ἣν ποθέεσκεν ἔχειν ζωὴν αἰώνιον, ἐκτὸς
Κόσμου, καὶ δεσμῶν σώματος ἀργαλέων.
Νῦν μὲν δ' γ' οὐρανίοις κεχαρισμένος ἀθανάτοισιν,
Ἡμῖν δὲ στοναχὰς θῆκε Νικῆτα φίλε.

LATINE.

Pontificis Quarti migrans è corpore Pauli
Spiritus, Angelica est vectus in astra manu.
Excessit q́; lubens tristi mortalibus æuo,
Vitæ qui veræ gaudia semper amant.
Cuius erat cupidus, fruitur nunc perpete vita,
Exemptus mundo, corporis atque iugo.
Ille quidem cælos adijt, Niceta, Beatis
Carus, at hîc nobis factus vbique dolor.

A. T.

R. P. AN-

R. P.

ANTONIO CARACCIOLO,

VITAM

PAVLI IV. PONT. OPT. MAX.

ET

THEATINI ORDINIS RELIGIOSIS. FVNDAtoris eruditè scribenti,

Carmen Synchariſticon.

RGO iterùm ille tuus, diuinæ conſcius auræ,
Cognatusq. polo, mortalia ducit in ora
Spiritus, auguſtæ iam didita nomina Famæ
PONTIFICIS PAVLI? quo dudùm ciue ſuperbit,
Attonitumq. trahit generoſa Neapolis orbem?
Ille tuos caſtâ formatos mente THEASDAS
In populos duxit, veterisq. ab origine normæ
Inſtituit Latio primus; quem deindè ſecuti
Præſtantes virtute alij, ſuper inuida nigri
Mænia Cocyti validum fixêre tropæum.
Ille renaſcentes, & in omni parte veneni
Spargentes monimenta ſui, virtute ſubegit
Hæreſeωn peſtes; velut olim Alcmenius Heros
Septem colla nouis toties animata figuris
Vſque premens rabidæ compeſcuit ignibus Hydræ.
Ille labaſcentem iuſtis ſub legibus Vrbem
Compoſuit ſapiens: & quà ſe Phœbus ab vnda
Manè leuat, quà ſe diffuſo veſpere condit,
Errorum nebulas, & inania monſtra fugauit.
Felix ille tamen meritis ingentibus æquum
Nactus Mæoniden, cuius venientia ſæcla
Ingenio factura fidem, nil vilibus vltrà
Concedit Tabulis, quas dira Calumnia tabo
Imbuit, & toto liuor fœdauit Auerno.

IVSTI RYKCI Gandenſis.

ROMAE IIX. Kal. IIXbres M. D. XI.

AD LECTOREM.

ETERES, mi Lector, quatuor nostrates Patres, ecce hic damus, quos inter alios sanctè vixisse, sanctius obijsse constans apud plerosq; fama est. Quòd vero comminutos eos vides, auiq; dente tàm miserè detritos, vix vt hominum vestigia nosse queas, ne mea id negligentia attribuas, sed potius existimes velim, infestum probitati seculũ, & nostratiũ domesticæ laudis incuriosa ingenia, vix pauca, & fracta ossicula de tantorum virorũ mole posteris reliquisse. Et tribus quidem ceteris id euenisse Patribus nõ adeò mirum est: quandoquidem ij, etsi multa in luce hominum luce ac laude digna patrarunt, maximam tamen vitæ partem, Deo tãtùm & Angelis testibus transegerunt. At quod Carafæ nostri tot præclara gesta tenebræ obsederint, iustius conquerimur. Vixit enim Vir ille annos quatuor supra octoginta; neq; porrò ex ijs ignauis senibus fuit, qui, *vt Seneca inquit*, a nullum aliud habent argumentum, quo probent se diu vixisse præter ætatem; *Sed in tam longo vitæ eius decursu excelsam virtutem, ingentemq; animi magnitudinem paribus fermè gestis, hoc est, in Christianam Rempub. eximiis benefactis ostendit. Nihilominus de tam longaua, de tam varia, de tam fecunda insignium actionum vita, vix ea, nec quidem omnia, quæ Summus Põtifex gessit, posteri aliquot nunc scimus: alia autem & multa & magna, quæ à pueritia ad decrepitam vsque ætatem, Scholasticus, Sacræ Aulæ Cubicularius, Episcopus, Internuntius, Regio Sacello Præfectus; mox, abiectis dignitatibus fortunisq; omnibus, Regularis Clericus; rursusq; ad Ecclesiæ gubernacula per vim tractus, Cardinalis, & Cardinalium primus dixit, scripsit, iussit, decreuit, fecit, nemo omnia, vix quisquam de plurimis pauca meminit aut noscit. Itaque ego, cui post eruditos Viros Robertellum, Flauium, Foliettam, qui vitam Pauli IV. scribere occœperant, (vt Onuphrium omittam, qui variè nec plene narrauit) tanti Pontificis gesta litterarum monumentis consignanda sunt, longè equidem maiorem laborem experior in perquirenda & colligenda adeò dispersa segete, atque à mendaciorum calumniarumq; lolio & quisquiliis secernenda, quam in publicum memorabilium exemplorum horreum, vt humani generis bono perpetuò prostent, inuehenda. Etsi enim*

(vt

a lib. de Clemen. ca. 3.

(vt mihi grauissimi testes retulère) multa quæ ille de reformanda Vrbe atque Orbe, de ratione profligandarum hæresum, de componēdis Regum discordiis, de sanciendis in generali Concilio fidei morumq; legibus, doctè sapienterq; lucubrauerat; multa vicissim, quæ de eius laudibus alij non obscuri Scriptores adnotauerant, in Caroli, aut Alphonsi Cardinalium scrinijs, vt in tempore promererentur, reposita fuerant, in ea tamen funesta Carafiorum clade, qua illustrissimæ illius Familiæ proceres de improuiso capti, & in carcerem coniecti sunt; tunc scilicet cùm grandis ille torrens à vertice affluens propinquam Paulo stirpem radicitus penè conuulsit, pars à Prætorianis lictoribus rapta, dissipata, dilacerata sunt, pars verò in alienorum manus deuoluta miserrimè perierunt. Ea igitur insignium monumentorum calamitas in causa est, Lector, ne opus tibi integrum, sed eius veluti specimen gustumq; exhibeam, isthæc videlicet pauca solummodò, quæ vides. Porrò, cum hinc ij, quibus obedire debeo, instarent, vt hos quatuor Patres è tenebris erutos luci darem, illinc verò è Carafiorum naufragio dispersas pelago tabulas vndiq; colligendi nondum finis esset, volui vtrumq; simul facere, & obsequi Superiorum imperio, sine mora hæc proferēdo, & mihi deinceps ocium comparare, vt fusè & distinctè Pauli vitam integrè describam. Itaque primitias nunc accipe, messem olim, si hæc tibi grata erunt, habiturus. Pauca sunt, fateor, quæ nunc profero, sed omnium tamen gestorum eius compendium dici queunt, adeoq; sincera & germana sunt, vt nulla opus professione aut testificatione nostra habeant. sed id solum ipsa postulant vt puro oculo inspiciantur. Confido enim omnes homines, qui ad hæc legenda accedent (modò ne auerso prorsus animo & hostiliter cum eo agere velint) victrici Veritati, quæ alleuare caput è nubilo, vindice Deo, iam cœpit, facillime concessuros. Aequum enim est *(ille ait)* [b] saltem tabellis consignatis credere. *His equidem instructus, facile, puto, confutare potero quicquid alij in Paulum odiosè scripserunt. Itidem quippè olim fecisse legimus Assuerū Regem, qui calumniis Amani oppressum Mardochæum, lectis prolatisq; Annalibus, à probro, à cæde, à cruce ad debitam laudem gloriamq; extulit. Itaque sinceros tantùm Lectores hic volo, per quos virtus & existimatio Pauli ius suum (nihil ambigo) extincto cum causis suis odio, vel hoc tandem seculo impetrabunt. Quamquam quid ego, vt his*

[b] Plau. Trin.

quæ producam fides habeatur amplius vrgeo? Iampridem edita sunt de Paulo multa præclara, & duratura in omne æuum Elogia, & (quod caput est) ab ijs viris ex eo tempore prolata sunt, vt planè existimari debeant non ab assentatione, sed à veritate profecta. E quibus vt laborem dispersa conquirendi, tibi Lector adimam, insigniora & breuiora aliquot nunc profero: Nam vt omnia singillatim excutiam, neque locus hic profectò est, neque animus. Itaque alij, c Sanctissimum & doctissimum; *Alij, d* Spem vnicam confirmandæ & constituendæ Reipub. Christianæ; *Alij, e* Virum admirabilem; *Alij, f* Præsulem pietate eximium, virtutis eminentem, & Sacræ vel lectioni, vel operationi, vel meditationi ferè semper affixum, *appellitabãt. Et his quidem, aliisq; eiusmodi laudibus, antequam Ioannes-Petrus Pauli nomen assumeret, hoc est, antequam Summus Pontifex renuntiaretur, celebratus est. Transeo autem nunc ad earum aliquot, quibus iam mortuus decorari meruit, illas etenim, quas dũ Christiani gregis Pastor esset, à grauissimis viris, qui Paulum intimè nouerant, consecutus est, consultò prætereo, ne quis obijciat huiusmodi laudatores tempori subseruisse. Igitur post obitum eius, Magnus ille & verè Catholicus Rex Philippus, cui Paulus, extremis ac penè intermortuis verbis Orthodoxam fidem amplificandam, veluti testamento mandauerat, ad tantæ iacturæ nuntium,* Heu, *inquit,* nunc obiit Paulus, nunc cùm viuere maximè debebat. *Considerabat nimirum Rex prudentissimus, eum Pontificem, qui tam paruo tempore, quod ab exitiali bello superfuerat, tot tantaq; pro Christi Ecclesia egregiè patrauerat si diutius Petri Cathedræ insedisset, eximijs vtiq; factis multarum ætatum exempla superaturum. Et Philippus quidem longè absens his paucis, sed grauissimis verbis strenui Pastoris excessũ indoluit. at (quod miraberis Lector) in ipsa etiã Roma, & eadẽ ipsa propemodum die, quæ,*

g Gens infrena virûm, quibus in scelus omne ruit fas,

marmoreã Pauli statuã, eius virtutibus meritisq; paucis ante mensib. positam, execrando ausu per Vrbem raptabant, Senatus, Primoresq; Romani, cum tanti flagitij crimen à se auertere niterentur, palàm apud Purpuratos Patres fassi sunt, h Nihil se, nihil Romanum Populũ de Paulo conqueri posse, cuius virtutem mentemque optimam toties fuissent experti. Propinquos eius potius culpandos, quorũ odio à furenti & promiscuâ plebe ea clades patrata fuisset. *Itaq; è*

medijs

c Pol. ep. ad Sadol.
d Ghezius ep. ad Caraf.
e Paulus III. teste Onuphrio in vit. Pauli IIII.
f Iul III. in ep. ad Carolũ V. M.S. apud Philonardum.
g Auson. in Monost.
h Vt refert Vincen. Bellus in suo Diario M.S. apud Biblioth. Vatic.

mediis ipsis bacchantis Vrbis tumultibus vocem extorsit Veritas, quæ innoxium sanctumq. Pontificem ab eius propinquis, qui tanto furori causã dedisse putabãtur, longè secerneret. Quos tamen ipsos neque planè conuictos neque confessos, hoc est, non seruato iuris ordine, fuisse dãnatos, Pius V. veri iustiq. assertor, sero quidem, sed recto iudicio declarauit. Iam hoc ipso Pio pijssimè & prudentissimè Christi Ecclesiã moderante, quis laudes Paulo dictas, siuè scriptas enumeret aut narret? Crebra iam audiebantur de eius virtute præconia & reuiuiscentẽ viri gloriam cuncti Ordines gratulabundi complectebãtur; appellarũtq. eum passim, i Christianum Ciceronem, Latinum Chrysostomũ; k Nulli superiorum Præsulũ postponendũ; *l* Sanctissimum & eloquentissimum Pontificẽ; *m* Religionis vindicẽ, veræ libertatis assertorem, Principem clementissimum; Reparatorem veteris disciplinæ; Orbis columen, Hæresum pessumdatorem, vitiorũ omnium perpetuum hostem. *His aliisq. id genus fecundis admurmurationibus liberè iam augustam Pauli memoriam immortalemque existimationem prosequebantur. Videlicet ab eo tempore, quo Pius V. amplissimæ Christi vineæ procurationem iniit, reflorere cœpit procera, & speciosa illa arbor, quæ præterita hieme feris Aquilonibus diuerberata, flores frondesq. posuerat. His ego verbis eos intelligo, qui, quod suis vitiis Pauli virtus, & disciplinæ zelus obstetisset, Sancti Præsulis famam teterrimis maledictis lacerauerunt. Igitur pro conuiciorum plaustris, quibus oneratum Augustissimi Pontificis nomẽ fuerat, ingentib. laudũ aceruis cumulatũ est. maximè ea celebri & fausta die, qua eius cineres è Vaticano Tẽplo ad B. Mariæ super Mineruã, deducẽtibus omnium penè Ordinum hominibus, honorificentissimè translata sunt. Illa profectò luce vidit Roma triũphantẽ de impietate Religionẽ, de sceleribus Virtutem, de calumniis Veritatem. Non prosequar (neque enim hic locus) qui ornatus, quæ pompa, quã augusta Thempsarũ facies, quæ bonorũ omnium exultatio, qui improborũ mussantiũ mœror extiterit ea die. Illud vnũ sat fuerit dixisse, quãquam insignis eius Templi fornices, parietes, colũnæ omnia plena fuerint Elogiis, inscriptionibus epigrãmatis, quæ magno bonorũ plausu Pauli virtutes, gesta, & in Christianã Rempub. merita celebrabant, tamen, quia magnum est laudari à magno viro, præstare equidẽ præconiis omnibus censeo præclarã illam*

i Hosius apud Scip. *k* Rouerus lib. vlt. Hist. *l* Sirlet. epist. ad Hosium. *m* Ammir. in Tac. lib. 1. cap. 8. Bochius in Psal. 117. Acylius in Elogio, aliique multi.

Pij V.

Pij V. Laudationem, quam discolori marmori incisam extare æternùm voluit. Laudat quippe Paulũ IV. prædecessorem suum ab eloquentia, eruditione, sapientia, innocentia, liberalitate, animi magnitudine, Iustitia & Religionis zelo. Porrò id elogium & si iis qui Romam, aut vicinas vrbes oppidaq; incolunt, notius & patentius est, quam vt à nobis indicari oporteat, exteris tamen hominibus, maximeq; trans mare aut Alpes degentibus, iucundum fore arbitror illud quod nunc compendiò retulimus, ad calcem operis cum fide exscriptum legere, simulq; ex eo colligere, quàm solida & magna fuerit Pauli virtus, quam grauissimus & sanctissimus Pontifex adeò luculenter perpetuo testimonio celebrauit. Sed suo certè more fecisse videtur Pius: non enim aliter de Paulo aut sensit aut locutus est vnquam. Mitto quòd quotiescunque Paulum nominare contingeret, non alio appellabat nomine quam simpliciter, Sanctum Patrem: Sanctus Pater id faciebat, Sanctus Pater id nobis dixerat, Sanctus Pater id constituere meditabatur: *atque horũ similia. Parum hoc est, & vulgò notum. at prætereà ingenuè fateri solebat, nihil fere se patrasse aut patraturum, nisi à Paulo inceptum aut cogitatum. Profectò ita est, & obuenti Pij V. gesta liquidò apparebit lineas fuisse expressas de illo exemplari. Vidit id Panuinius, & vniuersè testatus est, a* Paulum IV. Sanctis suis institutionibus aut legibus, quas morte intercœptus edere, aut certè in morem vsumque inducere non potuit, amplum successoribus aperuisse campum rectam viuendi normã in posterum ordinandi. *Subijcit deinde idẽ Auctor;* Ex eius fonte cogitationũ rationumq; multa Sacri Concilii Tridentini decreta postmodum profluxerunt. *Quod adeò verum est, vt Flaminius Philonardus Aquini Episcopus Vir integerrimus sæpe mihi narrauerit, se in Aduersarijs habere diligentem cuiusdam Scriptoris collationem qua Tridentina decreta cum Pauli cœptis aut cogitatis paribus fermè rationibus reputantur. Neq; id mirum. Scimus etenim Adriano VI. Clemente VII. & Paulo III. Summis Pontificibus Romam accersitum Carafam, vt labantem Ecclesiasticum Ordinem Sanctionibus prudenter dispositis suffulciret. Sed redeo ad Pium V. Pauli IV. Sedem, potestatem, vitæ rationem, & spiritum bene ipsum adeò bene assecutum, vt Paulini animi sublimitas, Zelus, diligentia, fides, constantia, liberalitas, in Pium migrasse, & meliore tempore, videri potuerint. Is igitur grauissimus veræ virtutis æstimator,*

a In vit. Pauli IV. Secundò edita.

mator, tanti fecit Pauli integerrimos mores, vitæq; sanctimoniam quam intimè omnium multis ipse argumentis expertus fuerat, vt Superhumerale Pontificium, Stolam Hierachicam, & id genus indumenta aut ornamenta, non libentius alia sibi induceret, quàm quæ Paulus ante triuisset. Pileolũ è serico raso pelle Pontica subsutũ, quod Paulus gestauerat, statim ac Pontifex factus est, deposcit, illudq; lacrymabundus exosculans, capiti induxit suo, veluti Sanctissimi Pastoris, & charissimi parentis exuuias. Sed quò me ab institutá breuitate abripit Pij de Paulo, hoc est grauissimi de grauissimo Præsule existimatio? Finio igitur meis præfari verbis, vt aliorum deinceps scripta cum fide hic posita, & breuibus argumentis, siue, vt in Centone fit, ligamentis illustrata, aut colligata iam, Lector, inspicias.

Index Monumentorum in hunc librum, ex variis Auctoribus collectorum.

XXIII. An-

Ex his pleraq; à nobis tralata sunt ex Italico vel ex Hispanico in Latinum. Vnde verò ea habuerimus, suis locis significabimus. Vale, Lector, & fruere.

INDEX.

A.

B.

C.

Cam-

L.

M.

N.

O.

P.

FINIS.

Errata hæc, & si quæ leuia irrepserint, prudens Lector, corrige.

P.9.l.21 lege auita. p.52.l.1.lege præditus. p 98.l.28.turribus. p. 134. l.13. l. hunc p.145.l.4.recentioribus. p.156.l.22. Vrbi. p.66.l.24.extemplò. p.105.l.20.humiles. p.111. l.11.vnusquisque. p.260.l.4.Scabellulum.

IN ROMA

Paulus iiij Pont. Max. grauissimus Christianæ pie-
tatis eiusq; sincerioris cultus aſsertor atq; reſtaurator.
Card. Sirlet. ad Icon.

DE VITA PAVLI IV. PONT. MAX. COLLECTANEA HISTORICA.

DE GENERE EIVS, ATQVE ortu, ex Onuphrio, Nauagerio, Casella, aliјs.

DE Carafarum ſtemmate, è quo Ioannes Petrus noſter prodiit, nihil opus eſt dicere. Audiuiſſe, cognouiſſe eſt: adeò nota eius nobilitas per Europam penè vniuerſam. Is igitur ortus eſt ſummo loco, & quaſi maiorum gentium domo, quam ſummi Pontificatus infulæ non primò nobilitarunt, ſed iam olim clarã copiâ equitũ & Ducum domi belliq; Illuſtrium, ac quinque Cardinalium ſacratam purpuris, magis magiſque prouexerunt. Maternum etiam Ioannis Petri è Camponeſcorum ſtirpe genus, æquè

propemodum illustre fuit. Fortissima ea gens in Vestinis, vetustaque admodum, & Guelphæ, hoc est Pontificiæ partis causæque non sequax modò, sed & princeps in iis Regionibus, & egregiorum facinorum pro ea tutanda auctor fuit. In iis Brachium Perusinum Pontificibus Romanis rebellem, & Ghibellinorum insignem Ducem, bello captum, in Camponescorum domo, terebrato cerebro, necatum legimus. *a* Vniuerse autem de Vestinis populis Pius V. Pontifex Maximus testatus est, *b* nunquam in iis oris aut natam hæresim, aut aliunde inspersam coaluisse. Vt non sine diuini nutu numinis Ioannes Petrus Catholicæ Religionis vindex acerrimus ex ea regione maternum genus duxisse credendus sit. Itaq; Victoria Camponesca Petri Lalli filia atq; hæres vnica, in quam ea primaria Vestinorum familia defecit, Ioanni Antonio Carafæ nupsit, dotisque nomine Montorii in Marrucinis Toparchiam in viri domum intulit. Ex his parentibus anno salutis MCCCCLXXVI. III. Kal. Quinctil. illucescente aurora Ioannes Petrus nascitur. Puero geminum id nomen parentes indidere, quod intra octauas sancti Ioannis Baptistæ, atque in peruigilio beatissimi Petri lucem hanc

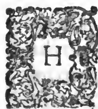
a In Chr. Aquil. Anton. Rainaldi.

b Casella lib. de Aboriginibus, fol. 42.

hanc primò aſpexerit. Editus verò eſt in Hirpinis, vico vel Caprilię, vel ſancti Angeli à ſcala (nō enim id ſatis liquet) propè Furcas Caudinas, & Beneuentum vrbem. Fratrem vnicum & maiorem ſe natu Ioannem Alphonſum habuit. Sorores quinque, Mariam, Beatricem, Dianam, Elizabetham, Ioannam. Prima Chriſto æterno regi deſponſa, ſapientiæ monaſterium Neapoli fundauit, rexitq; ſanctiſſimè; Cæteræ nobilibus viris in matrimonium datæ, in Leoniſſam, Carboniam, Tolphiam, Cantelmiam, illuſtres domos immigrauere. Sed hęc generis decora alii longiùs proſequantur. Nos conſultò hic breues ſumus, ne in ea laude expatiemur, quæ vt à Carafa noſtro aliena non eſt, ita tamen eſt complurium aliorum.

EIVS SVMMI PONTIFICATVS PRAESAGIA.

CYNVS CAMPANVS AVXIMAS, IN ORATIONE DE LAVDIBVS PAVLI IV. P. M.

Hunc (Joannem Petrum Carafam) matri Victoriæ nobilissimæ fœminæ in aluo continenti, dum præcipiti via, non sine discrimine, equo veheretur, Templum quoddam inter scopulosos montes abditum religionis causa ascensuræ; Eremita, cum moribus & ætate iam grauis, tum aspectu & incessu, qui quidem sanctus videri posset, obuiam se tulit, Matronam nobilissimam admonuit, vt ventrem maximè ab offensione, atque ab iniuriis vindicaret. Fore enim asserebat, vt ex eo diuinæ virtutis vir nasceretur, qui summum in Ecclesia Dei Pontificatum obtineret.

ONVPHRIVS PANVINIVS IN VITA PAVLI IIII. QVAM SECVNDO EDIDIT, idipsum asserit his verbis.

Mater, *sanctissimis fæmina moribus, dum illo grauida, montem, quod Virginis nuncupatur, vbi*

vbi Deiparæ Templum non longè à Carafarum oppidis constructum cernitur, pietatis ergò conscenderet, monita ab Eremita quodam fuit, vt pergeret pedetentim & satagens sui vteri; quod summum Pontificem concepisset & gereret.

Idem habet Nauagerius in Relatu de Pauli IV. pontificatu ad Senatum Venetum.

IOANNES PAVLVS FLAVIVS
ORATIONE IN FVNERE PAVLI IIII. Romæ habita.

CVMQVE (*quod maximè memorandum est*) *ipsi Marcello iam Pontifici Maximo significatum esset, hunc Theatinum Cardinalem, domicilium* (*vt fit*) *non ita commodum sortitum fuisse*; Cedemus nos, *inquit*, ex hoc loco, vt ne tanto viro desit locus; *quasi ita futurum diuinus ille sanè animus præsagiret.* Hæc Flauius.

Ipse præterea Carafa, se summum Pontificem futurum prædixisse visus est, cùm, vt auctor est Onuphrius, ad suos conuersus, qui Marcello II. quinquagesimum quartum ætatis annum vix agente, atque adeò longè se iam octuagenario, iu-

niore, pontificatum adepto, de Theatini supremo præsulatu planè desperabant: *Confidite*, a inquit, *Nondum venit hora mea.* Lapsa ea vox in præsagium vertit: Nam intra duos menses & ille sanctè obiit, & iste in eius locum electus est.

a Onuphr. in Vit. Pauli IIII. secundò edita.

IN HIERONYMI MAGII NARRATIONEM ARGVMENTVM.

EXCEPI hunc Apologeticum Tractatum è M. S. apud Marinum Rainaldum probissimum senem, & Vaticanæ Bibliothecæ custodem. Tametsi verò nostrorũ patrum memoria, clarum certè fuerit Hieronymi Magij nomen, quia tamen vereor, ne multos hoc seculo eius virtus & eruditio lateat, sciant per me velim quicunq; hæc legerint, hunc illum esse Magium, qui scripsit erudita illa Miscellanea Critica, & de eculeo ac tintinnabulis libellos posthumos, Francofurti haud pridem editos. Porrò cum iam ætate & eruditione esset prouectior, & in clade Cypria, Venetorum Architectus bellicus egregiam pro Christianis nauasset operam, à Turcis captus, & Constantinopolim abstractus, in carcere strangulatus est; vti Arnol-

Arnoldus Manlius in Catalogo γνωρίμων refert. Hãc verò narratiunculam ſcripſiſſe videtur eo tempore, quo varia (Vti Onuphrius narrat) de Carafa vulgus iactabat. Quod autẽ hic Caraphus habet, non Carafa, id Magius more ſuo facit: is enim ipſe lib. 2. Miſcellaneorum cap. vlt. eadem terminatione nobile hoc cognomentum enunciat.

HIERONYMI MAGII I.C. DE IOANNIS PETRI CARAFÆ GENERE, MORIBUS, & regularis vitæ instituto, Narratio.

IOANNES *Petrus Caraphus, vir Neapolitanus, cuius familia in omni Italia cùm vetuſtate, tum illuſtrium virtutum ſplendore ac opibus, clariſſima ſemper fuit, græcis, latinis atque hæbraicis litteris egregiè inſtitutus, pubertatis annos vix ingreſſus, ab Oliuerio Carapho, patruo, qui Cardinalis erat, eſt ſacerdotio auctus ampliſſimo. Is autem, cùm à natura adiumenta haberet rerum gerendarum, natusq́ ad hoc potius, quàm ad ſacerdotium videretur, patruo vix ægreq́ obtemperauit. Ille huic perſuadebat non defuturas ei occaſiones & campum, in quo vires ingenij ſui atque induſtriæ poſſet exerere: atque ita eum breui induxit*

His conſentanea ſcribunt Dieghus Payſſa lib. 1. Orthodox. Explicat. Ricordatius Dial. 2. Hiſtor. Monaſt. aliique multi.

duxit in Pontificis Maximi gratiam, vt ille & Carißimum Petrum haberet, & in rebus arduis Christianæ Reip. neminem præter hunc, ferè audiret. factumque est, vt deinde eum ad Angliæ Regem Internuncium miserit. Inde verò ad Ferdinandum Catholicum Regem Caraphus migrans, apud eum eiusq́; hæredem Carolum diu mansit. Cui Carolo ita gratus euasit, vt in suorum, qui à consiliis erant, cooptarit; eumq́; Sacerdotio optimo donarit. Quibus rebus cum diu multumq́; Petrus præfuisset, atque in publica administratione versatus esset, sentiretq́; se in occupata populariq́; vita continuò prolapsionibus & periculis esse expositum; quinetiam sæpè ex ea mente, quæ ad Deum, hoc est ad primum summumque bonum, deuecta esset, in medio ipso cursu, negotiorum fluctibus deiectum iri ac obrutum, memor item responsi eius, quod tãquam decretum ex ipsius Domini ore prolatum est, dijudicantis pacatam vitam præstantiorem; sibiq́; omninò gratiorem esse, quàm quæ curis ciuilibus occuparetur, cogitationem omnem consiliumq́; conuertens ad ea onera, quibus grauiter premebatur, statuit commissos suæ fidei populos cura & diligentia pro sua virili gubernare, cætera omniá omittere. Itaque contulit se Theatam, vbi cum multos annos laborasset, vt salutaribus consi-

consilijs curationibusq; ægrotos de grege suo in salutem reuocaret, idq; non sine summa cum dexteritate, tum patientia ageret, multa sibi à Neapolitanis Regulis obiecta sentiebat, quò minus fungi debito suo munere posset. Quare grauiter, vt par erat commotus, nihil non tentatum reliquit, vt si qua ratione fieri posset, iura sua integra & illæsa seruaret. At tandem cùm nequidquam, neque Summi Pontificis authoritate, cuius auxilium Romæ quæsierat, neque suo ipsius ingenio ac gratia proficeret, populorum atque etiam Principum mores stomachans quodammodo, simulq; animo voluens patruum suum iam pridem non certo iudicio, sed amore potiùs atque humano animi affectu impulsum, ei Episcopatum tradidisse, seq; iam (quæ eius animi erat demißio) vel propter imbecillitatem ætatis, vel propter exiguum rerum vsum minus aptū existimans ad illius gubernationem, re prius benè consulta ac diligenter considerata, primùm se ab Aula, hominumq; frequentia amouit, deinde quæcunque habebat Sacerdotia repudiauit, atq; vt tranquillitatem, securitatemq; assequi omni ex parte posset, omnia etiam bona sua, partem in propinquos egenos, partem in pauperes ciues erogauit: ita vt nudus penè ad otium perfugerit; existimans vitam beatam non alia in re posi-

tam, collocatamq́ esse, quàm in veri summiq́ Dei cognitione; ad quam si quis peruenire vellet, omni animi perturbatione vacandum esse, tum cupiditate & metu, tum ægritudine & voluptate dicebat. Quo peracto in eadem ipsa Vrbe Roma vbi tunc erat, se in conclusum & secretum locum contulit, in quo vitam tranquillè cum paucis degebat, Deo vnà in pace silentioq́ deseruiens. Sed accidit, vt Vrbe ab Hispanis militibus capta, Pontificeq́ Max. in Arce obsesso, omnia Romæ ad militum libidinem passim subuerterẽtur, ita vt qui hostium manus effugeret, is Dei beneficio ereptus, non humano consilio diceretur. Qui quidẽ Deus propterea quod iustorum hominum, suiq́ sine fuco & fallaciis amantium procurationem curamq́ suscipit, eosq́ perire nullo modo sinit, virum sanctissimum quasi nube tectum per medias Vrbis flammas, mediosq́ crudelissimorum atq; armatorum oculos transeuntem saluũ atq; incolumem Ostiam perduxit: quem planè ad locũ Augustino Amulio Venetæ Classis Præfecto, paucis post diebus appellente, ab ipso hilari animo liberaliterq́ exceptus est, Venetiasq́ deuectus. Qua in Vrbe datus ei certus ac celebris locus est, vbi cum pauculis quibusdam cum nobilitate, tum morum elegantia doctrinaq́ insignibus sociis se recepit, sumpto prius vno eodemque

omnes

omnes vestitu, qui honestissimus esset. Deinde si qui in eorum Societatem admitti cuperent, difficulter admittebantur, nec nisi facta prius diligenti de vita & moribus inquisitione, deq; præcipua causa qua mouebantur hoc vitæ genus expetere. Pueri verò propter ætatis instabilitatē statim excludebātur: neq; vllus precibus aut lacrymulis locus erat. Regula.a. ijs Sodalibus exposita eiusmodi erat, vt erga Deum, tota mente, toto spiritu, tota anima colerent pietatem: erga virtutem, diligentia, exercitatione, assiduitateq; sanctitudinem seruarēt: erga proximum, misericordia, feruore, studioq; diligenti charitatem diligerent, castè viuerent. A iureiurando omniq; mendacio abstinerent, diuitias negligerent. Paupertatem ex voto profiterentur. Voluptati resisterent. Gloriam Vni Deo concederent. Beneuolentiam inter se maximè colerēt. Æqualitatem continuò tenerent. Victum deniq; & vitam communem haberent. Quodque omnium admirabilius est, cum nihil certi haberent ad vitam alendam (omnis enim eorum spes in Deo posita erat) si quid à quoquam eis donaretur, quo famem quotidie pellerent, non plus acciperent, quàm quod ad vitæ vsum necessitatemque sufficeret, reliquum omne in pauperes distribuerent. Atque ita sola spe sustentati vitā degebāt, quippe qui ex omnibus

hominibus pauci & soli essent, qui diuitias & fundos repudiantes, virtute ditißimi haberentur. Omnemq; suam spem & cogitationem in vno Deo sitam esse, fixamq; volebant. Quo sanè excellenti mirabiliq; facto, vt quisquis optimus erat, ita maximè permouebatur, excelsamq; viri huius virtutem, ingentemque animi magnitudinem laudabat. Porrò quòd hoc temerè non fecisset, vita sanctißimè acta, ætas iam firma, rerum vsus, varia multiplexq; doctrina, diligens ac diuturna præparatio, fidorumque amicorum amantißima consilia satis demonstrabant. Quòd verò non ambitione motus hoc vitæ genus petierit, familiæ nobilitas, diuitiæ, omnium ferè gentium erga ipsum fauor & studia, summa hominis eloquentia, constansque in omni tempore vita facilè indicabat. Quòd autem non ob naturæ timiditatem aut ignauiam, lucem atq; homines fugerit, multa inditio erāt, plurima scilicet & propè infinita pro Republica Christiana apud vniuersos ferè orbis principes feliciter acta: & (quod caput est) rerum omnium humanarum despicientia, quæ quidem facilè eius insignem animi fortitudinem arguebat.

IN

IN EPISTOLAM JOANNIS PETRI Carafa Episcopi Theatini, & Clericorum Regularium Parentis ad Caietanum Thienæum Collegam, aliosq́; Neapoli degentes,

ARGVMENTVM.

Ex SVBIECTA epiſtola à Philonardo Reuerendiſs. Aquini Epiſcopo nobis exhibita, quam anno XXXIV. ſuperioris ſeculi, hoc eſt, ab inſtituto Ordine, X. Carafa noſter Venetiis Neapolim ad Caietanum Thienæum ſcripſit, percipere poteris, lector, quæ cunabula, qui ſpiritus, quanta in Dei cultu Religio, quàm ſolida, viuidaque ad inuicem Charitas, quàm ingens paupertatis, puritatiſque zelus noſtris illis Patribus extiterit. Quocirca hæc nobis potiſſimum epiſtola erit, ſpero, proficua: Nam exempla veterum magnis cum ſubeunt animos authoribus vim & authoritatem maximam retinere, magnus ille Stagyrites verè & præclarè ſcripſit. Huc etiam faciet Bartholomæi è noſtro Ordine Presbyteri ſanctiſſimus obitus, qui his literis à Carafa deſcribitur, ſtilo ſacro, & Diuinæ Scripturæ floſculis intertexto. Habebat hoc in more Carafa, Sanctorum quorumdam Patrum imitatus exempla, vt res ſacras, haud profano eloquio, ſed ipſiſſmet Bibliorum verbis aut exponeret, aut veluti gemmulis exornaret. De Egeſippo quidem vetuſtiſſimo illo Eccleſiaſticorum Actuum Hiſtoriographo, ſcriptum legimus, ſtilo ſimplici primorum Chriſtianorum geſta literis commendaſſe: *vt quorum vitam imitabatur, ſcribendi quoque exprimeret charactere.* Idem de Theatino Epiſcopo dici fermè poteſt. Quod vel ex hac vna epiſtola facilè, lector ſyncere perſpicies.

CAIETANO THIENÆO ET CÆTERIS FRATRIBVS NEAPOLI COMMORANTIBUS Salutem.

FRATRES *dilectißimi: Gratia vobis, & pax à Deo Patre, & à D. nostro Iesu Christo cum omnibus, qui diligunt aduentum eius. Literas vestras ad* XIIII. *primò, deinde ad* XXII. *Nouembr. datas, cum iis, quas antea vos dedisse scribitis, diuersis temporibus accepimus; & respondere vobis non casu, aut negligentia, sed consultò distulimus, quod in hac familiola nostræ diuisione, præsertim in tam longa distãtia, multa nobis necessariò prouidenda viderentur, quæ nisi aßiduis precibus Domino cõmendata, & diuturna meditatione digesta, nec nõ frequenti ac diligenti examinatione discussa, effundenda non fuerant. Adde, quòd ne illud quidem breuißimum literarum genus, hoc est: si valetis, nos valemus, ad vos scribendum fuisse, exitus ipse demonstrat: contigisset enim vos à nobis etiam nolentibus decipi; quandoquidem his diebus charißimus frater noster Bartholomæus Presbyter sanctißimè ac religiosißimè migrauit ad Dominum. Nunc autem dicimus illum, vnum ex omnibus nobis, verè in Domino benè valere, quòd ita recesit à nobis, vt nos illum præmisisse, non amisisse putemus: reliquit enim nobis incredibi-*

dibi-

dibile sui desideriũ, & sanctæ ædificationis exemplum. Primùm, quòd apud nos irreprehensibiliter vixit, iugumq́; Domini vsq; ad mortem constantissimè, libentissimeq́; portauit; tum quòd in exitu, longè maior apparuit, quàm quisquam illum existimare potuisset. Decessit enim ex non longa, licet graui ægritudine, catharro scilicet illo, quo, vt nostis, iugiter infestabatur, sed tunc longè quidem acrius quàm vnquam antea. Nam post intolerabilem dentium dolorem, & vnius molaris euulsionem, vis morbi vehementer inualuit, ita vt febres ardentissimæ, atque omnia vicinæ mortis inditia spem omnẽ corporeæ salutis auferrẽt: tum vero Christi miles, non tristis effectus est, sed quasi rediturus in patriam, totus ad Dei laudes, ad psalmos, ad Hymnos, Precesq; conuertitur; à quibus os illud sacrum vsque ad vltimum spiritum nunquam cessare visum est, nisi aut psallentibus circa eum nobis, aut aliquid ex diuina lectione recitantibus, quibus tamen ipse respondebat, aut præueniebat interdum. Quid illo sancto viro in tanto corporis, atque omnium membrorum cruciatu, atque in ipso mortis agone, patientius? quid constantius? quid sapientius? quid deuotius? Voluuntur per ora lacrymæ, dum ista scribimus, & dicere de illo, quæ institueramus, fletu interrumpente, non possumus, quid vltra quæritis? in sacratissima Domi-

nicæ Natiuitatis nocte, venit ad Ecclesiam, accepit sanctum Viaticum, in cuius fortitudine vsq; ad Dei montem intrepidus pergeret: & brachiis fidei, comple-
Luc. 2. *xus cum Symeone puerum, dixit;* Nunc dimittis seruum tuum Domine secundum verbum tuum in pace. *Et reuera factus est in pace locus eius, & consummatus in breui, expleuit tempora multa; raptus est ne malitia mutaret mentem eius, & ita raptus, vt postquã lecto decubuit, vix tribus noctibus circa eum, dispositis stationibus, vigilatum sit, & tandem Dominico die in festo sanctorum Innocentium, post vesperas Christi pugil, & athleta, extremi certaminis vnctione perfusus est; qui Sacramentum illud summa cum deuotione, & alacritate, quasi futuræ Victoriæ insigne suscipiens, eadem nocte hora circiter decima, inter choros Sanctorum Angelorum, Patriarcharum & Apostolorum victor abscessit. Manè autem facto, corpus Sacerdotalibus indumentis ornatum, in Ecclesia positum est, omnesq; pro eo Hostiam salutarem obtulimus,*
a Amos 8. *illud Amos Prophetæ* a *interim dicentes:* Festiuitates nostræ conuersæ sunt in luctum, & cantica nostra in planctum. *Deinde, post vesperas, defunctorum Vigiliæ celebrantur, nec funus effertur, vsque ad diluculum sequentis diei, quo post Victimam salutis oblatam*

iusta-

iustaq́; facta, reuersus est puluis in terram suam, vnde erat, & Spiritus ad Deum, qui dedit illum. Ergo & vos, fratres amãtissimi, celebrate frequentes exequias, cumulate Altaria donis, plenosque calathos odoratis Sanctarum precum floribus, super fratris tumulum spargite: numquam illius apud nos intermoriatur memoria, qui viuit in Christo. Sed absterfis parumper lachrymis, ad vestras literas redeundum est; nec tamen ordinem exigite ab afflicto sene, mœrore, & fletibus cõsternato; cum quidquid in buccam venerit, nunc satis esse oporteat: post autem, si vitam Dominus dederit, quod defuerit, repensabitur. Scribitis multa de Ecclesia, deq́; loci istius qualitate & dispositione; ad quæ omnia dicimus, placere nobis ea, quæ de ipsius Ecclesiæ honestate pariter, & libertate scripsistis; quodq́; nulla sit in ea superstitio, nulla sæcularium seruitus; quòd placida in ea solitudinis quiete fruamini; quòd procul ab aura populari, procul à vulgi rumoribus latenter, silenterq́; viuatis; quòd à paucis tantummodò deuotis amicis visitemini, nullusque ad vos profanus arbiter, nullus curiosus interpellator accedat. Item quod nulla vobis hypocritarum, nulla mulierculärum blandimenta surrepant. Hæc verò nobis summoperè placere testamur, atq; vtinam Dominus Iesus sic nos sibi vi-

uere, sic sibi cohærere faciat, vt mundus nos vixisse non sentiat. De ædificio autem dicimus placere nobis, vt ea quæ ad necessitatem pertinent, requiratis; vt scilicet sarta tecta habere possitis, vt cellulam quisque suam habeat, quo se tanquam in portum recipiat, simul vt reliquæ officinæ ad communia ministeria peragenda pro loci exiguitate non desint. Nam de Ecclesia nihil aliud dicimus, quàm vt molestissimum illud præ foribus operarum emporium, & publicus per Ecclesiam transitus, si fieri poterit, auertatur, quod nobis Seuerus noster non difficile factu esse monstrauit. Hæc autem omnia sic accipienda esse dicimus, vt quamquam totus hic Mundus nobis exilium sit, specialiter tamen in ista Ciuitate vos aduenas, & peregrinos esse noueritis, & idcircò operæ pretium esse ducimus (quod & fieri cum DEI auxilio poterit) vt sic in omnibus, & cum omnibus conuersemini, tamquam istinc propediem migraturi; nondum enim portas Ciuitatis intrastis, nec adhuc scire possumus, quid crastina die iussurus sit Dominus; quamquam ista non dicimus, vt pro locis intra Ciuitatem eligendis, vos debeatis esse solliciti. Scimus enim si vos istic Dominus esse voluerit, loca opportuna nobis intra mœnia, Dei benignitate, & ipsius Ciuitatis liberalitate, non defutura.

Nam

Nam de ijs locis, quæ vobis dicebatis offerri, valde adhuc hæsitamus; quod in altero, antiquam illustris familiæ Domum dedicare difficile sit. in altero vero, Ecclesiam ab harpijs auferre, nec illarum contractu fœdari, multò quidem difficilius. quamquam præter hæc, eadem Ecclesia, & si nobis & a Apostolica reuerentia, & veneranda illa vetustate summoperè placeat, tamen in celeberrimo Vrbis loco posita, tanta vndique secularium ædificiorum mole comprimitur, vt locus ibi tolerabilis hospitij esse vix possit, honesti certè nullo modo possit. Quare vox Domini expectanda, & assiduis precibus, atque intenta cordis aure captanda est: & nihilominus quid interim vobis, de eisdem, vel alijs locis à quoquam dictum fuerit, ad nos diligenter scribendum curabitis.

a Ecclesiam S. Pauli his verbis significat.

De duobus illis nobilibus clericis, qui ad nos venire cupiebant, nunc neq; hic, neq; istic nos illorum deuotioni satisfacere posse videmus: multa enim sunt, quæ nos rationabiliter mouent, eaq; nunc dicere non est necesse; & tamen vt in aliquem commodioris congregationis portum se conferant, genusque illud vitæ periculosissimum fugiant; suadendum putamus, ostendendumq; eis, in hac nostra paupertate, & personarum paucitate, delicatulos iuuenes absque maximis incommodis,

& laboribus non ferendis esse nō posse: vt sic & ea, quæ vera sunt, nō abscondatis, & eorum saluti melius consulere, atque in pace dimittere valeatis.

De funestis illis nuptijs est quidem dolendum, sed minimè, in fœminea leuitate mirandum, quod scribitis; & nescio an eis succensendum sit, apud quas nullus est rationi locus, sed totum furor possidet, nec dignæ, de quibus tot verba fecerimus: digna verò est Venerabilis Ancilla Christi a Mater nostra, & de qua loquamur, & quam omni venerationis obsequio in Domino prosequamur; & tibi inprimis gratias agimus charissime frater pro syncera charitatis affectu, quem in eam, non modò istic præsens, sed nobis absens, tam crebris litteris, tam diligenter, tam amanter, de ea scriptis ostendisti, sed ad causam illius Monasterij b pro voto expediendam, in tempus valde alienum incidimus, nec tamen destitimus in hac Pontificis absentia tentare si quid effici potuisset; & Veronensis noster, qui nos diligit, quique vestras ad nos de eadem re litteras, cum nostris habuit, ingenuè fassus est, se absentem etiam in suis ipsius expeditionibus vix audiri. Sed cognito Pontificis in Vrbem reditu, iam aliquid tentare decreueram, eramq́; dubius animi, vtrum tu frater mittendus ad Vrbem esses, an litteris res agenda. Et certè vt tu

a Maria Carafa, eius Soror, quā vocat matrem, quia maior natu erat, & Ioannē Petrum materno diligebat affectu.
b S. Mariæ de Sapientia.

acce-

accederes, magis sedebat animo; quod plurima essent, quæ nos ad id hortari viderentur, adeò vt iam ad eundem Veronensem litteras dederim, quibus apud eum agerem, vt te sanctißimo D. nostro per amicos suos studiosius commendaret, litterasq́; super eo ad te Neapolim, vel ad Vrbem mitteret, quas tu eisdem reddendas curares: Verùm in hoc paululum subsistendum duximus, & in tempus non ita multò longius, sed certè opportunius differendum. Te verò mi frater etiam atq; etiam rogo, vt in illo monasterio à secularium seruitute liberando, eiusq́; vicinia purganda, illaque muliere, eiusdem monasterij vexatrice, inde abigenda, atque arcenda pro viribus labores; atque vtinam resipiscat, antequam iram Dei, quam prouocat, suo magno malo experiatur. Supradictam verò matrem nostram, fidelem Christi seruam consolare in Domino, & dicito illi, si quid velit non à me, sed à Domino petat; nam & ipse veniam ad vos, si Dominus iusserit, atque omnia faciam, quæ illam, téque, frater, velle intelligam. Et de formula Breuis, tentabo quid, adiuuante Domino, in eo genere valeam, quidue mihi per occupationes meas liceat, quæ me vix pauca hæc ad te sinunt scribere. Fratrem nostrum Petrum a Presbyterum, intra cordis nostri penetralia iam pridem recepimus: Sed ne

a Petrum Veronẽsem Doctorem Sorbonicum intelligit.

quid eius deuotioni deesse videatur, etiam ad expressam professionem, quam vt dicitis, instanter offert, de communi fratrum consensu, nostro & totius Congregationis nomine admitti libentissimè volumus; & formam quam in similibus obseruare cupimus, donec melius aliquid ostenderit Dominus, ad vos cum his literis mittimus. De illo autem iuuene, qui de vxoris cõsensu, relinquere seculum cupiebat, & post sancta desideria, auctus est filio, quid dicam nescio, nisi quod a multi Prophetæ, & Reges voluerunt videre quæ vos, fratres mei, videtis, & nõ viderunt, & audire quæ, *intima cordis aure*, vos auditis & nõ audierũt. *b* Non enim est in homine via eius; *c* Et à Domino gressus hominis dirigũtur. *d* Et non volentis, neq; currentis; sed miserentis est Dei. *Nostrum verò in Christo charissimũ e Comitẽ Oppidi, toto mẽtis affectu complectimur, & in eo quod pro nobis immeritis facit, Domino fœneratur, & quoniam non sua, sed ipsum quærimus, in eo maximè gaudemus, quod nobis de eius fide ac deuotione scribitis. Quòd verò Domui suæ disponere dum viuit & valet, & testamentum condere cupiat, nos valdè probamus; ne in mortis articulo, quãdo de sola anima cogitandum est, superflua & inutili rerum pereuntium sollicitudine distrahatur. Quid*

a Luc. 10
b Ierc. 10
c Psal. 36.
d Rom. 9.
e Io. Antonium Caracciolum intelligit.

Quid verò cui legare debeat, hoc certè nos benè consulere posse diffidimus. illud dicimus, in huiusmodi in primis iustitiã esse seruandã, & neminem, eo quod iure sibi cõpetat, pietatis obtẽtu, sine causa, esse fraudandũ; Si quem læsimus, si cui damnum intulimus, seu damni causã; auxilio, consilio, fauoreúe dedimus, largè resarciendum est; iuxta Sancti illius Publicani exemplum, qui a quadruplum reddidit: In ijs verò quæ a Luc. 19.
volũtaria sunt, adhibito religiosæ discretionis examine, faciat quod voluerit; tantummodo oculus eius simplex, & rectus sit, vt nec tuba canat, nec hominum rumusculos aucupetur, nec in aliquo sinistra nouerit quid dextera faciat; nam eorum tantum operum remunerator est Dominus, quæ sui causa facta fuerint; eorum verò quæ ad huiusmodi gloriam fiunt, non remunerator, sed vltor est.

Scito etiàm nos omnes, Christi gratia, in Sancta pace, & tranquillitate viuere, & mutua charitate connexos, ab inuicem non posse discedere, magnoqúe omnium vestrum, ac tui in primis, charissime frater, desiderio nos teneri. Gregorium fratrem nostrum ad Diaconatus Ordinem promouimus, euecturi eum ad Sacerdotium si Christus iusserit.

Iuue-

Iuuenem quendam Bergomensem annorum circiter triginta recepimus, nomine Simonem, quem priusquã reciperemus, longa dilatione fatigauimus, & vt illius perseuerantiam ac patientiam probaremus; simulque vt de eius natalibus, vita & moribus per fideles amicos certiores redderemur. In hospitali Sanctorum Ioannis & Pauli, nostris inibi in Christo filiis Gubernatoribus studiosè eum commendauimus; ibi cum diligentissimè se, fidelissimeque gessisset, ita vt ab omnibus ibidem conuersantibus summoperè laudaretur, cumq; ad nos venire vehementissimè cuperet, instantissimeq; rogaret, tandem illum hospitio recepimus, nec vltra progressi sumus, quanquam & ipse id assiduè flagitat, vt ad habitum admittatur, & nobis certè non indignus videtur, qui exaudiatur; sed hanc dilationem nihil illi nocituram putamus, eo quod in omnibus domesticis laboribus libenter exercetur, & imperata facit, non secus atque vnus ex nostris, nec admiratione stupet; nec stupore languescit; & si caret litteris, non caret ad eas addiscendas ingenio.

Theodoro nostro, paucorum mensium absentia, nonnihil profuisse videtur: fert enim aliquanto leuius consueta certamina: sed vt nihil fuisset melius habiturus, certè quó minùs reduceretur a nobis vitari, sine

maxi-

maxima omnium bonorum offenſione, non potuit: itaq; quocunq; res verterit, ſatis omnibus factum putamus; nam ſuis propinquis nihil poteſt eſſe modeſtius. Vos igitur illum ſpecialiter iuuate precibus: dignus eſt enim, qui ab omnibus nobis ametur: Quid dicam de ceteris fratribus? quid de ipſo Præpoſito? f Dici nõ poteſt, quantum me per illum ſeruum ſuum, perq; reliquos Dominus conſoletur. Vidiſſes in obitu fratris noſtri ad miniſteriorum obſequia omnes certatim ruere, ſatagere, trepidare, diſcurrere; vt ſingulorum ſalus in eo periclitari videretur: poſt obitum verò præ lacrymis (pijs illis quidem & religioſis) omnium triſtes ac tumentes oculos, nec poſſe quenquam alterum conſolari; Itaq; vt verum fatear, vulnerauerunt cor meum iaculo dulciſsimæ charitatis.

f Bonifacio à Colle, qui ab anno 1533. vſq; ad 1535. Venetæ Domui præfuit.

De rerum autem diuinarum, & aliorum operum aſsiduitate quid referam? certè non multa in hac paucitate requireres, ex ijs quæ à maiori fratrum numero fieri conſueuerunt. portant enim ſtrenuè pondus diurni, nocturniq; laboris, præſertim cum à me parum admodum adiuuentur, quoniam iam ingraueſcente ætate, non modò corpus, ſed animus ipſe me deficit.

De amicis verò tam Venetis, quam exteris, nihil

noui, quod magnoperè ſcire cupiatis, habemus. Soror noſtra Cappella cum tota illa Chriſti familia rectè valet. Prior Sanctæ Trinitatis Chriſto miniſtrare non ceſſat. Auguſtinus Amulius g *magno nos amore proſequitur: Venerius & Contareni non deſunt; Maurocænus ſe ſibi furatur interdum vt ad nos veniat.*

De Zambone verò loqui non eſt neceſſe, cùm ita nos diligat, vt ſine nobis vix putet ſe poſſe viuere: Quis verò poterit hoc tacitus præterire? (neque enim id, ne apud vos ambitioſum videatur, verendum eſt; cum potius id dicendum ſit, ne homines de nobis optime meritos orationum veſtrarum remuneratione fraudemus.) Princeps h *Reipublicæ Venetæ, qui maximarum rerum occupationibus, curiſq́; diſtringitur, abiectionis noſtræ puluerem obliuiſci non poteſt. Itaque non ſemel eius beneficio, pauperum calefacta, ac refecta ſunt viſcera. Legatus Apoſtolicus & ipſe non deeſt. Cæſaris Orator in nos humaniſſimus eſt. Beltranorum familia, litteris, opibus, officijs, nos deuincire non deſinit. Bartholinus noſter oculos ſuos ſi fieri poſſet, erueret, vt ſemper aliquid nobis impenderet. Sed ne panegyricum contexere videamur, omnes in commune Chriſto commendatos offerimus, & vos,*

g Venetę Claſſis Præfectus quo inuitante & ducente, Fratres noſtri an. 1527. Roma Venetias appulſi ſunt, vti Magius retulit.

h Andreas Grittus.

& vos, vt pro omnibus oretis, hortamur. Mater Joannis Presbyteri fratris nostri cum tota Domo sua rectè valet, & soror eius ab eâ quâ detinebatur infirmitate conualuit. Timotheus Justus frater noster, vos salutat in Domino. extra hanc Vrbem, primus, Reuerendus i *Veronensis occurrit, & Capellus, & Scaynus, cum reliquis Salodiensibus amicis. quorum tanta fides est, vt adhuc nos, non modò diligant, sed instanter inuitent, ac contra spem expectare non cessent. Vicentini nostri non desunt: prater paucos, quos mœstos esse audio: Jam enim Baptista extra gremium Religionis, apud Castellum Vastallam, ex longa ægritudine mortuus est, primo die mensis huius. faciat Dominus misericordiam cum illo, & adijciat quòd oratio non præsumit: Patauini nostri silent; Stella non lucet. Bergomensis Æmilianus* k *noster, permittente Episcopo, reliquit Bergomum, & ducto secum quinque & triginta militum exercitu, Mediolanum petijt, vbi non dico quanto cum plausu exceptus sit. hoc tantum dicam, gratias mihi Illustriss. Ducem Mediolani egisse per suos, qui hic sunt, qui cum eius litteris ad me venerunt, quasi ego illuc Æmilianum miserim: & certè hic honor mihi sine causa defertur. Res Lauretana* l *refrixit penitus; nec est amplius cur de illa loquamur.*

D 2 *Jam*

i Mattheus Gibertus Veronæ Episcopus.

k Hieronymus scilicet Aemilianus Auctor Ordinis Somascænorum: qui Carafæ cõsilio ferè in omnibus vtebatur. Vid. Vit. eius lib. 1. ad finem.

l Egerat apud Clement. VII. Gibertus, vt Patres nostri Ædem Lateranam tenerent, vt elicitur ex epistola Giberti ad Carafam To. 2. Manut. fol. 95.

Iam fessus noctem insomnem duxi; vt te litteris explerem. Vale in Domino vnà cum fratribus, cum quibus pro nobis instanter orate. Matrem & Sorores, & omnes nobis in Christo dilectos, & qui in Christo nos diligunt, saluta nostro nomine. Salutant te Præpositus, & cæteri fratres, atque omnes amici. & si fortè vobis prolixiores fuisse videbimur, scitote nos nihil adhuc attigisse, eorum quæ vobis dicenda promisimus. Dabit Dominus & nobis quod dicamus, & vobis quod audiatis ex eo. Iterum Vale. Venetijs 18. Ianuarij 1534.

Agebat itaque Venetiis cum charissimis sodalibus Carafa, ab omni Romani fori Aulæque tumultu non absens modò, sed penitus etiam alienus; Romanumque solum, veluti sollicitudinum feracem agrum, adeò defugiebat reuisere, vt anno 1535. reuocanti eum ad Vrbem Paulo eius nominis Tertio, gratias quidē, vt ad tantum Principem decebat, per litteras egerit, nihilominus, de se, quod redire nollet, apud Pontificem excusando, Francisco Vannucio litteras dederit, quas vtrasq; à nobili Viro Ferdinando à Marra mihi exhibitas, nunc subijcio.

Sanctis-

Sanctissime ac Beatissime Pater.

Misit nuper ad me V. C. Latinus Iuuenalis, Sanctitatis Vestræ Secretarius, cum suis, etiam Sanctitatis Vestræ m *humanissimas litteras: ex quibus intellexi & quæ de mea in Sanctitatem Vestram, atque in istam Sanctam Sedem obseruantia ac pietate memorasset, & quæ benignis auribus Vestra Sanctitas paternè statuisset. Ego verò Beatissime Pater & omnes fratres mei, qui mecum Domino seruiunt, in primis Omnipotenti Deo gratias agimus quod talem Ecclesiæ suæ Pastorem præfecerit, cuius ipse mentem Spiritu Sancto impleat, & suæ imitandæ mansuetudinis amore succendat. Cum enim de eo scriptum sit,* n quòd excelsus est & humilia respicit, & alta à longe cognoscit: *& quod neminem libentius intuetur,* o *quam* humilem & quietum & trementem verba sua; *nos hæc eadem Sanctitatem Vestram fecisse videmus, cùm ex isto fastigio oculos ad tam ima deflexit, & hominem abiectum, atq; in hoc angulo præ confusione latentem, sedentemq; in puluere sordium, & testa durioris vitæ radentem saniem peccatorum, non dedignata est tam benignè respicere, tam affabiliter alloqui, tam humaniter ad sua atque istius Sanctæ*

m Hæ, quarum, hic meminit, Pauli III. ad Carafam litteræ, à me diligenter conquisitæ, nusquam hactenus reperiri potuerunt.

n Ps.137.

o Isai.66.

Sedis obsequia inuitare. Itaq; litteras illas, quamquam serò redditas, cum summo tamen cultu debitæ pietatis accepimus, & vocem in eis legitimi Sanctæ Ecclesiæ Pastoris agnouimus. Et quamuis hoc ipsum, cùm per amicos alios, tum per eundem Latinum iam pridem fecerimus, & si per imbecillitatem ac valetudinē mei corporis licuisset, ipsi coram id facere maluissemus; Tamen, vt nunc possumus, iterum proiecti ad istos Beatissimos pedes, Te in patrem ac Dominum suscipimus, ac veneramur; & Dominum Nostrum Iesum Christum, cuius in Terris vicem geris, in Te suppliciter adoramus, omnem obedientiam ac reuerētiam Tibi tanquam vero Christi Vicario, & Beatissimi Petri Apostolorum Principis successori humiliter exhibentes; atque vsq; ad mortem fideliter pollicētes. Et ne grauioribus Sanctitatis Vestræ occupationibus improbius obstrepere videamur, scribimus ad Charissimum fratrem nostrum Franciscum Vannucium, quo nobis nihil potest esse in Christi amore coniunctius, vt ipse omnium nostrum nomine istos Beatissimos pedes exosculans, Sanctitatis Vestræ benedictionem nobis impetret, & quæ his litteris desunt, quoad licuerit, suppleat. Optamus Sāctitatem Vestram semper in Domino bene feliciterq; valere & Sanctam

fidem

fidem Catholicam omnibus aduersitatibus erroribusq; sublatis, per vniuersum Orbem suis auspicijs latius propagari. Dat. Venetijs Die 24. Aprilis 1535.

Ita ad Paulum III. Carafa noster. De reditu autem suo Romam, nihil promittit: immò, ne ad redeundum, iussu Pontificis adigeretur, cum Vannucio diligenter agit, his verbis, quæ è litteris ad illum ea ipsa die datis, excerpsimus; omissis alijs quæ huc facere non videbantur.

**** *Latino Iuuenali Secretario Sanctissimi Domini Nostri, dum Venetijs esset, hortanti nos, vt siquando à Summo Pontifice Romam inuitaremur, recusare nollemus, respondi; Quòd pertinet ad meos Sodales, si quando Deus Pontifici inspirabit, vt nostrum hunc ordinem Romam reuocet, numquam me repugnaturum, aut vlla ratione detrectaturum; immò id quidem me probaturum valdè. Videri nãq; Ordinem hũc Romanum, Romæ scilicet institutum atque auctum, eò, hoc est, in patriã debere reuerti lucis ac reparationis tempore, vnde tenebrarum ac turbinũ tẽpestate deturbatus fuit. Verùm, quòd ad me attinet,* Ex Italico.

mihi

mihi crede, chariſsime frater, me vehementia quãta potui maxima, iam dicto Iuuenali ſtuduiſſe perſuadere, id neq; ad meam tranquillitatem, ac pacem, neque ad Summi Pontificis obſequia, neque ad DEI cultum aut honorem fore conducibile. Non repetam hoc loco, ne longior ſim, qua in hanc rem rationum momenta attuli: &c. * * * *

Romam itaque reuerti detrectabat Carafa, quia ad honores, functioneſque Eccleſiaſticas, hoc eſt, ad arenam iterum atque ſtadium ſe reuocandum præſenſerat. Paulus verò III. ad Romanæ Aulæ mores emendandos, Conciliumq; Oecumenicum celebrandum, illum, è ſua licet cellula exire reluctantem, Romam iterum iterumq; ac tertiò accerſiuit, vti Onuphrius his verbis narrat.

Ex Italico. *Iam in Collegio ſuorum Clericorum dum Carafa degeret, à Paulo III. per Pontificias litteras bis Romã vocatus, biſq; ille, contrà, venire abnuens, excuſansq; ſe modeſtè ac humiliter, tertiò tandem obtemperauit, Vrbemq; atque Pontificem adijt, qui eius conſilio in morum emendatione & Concilij Generalis celebratione quam adornauerat, vti volebat. Primo aditu, breuiſsimè auditus eſt à Pontifice: præmonitus enim hic fuerat à non nemine, vt ſi vellet eum retinere*

apud

apud se, atque augere honoribus, nulla ratione permitteret, vt is pro se diceret vt liberet; alioqui si viri facūdiæ locum daret, sentiret vtiq; sibi persuaderi, ne eum ab instituto vitæ itinere dimoueret.

Hæc Onuphrius in Vita Pauli IV. Pio V. Pont. edita, quam compluribus auctam; & veritati propiorem Lucius Facinus in Italicum transtulit. Ex ea nos accipimus, quotiescunque Onuphrium citamus: quem adeò inconstantem in Pauli scribenda vita extitisse mirabuntur fortè aliqui. At multorum hæc certè labes est, variare stilum cum tempore. In Onuphrio tamē bona ista leuitas fuit, quæ eum ad meliora, hoc est veriora traduxit. Nam ea quæ primò ediderat, animo & calamo scripserat vulgi rumoribus adhuc turbido. Sed deferuescente postmodum illa temporum rabie, refrixit & Onuphrij noxius calor; atq; (cum B. Hilario dicam *p*) tanta ratio veritatis & tanta vis fuit, vt viceri voluntatem veri necessitas. Hoc ipsum laudabilis inconstantiæ exemplum videre est in Mambrino Roseo, vulgari illo, & minorum quasi gentiū Historico, qui in suo ad Tarchaniotam supplemento, non ambigua solùm, & quæ beneuola interpretatione leniri possint aut de- *p* lib. 6. de Trin.

beant, sed certò etiam & perspicuè benefacta in sequiorem detorquet partem. Ad Colennutium autem libellos aliquot suos adijciens, adeò benignius de Paulo IV. loquitur, vt nisi vnum idemque nomen vtrumque Opus præferret, alium proculdubio Auctorem crederes. Porrò Paulus III. Pontifex, qui Carafæ virtutem, constantiam, eruditionem, nō aliorum modò relatu, sed coram ipse nouerat, obnitenti licet, pedicas inseruit tamen, eumque è Cellula, quo se receperat, abstraxit. Scio fore nonnullos qui de hoc eius animo ab honoribus alieno fortassis ambigent. At benè est. Mihi, vt lubet, ne credant, modò scriptoribus quos producam, multis & variis, domesticis & alienis fidem adhibeant. Primus mihi esto Onuphrius, qui ita pergit exponere, qua illum ratione ad Cardinalatus fastigium Pontifex euexerit.

Ex Italico.

Ægrotauit interea Carafa grauißimè, & lethi penè metam attigit. Quocirca cùm eum Paulus Cardinalium numero vellet adscribere, fuere nonnulli (ij videlicet, quibus sancta hominis integritas non admodum cordi erat) qui ab ea mente Pontificem auertere conabantur, non viuenti iam sed mortuo eam dignitatem obuenturam dictitantes. at ijs respondit Paulus,

Paulus, sibi virtutem illam vel post funera decorandam. Itaque ab eo haud ita multò post, augusta illa generosi iudicij maturitate, facilè superiores Pontifices antecedente, nobilissima illa nouem Cardinalium publicatione, qua, anno Salutis MDXXXVI. XI. *Cal. Januarij, Viros egregios & præstantissimos ex Optimatibus Ecclesiæ vndiq; conquisitos, in Senatum legit, cum ægrotaret, habuit, insigne Cardinalis, purpureum pileolum, cumq; Pontifici, vti par erat, egisset gratias, conuersus ad suos; Appendite, inquit pileolum hunc ad illum clauũ. Nullum enim ad purpurã apparatũ, nisi arctissimæ & suspiciẽdæ paupertatis, quã Theatini Patres obseruãt, in ea domũcula erat cernere. Itaq; Presbyter Cardinalis Sancti Clemẽtis creatus est, amplissimamq; dignitatẽ, nullum ambitionis aut lætitiæ, ne leue quidem inditium promens, accepit.* Hæc ille.

Igitur hoc certũ est Carafã adeò purpura non lętatũ, vt etiã lõgè deterius deinceps se habuerit, vti Bernardinus Fuscanus Carafę vetus fidusq; cliens Jo. Martino Aloysio scribens significat his verbis. Ex Italico.

* * * *Adeò fui molestijs obrutus propter periculosam ægritudinem Reuerẽdissimi Domini mei, vt nullam penè senserim lætitiam ob delatum illi Purpureũ pileum, quippe quòd cùm eum domum vsq; Summus*

*Pontifex misit (rem in Vrbe prorsus insolitam) Carafa noster sepulchro propior quàm vitæ erat. Deinde verò Dominico die, in quem Peruigilium Christi Natalis incidit, 24. totas horas frigidus, & penè exanimis, deploratusq; à me vt mortuus, fuit. Sed (vt Deo placuit) me eum continuò calidis lineis confouente, rursus incaluit, reuixitq;. Itaq; renasci eum Deus voluit se nascente. Rem planè admirandam, & supra humanas vires *** Vale. Romæ 20. Januarij. 1537. Ita Fuscanus.*

At Schottus, Scardæonius, Mattesilanius, Cynus, his ampliora tradunt: nam disertè scribũt inuito illi, ac renitenti Sacram purpuram fuisse delatam. Horum Epistolas cum fide exscriptas, tui, Lector, causa non grauabor hic ponere.

BERNARDINI SCHOTTI CL. REG. AD CARD. THEATINVM Epistola Gratulatoria.

Reuerendissime in Christo Pater & Domine, Salutem.

QVI de te optimè sentiunt, maximeq; animi tui præstantiam, eruditionẽ, pietatemq; nouerũt, non adeò

adeò tibi ob ſplendorem dignitatis iſtius, ad quam nuper vocatus es neſciens ſignificãdam cenſent lætitiam ſuam, quam ipſi Eccleſiæ Chriſti apud te potius gratulandum, quòd tam ſapienter talem ſibi Conſiliarium, tantumq́; adiutorem vltro elegit. Dici vix poteſt quantum hinc alacritatis ac ſpei bonorum animis adiectum ſit, quòd ad Apoſtolicæ dignitatis gradum, optimi Viri noſtris temporibus quæri attrahiq́; incipiant, more Eccleſiæ vetuſtiſſimo, ac ritu planè Apoſtolico; Viri ſcilicet non vulgares, neque ambitioſi, vel ex ſæculi fluctibus irruẽtes; Sed ex portu Monaſterij, & in virtutibus exercitati, ac iã perfecti; qui iam olim abdicatis à ſe terrenis opibus, omniq́; affectu prauo relicto, diu in ſchola religionis ac virtutum gymnaſio humiliter Chriſto ſeruierunt; ac demum à Deo vocati tamquàm Aaron, ad religionis ipſius apicem, humiliter aſcenderunt, non aliud quicquam verbis aut moribus ſuis ſubiectam plebem docturi, quã quod ipſi antea didiciſſent. Speramus itaque Te, cum talis ſis, non tantum bonis profuturum, ſed vita & exemplo cæteris omnibus demonſtraturum, quibus in rebus, quibuſue in ſtudijs potiſſimùm ſplendor Cardinalatus ac dignitas iſta conſiſtat. Vnde poſtea Hæretici carnaleſq́; homines exemplo tuo plurimum vel emenden-

tur, vel confundantur, Videntes gregem Christi habere iam Pastores suos, qui non quæ sua sunt, quærāt, sed quæ Iesu Christi, Ego, si quid peccatoris oratio valere potest, omnesq́; fratres mei, pro salute & gloria tua sempiterna Dominum orare vix vnquam cessabimus, Pater in Christo Amabilissime atque Sanctissime. Ex Salöis. XXVIII. MDXXXVI.

Reuerendissimæ P. Tuæ

Seruus in Christo

Bernardinus Presbyter.

Post annos verò circiter octo, Bernardinus Scardeonius, Patauinus Presbyter, doctrina & probitate insignis, libris septem de Castitate, quos Carafæ Venetiis commoranti, diu antea recognoscendos dederat, eiusdemque cohortatione in vulgus emittere statuerat, Epistolam Dedicatoriam sanè luculentam præfixit, è qua nos prætermissis ceteris, quæ ad institutum non faciunt, pauca hæc excerpsimus

JOAN.

IOAN. PETRO CARAFÆ TT. S. CLEMENTIS CARDINALI THEATINO, Bernardinus Scardæonius S. P. D.

*** *HAud obſcura eſt vis ingenij tui, ſanctitas morum, excellensq́; in omni literarum genere eruditionis præſtantia, & omnium humanarũ, diuinarumq́; rerum, vniuerſalis, & abſoluta cognitio. Vnde factum eſt, vt tibi ob Chriſti amorẽ extremis oris latitanti diutius non licuerit occultari: neque vt cupiebas, fas fuerit in ſancta, ac diu concupita vitæ trãquillitate, diuinæ, ac cœleſti contẽplationi vacare. Admirabilis illa quidẽ tua rerum omniũ abdicatio, qua te ſpretis publicis muneribus ad vitã priuatam contuleras; at nunc multò etiã mirabilior euocatio ad tam præcelſum faſtigiũ dignitatis. Utrobiq; ſanè miraculum, & vtrumq; (vt credi par eſt) ab vno, eodẽq; Spiritu ſancto diuinitus procuratũ. Dei certè Optimi Maximi nutu factũ eſt, vt quò magis latebras quæreres, honores fugeres, opes ac potentiã ſperneres, eò ad maioris dignitatis gradũ euectus fueris: vt in maximo omnium mortalium, ac totius orbis theatro, velut ſuper cãdelabrum poſitus, maius virtutis, ac ſanctitatis tuæ lumen oſtenderes. Nõ ſum equidẽ neſcius, quæ tua con-*

constantia semper fuit, te qui iam pridem episcopatum, opesq́, ac honores tua sponte reieceras, non aliter amplissimam Cardinalatus dignitatem, & delatas tibi vltro tanti honoris infulas suscepturum fuisse, nisi Pauli III. Pont. Max. preceptum, ac pij necessarijq́ laboris ratio persuasisset, & Reipub. Christianæ causa, & fidei negotium compulisset. Vnde fit, vt sicut antea non deserueras opus episcopi, sed opes: ita modo accitus hac diuinâ vocatione, non fastum, neque gloriam, aut inane nomen suscipiendum putasti, sed molestiam, laborem, auctoritatem, ac tuendæ Christianæ pietatis officium: cui in tota vita tibi semper incumbendum duxisti. Quare nemo bonus dubitat, id esse vrgere religionis propositum, non remittere. Quod & olim quàm plurimos sanctissimos, ac sapientissimos viros fecisse satis constat, quos in omnibus tu tibi iam ab ineunte ætate proposueras imitandos. * * *

Vale diu felix & beatus in Domino. E Rusculo nostro Murellano in Patauinis IIII. Nonas Octobris M. D. XXXVIII.

EX LIBRO MARII MATTESILANII DE GVELPHIS ET GHIBELLINIS Part.2.fol.42.Romanæ editionis.

** *IGitur Joannes Petrus Carafa; ut exactius, quod animo agitauerat, re ipsa perficeret, nullaq; cogitationum aut dignitatum humanarum procella poßet deinceps mentem subuertere, Theatino Episcopatu se libere abdicauit; atq; adscitis aliquot Viris, eiusdem sancti propositi Socijs, ad Comtemplationis arborem extendit manum; indeq; suaues illos decerpsit fructus, qui vltrò se se ingerunt ijs, qui mundanis soluti sollicitudinibus, cupiunt eiusmodi delitijs saturari. Testantur id, perpetuoq; testabuntur remota à rumoribus loca, ac proinde exercendæ perfectæ Contemplationi valde idonea, quæ Virille & Veronæ & Venetiis incoluit; quibus adeò clarum Religiosæ vitæ, morumq; specimen dedit, vt inde quisq; liquidò nosse potuerit, nihil terrenum quicquam habuisse virium ad Carafam ab optimo eo instituto, quod semel cœperat, dimouendum. Veruntamen cùm Diuina Prouidentia statuisset, lucernæ fulgorem, qui ab æquabili sublimium eius Actionum serie promicabat, non diutius sub medio latētem sinere, sed super Candelabrum* Ex Italico.

illud septiforme ponere, quod in Templo Dei, altissimum habet locum, idcirco necesse fuit, vt ille præcipienti Summo Pontifici obediret, Purpuramq́ꝫ sacram, contra quam secum ipse deliberauerat, à Paulo III. vltrò sibi delatam, indueret. Quæ res benè feliciterq́ꝫ vertit: aliquot enim annorum exacto curriculo, ad Summum Pontificatum euectus est, ac ipso die quo Jesus Christus Dominus noster cœlorum fastigiū olim ascenderat, vt videlicet, etiam Candelabrum illud de tam sublimi loco Ecclesiam sanctam Orbemq́ꝫ Vniuersum illuminaturum esse significaretur. O faustam diem, qua nunquā feliciorem poterat Christiana Religio exoptare! Nam (vt compendiò dicam) pietatis ille feruor atqꝫ deuotio quæ Christianos decet, multis iam antea annis aut extincta penitus fuerat, aut certè refrixerat, inq́ꝫ eius locum nefaria quæqꝫ vitia, corruptas hominum mentes occupauerant. At vbi primum bonus iste Pastor excelsam Petri Sedem adeptus est, zelo illo suo, & syncero Dei cultu, morbidos greges curauit, adhibuitq́ꝫ singulis corruptelis ea pharmaca, quæ temporum deprauata conditio requirebat. * * * *

Hactenus de Paulo Mattesilanius. Idipsum verò, nempè recusanti Carafæ delatam fuisse sacram

cram illam Senatoriam dignitatem, narrat Thomas Dardanus, & alii quos prætereo. Hæ igitur grauium Virorum Testificationes, variis temporibus editæ, certò iam euincunt, vanissimos existimandos esse illos nebulonum aliquot susurros, qui aduersus Carafę nostri insignem modestiam, integritatem, sapientiam, quam in ea re constanter exhibuit, prorupêre. Sed suo ipsi profectò more inuidi homines, osoresque virtutis, faciebant, aurea videlicet benè gestorum fila, criminũ stamine in textrino Calumniæ prætexentes. Itaque sicuti antea, præclaras virtutes eius, quas sustinere non poterant, teterrimis vocabulis Odio Nomẽclatore appellitauerãt; ita postmodum, cùm è tenebris in quas sese abdiderat, in lucem extractum, & summo propemodum fastigio elatum viderunt, valdè sibi metuere cœperunt ab eius seueritate & sanctæ vitæ exemplo. Quocirca acerbis id factum oblocutionibus criminabantur. Adeò vetus illud Comici q verum est, *Nihil esse quin malè narrando possit deprauarier.* Verum enimuerò nequaquam his dimoueri potuit spectatæ Vir firmitudinis, vtpote cui longè maior inconstantiæ quam maledicentiæ metus inerat. q Terent. Phorm.

r Sen. Ep. 114. Immò r *Quia sapiebat egregiè*, ideò, *mala eum opinio, bene parta, delectabat*; Meminerat quippe à Stoico sapiente dictum, *Non posse diu auctoritatē habere sententiam, vbi qui damnandus est, damnat.* &, *Malis displicere laudari esse. Ille vero* (verba nūc ego Onuphrij referre pergam) *collato honore in obeundis Senatorijs muneribus intentus, ita doctrinæ ac Sanctitatis fama fruebatur, vt obloquentium calumnias facile eludere videretur. Nam vitæ innocentiæ, religionis studio, & optimis moribus, multam eruditionem, præcellentem sacrarum litterarum notitiam, facundiam verò insignem, in dicenda publicè sententia, & omni sermone libertatem addiderat: animo verò constans ac fortis, vt personæ suæ vbiq; benè memor nec minis, nec precib. à dicta semel sententia recederet. Pontifici Paulo III. autor in primis fuit, vt S. Inquisitionis admodum necessariæ Tribunal, præstantissimis Patrū ad id munus Iudicibus lectis Romæ institueretur, qui inquirēdis damnādisq; Hæreticis summa cum potestate praeessent, latius iam per totam Italiam serpente Lutherana Hæresi, cuius labes non profanos modò sed & Religiosorum hominum multos polluerat. qua ratione factum est, vt membris ægrotis aut sanatis, aut si sanari non possent ampu-*

amputatis, quæ contagio afficiebantur periculoq; propiora erant, paulatim salutaribus remediis adhibitis, pristinæ sanitati restituerentur.

Prosequitur & alia Onuphrius de Cardinale Theatino laude atq; admiratione digna, quæ facilè apud eũ, Lector, inueniet. Ego ad alios Auctores nõ adeò passim obuios, nũc transeo; inter quos & Cynũ Pauli viuentis laudatorẽ adnumero. Nã, etsi statuerã nullum Scriptorũ qui de eius iã Pontificis, laudibus meminerint, in medium adducere, veritus scilicet, ne ij assentationi subseruisse potius quam veritati, existimarentur; aliquid nihilominus è Cyno Campano hoc loco non inuitus proferam: tũ quòd illud ipsum, quod aliorum iam auctoritate firmauimus, hic Auctor in Panegyrico, quod Paulo IV. Pontifici Romæ dixit siue scripsit luculenter asserat; tum verò quòd pleraq; eodem loco subiiciat, quæ ad Carafæ, Cardinalis præclara gesta demonstranda, spectare videntur. Inquit igitur inter alia Cynus.

**** O felicia nostra tempora, quibus, tam fortes, tam graues, Viriq; tam liberales floruêre! Alter enim (Carafa scilicet) modestißimus existens, dignitatem tam amplam, à tanto Principe liberalißimè ob-*

latam, cuicunque alij iucundißimam futuram, sibi grauem ob tanti muneris onera, se indignum (quamuis dignißimus esset) putans, vt ea non acciperet, pro viribus obnixus est. Alter verò (Paulus nẽpe III.) qui dignitates hominibus, non homines dignitatibus exornare semper studuit, ea qua fungebatur auctoritate, & potestate, aduersantem compulit, quasi diuino Spiritu commotus, futurum hunc Pontificẽ Maximum præsagiret. Quæ res vti Principis illius felicitatem, & nominis immortalitatem adauxit, qui quidem non tantum bene meritos Viros ad summas extolleret dignitates, verùm inuitos, & recusantes compelleret, ita quoque erga Joannem Petrum Carafam, omnium quidem prudentum, clarißimorumque virorum opinionem concitauit, ita ad beneuolentiam omnes accendit, ita ad summam admirationem adduxit, vt ab eo tempore omni honore, Jmperio, Summo denique Sacerdotio, quo nihil post hominum memoriam dignius, nihil magnificentius excogitari potest, dignißimus, vno omnium consensu fuerit semper iudicatus. Ecquis enim tempestate nostra inuentus est, qui Episcopatum, & Archiepiscopatum ditißimos, cum vita abstinentißima, pauperrima, & humillima commutauerit? Ecquis

bonores

honores & dignitates, quibus ille fulgebat, sponte sua abijciat, & ob Dei charitatem nihil magis faciat, quàm si in quemdam hominum contemptum veniat, si rebus omnibus ad benè, commodeq; viuendum opportunis, quibus maximè affluebat, se, suaque diuino cultui addicens, ex lauta, & commoda vita, in seueram, & difficilem se transferat? Ecquis denique ad supremum fere dignitatum apicem, ex summa humilitate euectus, honorificum Cardinalatus splendorem à se reiecit? Ecquis inuitus tandem productus? Porrò nisi ad antiquam illam Sanctorum Patrum memoriam recurramus, qui huiusmodi egregium Sanctitatis, probitatis, & humilitatis exemplum ediderit, hoc excepto, præterea inueniemus his temporibus neminem. Accepit igitur tandem, quod sibi à magno Paulo oblatum est, non ignarus, Principibus obedientem esse oportere, adeòque ingentem amplissimo Patrum Collegio splendorem attulit, vt Sol quidam inter sydera repentè ortus videretur. Tunc religionis fundamentis aliquantulum debilitatis, verum, & solidum accessit firmamentum. Tunc qui de Religione, de Republica Christiana palàm, vel occultè malè sentirent, languescere

& deti-

& detineri. Tunc qui non tam priuatis quibusdam aduersari, quam cum superis ipsis bellum gerere videbantur, more Gygantum labefactari, & impelli, Tunc qui ad eandem sectandam Hussensium, Valdensium, & eius generis portentorum impietatem, euertendamq́; religionem, vel nouarum rerum cupidi, vel delirantes solliciti fuerant, mœreri, dolere, ingemiscere, pallescere, Tunc teterrimarum disputationum arma recundi, Tunc qui verbum quoduis minimum contra Religionem vnquam protulisset vel quoduis eiusmodi cogitasset, lingua & ingenio caruisse cupere; verebantur enim id quod postea fœlicissimè contigit, ne Cardinali Carafæ à summo Pontifice ad insectandos fideì Religionisq́; inimicos cura demandaretur. Qui timor cum maleficos non fefellisset, & huic in crudeles Aduersarios fuisset demandatum Imperium, Is quàm primum nobilem illam sanctissimorum septem Virorum Congregationem more Lacedæmoniorum, & Atheniensium, Principis iussu instituit; ex qua tanquam ex equo Troiano, Doctores illi eximij improbos, nefarios, religionisq́; contemptores adorirentur, & corriperent. Quæ quales viros, cuius vitæ, cuius doctrinæ, quàm spectatæ probitatis habeat, ex eo perspici liquidò potest, quòd duo

indè

indè sanctißimi subinde prouenêre Pontifices, & qui reliqui sunt, non tam ipsi ex virtutibus eorum singularibus eundem Pontificatus apicẽ honestißimè ac ferè certißimè sperare possunt quàm nos, post perpetem huius optimi Principis vitam optare debemus, & precibus à Deo immortali contendere. Hac igitur in Prouincia noster hic Princeps meritißimus, ita mirificum Religioni adiumentum attulit, vt nemo esset, qui tanti Viri & aliorum Collegarum nomine audito non extimesceret, non se totum colligeret, & perpauci quidem inuenti sunt, qui non tàm publicè à Religione dissentire ausi essent, quàm ne quidem diuinum nomen frustra nuncupare. Quod profectò haud aliunde euenisse credendum est, nisi vel quia tam graui vindice existente nullo in loco malefici, & improbi securos se esse posse existimarent, vel quia cum præclarissimorum Patrum tam clara exempla conspicerentur, non modò à vitijs abstinere, sed etiam nisi talium virorum tantum splendorem, virtutemq; imitari contẽderent, eorum in numero haberentur, qui, quantum animi virtus à vitio corporis differat, quantaue ex virtutis ornamento voluptas capiatur, penitus ignorent. Atq; vt rectius res tota intelligatur, nihil huius Serenißimi Principis vitam fore maculaturum,

G   *ex mul-*

ex multarum rerum argumentis colligi potest. In primis ex eo quòd non ignorans quantum oneris tunc tolleret, quantum in omnem vitam negotij susciperet, tamen inquisitionis normam Paulo III. annuente instituit. Legem enim (vt Principis oratoris verbis vtar) sibi indicunt innocentiæ, continentiæ, virtutumq; omnium, qui ab altero rationem vitæ reposcũt, cuius quidem clarißimi facti nomine maximoperè ab omnibus & laudandus & diligendus est, qui non Rempublicã modo ab impiis & seditiosis liberauerit, verum etiam se eum futurum professus sit, cui necessaria quadam ratione officij, non solum rectè & honestè, sed sanctißimè sit viuendum.

Hæc è Cyno excerpsisse sit satis. Sed enim omnia quæ Cardinalis egregiè præstitit, si exponere velim, & multi non libenter audient (odiosa sunt enim; quia seuera & Religionis zelo patrata) & id profectò pro instituta breuitate non fuerit. Dicemus itaque de multis pauca, vt ex iis cætera compræhendantur.

Post institutã Romę vt dictum est, eius potissimum consilio atq; ope, violatæ fidei quæstionẽ, quam Christiani Imperii Propugnaculũ, & Petri Nauiculæ Anchorã rectè dixeris, ignis ille sancti zeli,

zeli, qui in pectore Carafæ iã diu latuerat, in dies magis ac magis crescere & flãmas emittere cœpit: inde in Apostatas, schismaticos, Hæreticosq; implacabile odiũ. Ex ijs nihilominus qui resipuissẽt tanta ab eo humanitate excipiebantur, vt amantissimum Patrẽ sibi reperiisse viderẽtur, quẽ ante acerrimũ insectatorẽ expauerant; vti Manfredus Jureconsultus apud Papiriũ s cũ laude memorat. s In vita Pauli IV.
Contrà verò eos qui in luto praui dogmatis hærere obstinatius vellẽt, atq; alios studerent inficere, nullatenus tolerabat, illud Regii Vatis sæpè pronuncians; t *In matutino interficiebam omnes peccatores terræ, vt disperderem de Ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem.* Et faciebat ille quidem more periti Medici, qui membrum quod reliquo corpori inferre potest exitium, piissimè sęuus, ante quàm perditum eat, abscindit. Reuerà enim u t Ps. 100. u Sen. Herc. Fur.

Pectora magnis obsessa malis,
Non sunt ictu ferienda leui.

Quippè oui lasciuienti, & vagãti tutò fortassis parcas, & pedi vel vnico ac leui ictu ad ouile reducas; at lupis qui pergũt mactare oues & perdere, vt Pastor ignoscas, quęnã tandem dira ista clemẽtia est? Itaq; solerti prudentia opus esse arbitror, qua tabidæ oues distinguantur à lupis. Ea insigniter

 præditus

prædictus Carafa, ita seueritatē benignitate temperabat, vt quid cui adhibendum foret, omnium sciret optimè. Eximiam verò huiusmodi sanandorum animorum artem, & sæpè aliâs & tunc maximè ostendit, cum Foro-Corneliensem Flaminium, depulso mentis morbo, saluti veræ, quæ DEVS est, restituit. Is plurium linguarum & pangendi carminis insigni peritia, ac probis alioqui Vir moribus inter litteratos sui sæculi eminebat. Amabat eum Carafa ob ista virtutum semina, deceptumque hæreticorum persuasione hominē miserabatur ex animo. Monet, instat, vrget; ille audit, at non obaudit tamen: adeò deprauatorum sodalium contubernium mentem illi corruperat. At ipse nihilominus Deum pro salute clientis enixius orare, spem atque animum neutiquam despondere. Contigit verò (commodùm) vt ille ęgritudinem incurreret, quam eo dolētiùs Carafa tulit, quò tardiùs resciuit: quippe & Flaminium decumbere, & haud procul à fine abesse, vno eodemque sciuit tempore. Adit itaque illicò ad ægrotum, anxius mærensque; & vt vidit hominem supremo iam anhelitu palpitantem, imò corde indoluit geminam clientis vitam tanto subesse discrimi-

discrimini. Igitur nihil cunctandum ratus ad diuina confugit præsidia, & fixis humi genibus validâ & fidenti prece, vitam à Deo & salutem moribundo homini impetrauit. Obstupuerunt qui adstabant plurimi. Flaminius autem rem diuinitùs in se gestam, vbi primum conualuit, ad Hieronymũ Turrianum scribens præclaro hoc carmine celebrauit. x

x lib. Carm̃ aum

Quid pia valeant preces, benignas
Ut Dei penetrent supremi ad aures,
Disce candide Turriane. Febris,
Et sæuus lateris dolor misellum
Tuum Flaminium furore tanto
Inuasêre, magistra ut ars medendi,
Et quisquis leuat ægra membra succus
Cederent: Capiti meo imminebat
Mors nigris tenebris operta: honorem
Supremum mihi funeris parabant
Infandum Veteris sui clientis
Cum casum miseratus ille magnus
Carafa, Italiæ decus Carafa,
Ad cœlum geminas manus tetendit,
Multis cum lacrimis Deum salute
Orans de mea. Et ecce acerba fugit

Febris & lateris dolor; refecta
Vires, & teneri mei ſodales
Cantu, & letitia graues quærelas
Mutarunt lacrimasq;. Amice dulcis,
Dic laudes ſuperûm benignitati,
Pro vita mihi reſtituta, & aura,
Qua vehor placida. Quòd alma pulchri
Solis lumina cerno, id omne magni
Acceptum precibus refer Carafæ.

Vixit poſtea Flaminius annos aliquot, & Catholicè ac piè diē obiiſſe ſuum, vel ex eo cognoſci poteſt, quòd receptis deuotè pœnitentiæ ac ſacri Viatici Myſteriis, & conſtanter pronūciata Romanæ fidei formula, adſtante & iuuante Carafa, animam ſpe bona cumulatam efflauerit. Rē mihi locupletiſſimus teſtis y hoc modo narrauit. Anno ſuperioris ſæculi quinquageſimo (eo enim Flaminius obiit, non autem quinquageſimo ſecundo, vt alij ſcribūt) ad moribundū Flaminium, qui tum non longè à Vaticano habitabat colle, Jacobus Herculanus Vaticanæ ædis (vt nunc loquimur) Altariſta, Panem Angelorum emigranti porrecturus deferebat. Hūc Carafa, preſſus licet profundo ſenio, cū omni ſua familia pedibus, vti

y Lud. Torr. Card.

ſole-

ſolebat, proſequi voluit, præmonito interim ſacerdote, quâ ſe ratione cum Flaminio gereret. Ad eum itaq; cùm perueniſſent, Carafa ſe poſt terga ſacerdotis abſcondit, periculum facturus, num ægrotus fidem Catholicam integrè ac ſtrenuè fateretur. Ergo antequam ſacro illũ Viatico Herculanus inſtrueret, fidem poſcit Catholicam. Ille extemplò ſymbolum recitat, liberè profeſſus ſe cum Orthodoxa Romana Eccleſia omninò ſentire, in cuius gremio mori feliciùs ſit, quàm ab initio naſci. Tum Carafa ſacerdoti ad aurem inſuſurrat, vt præterea articulum Tranſubſtantiationis expoſcat, veritus ſcilicet, ne qui humanioribus litteris apprimè delectabatur, vocem illam ab Eccleſia ſalubriter inuentam, more hæreticorum qui putidè ſunt eleganculi, paululùm exhorreſceret. At ille, qui iam didicerat, nihil eſſe elegantius quàm quod Chriſti ſponſa probaſſet, illicò elata, vt poterat, voce; Tranſubſtantiationem iterauit. His auditis exiliens Carafa præ gaudio, ſeſe in conſpectũ illius dedit, aſſeditq; agẽti animam, ad vltimum vſque ſpiritũ. Ad hunc itaq; modum bonus ſenex clientem ſuum Chriſto conciliauit. Plurimos alios fidei naufragium paſſos reduxit, ad portum.

Ego

Ego verò ne paritate exemplorum ſim faſtidio, aut vbere materia Lectorem obruam, tranſeo ecce nunc ad ſummi Pontificatus eius acta aliquot inſigniora, plauſu certè ac laude digniſſima. Omnia verò quæ Pontifex geſſit, non eſt cur in hanc Vitæ eius ſynopſim concludere debeam. Plurima ſunt, quæ vt Paulum prorſus excuſem, mentemque eius ſynceram diuinique honoris ſitientem aperiam, opus ſanè eſt non neglectim aut obiter; ſed prolixè accurateque exponere. Hoc autem nunc mihi (quod & initiò dixi) non eſt propoſitum: ſuo id tempore (fauente Deo) cumulatè præſtabo, tunc ſcilicet cùm liberè potero, hoc eſt, ſinè offenſa cuiuſpiam aut noxa. Enimuerò non ſemper facilè eſt Principis Viri vitam ſcribere, eius maximè z *quem peſſimi quiq; aſperrimè Rectorem paſſi ſint.* Priuatus homo, vt paucis viſus & nulli inuiſus, tutò narrabitur; Reipublicæ iuſtum moderatorem, non ſinent mali, ſtylo aut fama reuiuiſcere, quẽ extinctum pronis auribus excepêre. Expectabo igitur, & iuuabit olim veritatem Tempus patere; atque exſurget in dies magis magiſque benefactorum eius aura, quæ frigerando aduerſo rumori, aut liuori, valdè, vt ſpero, pro-

z Sallo rat. ad Cæſ.

proficiet. *Nulla enim virtus* (Seneca ait) a *ſemper latet: & latuiſſe non ipſius eſt damnum. Veniet qui conditam & ſæculi ſui malignitate compreſſam dies publicet.* Ep.79. Interea duo ex illius temporis Hiſtoria, Lector colligat. Primum eſt, ad turbandam Italię pacem, Paulum, pacis alioqui, vt poſtea patuit, amantiſſimum, hinc quorumdam indignis modis, hinc quorumdam inconſultis conſiliis fuiſſe impulſum. Alterum eſt, ſuſtuliſſe eum ſeriò, nec tamen omnino ſerò, ea incommoda, quæ vel ſe prorſus nolente, vel optimâ fide agente, Vrbs atque Italia paſſa fuerat. Hæ quippè ſpinæ, Pauli lectam ſementem, primis illis annis, ſi non ſuffocauerunt certè retardarunt, ne in optatam frugem citiùs erumperet. Vidit id Paulus tandem, & altiore iudicio, non tam ſuos ex fratre Nepotes, aut alios homines, quàm Dæmones ipſos huius detrimenti autores exiſtimauit. Ita enim magno illi Hoſio ſcripſit, cum ad Conſilium, quod Romam cogere decreuerat, ipſum euocaret. Ita etiam Oratori Veneto, coràm & ſecretò dixit; vti è ſubiectis litteris nunc patebit.

PAVLVS PAPA IV.

VENERABILI FRATRI STANISLAO EPISCOPO VARINIENSI SAL. ET Apost. Benedictionem.

c Habentur hæ duæ Epistolæ To. 2. Operum Hosii, Ep. 18. & 19.

c VEnerabilis Frater, *Ad hoc, grauissimũ Sacerdotij munus, sine vllis meritis nostris à Domino vocati, propositũ hoc nobis iam inde ab initio habuimus, vt ægrè & grauiter laboranti Ecclesiæ idonea & maximè necessaria remedia adhiberemus. Quamobrem & filiorum mores corrigere, atque omnia quæ prauis iam pridem exemplis in consuetudinem adducta fuerunt, & hæreses tã longè lateq́; disseminatas extirpare, & harum rerum caussâ Concilium celebrare, Deo adiuuante, statuimus. Cum autem iam oportunum tempus sit hæc consilia exequendi, sublatis scilicet belli impedimentis quæ nobis antiquus hostis obiecerat, optimum esse duximus, priusquam Synodum congregemus, aliquot Venerabilium fratrum nostrorum accersere, quorum & consilium & operam ad eadem exequenda cum primis vtilia nobis fore arbitramur. &c.* * * *

Alteris item ad eundem Hosium litteris, idipsum asserit hisce verbis.

Venerabilis Frater, *Simulac à bellicis tumultibus, quos*

quos Inimicus ad impediẽda nostra pia salutariaq́; consilia nobis obiecerat, Dei fuimus auxilio liberati, animum & curam omnem nostram ad ea exequenda retulimus. * * * * *

EX EPISTOLA BENRARDI NAVAGERII AD DVCEM ET SENATVM Reipublicæ Venetæ.

EXcellentissimi Domini, &c. *Dixit mihi Pontifex: Magnifice Orator, Pauca tibi significabimus: nondum enim certiores facti sumus nostrum legatum in Galliam appulisse. Altera autem ex parte, scripta ad nos fuere ea tantummodo, quæ ad primos nostri Cardinalis cum Philippo Rege Catholico congressus pertinent, & quam honorifice Rex eum exceperit, quamq́; multa demissi sui erga nos animi signa exhibuerit. Quarum rerum grauissima est nobis recordatio. Arbitramur autem Dæmonis arte fuisse excitatas præteritas discordias, & tumultus bellicos, ne scilicet coniunctis viribus animisq́;, cum eo Rege, vt cupiebamus in profligandos hæreticos incumberemus* * * *Romæ* XVIII. *Cal Februarij, 1557.* Ex Italico.

Hæc ille verè & sincerè pronunciauit. Quid enim aliud quàm Satanæ rabies fuit, quæ sub adeò

Piis Religiosisq; Principibus, Paulo, Carolo Philippo, Henrico tantas vndiq; conciuit turbas? Quod si qui sunt qui Pontificem, quòd suis propinquis nimium fiderit, aut crediderit, accusent, indeque multas calamitates ortum habuisse asserant, ijs ego illud Plancianum *d* oggeram; *Credulitas, error magis quam culpa est; & tamen in optimi cuiusq; mentem facilè irrepit.* Addo his grauissima verba Gregorii Magni, *e* quibus Beatum Symmachum prædecessorem suum excusat, quod Aulicorum calumniis aduersus sanctissimum Abbatem Equitium fidem præbuisset. *Cuiusq;*, inquit, *Præsulis mentem curarum densitas vastat: cumq; animus diuiditur ad multa, fit minor ad singula.* Memini his ipsis verbis ab eximio illo atque integerrimo Cardinali Baronio Paulum IIII. quem non nisi sanctissimum appellabat, aliquando fuisse excusatum. Huc etiam facit memorabile Diocletiani dictum, illius inquam Diocletiani, qui in Christianos sæuus quidem & impius, nihilominus belli pacisque artibus clarus fuit. Is, referente Vopisco, *f* dicebat, *Nihil esse difficilius, quàm benè imperare.* Colligunt se

d Cic. ep. 157.

e Dial. lib. 1. c. 4.

f Vopisc in Vit. Dioclet.

qua-

quatuor, vel quinq;, atque vnum consilium ad capiendum Imperatorem capiunt. Dicunt quid probandum sit. Imperator, qui domi clausus est, vera non nouit: cogitur hoc tantùm scire quod illi loquuntur: facit Iudices quos non oportet: amouet à Repub. quos debeat obtinere. Quid multa? Bonus, cautus, optimus venditur Imperator. Hæc ille verè & sapienter. Paulum verò nostrum, propinqui atque Administri, arbitror, non quòd decipere prorsus vellent, deceperunt; sed quòd se ipsos antea, miseri, præcipiti consilio decepissent. Quippe quam illi putarant optimam, necessariamque tuendæ Pontificiæ dignitatis rationem, eandem tempus euentusque ostendit, fuisse pessimam: Adeò Liuianum illud verum est: g *Consilia callida & audacia prima specie læta esse: tractatu dura; euentu tristia.* g Liu. lib 35. Verumenimuerò, siue hominum studia, siue Dæmonum subdolæ artes aliquandiu retardarint Sanctissimum Pontificem à reformatione corrupti Orbis, omnia tamen auocamenta, in irritum denique per Dei gratiam reciderunt. Nam Paulus, quod reliquum vitæ habuit, adiectis cæteris omnibus curis, in vnam

Catholicam fidem reparandam, amplificandumque Christi gregem, expendit: & tanta is breuissimo tempore præstitit, quanta ex Epistola quam subijcimus, conijcere Lector potest. Hanc illi scripsêre è nostro Ordine Patres, qui anno superioris seculi LIX. Romæ erant. Inter quos primarij proculdubio Jeremias Isachinus, Pontifici à Cubiculo atque à secretis, & Andreas Auellinus, extiterunt: ambo religionis zelo & vitæ sanctitate conspicui. Describunt autem præclara Pauli IV. facinora, quæ reddita Orbi pace, & eiectis domo atq; Vrbe propinquis, hoc est carne ac sanguine proculcatis, strenuè sapienterque patrauit. Has porrò litteras aliquantulũ vetustate corrosas, & grauissimi P. N. Vincentij Massi autographo cõmunitas anno superiore, inter schedias integerrimi senis Laurentii à Valentibus fortuitò repperimus. Eas nunc ex Jtalico in latinum translatas hic damus. Fruere sincere Lector, & Præsulem illum Magnum, qui magna hæc gessit, suspice, & venerare.

Reuerende Pater.

Ex Italico. Pax Christi, &c. *Rationi quidem consentaneum visum*

visum est, ad Dei & Domini nostri gloriã amplificãdã cõmunicare tecũ Reuerende Pater, & aliis itẽ, quibus tibi visum fuerit, hæc referre, Lætitiam istam, qua proximis hisce mensibus Diuina bonitas nos afficere dignata est, quamq́ in dies augere pergit è summi Põtificis nostri probè ac præclarè gestis. Etenim existimãdum est, vel quòd sedatis quibusdam perturbationibus rerumq́ motibus, pristinus mentis eius cãdor, qui olim latuerat nunc palam cernitur: (quæ piorum hominum est sententia) vel quòd (vti vel maleuoli opinantur) Deus ille qui Paulũ, vt suas in terris vices ageret, elegit, postremo hoc tempore cor eius efficaciter pupugerit. Deniq; adeò ille firmè animatus incensusq́ est ad emendandos corrigendosq́ Ecclesiæ mores; ac tales animi sui significationes præbere incipit, vt etiã ij quibus superiorum iniquitate successuum exasperatis haud facilè boni quidpiam persuaderi potuisset, nunc spem magnam paulatim concipiant, Deum ac Dominum nostrum Jesum Christum, egregiâ tãdem ac singulari suam Ecclesiã misericordiâ prosecuturũ. Adeò namq; corda hominum diuinitùs immutata perspicimus, vt si ante hac, etiam probi homines, acerbiusculè de tanto Pontifice sentiebant, nunc magni eũ æstiment, impensè diligant, & incredibili quodam

affe-

affectu, Deo diligentissimè commendent, vel ob id maximè, quod viderint id omnium primùm reformare cæpisse, quod ante omnia reformandum graues Viri meritò existimabant, suam videlicet domum, Aulã, Curiam, & Ecclesiasticam ditionem. Enimuerò iam vos audiuisse arbitror, Summum hunc Sanctissimumq; Pontificem tres suos ex fratre Nepotes, domo Vrbeq; exegisse, scilicet Cardinalem Carafam, Ducem Palliani, & Montisbelli Marchionem, vnà cum vxoribus, liberis ac domesticis omnibus; iussisseq; Cardinali, ne Oppidulo quodam Vrbi vicino, quò eum ablegauit, excedat; aiuntq; hominem non amplius nepotari, sed probè admodum, & vti Christianum condecet, vitam inibi agere. Duobus item reliquis suum cuique assignauit locum, quos omnes, antequam à se depulisset, iam Magistratibus, cunctisq; honoribus, quibus in Ditione Ecclesiastica pollebant, exuerat. Et licet aliqui Cardinales, se pro ijs apud Sanctissimum D. N. deprecatores exhibuerint, arbitrantes conceptam indignationem breui restinguendam, & insitam erga propinquos caritatem facilè successuram, longè tamen opinione falluntur. Pontifex enim non leuiter aut temerè in ea re se gessit, sed consideratè, constanterq;, ac puro prorsus spiritua-

tualiq;

tualiq; Iustitiæ & diuini honoris zelo, carnem & sanguinem inuictè proculcans. Tametsi autem neminem delectare debeant alienæ calamitates atq; ærumnæ; nobis verò minime omnium, quippe qui tribus ijs, quos iam dixi, Summi Pontificis ex fratre nepotibus, ob eorum eximiam erga nos beneficentiam, singulariter deuincti sumus, non debet tamen fraudari laude sua excelsi animi Deiq; vnius gloriam amantis rectitudo, quæ in Christi Vicario cernitur. Porrò licet humano ducti sensu iudicioq; nonnulli censeant, has disiunctiones non diu duraturas, reuerà tamen falluntur, neque ij Pontificis ingenium, moresq; videtur agnoscere: quæ tamen omnia tēpus olim palàm ostendet. Itaq; posteaquam Pontifex vsque adeò naturalē erga propinquos amorem superauit, in alterum veluti migrasse orbem, & vt ipsemet ingenuè fatetur, nunc primùm iniisse Pontificatum sibi visus est: Amplissimæq; eius dignitatis administrationem, eiusq; negotia hactenus gesta, vtpotè alijs maxima ex parte antè cōcredita, alijs debere tribui: quæ verò deinceps fient, se facturum, dixit; sibiq; quæ bene aut secus accident, adscribenda. Igitur exinde, longè cœpit crebrius atque antè fecisset, publicè priuatimque audientiam præbere, semel verò singulis mensibus, vt ad se turmatim

 Vulgus

Vulgus omne liberrimè confluat, instituit: præcipiens ne quis quemquam vel è vili plebecula ad se adeuntẽ submouere audeat, aut aliqua ratione impedire, quin liberè quisque, quid sibi negotij sit, exponat. Rebus omnibus moderandis statuendisq́; tres primarios Viros, summa cum potestate præfecit, scilicet Tranensem & Spoletanum Cardinales, & Camillum Vrsinum, Proceres certè eximiè probos & insignis exempli. Sæpè verò conqueritur de suis amicis Cardinalibus, qui suorum Nepotum acta sibi non reuelauerint, ipsoq; etiam facto demonstrat, alieno se prorsus esse animo ab ijs, qui quæ illi patrauerunt, se clam habuerint. Nec quidem immeritò, reuera enim omnia quæ hactenus incommodè grauiterq́; acciderunt, lõgè secus ac sese haberent ad eum deferebantur. Præsides itaque Præfectosq́; Bononiæ, Perusiæ, aliarumq́; multarum Piceni Vrbiũ, amotis veteribus, nouos creauit, iussitq; vt hi illos aut in vincula conijcerent, aut repetundarum anquirerent. Denique multas & magnas in melius factas esse rerum huiusmodi mutationes, in comperto est.

Præterea animaduertens Sanctus Pater, Ecclesiæ ditionem exactionibus variè afflictam vexatamque, nonnulla Vectigalia exemplò tolli iussit & antiquari, tam-

ri, tametsi in summa difficultate nummaria constitutus, atque ære alieno grauatus. Quo sanè facto ingentem populi capere lætitiam, eoq; demirati sunt magis, quod Pontificium Ærarium penè exhaustum scirent. Sed is vetus Pontificis mos fuit, priuatæ rei suæ detrimenta parui pendere; quippe qui ex quo Apostolicam Sedem insedit, nihil ex Officio, quod Dataria vocant, percipere voluit, è quo tamen olim annuo fructu centena quinquagena aureorum millia Pontificibus prouenère. Magistratus item multos, vt Clericatus, quos vocant Cameræ, Vicena millia aureorum vendi solitos, gratis elargitus est, eo facto, vel in maxima pecuniæ caritate, non obscurè significans, eiusmodi administrandi iuris Potestates, non in emptores, Licitatoresue, qui quod in ijs emendis expenderint, per fas & nefas extorqueant, sed in eos collocari debere qui ius suum cuique tribuere cum primis intenderent. Quocircà, neque alijs permittit, vt eiusmodi publici muneris Præfecturas (quod tamen antea fieri solebat) diuendere poßint. Ipse interim sui Palatij immodicas impensas attenuando, incipit æs alienum resoluere; inutilibus scilicet seruitijs militibusque turmatim dimißis exactisq́;. Fratrem suum eodem

I 2 *parente*

parente, sed non legitimè natum, Molis Adriani præfecturâ submouit. Matthæo item Stendardo ex Sorore Nepoti, alijsque propinquis gentilibusq; suis, iussit, Vrbe excederent: ijs verò quos domi secum retinuit, grauiter, vti percœpimus, commonefactis, vt vitam rectè instituere satagant, protestatus, si quid posthac deliquerint, quidem nullâ sanguinis ratione habita, septuplum reposciturũ pœnas. Cũ cognouisset Pontifex quædam Apostolici Palatij cubicula scortationib. lasciuisq; actibus fuisse contamitata, voluit vt Templorũ instar pollutorum, sacris ritibus repurgarentur. Quendam præterea Cubicularium duosq; alios flagitij participes, quòd in Sacrum Palatium mulieres introduxissent, conuictos, in carcerem trudi, mox remigio mancipari iussit. Quod certè factum nobis; qui superiorum temporum nefariam licentiam consideramus, magna est laudandi Diuini Numinis occasio, quòd Romæ scilicet triremium pœna puniendi censeantur ij, qui mulierculas in Sacrum Palatium induxerint. Per hos item dies cum inaudijsset Sanctißimus Pontifex Antistitem quendam, domi suæ meretriculam clam habere, hanc in vincula conijci, tum virgis publicè cædi voluit; illum verò in Molem Adriani ad perpetuum carcerem, trimestri insu-

per

per ieiunio, pane solo & aqua concessis, macerandum, atque Episcopatu, vt multorum suspitio est, prorsus priuandum, trusit. Impetret, quaeso Beatus Apostolus Petrus huic successori suo constantiam, fortitudinemq; sancte coepta, feliciter perficiendi, vt domum suam, Curiam, Vniuersamq; Ecclesiam, perpurgare deinceps pergat. Amen.

Par item solatiũ percoepimus, ob egregia per eum Justitiae exempla in paedicones & cõcubinarios quosdam edita. Illos quippe cum antea ad violatae fidei Judices deferri iussisset, igni tradi praecepit: hos autem seuerissimis edictis coercuit. Prostituti item pudoris feminas, quae quaestum corpore faciunt, vt separatim degant, sancire meditatur, ne scilicet honestas mulieres Virosque inter quos hactenus corruptissimè vixerunt, deinceps per prauum exemplum inficiant. Et huic quidem morbo is ipse Pontifex iam olim antidotum afferre coeperat. ac proinde, ex eo facilè nosse quisque iam potest, quantum virtutis & honestatis incrementum, atque impietatis & scelerum decrementum, per eiusmodi sanctiones legesque factum fuerit. Laus Deo.

Vsuras etiam diligentissimè sustulit, nam eas quae pretextu Societatum, Officiorum, committebantur,

ſalubri lege inhibuit: Iudæisq́; olim permiſſo fœnori, ne nimis in dies accreſcat, modum adhibuit. In Simoniacos contractus iam antea Motu (vti loquuntur) proprio, ſeuerè appoſitèque cauerat: tametſi Miniſtrorum quorundam culpa perperam exequentium quod bene Princeps iuſſerat, ea Peſtis nondum extincta erat: Nunc verò, ſubmotis hiſce impedimentis, res felicius procedit, maiorq; ſperatur in dies eiuſmodi noxæ correctio.

Quod verò attinet ad Religionis Catholicæ puritatē conſeruãdam, ſingularis certè in ea re Pontificis zelus enituit & præcipuè in S. Inquiſitionis Tribunali egregiè reparãdo, Cui, vt eſſet auguſtius ſanctiuſq; cum Summa poteſtate præfecit vnum è Purpuratorũ numero Patrũ, eiq; alios Collegas atq; Adminiſtros adiunxit. Hac nunc ratione adeò fides Catholica inſtaurata eſt, vt Hæreticum virus, quod in ipſa Italia paßim ſerpebat, extinctum, multiq; eo correpti ſanati ſint.

Per hos etiam dies, inopiam numorum ſtrenue ſuperans, amplas Romæ Ædes, vbi is Magiſtratus cōmodè exerceretur, ædificandas curauit, inchoandoq; ædificio, XII. Millia aureorum, vti ferunt, attribuit. Et verò quàm diligenter in hoc opus incumbat, nemo

non

non nouit. Nec quidẽ immeritò; Scit enim Optimus Pontifex id maximi referre ad conseruandã in omni Italia Orthodoxam Religionem. Quin etiam vt in Hispania praui dogmatis Quæsitio magis ac magis roboretur, magnam pecuniæ vim contulisse; grauium virorum relatu audiuimus.

Fuit item Christianæ Reipub. valdè proficua prohibitio librorum quos hæretici impijque Autores siue Impressores ediderant, curaque quam Pontifex adhibet, vt libri prauis Scholijs, Notisue infecti fœdatiq; perpurgentur: Gens enim ista prorsus misera, in errores impietatis immersa, callidè studuit, mixtum saccaro venenum, hoc est prauam cum recta doctrinam Lectoribus instillare. Idque malum non solum libris Ecclesiæ Doctorum hæserat: sed in ipsis etiam diuinis Codicibus, ad incautos animos decipiendos, Heretici homines laqueos absconderant. Quamquam verò durum initiò visum sit, vt se quisque eiusmodi libris priuaret, longè tamen priuato dãno huiusmodi, publica vtilitas præponderat. Breui itaque cum Dei auxilio, speramus, Sacra Doctorum Ecclesiæ Commentaria, Diuinasque litteras, atq; adeò omne genus libros, prauo dogmate purgatos, nobis fore reddẽdos. Qua quidẽ re nihil melius hac tẽpestate

optari

atque à carnium eſu ſtatis diebus abſtineat, tale de ſe exemplum cæteris præbet, vt ſuauis propemodum iam facta ſit ieiunij obſeruatio.

Maior etiam reuerentia cultuſque Sacris Templis acceſsit, ijs præſertim, in quibus ſtationes celebrari ſolent, amotis ſcilicet diſtractionum occaſionibus, quæ prouenìebant, tum ex mulierculis, quas viri, dum ad Sacras ædes pergerent, parum honeſtè comitabantur, tum etiam ex pauperum, aut auarorum ſacrificulorum mendicabulis, qui cũ magno Ordinis dedecore, ijs in locis ſtipem pro Miſsis celebrandis publicè efflagitabant; easque poſtmodum Miſſas non minore cum dedecore celebrabant. Itaque non ſolùm huic fœdæ Eleëmoſynarum petitioni, ſed indecoræ etiam Miſſarum celebrationi obuiam itum eſt, exteris omnibus qui ſpecialem facultatem ſibi ſcripto factam (quæ tamen gratis, & cum delectu, conceditur) non oſtenderint, celebratione interdictis. Repreſſæ item fuerunt deambulationes intra ſacra templa ante Sanctiſsimum, Euchariſtiæ Sacramentum, Chriſtiq; Domini imagines. Porrò ea à Diuino Numine iniecta eſt in humanos animos reuerentia erga Summum Pontificem, atque eius præceptorum violandi timor, vt quidquid ab eo ſtatuitur, tanquam à Deo

K ipſo

ipſo profectum, excipiatur. Et liuet clā nōnulli obmurmurent, haud tamen obedire detrectant. Itaq; Vrbis facies alia prorſus eſt ab ea, quam præterita ætate præ ſe ferebat. Laus Deo.

Plurimùm etiam profuit alia quædam cautio prouiſioq́; quam in Bullato Diplomate, ſuperiore anno contra Apoſtatas edito cernere licuit. Eximij certè ex ea fructus emanarūt, quia non ſolùm multi praui eiuſmodi Adminiſtri, qui rapaciſſimæ & fœdiſſimæ vitæ exemplo, ceteris erant offenſioni atq; ſcandalo, eccleſia iam non habet; ſed ipſiſmet Religioſæ vitæ deſertoribus ſeuera illa Sāctio ſalubriter ceſſit, plurimis eorum ad Monaſteria è quibus flagitioſè exiuerant, reuerſis, ibiq́; Maiorum eos imperio coërcente, cōtrâ quàm antea feciſſent, Monaſticas leges obſeruantibus: alijs item vel in ergaſtula vel in triremes deditis: quibus locis etſi pœnas ipſi luunt, alijs non nocent tamen. Omnino licet hoc pharmacum acerbius amariusq́; viſum pleriſq́; ſit, ſontico tamen morbo nequaquam lenius aut mitius adhibendum fuerat.

Ab Vrbe item Roma, ac ceteris eccleſiaſticæ ditionis ciuitatibus oppidisq́; magnū ſanè Sanct. Paſtor abſtulit malorum ſeminarium, iubēdo, vt Chriſtianis Iudæi poſthac nullatenus miſceantur. Ea enim cohabitatione aut conſuetudine diſparis cultus gen-

tium,

tium, peruerti non nemo Christianorum poterat, & à Catholica fide desciscere; vel saltem (quod inficiari nemo poterit) eiusmodi commercium non sine Christiani nominis dedecore intercedebat.

Quocirca post editam à Summo Pontifice Sanctionem qua præcepit, vt Iudæi ad vnũ omnes, separatim in Vrbis angulo habitent, palamq; signum deferant, quò à Christianis facilè internoscãtur, vt viri scilicet pileos, fœminæ velamina glauci coloris gerant, neué ad seruitia aliqua Christianos adhibeant; neué prædia aut alia stabilia bona poßideant, neué mercimoniũ nisi vulgare, & ad Scrutarios Sarcinatoresq; spectans, deinceps exerceãt: neué quis ab hac lege nullo vnquam prætextu aut temporis diuturnitate eximi queat, post editum inquam hoc Sacri Principis Decretum, præter ea quæ nuper narrauimus commoda, multos Hebræorum in Ditione Pontificia degentium, Christianam fidem paßim amplecti percipimus.

Petri etiam Sedem per ambitum aucupantes (quæ labes multos iã è Purpuratis infecerat) seuerâ Sanctione coërcuit. Itaq; nunc ij circũspectiùs agunt: neq; ambire solummodo cauent, sed ne mutire quidẽ de futuri Pontificis electione audent. O rem plane dignam, ob quam Deus valdè laudetur? Omninò cautè quisq; vitare periculum studet, nè, quod nonnullis

magno ipsorum malo euenisse cernunt, in se experiri contingat. Timet quisq; sibi à summo Pontifice, nec immeritò: iam pridem enim omnibus innotuit, nihil apud Pontificem, vel fauitores, vel huiusmodi gratiæ aucupatores, quicquam valere, nisi vnam vitæ morumq; integritatem. Nequaquam autem nũc cernere est Cardinales personatos, aut profanis vestibus indutos, neque eos aliquid à decoro dignitateq; dissentaneum facere.

Præterea ijsmet Cardinalibus, & publico item bono egregiè consuluit, sanciens ne in publico Consistorio, de improuiso (vt ante fieri consueuerat) sententiam proferant de Episcopis eligendis, aut id genus grauioribus rebus: Sed vt altera quidem die res proponantur, altera decernantur: scilicet ne quid inconsultè aut temerè in posterum statuere adigantur. Ea profectò cautio in prudentem rerum circumspectionem, atque adeò in magnum Dei honorem cultumqúe vertet.

Vasta multorum Ecclesiasticorum cupiditas, Sacrarumqúe rerum fœda mercimonia repressa quidem antea fuerant, prohibitis (vt nunc loquimur) Regressibus atque Accessibus: Nunc autem Pontifex, lege nuper edita, magis magisq; ea mala compescuit.

San-

Sanxit etenim, vt Episcopi ad suas Ecclesias adsint: Qui verò à grege suo deinceps aberit, de Episcopatus gradu deijciatur. Idipsum mox sanciet de aliis omnibus animarum curam habentibus. Et verò intoleranda prorsus res erat, tot Episcopos, Canonicos, Abbates, Parochos, desides, ociosósq; Vrbē Romam incolere; inqúe rebus prateerea indecoris prauiqúe exēpli tēpus terere; vilibus interim Mercenarijs, ouium sibi commissarum curam demandantes; Cum tamen prouentus censusq; è multis quæ habent Sacerdotijs, sibimet ipsi corradant. At benè est. Hanc etiam Sacerdotiorum multitudinem de medio item breui auferendam speramus. Nam cum non nisi vno in loco quisque consistere queat, teneaturq; ex vi Jussionis Pontificiæ aßiduus adstare Sacerdotio, cui animarum Cura adnexa est, necessariò (nisi fallimur) consequetur, non nisi singula singulos possessuros. Simili lege, mox (vt boni vouent) emanatura, Canonici ad suos, quos vocant, Canonicatus redire cogentur. Deus ille rerum omnium Dominus, sancto huic Pontifici vires suggerat, ea quæ magno Ecclesiæ bono meditatur maturè perficiendi. Lex verò iam dicta, hactenus nōn prodijt, vt videlicet interim cogitatè prudenterqúe deliberentur ea, quæ in rem erunt maximè.

Cohibitæ præterea fuerunt de bonis ecclesiæ stipulationes tabulæq; non solùm, ne deinceps fiant, sed etiam vt quæ hactenus factæ, aut vltro citroq; pactæ fuerãt, veluti initæ rescindãtur, bonaq; malè distracta, Ecclesiis restituãt? In administratione Officij quod vocãt Pœnitentiariæ, in qua plurimi qui irrepserãt abusus antiquandi erant, prudentissimè sanxit, ne quid animis expiandis iuuandisque piè institutum, per Ministrorum auaritiam cupiditatemq; in exitium conuertatur.

Porrò hæc nuperrimè sancita quisquis infringet seuerissimè punietur. Multa item, quæ olim ad Pontificiam quam dicũt Signaturam deferebantur, prudenter exclusit, eos præsertim supplices libellos, qui de Matrimonijs inter affines cognatosue ineundis passim porrigebantur. Tametsi verò nequaquam nefas fuerit, paucis aliquibus, idq; rarò & ex vehementi caussa potestatem facere, eiusmodi matrimonia contrahendi, ijs tamen qui sub spe facultatis facilius obtinendæ, (vt hactenus per summam nequitiam factum est) affinem consanguineamuè constuprauerint, spes omnis ablata est eam ipsam postmodum in vxorem ducendi.

Prouidit itidem ne diuites in magna annonæ caritate,

ritate, pauperes ad triticũ æquo carius emendũ (quod superioribus hisce annis sæpè contigit) deinceps adigãt. Ipse quidem Pontifex non semel suis sumptibus pauperum inopiam subleuauit, vili pretio frumentum in Urbe erogans, quod duplo maioris, alibi vendebatur.

Nec ambigimus quin & publicæ pacis in posterũ futurus sit quàm maximè studiosus, quod sanè quanquam hactenus non præstitit, certò tamen scitur, nequaquam Pontificem, sed quorundam, quibus maximè fidebat, turbida consilia, delationesqúe non ab optima fide profectas, causam tantarũ calamitatum extitisse. Quid enim faceret Summus Pontifex, dum vera à suis ad se deferri existimabat; nisi aduersus eos arma sumere, qui tam nefariè (vt illi persuaserant) tot tantaqúe in se Sacrorum Principem diuexandum perdendumqúe molirentur? & Paulum quidem ad pacem & tranquillitatem Reipub. semper pronum extitisse, tria aut quatuor, quæ vocantur, Jubilæa, placando Diuino Numini, sedandisqúe inter Christianos Principes discordijs, ab eo liberalissimè concessa, apertè declarant. Ignoscat illis DEVS qui præteritas turbas conciuère. Porrò Summus Pontifex Administrorum inconsultis consilijs se circumuentum agnoscens, palàm dixisse fertur;

fertur; Pontificatum equidem nunc primum exordior.

Fusè adeò de his scribere volui: primùm quòd res eiusmodi ad honorem Dei gloriamqúe spectare nequaquam addubitem; deinde, vt Sanctus hic senex Deo diligentius à vobis commendetur: scilicet vt illum incolumem diu seruatum velit: & quæ de Repub. Christiana perpurganda reformandaqúe consilia salutaria, & proba ei ipse indidit, reapse perficiat, nostroq́ æuo sancta Ecclesia circumquaqúe dilatetur.

Et id quidem, vbi primùm Christianorum mores emendati fuerint, meritò sperari potest. etenim regiones infidelium albæ sunt iam ad messem. *Hæretici autem & Schismatici, cum videbunt Catholicos homines vitam ex Christi præscripto transigere, ad matris Ecclesiæ sinum, vnde nostris vitijs offensi, discesserunt, arbitror facilè reuertentur.*

Faueat obsecro Deus ille omnium Dominus, suis Administris, per quos tanta hæc cœpta perficienda constituit. Cunctis denique propitius adsit, vt & quæ ipse probauerit agnoscant, & quæ iusserit, exequantur. Romæ. XII. *Kal. Aprilis.* M.D.LIX.

Iam

Jam ſcripſeram ſuperiores litteras: & ecce rem notatu, atq; ad poſterorum exemplum memoratu dignam, in hac Vrbe contigiſſe percepimus. Ea eſt huiuſmodi.

Quamuis ſimplex fornicatio, ob grauiora peccata vitanda, ciuili lege minimè puniatur, adulterium tamen, quod hactenus impunè etiam patrabatur, nunc certè nullatenus permittitur, etiamſi cum publico ſcorto ſe quisquam, relicta vxore, coniunxerit. Per hos dies deprehenſus quidam in hoc crimine; carceri primùm includitur; mox ingenti pecunia multatur; deniq; in exilium, Vrbe procul, eijcitur, vt aliis exemplo ſit ac terrori. Clerici nunc, maximè ſacris Ordinibus initiati, haud impunè meretricantur. Scio quendam in eo flagitio deprehenſum, & ſacerdotijs fuiſſe exutum, & mox in triremes, vt multorum ſuſpitio eſt, fore dedendum; videlicet vt ibi pœnas crimine dignas luat, Tinnient itaque ambæ aures multorum, qui adeò ſeueras animaduerſiones audient. Velit, ô vtinam, ille DEVS magis incolumem ac vegetum, quam antehac fuerit, Vicarium ſuum ſeruare, vt ad exoptatiſſimum finem deſideria quæ ſanctè concœpit perducere queat. Si enim Pontifici firma valetudo aderit, concordiaq́; quam nuper Chriſtiani principes

inter se inierunt, perennabit, omnia nos sperare bona haud dubiè poterimus. Porrò (reticere id non debeo) Romæ & in omni Ecclesiæ Ditione, tantus de Pontifice, deque violatæ fidei Quæsitoribus timor inuasit homines, vt ij qui publicè concubinis assuefierant, aut perennes inimicitias odiaque fouebant, ferè omnes, Paschalibus his diebus, elutis antè per Pœnitentiæ Sacramentum, animi sordibus, Sanctissimo Christi corpore pasti sint: atque hoc modo scandalum quod prauis actibus ante præbuerant, amouerunt. Quod certè factum, ob noxiam libertatem quæ in hac Vrbe vigebat, nouum omnino videtur: Reddantur itaq; laudes bonorum omnium autori Deo, atque ea quæ benè cœpta sunt, is ipse Omnipotens iam perficiat. Amen. XI. *Kal. Maias.* M. D. LIX.

Ita Patres nostri narrant: res temporis sui testes ipsi oculati auritique describunt. Ea dant, quæ nota erant atque vulgata plurimis. h *Omnia enim facta dictaq; Principis rumor excipit:* & Romę inquam vulgata, *Vrbe scilicet,* vt ille ait, i *omnium gnara, nihil reticente.* Nulla caussa fuit comminiscendi augendiue ex vano Viris talibus apud tales: eaque propemodum omnia alii etiam scriptores

h Sen. lib. 1. de Clem.

i Tacit. l. 1.

ptores suis commentariis memorant. k Tu si præterea veræ narrationis recens iudicium quæris, messis profectò hodieque perdurat, quæ tibi argumento sit magnæ olim factæ sementis. videlicet, Satore Paulo, Orbis fermè totus, Italiaque præcipuè, vberes fructus retulit hactenus, & referre in dies perget. Etenim quòd Religioni puritas, Sacris rebus cultus, Summis Pontificibus Maiestas, Christiano Orbi pax firma, sublatis Regum discordiis, restituta sint, aut certè aucta, secundùm Deum, Pauli IV. Sanctissimo zelo, constantiæ, industriæ, tribui debet. Intellexit hæc Apostolicæ Vaticanæ Ædis Canonicorum nobilissimus Ordo, & occasione testificandæ Pauli Pontificis integerrimæ iustitiæ, qua factum est, vt prædia aliquot malè antè distracta, Sacratissimo illi Templo restituta fuerint, alias etiam eius virtutes, & in Christianam Remp. benefacta, grauissimo hoc Elogio disertè & ingenuè declarauit.

k Vinc. Bellus Rom. in Diario an. 1558. Nauag. litteris ad Senatum Venetum Ant. Card. Carafa in Apologia aduersus B. N. & alii plurimi.

MEMORIAE AETERNAE
PAVLI IV. PONT. OPT. MAX.
CHRISTIANAE LEGIS ANTISTITIS, RELIGIONIS VINDICIS, LIBERTATIS ASSERTORIS, SANCTISSIMI AC PIISSIMI PRINCIPIS PATRIS PATRIAE DOMINI NOSTRI CLEMENTISSIMI, QVOD IVSTISSIMA EIVS SENTENTIA ANTIQVATIS SVPERIORVM PRINCIPVM DECRETIS VATICANAE BASILICAE VETERIS PATRIMONII PRAEDIA, QVE TEMPORVM INIVRIA INIVSTO IMPERIO DETINEBANTVR, SVNT RESTITVTA,

PRINCEPS ORDO CANONICORVM, OMNIBVS IN CONCILIO IDEM DECERNENTIBVS, DECRETO IN TABVLAS RELATO AC VOTIS COMMVNITER SVSCEPTIS, COMMVNIQVE AERE COLLATO AD EXAVGENDAM LOCI GRATIAM, STATVAM COLLOCAVIT,

QVOTANNISQVE X. KAL. IVNII CHRISTIANO MORE RITVQVE SACRVM FIERI CENSVIT,

EOQVE FACTO A BASILICAE VECTIGALIVM QVAESTORE PECVNIA PARATA: BASILICANIS QVI SACRIS PRAESTO FVERINT PRO SACERDOTII GRADIBVS VIRITIM DARI CONSTITVIT.

Hæc illi. Quorum communi teſtimonio adiungere libet ſingularium aliquot hominum ſuffragia. Memini audiuiſſe me non ſemel à Petro Antonio Bandinio grauiſſimo & Clariſſimo Viro, atque Ampliſſimi Cardinalis Octauij digno Parente, Italiam potiſſimum, hoc Elogiũ debere Paulo: REPARATOR LABANTIS CATHOLICÆ FIDEI.

FIDEI. Cui quidem illud à Magno Sirleto *l* datum consonat: CHRISTIANÆ PIETATIS ASSERTOR ATQVE RESTAVRATOR; adeò ante illum Vrbes opidaque innumera, maximè ea quæ citra Alpes sunt, hæreseos labe fœdè infecta, miseram Italiæ cladem portendebant. Non ibo per singula, id solum vniuersè assero, & res ipsa, vel me tacẽte clamat, eximium illum Virum, siue cum Cardinalis in reos violatæ fidei Summus Quæsitor fuit; siue cum Pontifex Maximus Ecclesiæ Catholicæ clauum tenuit, m *vento Aquiloni* simillimum extitisse, hoc est, vehementer *dissipasse nubes* Hæresum, Schismatum, flagitiorum, quibus Lutherus, Zvvinglius, Caluinus, aliæque impietatum & scelerum Hyades miserandum in modũ mortalium oculos obnubebant. Enimuero quis ex Italiâ præsertim discussit teterrima ea nubila? Paulus discussit valido & cito flatu. At vehementior visus est non nemini atque molestior? Quid mirum? Vehemens ventus molestus plerumque est, etiam cum secundus; quòd citò licet ac prosperè, cum pauore tamen & nausea, atque cum periculi quadam imagine ad portum impellat. Exstant etiamnũ verba aliquot vnius ex his nau-

l In Elog. ad Ico. Pauli.

m Prou. 25.

ſcantibus plena ſtomachi & quærelarum, Paulum, ſimul & ab integritate vitæ laudantis, & à ſeueritate, vt ſibi videtur, nimia ac præpoſtera, vellicantis. *Sermo,* inquit, n *erat de ſummo quodam & potentiſſimo Principe, qui cum in omnibus ætatis partibus admirandam quandam integritatem, & innocentiam præſtitiſſet, iam ſenex ad imperium euectus peccata hominum ferre non poterat, eaq́ue durioribus ac ſeuerioribus legibus, quam inueterata ſeculi licentia poſtulare videretur, coercebat.* Hæc ille. Ego autem Primum, gratias, arbitror, præſtantiſſimo huic Viro debet Pauli ſpiritus, ſiue autoris nomine ſiue temporis. Nam ea ipſa ætate qua eius fama, paſſim improborum conuitiis lacerabatur, extitiſſe Virum Ampliſſimum, qui Pontificem adeò inuiſum, *ab admirabili integritate vitæq́ innocentia,* commendauerit; eiuſque leges & Decreta, ſeueriora licet, *ab optima tamen mente* (ita enim inquit) o *profecta fuiſſe* exiſtimauerit, rara quidem & præclara res eſt. Verumenimuerò quandò is ita loquitur, vt laudet ſimul & lædat; atque, vt Aniani fabula eſt, *eodem ex ore pariter calidum & frigidum efflet,* profectò partes noſtræ erunt, haud committere, vt illud ſanctiſſimo

n Apud Muret. Var. lect. lib. 16. cap. 4.

o Muret. loc. cit.

mo Præsuli crimini detur, ob quod vel præcipuè laudem promeretur maximam. Vt igitur ad tuam expostulationem nunc veniam; ob idné iusto acerbior tibi videtur Pauli fuisse seueritas, quòd in scelestissima incurrit tempora? Egò verò contrà censeo: nimirum, quo maior fuit ea ætate peccandi audacia, eò magis necessariam extitisse iudiciorum grauitatem, quæ impudentiam tam latè profusam coerceret: quippe *ratio publici imperij*, vt Maximus ille inquit, p *Magistratũ nimis asperum existimari non patitur; alioquin quomodo illud stabit, nisi virtutes benignissimè foueantur, vitia seuerissimè vindicentur?* si de acerbitate conquereris, ad medicos te amandabo; dicetq; tibi latinus Hippocrates, q *Hæ grauissimorum vlcerum curationes sunt.* Quid enim miraris, si vstione & sectione sistitur pessimum & putre vlcus

p Val. Max. Prol. ad Tiber. Cæs. & lib. 6. cap. 8.

q Celsus lib. 5. cap. de Gangræna.

— quod vrit corpora serpens r
Quamcunq; arripuit partem, repitq; per artus?

r Luca. lib. 6.

Maluisset quidem Paulus videri inuenisse bonos quàm fecisse; at quia multos repperit egregiè nefarios, nefas sibi fore existimauit, nõ demetere

infe-

infelicia hæc lolia, quæ segetem Christi vitiarent & perderent. *Ita esto*, inquis, f *sed nemo tamen negauerit subitariam huiusmodi scelerum vindictam intolerandam prorsus extitisse sæculo illi, quod in praua vitiorum consuetudine iam callum obduxerat. Cernimus enim naturam quoque ipsam à repentinis mutationibus abhorrere, quæ nos non statim ab hieme ad æstatem, aut ab æstate ad hiemem, sed interiecto inter illas vere autũnoq; perducit. Abscessus quoq; & vomicas in corporibus nostris à Medicis, lenibus primò fomentis & cataplasmatis molliri solere, neque prius incidi, quàm suppurauerint* . Itanè verò? Repentina tibi visa est morum illa censura, quam tãdiu boni omnes summis votis optauerunt, assiduis à Deo precibus flagitauerunt, tot gemitibus, lacrymis, afflictationibus obtinuerunt? Quid aliud, dic mihi, sibi voluit in postremis Conciliis, Lateranensi & Tridentino parturientis Catholicæ Ecclesiæ nixus, nisi vt tandem necessaria ista morum Reformatio pareretur, quæ Religioni auxilium, Impietati exitium afferret? Exundabat Hæresum flamma, altùm elata è flagitiorum torribus. Clerici plerique ac Monachi, hoc est Christiani exercitus stationarij milites Lernæo eodẽ incen-

f Apud Mur. lo. cit.

incendio inflammabantur. Ex Italicis Vrbibus (prô pudor!) Vergerij, Occhini, Cacomartyres, Celsi, Lacisij, Tremellii, aliæque stygiæ faces, euibrante Satana, in Rhetiam, Germaniam, Poloniam, Boëmiam, Angliam eiaculabantur. Vicissim Lutherus, Caluinus, Beza emissarios suos veluti totidem ignita spicula, per Italas Prouincias, ex Aquilone clanculùm dispergebant. Ad hunc modum teterrima impietas, non Aquilonares modò plagas, sed Italiam etiam ipsam populabatur. De bonis verò moribus quid? Lapsa ferè erat omnis virtus, aut breui lapsura timebatur, effusis videlicet per omnem intemperantiam libidinibus, & ob diuturnam impunitatem glissente passim scelere. Quid igitur faceret in tanto incendio Paulus? spectaretne eminus deses, vt de Turri Mecœnatica Nero, *t* an verò accurreret celerrimè extincturus? Accurreret vtique; nam, vt ille ait: u *Acerbis in rebus celeritas est optima.* Alioqui, si Pauli properantia accusanda est, accusetur, & Sanctus ille senex Aphraates, *x* qui obiurgatus à Valente Imperatore Arriano, quòd Monachus, & ætate grauis, adeò celeri gradu ad Gymnasium pergeret, vt Antiochenses in fide

t Apud Sueto. cap. 38.

u Sophocles, Ant.

x Apud Theodoret. lib. 4. Hist. cap. 26.

Catholica roboraret; *Quidni*, inquit, *Imperator citus accurram ad restinguendum ignem, quo, te incendente, Domus Christi tota comburitur?* Reprehendatur & magnus ille Chrysostomus, y qui subitò, ac Constantinopolim Episcopus inijt, diuino zelo percitus, redarguere cœpit corruptos ciuium Mores, profligare hæreses, punire flagitia, potentiorum licentiam coercere, Clericos Episcopósque deiicere de gradu, quem ignauè tenuissent aut scelestè. Deniq́ue neque Gainæ exercituum ductoris, neque Eutropij potentissimi Cõsulis, neq; ipsius Eudoxiæ Augustæ graues minæ & nefariæ molitiones potuerunt vnquam ab instituto eum cursu retardare. Videat ergo quisquis hæc leget, aut sciet, illa Pauli festinatio, quam tu quasi temerariam accusas, quantorum Heroüm nitatur exẽplis. Jam verò quas postremo Gnomas profers, quarum vna est, a *Non sunt ferenda vitia, sed qui nullum vitium fert, nullum hominẽ feret*, & huiusmodi alias, quas eo loco congeris, facilè intelliget in Paulum non quadrare, quisquis tẽpora in quæ ille incidit, considerabit: eiusmodi namq; extiterunt, quibus, *Miseratio, blandiloquentia, & lenitas* (vt olim Cleon ille sapientissimus dicebat,

y Georg. Alex de vit eius

a Apud Mur. loc. cit.

bat,

bat) b *fuissent nocentissima.* Interim piget me certè tæditq; illorum tēporum atq; hominum, qui vel ob id Paulum oderant, quòd ab eo salutē voto citius recepissent, hoc est à latissima mortis via ad angustā vitæ semitā adacti fuissent. Sed verè Declamator ille ait, c *Hoc proprium liuoris est, vel id quo saluus est, odisse.* Tu verò Vir clarissime, qui nō odisti vnquā Paulum, sed cōmendatis cęteris eius virtutibus vnā vellicas pręproperā atq; (vti cēses) importunā viri seueritatē, quasi qui humanum genus ab hieme ad feruidā æstatē, nullo interiecto vere, impotenter adegerit, Tu, inquam, si ad superiorum Pontificum diuturnam lenitatem, & tolerantiam respexeris, mecum facilè, opinor fatebere, satis superque morarū olim fuisse datū. Jam .n. diu anteq̄ Paulus IV. Petri cathedrā conscendisset, multa & varia eaq; lenissima cataplasmata, & quæ tu requiris fomēta, fuerāt adhibita; satisq; tepidi veris intercesserat, neq; tamē aut vetus sanabatur vlcus, aut eo lāguidulo calore noxię herbę penitus arescebāt. Opportunè igitur aduēnit Paulina æstas & feruor, quo illę tactæ siccarētur, bonarū verò legū enata semina maturescerēt. Et vide quot tetra gramina sol ille, dum his terris

b Apud Thuc. lib. 3.

c Quinctil. Declam. 13.

illuxit, calore suo arefecit. In obitu Pauli cùm væsano furore carceres Sanctæ Inquisitionis effracti fuissent, hæretici ad LXXII. inter quos multi heresiarchæ erant, veluti totidem Tartareæ Eumenides, inde proruperunt. Vti Vincentius Bellus in Diario suo scriptum reliquit; Vt hinc coniicere quisque possit, quàm magnum exitium viuentis Pauli seueritas improbitati attulerit. Itaq; euentus ipse, ad quem tu V. C. extremis verbis prouocas, egregiè docuit, nihil eo seculo opportunius aut fœlicius Christianæ Reipub. contigisse, quàm Pauli zelum & purissimi pectoris inuictam constantiam. Nam si ea quæ fortiter inchoauerat non absoluit, & eo de vita decedente ad ingenium homines rediêre, ostendit tamen Romanis Pontificibus grandia quæque prosperè, cum Deo, cessura, modò sincerè audeant (non ob sua scilicet suorumuè priuata commoda, sed ob Dei gloriam exaugendã) & diu viuant. Quippe si Paulus ipse vixisset diutius, & ea quæ sanctè instituerat, in morem vsumque inducere potuisset, profectò absolutissimum reliquisset, veri Pa-
d Ioa. 10. storis, hoc est, qualem Christus depingit, d *oues pascentis, & lupo strenuè resistentis*, exemplar. Sed quid

quid ego amplius conor à culpa præfractæ acerbitatis Paulum nostrum eximere? ipse idem disertissimus Auctor, qui hæc in illum scripserat, decennio post, tunc scilicet cũ Pium Quinctum funebri oratione laudaret, visus est, prorsus mutasse sententiam. Iis enim laudibus Pij Quincti seueritatem extulit, vt easdem in Paulum Quartum optimè conuenire, si liuor tantum cesset, diffiteri iam possit nemo. *Publicè*, inquit, *quot, quantaqúe beneficia & in hanc Vrbem, & in totam Christianam Rempublicam contulit? Reuocauit veterem Ecclesiasticam disciplinam, quæ ita iam obsoleuerat, vix, vt eius imaginem in veterum scriptis agnosceremus. Iudiciorum seueritatem, quam iam improbißimus quisq; aut eludere, aut perrumpere solebat, renouauit. Cumq; acrioribus remedijs egere hoc sæculum iudicaret, propositis etiam acerbioribus supplicijs, hominum libidinem audaciamq; frenauit. In quo, si qui sunt, qui eum, vt nimis seuerum, ac rigidum culpare audeant, & vt molles ægroti de medicamentorum amaritie conquerantur, facere id non possent, quin eadem opera de sua nequitiâ & leuitate fateantur. Nam si aduersus extraneos tantam seueritatem adhibuit, in se autem, & in suos remissus, atq;*

indulgens fuit, tum sanè hos reprehensores audiamus. si autem & Domi & foris, & in suos, & in alienos, sui se similem præbuit, neque quemquam vsque eò carum habuit, vt ad eius peccata conniuendum duxerit, fateamur id quod res est, seueritatem illam ab eximio quodam Iustitiæ studio profectam his temporibus necessariam, ac salutarem fuisse.

Hæc ille luculenter de Pio Quinto, quæ, vt iã dixi, ad Paulum Quartum integrè transferas certè licet. Omnium enim, quæ egregiè ille inchoauerat, strenuus executor hic fuit. Verùm, cum eadem ambo seuerè gesserint, multò tamen Pio fuit odiosior Paulus. Tanti est præiuisse & fregisse glaciem primùm, Tanti inquam est, sed apud homines, qui affectus suos in cõsilium potius quàm rem ipsam adhibent; non autem apud synceros Iudices, & veri amantes Viros. Ab his enim vel ob id Pauli virtus magis magisq; amabitur, quia primò enituit, quia primus claustra difficultatis perfregit, quia aditum insequentibus Romanis Pontificibus ipse aperuit. Hinc est, quod apud hos syncerè sapientes, Paulus audit. e *Paulus reformator Romani Cleri.* f *Primus suo sæculo purpuræ deprecator,* g *Paulus Apostolici Clericorum Ordi-*

e Vetron. in Chron. f Cynus in Panegyr. g Ricord. Hist. Mon.

Ordinis Restitutor. h *Primus supremi de hæresibus Iudicij in Vrbe auctor.* Sed resumamus iam historiæ filum. Igitur præclara ea quæ superius narrata sunt, dum ageret Paulus, totusque esset in redimendo tempore, quod adeò turbidè & calamitosè effluxerat, ecce sidus illud eximium, quod Occiduo Orbi veluti quidam Hesperus illucescebat, quinquagesimo nono superioris sæculi anno, cum mœrore bonorum omnium extinctum est. Obseruauit Panuinius, mortiferam Paulum ægritudinē ex Henrici II. Francorū Regis morte, quam copiosè deplorauerat contraxisse, Regni illius vicem se efflictim dolere dictitantem, ob Hæreses, turbasq; & clades, quæ post piissimi & fortissimi Regis excessum illi obuenturas præsagiebat. Ego huic alias adiungo morbi causas; dolorem scilicet acerbissimum, quem percepit ob Angliam in hæresim relapsam, atq; ob acerba funera tot Regū atq; summorū Procerum, quorū pleriq; Christianā Remp. promouere validè potuissent. Contigit.n.(mirum dictu) intra vnius anni spatiū, Carolū V. Cæsarē, Henricum II. Franciæ Regem, Christiernū & Christianum Daniæ, Heleonorā Franciæ Reginā, Mariam Vngariæ, Bonam Poloniæ, Mariam alterā Angliæ; Periolū itē Venetorū Ducem,

h Onuph. & alii in Vita Pauli IV.

Ducem, & Ferrarię Herculem; Tres quoque eximiæ virtutis Cardinales, Polum Pætũ, & Groppenum; Lippomanum denique, primum Veronæ, mox Bergomi Laudatissimum Episcopum, & Paulo longè carissimum, vltimum vitæ diem

i Staphy. Epist. dedic.

vnâ clausisse, vt nõ immerito Fredericus Staphylus post auditum etiam Pauli IIII. obitum, ad deplorandam adeò ingentem Christiani Orbis va-

k Isa. c. 3.

stitudinem, illud Isaiæ Prophetæ *k* vsurpauerit. *Ecce Dominator Dominus exercituum auferet à Jerusalem, & à Juda validum & fortem, omne robur panis & omne robur aquæ, fortem & virum bellatorem, Iudicem & Prophetam, ariolum & senem, Principem super quinquaginta, & honorabilem vultu, & Consiliarium.* &c. Et verò sapientissimo Vati, sanctissimus pontifex Gregorius aptè

l lib. 3. Dial. c. 37.

succinuit *l* inquiens, *Malitia remanentium meretur, vt hi, qui prodesse poterant festini subtrahãtur.* Ob tot igitur funera consternatus, & graui senio fractus Beatissimus Præsul, aqua intercute laborare cœpit. *Itaq;* (vt cum Panuinio narrare perga) *crescente morbo, cum eius vita desperata esset, ad XI. Kalend. septembris hora XII. Pontifex, qui sibi mortem instare sentiebat, Cardinales omnes euocari iussit:*

qui-

quibus in eius cubiculum conuenientibus admirabili eloquentia, quâ erat præditus, orationem habuit, ita præfatus: Viã vniuersæ carnis ingredimur, diutius viximus, quàm sperare potuissemus. Mox ab eis petijt, primùm, vt si remißior in senatu cogendo fuisset, quàm sui officij ratio postulare videretur, id ætati & incommodæ valetudini tribueretur: deinde vt consentiretur in optimo Pontifice deligendo. Postremò sanctæ inquisitionis officiũ, quod vt est, sanctißimum appellabat, & quo vno niti affirmabat Apostolicæ sedis auctoritatem, eis commendauit; multisq́; præterea verbis se diligenter excusando, vegeto prorsus animo patres dimisit. Cùm Bartholomeus Cucua Hispanus Cardinalis, vir bonus & pius, Iacobo Sabello Cardinali adstante, patrio sermone eum cõsolaretur; diceretq́; inter cætera, admodum ægrè ferendum esse tantæ pietatis Pontificem, eo potißimum tẽpore Reip. Christianæ eripi, quo cunctis dißidijs pacatis in Ecclesiæ restitutione eius opera maximè necessaria videbatur, ipse illicò eadẽ lingua Hispana, se ita vitæ suæ cursum instituisse, respondit, vt quoties ex hac mortali vita ei abeundum esset, DEI vocationem propenso & secundo animo susciperet; proinde alacriter admodum se hinc emigrare, cùm quòd hanc Dei volun-

tatem esse perspiceret, tum quòd eum Catholicæ fidei defensorem à Deo Opt. Max. delectum relinqueret (Philippum scilicet Hispaniarum Regem) cuius pietate & virtute Remp. Christianam afflictam, proculdubio recreari & restitui posse non dubitabat. Moribundi verò supremà verba fuere, lætatus sum in his, quæ dicta sunt mihi in Domum Domini ibimus. Hactenus ex Panuinio. cui nos pauca hæc quæ ille omisit adiũgimus. Primùm est, Paulum magna animi demissione verborumque ambitu, publicè Dei misericordiam implorasse, vt in laborioso mortis agone fatiscenti succurreret, vtq; Ecclesiam Catholicam magis magisque amplificaret. Alterũ dixisse adstanti Senatui: *Bono estote animo fratres. Potens est Deus ex lapidibus istis suscitare filium Abrahæ.* Quo dicto præsagiisse visus est. Pium V. P. Max. Is quippe fide, Religione, atq; animi magnitudine vera fuit, & eximia Abrahæ soboles, & Christianorũ piissimus Pater. Postremò (retulêre id mihi grauissimi testes) Cardinalibus è cubiculo, Palatioq; digressis, remãsisse illic ad sepulturam vsq; inter alios, quatuor hosce intimos Pauli clientes, Jeremiam nostrum Salodiẽsem, Pontifici adeò carum, vt eum sibi à cubiculo inti-

intimo, atque à secretioribus Epistolis esse voluerit, precesque sacras statis horis cum illo aliisque nonnullis, in secretiori Sacello persoluere consueuerit: Guilielmũ Sirletum, quem ipse Protonotariũ fecerat, interque Purpuratos adscribere meditabatur; Leonem Carpanium Somascænũ, Virum honorum contemptu & eximia charitate spectatissimum; & Jacobum Herculanum Vaticanæ ædis (vt vulgus appellat) Altaristã, atq; canonicum. homines rerum spiritualium vsu & solida pietate præstantes: vt taceam Alphonsum Carafam Neapolitanũ & Bernardinũ Schottum Tranensem, Cardinales; qui moribũdo Pontifici ad vltimum vsque spiritum adstitêre. Expirauit igitur sanctissimus Pater xv. Kal. Septẽb. feria VI. hora xxi. Videlicet cęlitùs datũ illi fuit, vt Christo Domino sexta itidẽ feria, & vigesima prima, hoc est, tertia post meridiem, hora, pro salute humani generis morienti, felicissimè cõmoreretur, ætatis suæ anno LXXXIII. mense I. diebus XXII. Pontificatus verò IV. supra mensem II. & diem XXIV.

Porrò opella hæc ex aliorum narrationibus fidè cõtexta finem iam spectare deberet: & merito scriptione defungeremur, eo vita defuncto, quẽ

ſcribimus. At vnum reſtat præterea exponere, quinam fuerit bonorum ſenſus (nam improborũ peruerſa iudicia nihili facio) de tanti viri nobis erepti vita atq; geſtis. Porrò etſi equidem multos huc adducere poſſem eius à funere laudatores, ſelegi tamen hos paucos, videlicet Illeſcam, Firmanum, Flauium Ligorium Carafam, illum Hiſpanum, hos Italos, in ipſis etiam poſt Pauli obitum exortis turbis (tantum veritas poteſt!) ſanctiſſimi Pontificis laudatores. Primùm igitur eſto Gonzali Illeſcæ teſtimonium. m

m Hiſt. Pont. lib. 6. ca. 31. Ex Hiſpanico.

Hoc ipſo, inquit, anno M. D. LIX. obijt Romæ ſummus Pontifex Paulus IV. effœtus ſenio, vtpote qui lxxxiv. annum attigerat, Porrò ſuſtulit eum mors eo tempore quo cautius quàm initio Præſulatus incedebat. Nam cum ſuos propinquos alioſqúe homines, quibus incautè fiderat à ſe ſuaque domo abegiſſet, ad ingenium priſtinoſq; ſuos probos ſanctoſqúe mores reuerſus erat. Iamq; non niſi Romanæ Aulæ, & ſuæ ipſius domui repurgandæ, puniendiſq; publicis fœdiſq; ſceleribus incumbebat. Quocirca ſimoniacos, mulieroſos, & eiuſmodi hominũ colluuiem coërcuit: in ijs verò eos maximè, qui prepoſteram Venerem exercuiſſent. Itaq; horum complures viros, fœminasqúe

igni tradi voluit. Pedagia tributaq́ multa, quæ ipse, suis propinquis perperam suadentibus, indixerat, suâ postmodum sponte abrogauit. Totus denique fuit in reformãdo Orbe, abolendisq́ vitijs, & prauis, quæ irrepserant consuetudinibus. Iam verò si ea, quæ decrepitus egregiè instituit, multis ante annis, facere cœpisset, profectò & sua ipse cœpta ad finem perducere potuisset, & præcellentissimi Pontificis (vti de tanto viro credi fas est) munia absoluisset. Vt autem id de eo sperari potuerit, facit vita eius inculpatè ad obitum vsq; peracta. Verumtamen illud omninò in quisque fatebitur, neminem eo constantiorẽ vnquam extitisse in tuenda asserendaq́; Ecclesiastica libertate. Id verò illi prosperè cõtigit, quòd suorum propinquorum, qui apud se nimium potuerant, artes atque ingenia maturè cognouerit, seq́ue ijs strenuè extricauerit. Felicissimũ sanè virum, quẽ non ante mors corripuit, quàm, se hortatore atque auctore, viderit initã stabili fœdere inter summos Christianos Principes concordiam; & Rempublicam Christianam vndique anteà diuexatam, sedatis belli tumultibus, pacatissimam: scilicet, vt sic denique, tranquillato orbe, Religionis iura promoueri, & Oecumenicum concilium, quod iam pridem cœptum fuerat, posset absolui.

Ista habet Gonzalus: quem Auctorem in aliis nonnullis, quæ de Paulo narrat, errasse, nõ miror. Excusat eum loci longinquitas, si rerum, quæ Vaticani parietes clauderent, non fuit callẽtissimus. Itaq; quod alibi scripsit initio Pontificatus, Paulũ sumptuosissima celebrasse cõuiuia, nihil pristinæ moderationis retinuisse, & id genus alia, quæ cũ labe tanti Præsulis posteris legenda trãsmisit, non magis vera sunt, quàm id quod ipsemet ait, illum Benedictini ordinis extitisse. Ista equidem nihil est quod confutem, adeò ex se sunt decidua. Etiã-num viuunt Octauianus Crescentius, Romanus eques, ornatissimus; Vincentius Bragadinus Venetus, Tiberius Crispus, aliiq; integerrimi Testes, Pauli IV. familiares, qui ingenuè testantur, quàm ciborum parcus ille Pontifex, quàm præcipuus adstricti moris Auctor extiterit. Extendebat quidem interdũ longiusculè sua prandia Paulus (prã-dia inquam: raro enim aut nunquam cęnabat) sed bonam partem eius temporis in habendo sermũ-culos ad astãtes de rebus seriis, vel cum Sirleto illo magno de sacræ scripturæ sanctorumq; Patrum locis disserendo, solebat insumere. Ipse autẽ è mẽ-sa, ferculis licet multis onusta, vnum sibi tantum

aut

aut alterum reſeruabat; cætera ad domeſticos liberaliter mittebat. Quòd ſi quando, vt die ſuę Coronationis, vel feſto Apoſtolicæ Petri Cathedræ, quod iam deſuetum ipſe in vſum prudẽtiſſimè reuocauit, conuiuium ſplendidè inſtruxit, non repræhendetur, niſi ab eo qui neſciat *in re domeſtica, continentia laudem quærendam eſſe; in publica, dignitatis.* At de hac eadem re carpit Paulum non nemo alius. *n* Quid mirum? illos etiam veteres, ſanctoſque Romanos Pontifices Felicẽ, Liberium, Damaſum, cæteros, Marcellini dente proſciſſos lego, quòd epulas curauerint profuſas, adeò vt eorum conuiuia regales ſuperauerint mẽſas. Verùm quid in calumnia hac abigẽda tot opus eſt verbis? Panuinius audiatur & ſatis erit, *fuit*, inquit, *Paulus firmo ferè corpore, & benè compoſito: quippe qui nunquam Medicorum vſus eſt ſubſidio, aut conſilio, vna frugalitate ac tenui victu ſalutẽ ſibi tueri ſolitus.* Hæc ille. Sed alterum nos nunc ſubiiciamus Scriptorem, qui rudi quidem ſtilo, ſed quem dictaſſe ſimplex Veritas videatur, Paulum extollit eo tempore, quo pleriq; cæco furore perciti deprimebant. Inquit igitur.

n Nauag. Relatu ad Sen. Ven. quę tamen confutat Card. Caraſa in Apologia 3. apud Ferd. à Marra: Eam ad finem huius libri ponemus.

JOAN-

IOANNES FRANCISCVS FIRMANVS PONTIFICII SACELLI CÆRIMONIIS quondam Præfectus.

ANNO M.D.LIX. Die XVIII. Augusti inter XXI. & XXII. horas Paulus IV. Pont. Max. Sanctißimam Deo animam, magna cum deuotione, reddidit. Eodem Die Populus armatus in eius odium infanda flagitia perpetrauit. Quocirca maximũ paßi sunt dolorem qui sanctam dicti Pontificis mentem & intentionem sciebant. Semper enim incubuit reformationi peruersorum morum Vrbis & totius Reipublicæ Christianæ. Et verè habitum fuit, quod si à suis in multis non fuisset deceptus & præcipuè ingerendo bellum perniciosum, non solùm Dominio Ecclesiastico, sed etiam multis extraneis populis, fuisset reputatus sanctior propemodũ quàm vllus alius qui fuerit à Diuo Gregorio vsq; ad suum Pontificatum. Tamen negari non potest, quin semper optimam & sanctam intentionem habuerit, & ostenderit in cunctis suis actionibus, & præsertim in persequendo Hæreticos, Vsurarios, Blasphematores & alios facinorosos homines. Mortuus Pontifex, in eadem camera in qua obierat fuit scissus, mundatus

quibus in eius cubiculum conuenientibus admirabili eloquentia, quâ erat præditus, orationem habuit, ita præfatus: Viã vniuersæ carnis ingredimur, diutius viximus, quàm sperare potuissemus. Mox ab eis petijt; primùm, vt si remißior in senatu cogendo fuisset, quàm sui officij ratio postulare videretur, id ætati & incommodæ valetudini tribueretur: deinde vt consentiretur in optimo Pontifice deligendo. Postremò sanctæ inquisitionis officiũ, quod vt eſt, sanctißimum appellabat, & quo vno niti affirmabat Apostolicæ sedis auctoritatem, eis commendauit; multisq́ præterea verbis se diligenter excusando, vegeto prorsus animo patres dimisit. Cùm Bartholomeus Cucua Hispanus Cardinalis, vir bonus & pius, Iacobo Sabello Cardinali adstante, patrio sermone eum cõsolaretur; diceretq́ inter cætera, admodum ægrè ferendum esse tantæ pietatis Pontificem, eo potißimum tẽpore Reip. Christianæ eripi, quo cunctis dißidijs pacatis in Ecclesiæ restitutione eius opera maximè necessaria videbatur, ipse illicò eadẽ lingua Hispana, se ita vitæ suæ cursum instituisse, reſpondit, vt quoties ex hac mortali vita ei abeundum esset, DEI vocationem propenso & secundo animo susciperet; proinde alacriter admodum se hinc emigrare, cùm quòd hanc Dei voluntatem

tatem esse perspiceret, tum quòd eum Catholicæ fidei defensorem à Deo Opt. Max. delectum relinqueret (Philippum scilicet Hispaniarum Regem) cuius pietate & virtute Remp. Christianam afflictam, proculdubio recreari & restitui posse non dubitabat. Moribundi verò supremà verba fuere, lætatus sum in his, quæ dicta sunt mihi in Domum Domini ibimus. Hactenus ex Panuinio. cui nos pauca hæc quæ ille omisit adiũgimus. Primùm est, Paulum magna animi demissione verborumque ambitu, publicè Dei misericordiam implorasse, vt in laborioso mortis agone fatiscenti succurreret, vtq; Ecclesiam Catholicam magis magisque amplificaret. Alterũ dixisse adstanti Senatui: *Bono estote animo fratres. Potens est Deus ex lapidibus istis suscitare filium Abrahæ.* Quo dicto præsagiisse visus est. Pium V. P. Max. Is quippe fide, Religione, atq; animi magnitudine vera fuit, & eximia Abrahæ soboles, & Christianorũ piissimus Pater. Postremò (retulêre id mihi grauissimi testes) Cardinalibus è cubiculo, Palatioq; digressis, remansisse illic ad sepulturam vsq; inter alios, quatuor hosce intimos Pauli clientes, Jeremiam nostrum Salodiẽsem, Pontifici adeò carum, vt eum sibi à cubiculo inti-

intimo, atque à ſecretioribus Epiſtolis eſſe voluerit, precesque ſacras ſtatis horis cum illo aliiſque nonnullis, in ſecretiori Sacello perſoluere conſueuerit: Guilielmũ Sirletum, quem ipſe Protonotariũ fecerat, interque Purpuratos adſcribere meditabatur; Leonem Carpanium Somaſcænũ, Virum honorum contemptu & eximia charitate ſpectatiſsimum; & Jacobum Herculanum Vaticanæ ædis (vt vulgus appellat) Altariſtã, atq; canonicum. homines rerum ſpiritualium vſu & ſolida pietate præſtantes: vt taceam Alphonſum Carafam Neapolitanũ & Bernardinũ Schottum Tranenſem, Cardinales; qui moribũdo Pontifici ad vltimum vſque ſpiritum adſtitêre. Expirauit igitur ſanctiſsimus Pater xv. Kal. Septẽb. feria VI. hora XXI. Videlicet cęlitùs datũ illi fuit, vt Chriſto Domino ſexta itidẽ feria, & vigeſima prima, hoc eſt, tertia poſt meridiem, hora, pro ſalute humani generis morienti, feliciſſimè cõmoriretur, ætatis ſuæ anno LXXXIII. menſe I. diebus XXII. Pontificatus verò IV. ſupra menſem II. & diem XXIV.

Porrò opella hæc ex aliorum narrationibus fidè cõtexta finem iam ſpectare deberet: & merito ſcriptione defungeremur, eo vita defuncto, quẽ

ſcribimus. At vnum reſtat præterea exponere, quinam fuerit bonorum ſenſus (nam improborũ peruerſa iudicia nihili facio) de tanti viri nobis erepti vita atq; geſtis. Porrò etſi equidem multos huc adducere poſſem eius à funere laudatores, ſelegi tamen hos paucos, videlicet Illeſcam, Firmanum, Flauium Ligorium Carafam, illum Hiſpanum, hos Italos, in ipſis etiam poſt Pauli obitum exortis turbis (tantum veritas poteſt!) ſanctiſſimi Pontificis laudatores. Primùm igitur eſto Gonzali Illeſcæ teſtimonium. m

m Hiſt. Pont. lib. 6. ca. 31. Ex Hiſpanico.

Hoc ipſo, inquit, anno M. D. LIX. obijt Romæ ſummus Pontifex Paulus IV. effœtus ſenio, vtpote qui lxxxiv. annum attigerat, Porrò ſuſtulit eum mors eo tempore quo cautius quàm initio Præſulatus incedebat. Nam cum ſuos propinquos alioſque homines, quibus incautè fiderat à ſe ſuaque domo abegiſſet, ad ingenium priſtinoſq; ſuos probos ſanctoſque mores reuerſus erat. Jamq; non niſi Romanæ Aulæ, & ſuæ ipſius domui repurgandæ, puniendiſq; publicis fœdiſq; ſceleribus incumbebat. Quocirca ſimoniacos, mulieroſos, & eiuſmodi hominũ colluuiem coërcuit: in ijs verò eos maximè, qui prepoſteram Venerem exercuiſſent. Itaq; horum complures viros, fœminaſque igni

igni tradi voluit. Padagia tributaq; multa, quæ ipse, suis propinquis perperam suadentibus, indixerat, suâ postmodum sponte abrogauit. Totus deniq; fuit in reformãdo Orbe, abolendisq; vitijs, & prauis, quæ irrepserant consuetudinibus. Iam verò si ea, quæ decrepitus egregiè instituit, multis ante annis, facere cœpisset, profectò & sua ipse cœpta ad finem perducere potuisset, & præcellentißimi Pontificis (vti de tanto viro credi fas est) munia absoluisset. Vt autem id de eo sperari potuerit, facit vita eius inculpatè ad obitum vsq; peracta. Verumtamen illud omninò in quisque fatebitur, neminem eo constantiorẽ vnquam extitisse in tuenda asserendaq; Ecclesiastica libertate. Id verò illi prosperè cõtigit, quòd suorum propinquorum, qui apud se nimium potuerant, artes atque ingenia maturè cognouerit, seq́ue ijs strenuè extricauerit. Felicissimũ sanè virum, quẽ non ante mors corripuit, quàm, se hortatore atque auctore, viderit initã stabili fœdere inter summos Christianos Principes concordiam; & Rempublicam Christianam vndique anteà diuexatam, sedatis belli tumultibus, pacatißimam: scilicet, vt sic denique, tranquillato orbe, Religionis iura promoueri, & Oecumenicum concilium, quod iam pridem cœptum fuerat, posset absolui.

scribimus. At vnum restat præterea exponere, quinam fuerit bonorum sensus (nam improborũ peruersa iudicia nihili facio) de tanti viri nobis erepti vita atq; gestis. Porrò etsi equidem multos huc adducere possem eius à funere laudatores, selegi tamen hos paucos, videlicet Illescam, Firmanum, Flauium Ligorium Carafam, illum Hispanum, hos Italos, in ipsis etiam post Pauli obitum exortis turbis (tantum veritas potest!) sanctissimi Pontificis laudatores. Primùm igitur esto Gonzali Illescæ testimonium. *m*

m Hist. Pont. lib. 6. ca. 31. Ex Hispanico.

Hoc ipso, inquit, anno M. D. LIX. obijt Romæ summus Pontifex Paulus IV. effœtus senio, vtpote qui lxxxiv. annum attigerat, Porrò sustulit eum mors eo tempore quo cautius quàm initio Præsulatus incedebat. Nam cum suos propinquos aliosq́ue homines, quibus incautè fiderat à se suaque domo abegisset, ad ingenium pristinosq́; suos probos sanctosq́ue mores reuersus erat. Jamq́; non nisi Romanæ Aulæ, & suæ ipsius domui repurgandæ, puniendisq́; publicis fœdisq́; sceleribus incumbebat. Quocirca simoniacos, mulierosos, & eiusmodi hominũ colluuiem coërcuit: in ijs verò eos maximè, qui preposteram Venerem exercuissent. Itaq; horum complures viros, fœminasq́ue

igni

igni tradi voluit. Pedagia tributaq́; multa, quæ ipse, suis propinquis perperam suadentibus, indixerat, suâ postmodum sponte abrogauit. Totus deniq; fuit in reformãdo Orbe, abolendisq́; vitijs, & prauis, quæ irrepserant consuetudinibus. Iam verò si ea, quæ decrepitus egregiè instituit, multis ante annis, facere cœpisset, profectò & sua ipse cœpta ad finem perducere potuisset, & præcellentißimi Pontificis (vti de tanto viro credi fas est) munia absoluisset. Vt autem id de eo sperari potuerit, facit vita eius inculpatè ad obitum vsq; peracta. Verumtamen illud omninò in quisque fatebitur, neminem eo constantiorẽ vnquam extitisse in tuenda asserendaq́; Ecclesiastica libertate. Id verò illi prosperè cõtigit, quòd suorum propinquorum, qui apud se nimium potuerant, artes atque ingenia maturè cognouerit, seq́ue ijs strenuè extricauerit. Felicissimũ sanè virum, quẽ non ante mors corripuit, quàm, se hortatore atque auctore, viderit initã stabili fœdere inter summos Christianos Principes concordiam; & Rempublicam Christianam vndique anteà diuexatam, sedatis belli tumultibus, pacatißimam: scilicet, vt sic denique, tranquillato orbe, Religionis iura promoueri, & Oecumenicum concilium, quod iam pridem cœptum fuerat, posset absolui.

Ista habet Gonzalus: quem Auctorem in aliis nonnullis, quæ de Paulo narrat, errasse, nō miror. Excusat eum loci longinquitas, si rerum, quæ Vaticani parietes clauderent, non fuit callētissimus. Itaq; quod alibi scripsit initio Pontificatus, Paulū sumptuosissima celebrasse cōuiuia, nihil pristinæ moderationis retinuisse, & id genus alia, quæ cū labe tanti Præsulis posteris legenda trāsmisit, non magis vera sunt, quàm id quod ipsemet ait, illum Benedictini ordinis extitisse. Ista equidem nihil est quod confutem, adeò ex se sunt decidua. Etiānum viuunt Octauianus Crescentius, Romanus eques, ornatissimus; Vincentius Bragadinus Venetus, Tiberius Crispus, aliiq; integerrimi Testes, Pauli IV. familiares, qui ingenuè testantur, quàm ciborum parcus ille Pontifex, quàm præcipuus adstricti moris Auctor extiterit. Extendebat quidem interdū longiusculè sua prandia Paulus (prādia inquam: rarò enim aut nunquam cęnabat) sed bonam partem eius temporis in habendo sermūculos ad astātes de rebus seriis, vel cum Sirleto illo magno de sacræ scripturæ sanctorumq; Patrum locis differendo, solebat insumere. Ipse autē è mēsa, ferculis licet multis onusta, vnum sibi tantum

aut

aut alterum reseruabat; cætera ad domesticos liberaliter mittebat. Quòd si quando, vt die suę Coronationis, vel festo Apostolicæ Petri Cathedræ, quod iam desuetum ipse in vsum prudẽtissimè reuocauit, conuiuium splendidè instruxit, non repræhendetur, nisi ab eo qui nesciat *in re domestica, continentiæ laudem quærendam esse; in publica, dignitatis.* At de hac eadem re carpit Paulum non nemo alius. *n* Quid mirum? illos etiam veteres, sanctosque Romanos Pontifices Felicẽ, Liberium, Damasum, cæteros, Marcellini dente proscissos lego, quòd epulas curauerint profusas, adeò vt eorum conuiuia regales superauerint mẽsas. Verùm quid in calumnia hac abigẽda tot opus est verbis? Panuinius audiatur & satis erit, *fuit*, inquit, *Paulus firmo ferè corpore, & benè composito: quippe qui nunquam Medicorum vsus est subsidio, aut consilio, vna frugalitate ac tenui victu salutẽ sibi tueri solitus.* Hæc ille. Sed alterum nos nunc subiiciamus Scriptorem, qui rudi quidem stilo, sed quem dictasse simplex Veritas videatur, Paulum extollit eo tempore, quo plerịq; cæco furore perciti deprimebant. Inquit igitur.

n Nauag. Relatu ad Sen. Ven. quę tamen confutat Card. Carafa in Apologia s. apud Ferd. à Marra: Eam ad finem huius libri ponemus.

JOAN-

IOANNES FRANCISCVS FIRMANVS PONTIFICII SACELLI CÆRIMONIIS quondam Præfectus.

ANNO *M.D.LIX. Die XVIII. Augusti inter XXI. & XXII. horas Paulus IV. Pont. Max. Sanctißimam Deo animam, magna cum deuotione, reddidit. Eodem Die Populus armatus in eius odium infanda flagitia perpetrauit. Quo circa maximũ paßi sunt dolorem qui sanctam dicti Pontificis mentem & intentionem sciebant. Semper enim incubuit reformationi peruersorum morum Vrbis & totius Reipublicæ Christianæ. Et verè habitum fuit, quod si à suis in multis non fuisset deceptus & præcipuè ingerendo bellum perniciosum, non solùm Dominio Ecclesiastico, sed etiam multis extraneis populis, fuisset reputatus sanctior propemodũ quàm vllus alius qui fuerit à Diuo Gregorio vsq; ad suum Pontificatum. Tamen negari non potest, quin semper optimam & sanctam intentionem habuerit, & ostenderit in cunctis suis actionibus, & præsertim in persequendo Hæreticos, Vsurarios, Blasphematores & alios facinorosos homines. Mortuus Pontifex, in eadem camera in qua obierat fuit scissus, mundatus*

tus

tus, indutus, atque paratus ordinarijs, ac consuetis paramentis; & hora secunda delatus in Capellam Paulinam, vbi stetit per totam diem sequentem, vsque ad vigesimam horam: & in mane illius diei, Cantores dixerunt circa Corpus consuetum officium. Deinde fuit aperta Capella prædicta propter aduentū Cardinalium venientium ad Congregationem & tunc infinitus Populus ingressus fuit in ipsam Cappellam ad osculandum pedes sanctißimi Pontificis. Canonici Basilicæ sancti Petri tulerunt corpus Pontificis & associarunt illud omnes Cardinales creati ab ipso Pontifice cum cappis violaceis. Canonici dixerūt consuetum officium iuxta Corpus positum ante Cappellam sanctißimi Sacramenti. Postea fuit delatum dictum Corpus in Cappellam Xysti, & hæc facta fuerunt circa horam XXII. Hora deinde secunda noctis sepelierunt Pontificem prope Altare Vultus sancti, ne multi commoti ad procuranda omnia poßibilia in dedecus dicti sanctißimi Pontificis, aliquid contra ipsius personam machinari auderent.

Ita Firmanus breui rem digessit At Flauius, ille inquam Flauius, cuius eruditionem atque eloquentiam Paulus Manutius aliíque cum laude memorant, multò disertiùs ac prolixiùs sanctissi-

mum Pontificem coram Amplissimis. S. R. E. Cardinalibus & confertissima concione laudauit. Ipsum audiamus.

JOAN. PAVLI FLAVII ORATIO HABITA IN FVNERE PAVLI IV. PONT. MAX.

Ad S. R. E. Cardinales.

ETsi apud vos Patres amplissimi, viriq; ornatiss. de Paulo IV. diuinæ sanè recordationis, Pont. M. verba facturus, haud omnino diffiderẽ, me vestræ expectationi, meoque officio aliqua saltem ex parte, pro rei magnitudine satisfacturũ: idque non modò funebri oratione de more habenda; sed etiam diffusa maximarum rerum gestarum, actionumuẽ quasi historia recensenda: Hoc tamen tam arduo, ac difficili munere obeundo magnam quandam breuitatem omnibus de causis mihi sequendam duxi. Atque in primis, quoniam sentio Christianæ R. P. summam excecratis hæreticorum, impiorumque hominũ sceleribus conuulsam passim, ac labefactatam, nouique summi Pont. futuri delectum vestra illa mirifica vigilantia, singulari charitate, atque admi-

admirabili ſapientia nunc vt cum maximè indigere. Vt ſi quis vel tãtulum temporis è veſtra grauiſſimarum rerum tanta occupatione detraxerit, magnum aliquod crimen commiſiſſe iurè ſit exiſtimandus. Accedit & illud, quòd ſingulæ tanti Pont. memorabiles, diuinæque actiones, ſingula volumina, & ea bene longa certò deſiderare videantur. Omittam igitur, quod in hoc genere oratores principio tractare conſueuerunt: Multa ſcilicet, quæ mihi in hanc ſententiam de Generis origine dicenda eſſent. Tum quoniam ſatis notum eſſe arbitror, Caraſiorum familiam antiqua, ac perilluſtri nobilitate decoratam: Atque inſuper ex ea tot Proceres, tot titulis; tamque multiplici, ac iuſto dominatu inſignitos, vel in rebus agendis, vel in bellis gerendis pręclaros iampridem extitiſſe, & noſtra ætate potiſſimum florere. Nonnullos item ex eadem familia honeſtiſſimos, magnaque veneratione dignos Antiſtites, quorum egregia adhuc opera, non ſine ingenti gloria, & ſplendore conſpiciuntur. S. R. Eccleſiæ fideliſſimos, deque hac ipſa longè omnium præſtantiſſima Vrbe benemeritos prodiiſſe. Tum quoniam

tanti Pont. laudes, ac virtutes non eę sunt; quas eiusmodi adminiculis inniti oporteat. Summos enim viros non ex rebus externis, sed ex animorum propriis dotibus satis dignè admiramur. Ad quod maximè pertinet ipsum Educationis genus, quasi altera Natura. At Io. PETRVS Carafa puer à patre viro clarissimo tam diligenter, tam piè fuit educatus; Vt vix credi possit, quanta præter egregiam indolem, ac propè incredibilem ingenii celeritatem in puero eximiæ virtutis significatio apparuerit. Nullum vnquam is verbum insolens effudit: Nihil vnquam nobili puero indignum egit. In omni actione castè, & continenter, vti ferè in perpetua vita, se gessit. Quid illud? quòd iam inde ab extema pueritia semel, atque iterum à parentibus, apud quos percommodè, atque honorificè vitam ducebat, clam discessit ad religiosos Patres quorum sanctis moribus, ac doctrina institueretur? Quasi diuino quodam instinctu futuræ Religionis fundamenta iacerentur? Etenim quantopere is fuerit optimarum artium studiosus, nihil attinet recensere. Sed illud vnum non prætericrim; Quòd dum operam daret nunquam satis laudato Cardinali Oliuerio Carafæ; cuius

cuius domus ſemper doctiſſimis viris referta erat (quod Cato admodum ſenex in Senatu, & Cleanthes in ſeruitute conſtitutus factitarunt) quàm ſæpiſſimè in angulis libellum aliquem raptim, furtimuè inſpiciebat Adoleſcens. Vt qui intelligebat, vel exiguum in adoleſcentia laborem, vberrimos afferre fructus in ſenecta. Quid item illud? quòd perbenignè ſibi à ſuis oblatum Epiſcopatum, tantum abeſt vt prænſarit; vt non modò apertè recuſarit, verumetiam (quod in maxima laude ducendum eſt) ſuo præceptori, non ſine magna quadam charitate, conferendum curarit. Is præterea dignus habitus eſt, qui adoleſcens Catholicum Regem ſummi Pont. nomine ac iuſſu exciperet, in Neapolitanum Regnum aduentantem. Ad Epiſcopatus autem gradum cum aſcendiſſet, ita ſe præbuit, vt nihil vnquam (ſicuti verum Epiſcopum decet) in eo deprehenſum ſit; quod repræhendi poſſe videretur. Quam deinde dignitatem Clementis VII. conceſſu tranquilla diuinarum rerum contemplatione ductus ſua ſponte depoſuit: Victiſque omnibus humanis cupiditatibus ſui tituli cognomento nuncupatam, nouam, omniq; laude dignam Religionem

instituit: Ex quo egregiam consecutus est laudem. Quandoquidem inter alia, quæ quis præclarè in vita præstare potest; Illud vnum est amplissimum ad veram gloriã promerendam; recti, sanctiq; alicuius instituti authorem appellari. In sacrosanctum deinde Collegium cooptatus est à Paulo III. Pont. Max. non modò semel, atque iterum, verum etiam, & tertiò, ad indignationem vsque, quãuis nonnulli fucata illa ratione id dissuadere omnino conarentur, accersitus; Cui quidem maximas is semper gratias agebat; cuique se plurimum debere, omnemq; suam dignitatẽ acceptam referri oportere planè fatebatur; Idq; iurè, ac meritò. Nam præter alia fermè omnia, quæ ab illo Pontifice felicissimæ recordationis, benignè, sapienter, ac piè gesta sunt; cum summa omnium admiratione, ac celebritate, lectissimos viros Cardinales creauit. Quodq; magnopere obseruandum, valdeque mirandum est: Ex iis, tres summi viri, summi Pont. continenter euaserunt. Vt hinc magistratũ viris, potius quàm viros magistratu ornasse; suæque illius præstantissimæ virtutis, quoddam quasi seminarium, posteris reliquisse videatur. Tum verò hic postremus quàm diu

diu Cardinalis extitit, quam plurima grauiter, ac præclarè gesſit, pro huiuſce S. Sedis dignitate tuēda, & authoritate amplificanda: Ne dilatem orationem meam, quæ poſſet eſſe infinita; neué illa longius repetam ex inſtituto meo, quæ vel in Britannia, vel in Hiſpania, vel alibi variis, magniſque muneribus obeūdis ſingulari integritate, ac prudentīa perfecit. Quantum verò illud eſt? quod in ſummo Pont. deligendo nihil, aut certè parum de iis laborans, quæ ad ſe ipſum ſeparatim attinerent, publicæ vtilitatis ſtudioſiſsimus, deterrima quæque conſtanter, ac ſeuerè confutauit; optima verò ſyncerè, omnique conatu ſemper comprobauit. Decet profectò in tanto viro incredibilem propè animi firmitudinem, & ſummum quoddā in hac Sedem ſtudiū maximoperè admirari. Hinc enim illud eſt; quòd magnos illi honores tot ſummi Pont. habuerunt. Eundemque quàm libentiſsimè, quàm ſæpiſsimè, quaſi diuinum quoddam Oraculum, exaudierunt. Quod Marcelli II. ſanctiſsimi viri, de cuius virtute, ac meritis nemo ſatis dignè vnquam loquetur, grauiſsimo teſtimonio confirmatum eſt. Quandoquidem is cum primum PONTIFEX MAX. renuntiatus eſſet,

hunc

hunc vnum præcipuè in grauißimis rebus administrandis cum honorificentißima authoritate sibi tanquam socium delegit. Hunc consulebat; Hunc plurimi faciebat. Cumque (quod maximè memorandum est) ipsi Marcello iam Pont. Max. significatum esset, hũc Cardinalem domicilium (vt fit) non ita commodum sortitum fuisse: Cedemus nos (inquit) ex hoc loco, vt ne tanto viro desit locus: Quasi ita futurum diuinus ille sanè animus præsagiret. Itaque omnes vno ore, vno consensu asseuerabant, hunc Decanum esse vestri ordinis singulare quoddam columen, atque ornamentum. Quare vniuerso cœtu comprobante propter maxima eius merita, legitimo ritu, pontificia potestate tandem exornatus est. In cuius quidem decursu, nisi fortè in difficillimam, ac turbulentissimam temporum, quæ vix medicinã ferre possent, iniquitatem incidisset, multò sanè plura ac præstantiora suæ summæ virtutis monimenta Orbi Christiano reliquisset. Nullis tamen vnquam conditionibus, nulla temporis angustia, nullo vel vitæ ipsius discrimine, nullo deniq; humano affectu adduci vnquam potuit; vt quæ ad S.R.E. Catholicæ dignitatem, ac maiestatem pertinere

tinere

tinere intelligeret, vllo pacto imminui pateretur. fuit enim ita obfirmato, constantique animo in rebus honestis conficiendis; Vt neque illum vlla vnquam ambitio, neque libido, neque voluptas à proposito consilio abstraxerit, aut à re inchoata, quam ipsemet rectam esse arbitraretur, persequẽdam auocarit. Iam notum illud est; quod in summa rerum omnium inopia constitutus; cumque sui milites ipsi, quoniã promissa iis stipendia solui non poterant, de magna quadam defectione cogitarent, nunquam eorum, quæ antea ritè, sanctéque decrerat, quidpiam reuocauit. Quando Paulum IV. præter cæteras summas virtutes, quibus insigniter præditus erat, detestabilis auaritiæ studia omnibus patet, non modò aspernatum fuisse, verum etiam supra quàm dici possit, ab iis abhorruisse, & in re quàm vberrima turpe illud compẽdium semper effugisse. Atque adeò, quod quidem consequens est, execranda Simoniæ lucra, quibus Christianę fidei cultores passim, indies magis pessimè corrumpi videbamus, is semper vehementissimè detestatus; præter alia multa, quæ vt notissima de industria prætereo, in antiquis sanctorũ Patrum vestigiis, ac muneribus insistẽs ad veram,

legitimamque formam sapientissimè redegit. Idque præcipuè, vt diuinum Christianę Religionis decus conseruaretur; Et nullus propterea hæreticis hominibus iustè lacessendi, aut insimulãdi locus relinqueretur. Nemo enim est, quin norit, quàm diligens, quàm vehemens fuerit Paulus IV. in hæretica prauitate reiicienda, atque opprimẽda. Quanta porrò vigilantia, ac seueritate, quã tũc maximè opus erat, in eos vsus fuerit, qui à suis Religionibus impiè desciuerunt. Quàm modestè, ac fraternè Episcopos hortatus illis edixerit, vt suum quisq; gregem, qui tam diu suo legitimo Pastore caruisset, libenti animo (vti par est) viseret tandem, ac diligentissimè curaret. Quantam prętere a cum iustitia charitatem adhibuerit, in plurimorum querelis publicè exaudiendis. Vt sæpè (ne tã sancto instituto exercendo deesset) vel grauiter affectus publicæ vtilitati suam ipsam salutẽ posthabẽdam putarit. O quantò sublimiora, atq; vniuerso orbi Christiano vtiliora consilia, atq; instituta in animo habebat? Nanq; nihil fermè aliud, noctesq;, diesq; iã postremò præcipuè meditabatur, nisi, vt à nostra Religione alienos ad verũ Dei cultum induceret; Atq; impios homines vel

ad veram pietatem reuocaret; Vel (vt ne alij venenata illorũ doctrina coinquinarẽtur) ab hominũ cõmercio prorsus, iustissimo exemplo, exterminaret; Ex quo huiusce S. Sedis & authoritas retineretur, & maiestas amplificaretur. Quæ omnia adeò patere arbitror; vt neq; meo, neque alterius testimonio ad rem confirmandam apud vos prę- sertim amplissimi P P. opus esse existimem. Illud vnum tamen ita rem se habere, magno cuique argumento esse potest; Quòd, cum primum sibi de Pace inter supremos Europæ Reges omni laude dignos conciliata iam, & constituta renũtiatum esset, incredibili propè lętitia affectus, omnia sanctæ gratulationis, cum priuatim, tũ publicè signa demonstrauit. Atque ipsos Reges ad bella contra Christiani nominis hostes inferẽda vehementer, non minus, q̃ piè sæpius cohortatus (vt alia omittam, quæ longũ esset recensere) Sabaudiensium præstãtissimo Duci postulata prolixè admodum cõcessit, quum ad Pacem confirmãdam maximè id pertinere arbitraretur. Ita enim fore sperabat, vt quod in votis semper habuisset, facilius multò persequi posset. Sed præter reliquas eius actiones, ac virtutes, quæ sunt propè innumerabiles;

Illud vnum in eo maximè viguit, atq; vigebit memoria seculorum omnium summa admiratione dignum: Quòd annum cum peregisset octogesimum circiter tertium, sine vlla suæ vitæ labe, sine vllo aperto, aut graui crimine in perpetua vita ipsa constãter versatus est. Atq; illud ipsum, quod obstupescentes nos ipsi toties experti sumus; toties exaudiuimus, admodũ senem eloquentiæ viribus florentem, tenacissima memoria, sine vlla doctorum, prudentiumuè repręhensione de quauis proposita materia aptè, ornatè, ac copiosè disserentẽ. Quin (quòd multò admirabilius est) nullum verbum penè proferentem, vel Italicè, vel Hispanicè, vel Græcè, vel Hebraicè, atque in primis Latinè; quòd pro Oraculo nõ haberi posse videretur. Sed illud omnium longè maximum; quòd is summis honoribus non minus, quàm interioribus literis insignitè præditus tantã cũ grauissimo, acerrimoque iudicio coniunctã rerum sacrarum peritiã tenebat; Vt nihil ex iis cõmemorari, nihil significari potuisset; quin illico tanquam rem valdè tritam, pleneq; notã, ex tempore, ac distinctè repræsentaret. Ecce autem amisimus tantũ Virum in medio rerum maximarũ decursu quàm vehementissimè insi-

insistentem; Eaq; omnia, quæ vel temporum iniquitate, vel quibusuis aliis de causis antea minus rectè, præterque opinionem cecidissent: pro illa maiorum suorum perenni, contestataq; virtute, ac splendore noua quadam ratione, sanctaue industria, diuina ope in primis fauēte, cumulatè cōpensaturum. Quamobrē debemus profectò summi, atq; Opt. Pont. Pauli IV. vicem, nostra potius, quàm ipsius causa vehementer dolere. Sed contra illud nos mirificè solari debet; quòd is (quantum ex humanis actionibus suspicari licet) in cœlum cum migrarit; Deū Opt. Max. pro vniuersę Christianæ R. P. salute; quo sibi nihil antiquius habuit, sit assiduè deprecaturus. Reliquit præterea treis præter alios ex sua nobilissima familia Cardinales, quorum magnam erga vos beneuolentiā, ac fidē indies magis re ipsa agnoscetis. Nihil enim est verendum, eos vnà, & S. Sedi apostolicæ quàm fidelissimos, & sacrosancti Senatus vestri quàm obseruantissimos fore. Atque idcirco (vt ponam iam in extrema oratione mea, quod ipse in extrema vita pronuntiauit) equidem nihil despero, optimum quenque tria illa, quæ vos amplissimi P P. syncerè, non minus quam piè, iam decessurus rogauit, libenter

benter illi, atque officiosè præstaturum. Vt cõtra hæreticos homines sanctæ Inquisitionis (quod nostra ętate peropus est) authoritas accuratissimè conseruetur: Vt eius animam piis apud Deum precibus, & gratissima ac perpetua (qua decet) memoria prosequamur: Id, quod multos iam dies, hodieque in primis tam amanter, tam honorificè, tam religiosè illius celeberrimas exequias, vel lachrymis, vel funebri pompa, vel vestro amplissimo consessu cohonestantes; & vanã, miseramq; humanarum rerum conditionem contemplantes, quàm diligentissimè peragendum curastis. Tum verò tertium illud, quod plurimi est; cuiusué mirifica quadam expectatione vniuersus fermè Christianus Orbis tenetur; Vt diuini spiritus ope implorata ad publicæ vtilitatis commoda, & nostræ Religionis decus omnia vestra sanctissima studia conferentes, nouum successorem, Deo, ac piis hominibus gratum, acceptumque summum Pont. optimumque Pastorem, qualem præsertim hæc tempora deposcunt, vestra illa singulari sapientia, veraque in Deum pietate opportunè deligatis. Itaque Pauli IV. Pont. Max. memoriam retinentes, cœlesti animorum tranquilli-

quillitatę in terris, cum S. Sedis Apostolicæ integra dignitate, & summo illo Bono tandem cum Christo Jesu, diuina beneficentia perfruamur.

D I X I.

Dixit Flauius, & non nisi vera inter dicendum attulisse; quin etiam in angustum potius grandes Pauli actus coarctasse, quam Rhetorum more amplificasse, plerique omnes qui eum dicentem audiuerunt, planè fatebantur, vt idem Flauius ad Alphonsum Carafam scribens, his ipsis verbis testatus est. Quocirca, vt ea quæ Flauius perangustè retulit, aut temporis breuitate omisit, aliqua ratione significentur, commodùm sanè peruenerunt nuper ad meas manus, Phyrri Ligorii, & Antonii Cardinalis Carafæ Tractatus, quorum altero ille de Pauli IV. liberalitate: altero autem iste de eiusdem Innocentia, Magnanimitate, Religione, Temperantia, & virtutibus ceteris egregium testimonium tulit. His te, sincere Lector, fraudare noluimus. Habe igitur.

DE

De praeclara Pavli Qvarti Pontificis Maximi beneficentia & liberalitate Pyrrhi Ligorij Testimonium.

Ex Italico.

ERat feliciſsimæ memoriæ Paulus Quartus Pontifex Maximus, tam propenſa in nobiles quoſcumq; artifices voluntate, vt omni in eos liberalitate gratiq; animi teſtificatione vti ſemper ſit ſolitus. In qua re erat adeò ab omni vanitate atque oſtentatione alienus, vt ſi qui quòd in ijs rebus, quarum deſiderio tenebatur, aliquid præclari ad ſuum ſenſum, ac voluntatem effeciſſent, ipſeq; viciſsim illos ſingulari aliquo beneficio eſſet proſequutus, ita id alios latere voluit, vt neque eos ipſos gratias agentes libenter audiret, & verbis inſuper, ſæpè etiam minis deterreret, ne quod ab ipſo percepiſſent, id vllis vnquam indicijs cuiquam patefacerent.

Memoria teneo Baptiſtam de Petra ſancta, cui Camera Apoſtolica ſtipendium annuum perſoluebat, cum Pontificis iuſſu columnas quatuor ex marmore Tiberiano viridis coloris permixti albo, & forma noua eaque perpulcra affinxiſſet, quas in altari Capellæ quam Paulus ædificauerat locari oportebat,

portebat, non tantùm iustam sui operis mercedem, sed etiam centum amplius aureos nummos gratuitò percepisse, quam tamen ipsam donationem non ita multò post, aliâ auxit Pontifex vberiori. Nam cum munus quoddam ferēda ante Pontificem claua, quod octingentis aureis æstimari solet, morte fungentis ad Pontificem rediisset, non ad alium quàm ad Baptistā illud detulit, idq; gratis & cum iucunda amoris significatione: nam postquam malas homini vtraque manu leuiter pressisset, frontemq; osculatus esset, addidit dicens; Bono sis animo, atq; à me imposterum ampliora expectato. Has columnas ex Cappella Pontificia, adeoq; ex Palatio sublatas, Pius Quartus optimati cuidam dono dedit.

Mandauerat Paulus Pyrrho Ligorio sacri Palatii Architecto, vt daret operam archetypum ligneum ad figuram templi confici, ad cuius similitudinem aliud ipsemet argenteum formandum deinceps curaret, vt in eo sacrosanctum Christi Corpus, quoties iter longius Pontifici faciendum erat, deferretur: fingeret præterea laternas quasdam grandiores, quæ illud antecederent. Cumq; lignarius in hac re (sicut & in similibus anteà) luculentam & laudabilem suam operam posuisset, volens

eum Paulus remunerare, præmium laboris constituit duo (vt cum vulgo loquamur) Officia, Præsidis nimirum Annonæ & Militis Pij. Et quia renunciatum ei fuit, artificis opus illorum officiorum mercede longè superari, Respondit, Nos, quod ex æquo & bono, illius studio ac labori debetur, libentißimè ei contulimus; quæ autem superant, ideo illi volumus cedere, vt nobis deinceps alijs in rebus ea quæ cupimus, & quæ par est, cura ac sedulitate inseruiat. Deinde verò ipsi lignario gratias multas agenti, non solùm quod tanto beneficio eum ornasset, sed etiam quòd operis pretium (quod alio tempore non solet sinè nõnulla molestia, procrastinatione pendi) tàm citò persolui curasset, benignißimè respondit: Existimare se, muneris sui in primis esse, operam benè ac diligenter sua caussa nauatam pari celeritate compensare, & quod vltra, quàm erat debitum adiunxerat, Velle vt id totum ab illius bonitate agnosceret, qui est; atq; erit sempiternus remunerator, quiq; sua misericordia exemplo docet in omni creatura adhibendam esse misericordiã: quare tu, inquit, filijq; tui sancto eius nomini hoc acceptum feretis, Deumq; orabitis benefactorem, vt, quod nobis potißimum conducat, id clementer concedat. sed ante omnia cauete, ne de hac re verbum.

Joannes

*Joannes quidam ſcriptor Græcus in peruigilio Sancti Petri obtulit ei ſacra Chriſti Euangelia, tam accommodata ſymmetria elegantiquè charactere græcè conſcripta, vt admiratus Pontifex ijſquè mirificè delectatus, primùm Deo Optimo Maximo gratias egit, cuius benignitate tantam in Chriſtiano ſcriptore præſtantiam comperiſſet, deinde præcepit vt liber ille * operculo pulcherrimo (quod, phygio acu inſignitum, margaritisquè ac gemmis contextum à Principe Doria paulò ante acceperat) incluſus, in ſcabello propè capſulam (in qua pecunias ad ſecretas eleëmoſynas deſtinatas ſeruabat) collocaretur. Inde vocato ad ſe Joanne atque extento ſupra ſcabellum ſudario pergrandi (tali enim vti ſolebat) tantum nummorum in illud impoſuit, quãtum ex capſa, coniuncta manus vnica compreſſione extrahere poterãt, ſicq́; in gyrum complicatum ſudarium proprijs manibus in Joannis ſinum intulit. Joannes verò qui ob alia plurima percepta prius ab eo beneficia, ſe deuinctiſſimum ſentiebat, de nihilo minus quàm de huiuſmodi præmio cogitabat. Quare veluti re inopinata percitus, dum ſe parat ſaltim gratias habere, præuentus à Pontifice eſt: qui digito ori admoto, ſilentium omnino illi impoſuit. Deinde ordiens ipſe loqui,*

* eſt nũc libellus iſte in Bibliotheca. Canonicorum S. Petri.

Q 2 *Dona*

Dona eiusmodi, inquit, esse oportet, vt neque is qui ea percipit, inde inuidiam contrahat, neq; Princeps, qui confert, charitatis præsertim intuitu, talem admittat in se gratiarum obligationem, maximè ab ijs, quos ex miserijs eripere, & suis subleuare facultatibus æquum esse sibi statuat. Postquam Pontificis cubiculo exierat Ioannes, nihil illi longius videbatur, quàm dum aurum, quod acceperat, videret, secedensq; cum solo Pyrrho sibi amicissimo, in cellam propter Pontificis Capellam, aureos nummos quingentos numerauit.

Et quia sudarij mentio facta est, addamus etiam hoc. Alterum simile sudarium aureis plenum, dedisse Pontificem huic Rugerio Cursori, eo quod conquestus esset, nō habere se tantum in bonis, quod foret satis (etiamsi totum dotibus distribueret) multis, quas susceperat filiabus, elocandis.

Accidit fortè per eosdem fermè dies vt Prothonotariatus officium quod Participantium vocant, luculenti sanè reditus, vacare contigerit. Quo audito, Pontifex probè quibusdam mandat, vt nulla interposita mora vbi, vbi esset Guilielmus Syrletus (tūc Bibliothecarius Palatinus, nunc Cardinalis) inuestigarent, & ad se adducerent, velle enim & commodū illud, & honorem primo quoq; tempore in eum cōferri.

Pari

Pari itidem modo cum aliud mox eiusdem generis officium alienandum occurrisset, Ioannem Franciscũ Sansonium delegit, quem singulari illa liberalitate sibi deuinciret. Præterea Cameræ Apostolicæ clericatum, qui magni æstimari solet, D. Bozzuto gratis cõcessit.

Verum quia aliena hæc sunt ab ijs muneribus, quæ opificibus in sua arte excellentibus solebat distribuere, ad ea conuertamus orationem nostram, quibus fabricatores, cæmentarios, & lapicidas suos compensabat. Duobus enim ex his, quorum diligentiam probauerat, posteaquàm ad denarium, omnia, quæ collatis hinc inde rationibus, deberi illis ab Apostolica Camera constaret, persolui curasset; ipsemet præterea eorum singulos singulis donauit officiis.

Habebat penes se arculam eburneam affabrè certe & singulari artificio factam. Huic Christophorus quidam Germanus seram aptauerat tantæ paruitatis, vt humani vnguis magnitudinem haud multum excederet: attamen confertam tam multis machinis atque obicibus, tantæ tenuitatis, gracilitatisquê, vt cum summa admiratione intuentes afficerent, tum omnem quasi oculorum aspectum non obtusum quidẽ, sed acutissimum, ita fugerent, vt nec Lynceus ille ex Argonautis, nec qui Iliadas Homeri iuglãdis vnius

putamine conscripsit, dinumerare illa, aut à se inuicem distinguere ac dijudicare potuisset. De huius ergo peritia, & in arte sua excellentia, eam voluptatem cœpit Paulus; vt illi (admonito prius vt ad se alio tempore minus impedito rediret) numerari statim aureos vigintiquinque publicè iusserit. Deinde verò post aliquot dies reuerso, tantum auri impertiuit quantum vnâ manu tollere è capsa sua potuit.

Iterum cùm Pater Hieremias ex familia Conuentualium, quos dicunt Sancti Francisci, Numisma quoddam plumbeum, quod in eius manus peruenerat, Christiq; saluatoris nostri faciem pulchrè repræsentabat, ad suã sanctitatem detulisset, donatus ab ea centum aureis lætus discessit. Rursus haud longo interuallo idem Hieremias cum alterum egregium Numisma D. Petrũ exprimens, eidem obtulisset, tot nũmos aureos domũ reportauit, quot Põtifex vno pugno potuit cõprimere. Interrogatus igitur Hieremias à Pyrrho Ligorio si ad animi sui sententiã natura ac liberalitas Pontificis satis respondisset, hæc subiunxit, Pauli Põtificis dona pergrãdia esse, siue illa ad numerũ siuè sine numero penderentur: Excedere.n. æstimationẽ bis tantum, & vltra. Ex quibus verbis colligens Pyrrhus

rhus summam pecuniarum quam perceperat Hieremias, superaddidit; Ergo accepisti pro effigie Christi centum nummos; pro illa verò Petri bis centum. Assentit Hieremias, vtrasq; summas ad tercentum & decem aureos ascendisse.

Pyrrhus Ligorius sanctiss. Præsuli exhibuerat lineamenta cuiusdã Tabernaculi, quod in ipsius Cappella ad Sacramẽti Eucharistiæ custodiã super colũnas illas quarum ante mentionẽ fecimus collocari debebat. In cuius circulo circũducta vitis diuinã repræsentabat æternitatẽ, vitisq; palmites, fideles omnes, qui sunt Iesu Christi Saluatoris nostri germina. Exprimebatur etiã humanitas eiusdẽ Saluatoris à natiuitate vsq; ad passionẽ & resurrectionẽ suã. Deinde Apostoli duodecim apparebant quasi colũnæ firmissimæ & custodes Sanctissimi Corporis Christi: Hic eminebat sanctissima Trinitas cũ infinita sua pietate: Illic Cherubini inter faces supra candelabra accensas, circũibant loca tẽpli rotundi, qđ cõplectebatur vniuersum Orbẽ, expletum & cumulatũ diuini Motoris opera: quinimò & cœlum ibi stellis, ac splendore illustratum manifestò cernebatur. Primam hanc delineationẽ ipsamq; Pyrrhi inuentionem adeò probauit pijssimus Pastor, vt illud Tabernaculũ, quasi exemplar voluerit proponi, ad

quod

quod reliqua omnia per Vrbis Parœcias, tabernacula fabricarentur. Quocirca vix iam primum inchoauerat Pyrrhus Archetypum eius ex cæra confingere, cum Paulus mandauerat mille nummûm ad illum deferri, cui iterum, ac sæpius postea dixit, quod iam dederat, arrham tantum, ac præludium esse eius, quod dare ei cõstituerat: Habere nempe se (vt eius verbis vtar) in manica sua Officium tale, quod in posterum tempus, omni illum cura, molestiaq́; liberaret. haud enim conuenire, vt Architectus Christianus, & talis (qualem eum esse ipse optime nosset) necessitatis caussa alteri o aliquando Principi seruire cogeretur.

• Idem dicere solebat Pius V. P.M. profusa etiã liberalitate Princeps.

Cum die quodam Religiosissimus iste Præsul, qui dies noctesq́; de re Christi, & Religionis cogitabat, sermonem institueret de ornatu tabernaculi illius, quo Christi Corpus in solemni publicæ supplicationis festoq́ue die deferri ex cõsuetudine debebat, ac typi aliquot in medium proferrentur, illud in primis placuit, vt ad vitis speciem exornaretur, cuius racemi smaragdis ac saphyris, folia ex auro integro & puro intexerentur. Vnde prolato canistro, quod in suo cubiculo custodiebatur, eduxit eo inter alias res charas, quæ ibi adseruabantur, numismata quædam aurea, in quibus

erant

erant & Traiani Imperatoris, dicens; Hæc fortè in nostros vsus non malè transformari possunt. Tum Phyrrus cui res antiquæ erant cordi; Rectius, inquit; Ni fallor, faciet sanctitas Vestra, si, quæ Traiani sunt, sollicitè custodiat, Fuit enim Princeps ille in Christianos mitis ac beneuolens, & vir, vt inter infideles, summæ pietatis, adeò vt vniuerso Italiæ populo simul ac semel victum vestitumq; ministrauerit. Ad cuius similiter exemplum Annia Faustina Augusta, magni illius Antonini Pij Vxor, omnibus Italiæ nostræ (cæterarum certè Prouinciarum Reginæ) puellis dotes elargita est: Vnde cognomen adhibitum, Faustinianas illas puellulas celebrauit. Quarum rerum mentio cùm in pij Pontificis mente altiùs insedisset subinde dicere solitus est, Tu mihi Pyrrhe in aure quod aiunt, pulicem. Etenim augustissimus Pontificis animus horum memoria vehementiùs cõmotus, nullo sibi modo poterat satisfacere, nisi heroicã hanc in Principibus infidelibus beneficentiam, ipse, summus Christianæ Religionis Antistes, aliqua insigni & verè Christiani pietatis opera æmularetur. In has igitur voces prorumpebat nonnunquam; Et nos hoc anno, ante quàm Octobris mensis fuerit elapsus, centum aureorum millia in eos distribuemus qui

tale quicquã nec à nobis expectant, nec facilè credunt. Neque profecto tres iam integri ab eo tempore menses exierant, cum illi satis magnum auri cumulum ad id quod animo suo destinauerat, coaceruasset. Sed morte præreptus ante finem Augusti è vita cessit. Pecuniæ autem illæ in bonum pauperum congregatæ, sedis vacantis sumptibus sunt addictæ.

Assumpto in eius locum Pio Quarto, simulatque manus vltima imposita fuit Tabernaculo illi imperfecto adhuc (nondum enim æs fusum in illius formam abierat) illud Pius, vt in Principe Ecclesiæ Mediolanensi collocaretur, concessit, atque vt eò quàm primum transferretur curauit. munus certè non cõtemnendum, & tanta Ecclesia dignum, in quo explicatis omnino rationibus, constat non pauciora, quàm quinque aureorum millia fuisse insumpta, vt de reliquo, quod priuatim eius Tabernaculi fabris largitus est Paulus, taceamus.

Hæc sunt quæ Pyrrhus Ligorius familiaris Palatij Pontificij Architectus, qui præsens ea optimè nouerat, de eximia in hoc genere Pauli Quarti charitate animaduertit. Quin & simili modo in alios infinitos suæ liberalitatis fontes permanasse, nõ est quod quisquam dubitare possit. Nam pro certissimo est, sex aureorum

aureorum millia, quæ singulis mensibus ad eum delata per Datarium fuerant, plerumq́; omnia occultis ac priuatis eleëmosynis in homines indigentes & virtute præditos fuisse collata.

Huc vsque ex Pyrrho. Porrò quod attinet ad sacra & vetusta Numismata, cum vulgò notum esset, iis apprimè delectari Paulum Pontificem, pertentauit aliquando quispiam adulterinis Petri Apostoli Nummis, veluti nuper in arca Basilicæ Vaticanæ, sub terram repertis, profusam eius beneficentiam dolo malo in se deriuare. Sed non successit, vt putârat. Nam fraus simul & cognita, & reiecta est.

Cæterùm, quòd Paulus neq; sui vnquã tenax, neq; alieni fuerit appetẽs, disertè Onuphrius memorat his verbis: quæ, quòd huc faciunt, his quæ Pyrrhus dixit, attexere non grauabor.

Pecuniæ Paulus minimè cupidus, Clericatus, Secretariatus, & Protonotariatus magni pretij Officia liberalissimè donabat.

Osio antiquo familiari Datario declarato (quem postmodum suffecto illi Francisco Episcopo Gebennensi, magistratu amouit) Datariatus redditus suspendit, eumq́; seuerè admonuit, vt nihil pecuniarum

pro impetrandarum rerum, quæ concessione parum dignæ viderentur compositionibus acciperet; quousq; à Cardinalibus nonnullis, quibus id munus demandauerat, quæ illicita essent, corrigeretur: ratus scilicet multum nummorum in eo Magistratu contra ius cogi. Complures igitur super ea re egregiorum Theologorum ac Iurisconsultorum responsa audijt; An videlicet, eiusmodi pecuniarum solutiones, quæ Compositiones vocãtur, legitimæ essent, & à spontè offerentibus licitè capi possent. Dum omnium sententias audit, grauiter aliquando in eos inuectus est, qui accipiendas probarent, ab omni auaritia alienum animum præ se ferens.

Vrbis penuriam, quæ molestissima incesserat, bis leuauit; semel antequam bellum cum Hispanis gereret, iterum, sedato bello. Antea enim ad subleuãdam annonæ caritatem triginta millia aureorum censum instituit: cuius fideiussioni bona domus Hospitalis sancti Spiritus subiecit, qua pecunia frumentum inopi plebeculæ pascendæ compararetur. Postea verò, Alteram vrbis egestatem, quæ proximo bello inualuerat, magno pietatis exẽplo leuauit. Triticũ namq; octonis aureis pro Rubro emptum, quinis plebi vendidit. qua liberalitate quinquaginta millia aureorũ absumpsit.

Hæc

Hæc ille. Ex quibus apparet verissimè ac lepidissimè dictum de Paulo, Illum neque timorem vnquam neque auaritiam sensisse.

Egregia verò eius liberalitas eò fuit iucundior, quò præter spem aut expectationem inopinatò ingerebatur. Id solummodo Paulus spectabat, vt ea in egenos meritosque promanaret. Hoc modo Antonium Augustinum, Vgonem Boncompagnum, Bernardinũ Scardæonium, Iacobum Herculanum, Franciscum Sorinium, Ioannem Gropperum, Guilielmum Peytoum, Stanislaum Hosium (quos viros?) honoribus auxit. Guilielmum verò Sirletum, de quo Pyrrhus Ligorius breuiter retulit, tota Vrbe conquisitum, cum in Lateranensi Basilica, quam ille pietatis ergò inuisere singulis solebat Sabbathis, Pontificis Cursores reperissent, non modò nescium futuræ prouectionis, sed improuiso supremi mortalium vocatu nonnihil etiam territum, Pontifex cum eximiis ante laudibus extulisset, protonotariũ renũtiauit: postea & Cardinalem creaturus, si mors, ea quæ egregiè cœperat, aut concœperat, siuisset absoluere. Itaque ex his liquidò patere arbitror, *Cõsilio illum* (vt cum Seneca dicam *p*) *tribuere solitum*, *non*

p De Vit. bea. c. 24.

non casu & impetu spargere. Hunc promereri, illi reddere, huic succurrere, huius misereri, illum instruere; dignum scilicet, quem non diduceret paupertas, nec occupatum teneret: quibusdam offerre, quibusdam etiam inculcare. Quemadmodum Groppero fecit, quem honores summos detrectantem, & Purpureum Pileum remittentem, Romam acciuit, vt quem litteris non inflexerat, facundiâ emolliret, vel auctoritate cogeret. Itaque itineri se extemplo ille dedit; sed vi diræ ægritudinis interceptus, Romam semimortuus intrauit, vbertim cõplorante Pontifice, bonisq; omnibus tãti Viri obitum, qui paulò post in Vrbe contigit. Pauca hęc ex plurimis huc adduxi, vt palã fieret, Liberalitatem Pavli extitisse eiusmodi, qualem Stoicorum ille disertissimus q probat, *scilicet quæ nunquam in turpes indignosque impingitur: nec vnquam ita defatigata est, vt non quotiens dignum inuenerit, quasi ex pleno fluat.*

q Sen. ibid.

ANTO-

ANTONII CARAFÆ S.R.E. CARDINANALIS, IN B. N. NARRATIONEM de Pauli IV. Vita, ad Senatum Venetum, Notæ Apologeticæ.

INstituit scriptor iste Narrationem de Pontificis Romani eligendi vario modo: sed planè ostendit, se vltra crepidam: adeò crassè hallucinatur, in historicis rebus cùm antiquis, tùm recētioribus, plurima ex vulgi errore asseuerando. Ex Italico ipsius Carafæ autographo, apud Ill. V. Ferdinandũ à Marra.

II. Quem Joannem Cardinalem appellat, Philippum appellare debuisset, vti ex Epitaphio eius Bononiæ, apertè patet.

III. Monacha, quæ Sapientiæ Monasterium fundauit, fuit Pauli IV. soror germana, femina eximiâ sanctitate. Hæc sua sponte Monasterium sancti Sebastiani olim ingressa, postea ad alterum à Sapiētia nuncupatum, quod peste post Lautrechi obsidionem grassante, Sacris Virginibus destitutum erat, ipsa sola, vnica famula ex ijs, quæ Conuersæ dicuntur, comite, nihil secum præter sacrarum, precum Breuiarium gerens, studio seruiendi Deo arctiùs atque obseruantiùs, migrare ausa est: fundauitq; ibi Monasterium, ob præclaram sanctioris vitæ institutionem iam satis celebrem.

IV. Præ-

IV. Præsagium summi Pontificatus hoc modo contigit. Victoria Joannis Petri mater, cum pietatis votiq; caussa ad Templum B. Mariæ in Virgineo monte situm, oppidoq; sancti Angeli, vbi is natus est, vicinum pergeret, Eremita quidam ex multis qui in eo monte degunt, obuiam se illi fecit, monuitq; vt sensim progrederetur, quod Papam vtero gereret. Ipsa proinde Victoria sanctis Matrona moribus, dicere solebat suum filium fore summum Pontificem.

V. A Margarita Austriaca quæ à Maximiliano Cæsare, Belgio summa cum potestate præfecta fuerat, requisitus, vt ad eam venire ne grauaretur, libenter adijt. Id accidit postquam triennium transegisset in Britannia apud Henricum Regem, cui fuit Charißimus; narrabatq; vicißim de eo Rege Carafa, egregia virtutum semina, & quanta sibi is rebusq; suis semper fauerit. Charus admodum fuit & Ferdinando Catholico Regi, quem Neapoli nouit cũ ad illum Iulij II. Pont. Max. nomine excipiendum, Neapolim adijsset. Dicebat postmodum Carafa, se tum primum Pontificale publicũ munus exercuisse, cum scilicet toto Clero praeunte, celebri pompa Regem excepit. Eximia de eius Regis pietate ac prudentia narrare solebat exempla. Ipsius verò adeo Rex fuit studiosus

diosus, vt vltrò scripserit suis administris, Rectoribus ciuitatum per quas Carafæ in Angliã ituro trãseundum erat, illum splendide exciperẽt hospitio. quod ij profectò præstiterunt egregiè. Inde etiã orta est Margaritæ Austriacæ habendi apud se Carafæ, studium, & petitio.

VI. Vita Carafæ reformata, quam N. memorat, fuit Clericalis instituti, fundato scilicet à se vnà cum tribus aliis Viris, Clericorum Ordine, quos vulgò Theatinos appellant, nuncupatisqúe solennibus Votis ad Vaticani Templi primariam Aram.

VII. Cardinalis à Paulo III. hoc modo creatus est. Bis per Pontificias litteras vocatus Romam, bisqúe se excusans detrectansqúe, tertiò tandẽ iussus obtemperauit. Romam cum venisset adiissetqúe Pontificẽ, primo aditu, breui auditus est. præmonitus quippè Pontifex fuerat à non nemine, vt si vellet eum Cardinalium numero adscribere, ne sineret longa oratione suam causam tueri. alioquin sibi persuaderi & vim quodammodo sensisset inferri à disertissimo Viro, ne eum ab incœpto dimoueret. Interea grauissima pressum ægritudine, cum nihilominus statuisset Pontifex Cardinalem creare, nonnulli, quibus vitæ eius sanctitas seueritasqúe metui ac probro erat, dexterè

S Pontifici

Pontifici ſuggerebāt, fruſtra ſe eā dignitatē in mortuū collaturū. Quibus Pontifex, ſe vel mortui virtutem eximiā debere extollere. Pileum igitur purpureū ad ſe delatum Carafa, vbi iis qui detulerant, breui reſpōdiſſet, gratias agerent ſuo nomine Sanctiſſimo Chriſti Vicario, ut ad clauum quędam appenderent, iuſſit. adeò in magna domeſtica rei anguſtia, cùm ille, tùm alij ex Theatino inſtituto Patres, vitam tranſigebāt.

VIII. Admiranda, inquit N. pollet Virille auctoritate ac maieſtate. Verè id aſſerit: eiuſmodi quippè oris animiq́ grauitatem oſtendit in omni vitæ ſuæ decurſu. Hoc vnicum ſatis eſto exemplū. Iam in Theatinum Ordinē ſe ſe receperat Carafa: cumq́ aliquādo Veronæ apud Gibertum Epiſcopum, ſibi amiciſſimū, diuerſaretur, Venetus quidam Patritius Vrbis illius Præfectus, excommunicationis abſolutionem, in quā nefarijs actibus inciderat, in domo Epiſcopi, aut in Æde ſacra, petere, & ſoleni ritu obtinere, detrectabat. immò vix in animum induxerat, vt quocunque loco Epiſcopo per Vrbem eunti occurriſſet, abſolutionem flagitaret. Contigit autē vt eo loco publicè occurrerint, quo Carafa rei conſcius intererat. Hic igitur aduentanti Prætori obuiam factus, terribili obtutu voceq́, Heus tu, inquit, flecte hic genua: & ab Epiſcopo tuo veniam pete. quibus ille territus verbis extēplo paruit.

Solebat-

Solebatq; postea fateri, se Episcopi Theatini perculsum imperio ad eam demissionẽ petẽdæ veniæ deuenisse. Idẽ postea iã Cardinalis, tantũ habebat auctoritatis atq; põderis, vt Sũmis ipsis Pontificib. in pretio atq; existimatione esset maxima. In Conclauibus, quæ sede vacante, acta sunt, ipse cæteros Purpuratos adeò auctoritate, & grauitate, maximè cũ Decanus fuit, superabat, vt Pontificẽ se habere, etiã Põtifice orbatis, videretur; tã liberè & ingenuè redarguebat publicè prauas quorumdam artes captandi Pontificatus. Quocirca palã aliquandò & prolixè dixit Cardinalibus, sibi significatũ fuisse, ꝙ inter fratres surrexisset quidã Simõ magus: illi itaq; se denuntiare irã Dei. Neq; verò de dicẽdi libertate remittebat timore vllo maleuolẽtiæ inuidiæq́;, q̃ in se eâ ratione cõcitaret, aut ne sibi his modis aditũ ad Pontificatum summum ꝑcluderet. Eo. n. erat zelo diuini honoris imbutus, vt præ illo quamlibet magnam dignitatem nihil propemodum faceret.

IX. Erat corpore benè sanus ac firmus; & quoad vixit (vixit autem diutissimè) numquam potione medica, aut sectione venæ, aut aliquo eiusmodi subsidio vsus est, sola cibi potusq́ue parcitate salutem sibi seruans, aut (summum) aliquo lenissimo pharmaco è rosis herbisúe qbusdam confecto: nouerat. n. herbarum stirpiumq́; vim optimè, ꝙ Auicennæ opera & Salerni-

tanæ scholæ libellum memoria teneret; Galenum verò græcè legisset à capite ad calcem. Quocirca horum doctrinis instructissimus, sæpè cum medicis & libenter disceptabat. Quin & festiuè dictitabat, se quidē à nemine superari in Medicis honorandis æstimandisq́; his argutè significans, se ijs non vti; vt videlicet fit de preciosissimis gemmis, quæ quòd magni æstimentur, perpetuò in arculis clausæ custodiuntur. De caseo Placentino quod dicitur, videri certè poterat Paulus, eo libenter vesci ob distillationes compescendas, adeò magno apparatu suis ipse manibus, casei varia frusta scindebat. Reuerà tamen nihil aut pauxillulum casei comedebat. Erat is certè ex crebrò catarrho grauedinosus, ob id dicere solitus, grauedinem quam excreatione purgabat, esse sibi vice podagræ.

X. Humanioribus litteris erat egregiè excultus & græcè latineq́; scientissimus. Philosophiam ac Theologiam, eam maximè quam S. Thomas Aquinas scriptam explicatamq́; reliquit, probè quidem nouerat; sed antiquorum Patrum doctrina præcipuè delectabatur. Sacra Biblia ad verbum edidicerat, ex ijsq́; grauissima sua dicta condire consueuerat. Memoria erat adeò tenaci præditus, vt in extrema etiam senectute integras è M. Tullio, aut è Virgilio alijsq́; au-

ctori-

ctoribus paginas inoffensè recitaret. In conuentu quodam Cardinalium atque Episcoporum, cum Hispanus quidam Episcopus vt suam sententiam elegãtius proferret, è Verrina Ciceronis, benè multa mutuatus, longiusculè procederet, Carafa interpellans hominē, Satis, *inquit,* Verrinarum. *Si quem vel secretò vel publicè coargueret, correptionem eiusmodi semper sententia aliqua sacræ scripturæ veluti fundamento fulcroúe firmabat. Non rarò etiam si cum eruditis ageret, ex Homero, cuius carmina multa edidicerat, mutuabatur. Itaque reprehensiones monitaq́; eius insignis eruditionis plenæ erant. Vt ad Theologiam reuertamur, solebat appellare ciuem suum B. Thomam Aquinatem,* Baculum suæ senectutis: *dicebatq́;* Neapolim dum illum pareret, obiisse. *iis verbis acutè significans, numquam alterum illi similem parituram. Eloquentia fuit incredibili, maximè dum latinè diceret: latinè enim eloquebatur tã facilè, promptè, nitide, vt Italice. Quocirca, qui eam linguam probe callerent erant ei admodum chari. Cuius rei argumentum est adsciuisse illum in Aulam quatuor extraordinarios Secretarios* r *latine disertißimos.*

r Hi fuère Casa, Barengus, Binius, & Florebellius.

XI. Vita puritas innocentiaq́; fuit in eo Viro admirabilis. Assueuerat à tenera ætate (vt purum se

à vitiorum cõtagione seruaret) corpus tractare rigidè atq; aspere. Honestissimo fuit eloquio: nihilq́; obscœnum vnquam ex eius ore auditum est. Itaque quod græcè τὸ πρέπον, latinè, decorum dicitur, in omni gestu actuq́; adeò sanctè seruabat, vt nihil in eo ineptum, insolens, incõcinnum notari posset. In potu atq; pastu adeò continens & moderatus, vix vt vires aliquantulum reficeret. Nam etsi Pontifex summus lauto & magnifico apparatu, pro dignitate scilicet amplissimi Præsulatus, mensas vicenis quinis dapibus instructas sibi inferri voluit, nunquam tamen quicquam petijt quod sibi iucundius saperet, sed ex ijs quæ apponebantur, parcissimè sumebat. Quòd importuno adeò tempore pranderet, id è somni conditione oriebatur. parum quippè dormiebat: & quacunq; hora somniculus irreperet, tunc captandꝰ erat, ne fugeret. Quocirca dicere solebat, posse, vt libet, somnum capere, non in hominis situm facultate, sed esse Dei esse donum. Noctu cum obdormire non poterat, surgebat è lecto, neminem tamen è famulis excitabat, neq; omnino alicui molestiam afferebat, ne scil. somno, quem donum Dei appellabat, quempiam priuaret. Cum itaq; adeò difficilè Põtifex somnum caperet, meridiari interdum solebat, non lecto decumbendo, sed in sellula sedendo. Hinc variè eum surgere, nunc nascente, nunc adulto iã die. Hinc & prandere nõ stata hora, sed mutabili, &

incōstanti. Comedebat verò, vti iam dixi, parcißimè: & mirabantur famuli, eum tenui adeò cibatu vitam tolerare posse. Vini item parcißimus fuit, cyatho vsus tam exiguo, vt auiculis propinari crederes, ipsoq; non nisi bis, aut summùm, ter hausto. Vinum, ne ad crura infirma descenderet, hauriebat atrum & crassum, aduectum scil. è Tarracinorum vineis, q̃ in agro Pausilypico. Numq̃ vti iste dicit, à prandio vinum Creticum bibit, satis ducens eo os abluere; arbitror, vt dentes firmaret senio vacillantes. Extendebat sua prandia satis diu, quòd identidem inter comestionem de rebus etiam serijs differere soleret, propalabatq; interdum nonnulla, q̃ fortaßis reticere eo loco oportuisset. Sed vt erat ingenuo ore & libero, ac natura etiam biliosus, edicere non verebatur quædam q̃ animo concepisset. Paucis mensib. anteq̃ vita excederet, non iam publicè, sed priuatim interiore cubiculo comedit, ob ægritudines videlicet, quibus in præcipiti senio infestari cœpit. Altera, inedia fuit, ob stomachi fastidium nihil appetentis. Altera, Hydrops, quo & interijt. Ediâ, in vernis Quadraginta dierum ieiunijs vt plurimum vexabatur, tum ob ciborum qualitatem, stomachum relaxantium, tum etiam quod ijs quadraginta diebus, continenter ieiunaret. Itaque tantam inde debilitatem contrahebat, vt aliquando contigerit, vix tantillum ei superesse virium die sancto

Pascha, vt solenne sacrificium quod inchoauerat ad exitum perducere posset. Tempore item (quod dicunt) Aduentus Christi Domini, ter in hebdomada, hoc est, diebus Mercurij, Veneris, ac Sabbatho, sanctè ieiunabat. alijs autem diebus ab esu carnium saltē abstinebat. Id exemplum tātam vim habuit, vt verè dici queat eo Pontifice restitutam fuisse obseruationē solennium ieiuniorum. antea enim passim publiceqúe violabantur. Neque enim inter Aulicos quisquam propemodum ieiunabat, præter paucos quosdam sacrificulos, ad quos solos eius sanctæ institutionis obseruatio reiecta fuerat.

XII. Quòd Cardinales, vt inquis, paruifaceret, illud erat in caussa, cōperisse eū, dum Cardinalis esset, nonnullos illorum ludis atque voluptatibus emollitos, licentius viuere, quàm, vt eis postmodum credere aut honorem deferre deberet. His ipsis tamen, si verum fateri velimus, multò Paulus, quàm alij retro Pontifices benignior atque beneficentior extitit, sæpè eos ad audientiam ritè atque ordine admissos conuiuio humanissimè excipiens, & suam in eos beneuolentiam reapse magis quàm verbis expromens. Cardinali Mediceo Mediolanensi, illi inquā, qui Paulo succedens Pius IV. appellari voluit, grauiter ægrotāti

atque

atque ob id Aquas Lucenses adire cupienti, misso Cardinali Alphonso Carafa, qui illum suo nomine inuiseret, mille nummos aureos subsidij gratia elargitus est. Ij profectò, quos Paulo probitas integritasq; commendasset, mirum quantum apud eum in rebus omnibus gratia atque auctoritate poterant. Ex ijs fuère Cardinalis Sancti Iacobi, Carpensis, Pacecus, Sabellus, Nobilius, atque nonnulli id genus alij. Cardinales, quos conuiuio dignabatur, ij erant propemodum, qui cum Pontifice loqui postularent. hos audire solebat à prandio, admodum comiter. Præfecti item Officio signaturæ, post obsignata Diplomata crebrò cum eo conuiuabantur. Semel verò singulis annis, Lupercalibus scilicet, vniuersum Cardinalium Collegium. Cuius instituti eam reddebat rationem, decere se interdum vnâ cum suis fratribus filijsq; recreare. Inito Pontificatu, rogatus quanam ratione vitam instituere vellet; Munificè, *respondit,* & more Principum. *nunquam enim ipsi sordida, & Cynica vitæ ratio placuerat. Postulare verò, aiebat, Summi sacerdotij Magistratum, vt magnificè ac splendidè ob Christi Regis gloriam geratur. Vt videlicet amplitudo illa, ac dignitas, quam mundanus sibi fastus vendicat, ea omnis, ad Christi maie-*

 statem

statem exaugendam, iustiore titulo Ecclesiæ Rectoribus, moderatè tamen atque decenter tribuatur.

XIII. Non solum in gerendo Sanctæ Inquisitionis Magistratu, zelo fidei permotus, in Hæreticos quosque vehementius efferebatur, sed etiam in tria alia hominum genera, Hebræos, Apostatas, Simoniacos: suique sancti odij in eiusmodi pestes atque pernicies Christiani Orbis egregia, quoad vixit, edidit exēpla; quippe qui vel tūc cum priuatam vitam Venetijs ageret, Hæreticos insectatus est acerrimè; monuitque. Venetæ Reipub. Moderatores, nulla propemodum alia ratione posse eam Remp. ruere, quàm prouocata in se Dei ira, si ad Hæreses conniuerent. Itaque cum cuiuspiam Hæresis detegeretur, protinus ad Carafam, priuatum licet hominem, accurrebatur; nimirum vt in Hæresis postulatum inquireret, puniendumque Magistratibus traderet. Cum aliquādo Patauij degeret, sua auctoritate effecit, obtinuitque vt Hæreticus quidā insignis è Ciuitate pelleretur. Paulo III. P. M. auctor fuit, vt Tribunal Sanctæ Inquisitionis, in Vrbe cum amplissima potestate institueretur. Quæ res quàm faustè ac salutariter Vrbe Romæ, Italiæ, atque Orbi vniuerso cesserit, nemo non videt. Supremus Inquisitor is ipse factus est, habuitque Collegas Cardinales quatuor,

quatuor, videlicet S. Jacobi, Carpensem, Cortesium, & S. Crucis. Quanquam autem pauperrimus Cardinalium erat, suo tamen sumptu, Domũ, atq; instrumentum, quod Magistratus administris opus esset, cõparauit. adeò sacram hanc in hostes Hæreticos expeditionem accelerabat. Julio III. Pont. Max. nunquam assentiri voluit, vt fraterculus quidam Hæreticus, vel vadimonio dato, carcere dimitteretur. iubenteq; identidem Pontifice, vt id permitteret, Cubiculario q sibi eiusmodi mandatum significauerat, respondit, Dic meo nomine Summo Pontifici; Nisi Sanctũ hoc Officiũ ritè, vt par est, & legitimè exercendũ curet, præter iniuriã quæ Deo infertur, non posse deinceps se, in ea Cathedra sedere, vbi nunc sedet. *Cum Neapolitanã Ecclesiam Archiepiscopus regeret, sectam illam Valdesianã, quæ Cãpanis populis exitiũ importatura timebatur, funditus deleuit. Iudæos, vt à Christianis glauci coloris signo distinguerẽtur, salubriter sanxit; eorundẽ vsuris modũ imposuit: & vilißimo Vrbis loco, certis septis, ne cæteros cõtaminarent, cũ antea Christianis mixti degerẽt, cõclusit. In Apostatas, lata lege, cauit, vt ad Monasteria, vnde quacunq; ex causa exijsset, protinus reuerterẽtur; Jndicẽ eiusmodi hominũ, singulis Ordinũ Præfectis*

conficere, sibiq́ exhibere iussis. Ne quis verò excusationem moramq́ prætexeret, abrogauit priuilegia omnia à superioribus Pontificibus, ijs concessa. Ji qui non obtemperauerunt, prætoriano satellitio capti, in carceres, aut in triremes coniecti sunt. illud pro certo habens, nullum id genus hominem, qui fidem suo Ordini ac Deo pollicitam violassent, probum esse virum aliqua ratione posse. Siquis ex ijs veluti antea notus carusq́ sibi præsentatus fuisset, reijciebatur auersante eos Paulo, dicenteque; Non noui vos. *Quis verò superiorum nostri seculi Pontificum adeò resecauit Simoniæ corruptelam vt Paulus, qui à Dataria etiam, quodcunq́ compositionis genus longè remouit? Ipse, si quem vel leui indicio odoratus fuisset hac labe infectum, sua protinus gratia necessitudineq́ perpetuò excludebat. Ipse, hoc immane crimen, vtpote Hæresi, impietatique conterminum, à Judicibus Sanctæ Inquisitionis cognosci atque puniri voluit; illud semper in ore habens:* t Gratis accepiſtis, gratis date.
t Mat. 10
Ipse, Regressus (vt vulgo loquimur) eorumq́ compositiones, vel flagrante bello, & exhausto Ærario, constantissime sustulit. Ipse, vel tunc cum Theatinus esset Episcopus, cauit, ne pro collatione cuiuspiam Ordinis, aut alius Sacramẽti administratione quicquam,

quam, ne Notario quidem aut Secretario, pro litterarum Episcopalium scriptione solueretur. Ipse, postmodum Summus Pontifex, edita lege, sanxit idipsum quod S. Gregorius Magnus, olim sanxerat, ne scilicet Archiepiscopi pro Pallij susceptione, quod ante pendere solebant, deinceps penderent.

XIV. Solennes preces, quas Canonicas vocant, quotidiè vnà cum alijs miscere consueuit; postremò, etiam cum Cardinali Alphonso, fratris sui nepote, vt scilicet pijs iuuenem exercitationibus assuefaceret. Recitabat verò adeò grauiter, piè, compositè, atq; si à Deo se conspici, audiriq; semper aduerteret. Fuit quippe Paulus, vt omnes norunt, religiosissimus. Ac nemo tam sedulò, apparatè, ea quæ ad Diuinum cultum pertinerent obibat, atq; ille. Videbaturq; decora quadam aptitudine venustaq; grauitate ad hæc factus. Sæpe in Sacello Pontificio errata, quæ in sacris Cerimoniis committebantur, corrigebat. Ipse verò cum rem Diuinam ageret, mirum, quanta cum maiestate, quam etiam profunda ac sonora vox exaugebat, sese gereret! multos sacros ritus vetustate corruptos reformauit; amplo instrumento Sacellum instruxit: quippe harum rerum peritissimus singula prudenter, appositeq; disponebat. Sacrum manè fa-

cturus, vesperi incipiebat sese totum ad rem tantam disponere, enixè Deum rogans, vt suum administrum pijs affectibus imbueret. Hinc postmodum sacrificāti perpluebant in ora lacrymæ: adeòq; Deo plenus videbatur, vt adstantes mirificè afficeret. A solenni sacro ad prandium vsque expletum nihil prorsus admittebat, nisi ea quibus Spiritus in pietate proficeret. Is fuit primus qui Palatinas cōciones instituit, quas audiebat clanculum, inclusus lignea cellula, vti hodieque Summi Pontifices factitant. B. Petro Apostolorum Principi, eiusq; veteri Basilicæ à Constantino Cæsare exstructæ erat addictissimus, dolesq; vt noua fieret, fuisse euersam, dicebat, Destructo Templo materiali, destrui cœpit & spirituale: quòd scilicet ob Diploma recentis fabricæ à Pontifice editum, Lutherus hæreses suas cœpisset euomere. Ad ingentem verò imperfecti Ædificij molem illud è Virgilio intorquebat. Pendet opera interrupta, minæq; Murorū ingentes. Æne. 4.

XV. Vt Francisco Momorantio, Annæ Magistri equitū filio primogenito, liceret in matrimonium ducere Dianā Valesiam, Henrico Galliarū Regi ex nobilis matronæ contubernio natā, id verò abnuit cōcedere Paulus: quippe quòd ipsemet Franciscus fatebatur, se iā antea Piennæ Haluiniæ nobili puellæ fidem

dedisse.

dedisse. Itaq; corã Pontifice instituta ea disputatio est, an ipsi fas essent dirimere matrimoniũ ratum (quod dicunt) nõ tamen consummatum. Paulus quidẽ egregiè eruditus, & veri iustiq; cultor eximius, nõnullos q; veluti auctoritati Pontificia blandientes, affirmabãt, acriter obiurgauit. In ijs Magistrum Franciscum Barbã Neapolitanum, Sacrario Põtificio Præfectum nunq̃ in pristinam restituit gratiam, nisi antea seriò ꝓmisisset, se Durandi libros, cuius temerariam quandam & præcipitẽ sententiam de Sacramento Matrimonij inter disputandum retulerat, protinus è suo cubiculo longius remoturum, ac nunquam deinceps lecturum. Porrò Pontifex non solum rebatur matrimonium clandestinum esse verum matrimonium, verum etiam non debere se huiusmodi clam inita & rata matrimonia dissoluere. Dum verò hæc in cõuentu Theologorum præsente Põtifice, agitarentur, finita aliquando disputatione Paulus Cardinali Pisano venustissimè dixit, Manè huc intrauimus cum septẽ Sacramentis; nunc verò si horum aliquot audiamus, cum sex tantùm egredimur, quasi vnum nobis per viam è sacculo exciderit.

XVI. Publicè audiendo respon sandoq́ue erat profectò prolixior. Inde factum, vt non admodum

crebrò

crebrò audientiam præberet. Consistoria item diuturna. Admirabili enim illa sua & strenua eloquentia diu & longissimè disserebat. Neque facilè est reperire, qui tam disertè, appositè & copiosè diceret. Vitia vehementissimè obiurgabat, atque insectabatur, adeò, vt auditores metu consternaret. Contrà, in rebus lætioris argumenti iucundè ac festiuè versabatur, decorè tamen & cum dignitate: neminem irridens, neminem lædens, nihil ineptiarum effutiens aut nugarum. Tametsi verò (vti diximus) in vitia atque scelera, acerbiùs inueheretur, verborum tamen erat illa asperitas, non imi cordis: quippè alienus prorsus à sæuitia, immò & benignus admodum fuit. Quocirca erga illos ipsos quos asperiùs appellasset, mitem se postmodum exhibere, & cuncta quæ iuste petijssent, concedere. Nullius vnquam vel debitæ necis aut auctor fuit, aut conscius. Neque enim suggerentibus de quoquam capite plectendo, aurem aliquando præbuit, neque capitales caussas ad se deferre Vrbis Prætorem passus est, priusquam lege ageret. Dedecere namque dicebat Pontificem Maximum immiscere se vel iustis cædibus, & fundendi sontium sanguinis à se veluti licentiam sumi. Vt suspecti criminum aut de-

lati

lati carceri truderentur, id quidem facilè permittebat, iubebatúe. Videri, aiebat, id satis fore, & hastam intentare, non etiam infigere oportere. Idqúe non verbo magis quàm facto ostendit. Quippe qui, vel cum bellum illud exardesceret, tam multos nobiles viros prœlio captos nullo vnquam eiusmodi supplicio animaduertit, quod retractari non posset, etiam si iure licuisset.

XVII. Longe à vero abest, Paulum Pontificem ab adulatoribus se vnquam laudari siuisse, aut assentatoribus libētius, quàm veri delatoribus iustiúe suasoribus aurem prebuisse. Id equidem haud inuitus concesserim, Virum illum vtpote qui tandiu vitam semotam à turbis, mundiq; flagitijs duxerat, difficile credere potuisse ijs qui homines existimatione innocētia apud se florentes criminis cuiuspiam aut vitij detulissent. Immò, quos semel probos existimasset (vt erat ipse probus, atque ex se, alios facile dimetiens) miris extollebat laudibus: neque inducere in animum optimus senex poterat, se illos vnquam decepturos, speq; sua atque opinione fraudaturos. Accedebat, quod Pontifici natura bilioso, atque iracundo, nemo audebat id quod ei commodum atque honorificum fortasse fuisset, expromere. Itaque quòd veri delatio-

nes aliquando non admiserit, id ei vitio non est vertẽdum, sed ad eas, quas nuper diximus caussas referendum. Eius rei clarißima exstant exempla. Multa .n. de quibus certò sciuit incommoda, extemplò sustulit, eiectis domo atq; Urbe vel carißimis suis propinquis, fratris scilicet filijs, eorũq; asseclis. solebat autẽ de ijs illud Euangelicũ vsurpare; Si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & proijce abs te: *differebatq; Christum Dominũ nostrum his verbis sub vocabulo oculi intellexisse, quicquid homini est carißimum; quippe nihil luce oculorum carius esse potest. Summa est. Qui de Paulo secus opinatur, planè fallitur, & leues vulgi rumusculos inaniter captat.*

Restat nunc tandem id quod præcipuum est inter Pauli IV. gesta bellum scilicet illud & belli caussas edicere. Inde liquidò, opinor, cuiq; patebit, nullam fuisse in eo Sanctißimo Pontifice prauam affectionem, sed rectum solummodo zelum diuini honoris, & tuendæ Pontificiæ dignitatis, quam non Reges Catholici, Cæsaresúe inclyti, sed alij quidam suis artibus violare pergebant. Patebit item quàm proteruè mundus oderit seruos Dei, & quàm impensè nitatur Satanas Diuini Numinis cultum & gloriam impedire. * * *

Hæc

Hæc & alia multa habet Carafa: ille inquam Cardinalis quem Billius, Bencius, Baronius, aliique insignes Scriptores tantoperè laudant. Ego autem sisto hic calamum, Lector, & desino de industriâ, exscribere in hunc librum ea, quæ Cardinalis ille Optimus ingenuè & fusè disserit de eius funesti belli caussis. Verum enimuerò ne tibi ista penitus surripi conqueraris, verba in compendiũ conferam, vt saltem aliquot capita rerum habeas.

Enumerat igitur Carafa, Episcopi Theatini gesta quædã, dictaq; liberiùs, ob quæ in se Aulicos, Regiosq; Administros cõcitauit. Recenset item quæ Ferdinando Regi Catholico, quæ Carolo eius Nepoti cõsuluit. Dehinc delatorum criminationibus dimissum ab Aula, & specie honoris, Brundusinæ Ecclesiæ Archiepiscopum fuisse designatum, vt relicta Hispania in Italiam concederet. Post multos annos à Paulo III. Romam euocatum, & inter Purpuratos Patres adscriptum refricasse offensæ caussas, non alia sua culpa, quàm nimis ingenuæ virtutis. Nam quia multorum dedecora, vitæ suæ exemplo redarguit, hoc est, tenebrionum oculos luce clariore perstrinxit, odium (vt fit) atque inuidiam reportasse. Narrat

deinde Christiani Orbis, quâ ab Hæresibus, quâ à flagitiis, vitiisq; incursantibus, deformationes. Ex his colligit, quàm valde indigeret Catholica Respub. Pontifice, qui non sua quæreret, sed quæ Iesu Christi. Aduenisse autem Paulum omnibus virtutibus imbutum, atq; eo tempore, quo hinc peccatis hominum Dei iram prouocãtibus, hinc Proceribus quibusdam sese opponentibus, minus sperabatur. Insedisse eum Petri Cathedræ, nihil minus tũc cogitantem, quàm arma aut turbas; vtpotè senio pressum, & ad Vniuersale Concilium, vti statuerat, Romam cogendum, & Ecclesiæ reformationem instituendam, pacis indigum. Verùm hæc omnia tam sapienter cogitata, tam salubriter incœpta, quorundam hominum, sibi ab eius integritate metuentium studio atque artibus fuisse corrupta, hinc scilicet exasperato ob conspirationes Pontifice, hinc aliorum etiam, prospera cuncta promittentium, persuasionibus allecto.

Non narrat belli historiam Carafa : Neque ego narrabo. nihil enim opus; cùm tot scriptores, quicquid in eo gestum est fusè & diligenter exponant: Et licet nonnulli ex eis, acerbius de Paulo lo-

lo loquantur, tamen ex his quæ toto hoc libello dicta sunt, satis patere arbitror, se vel suos affectus, vel fatuæ plebeculæ susurros, in consilium condendæ Historiæ aduocasse. Legimus & Sanctum Leonem IX. immeritò apud quosdam malè audiuisse, quòd cum Nortmannis, Catholicis scilicet hominibus, vt eos Italia pelleret, bellum infeliciter gesserit. Tanti est ab rei euentu, animi scopum atque sententiam iudicare. Et tamen Paulus noster, neque prælio captus, neque Beneuentum abductus, vt ille, est. immò pacis conditiones sibi Ecclesięque valdè honorificas à Catholico & piissimo Rege Philippo oblatas, accepit.

Porrò obitum tanti Viri, per se triste ac funestum satis, illæ quæ secutæ sunt furiales turbæ & immania in eius statuam scelera magis magisque funestarunt. Ea consultò omittit Carafa; & nos silentio obuoluimus non inuiti. Infanda enim atque execranda quo bono narrentur? Non reticebo tamen, quod & te obseruare Lector, velim, ea ipsa die, qua Christi Vicarii simulacrum fœdo ludibrio confractum, deiectum, dein verò raptatum est, raptatos olim in eadem Vrbe Roma fuisse Hermã, Serapionem, ac Poliænum martyres.

Plura Declamator ille habet; sed non plura ego nunc subiicio. est quippè dicendorum & tacendorum modus: præsertim cum ex his quæ protulimus satis argumenti desumi possit ad deprædicandam *B*eatissimi Præsulis inclytam virtutem, atque ad illustrandam felicem Viri sortem, qui quod in clade *B*orbonica non potuit obtinere, tunc scilicet, cum ipse & Sodales eius vndecim flexo ante CHRISTI Aram poplite, ictum barbarici gladij cupidè expectabant, ipsemet diu post, passus est mortuus, saltem in lapide martyrium. Leguntur quidem & Constantino & Theodosio, Magnis atque Optimis Principibus deiectæ confractæque Statuæ: at probrum huiusmodi neque illis, neque PAVLO nostro nisi gloriam cœlo terraque peperit. Itaque & de PAVLO dici poterit id quod Nazarius, disertus ille Orator, de Constantino Cæsare dixit. *Quid tandem assequeris cæca dementia? aboleri hic vultus non potest: bonorum omnium pectoribus infixus est; nec commendatione marmoris, aut pigmentorum fucis renitet, sed desiderio efflorescit animorum. Vna denique Pauli obliuio est, humani generis occasus.*

Et verò

Et verò quis vnquam proborum hominum Pauli IV. magnanimitatem, innocentiam, liberalitatem, zelum, iustitiam poterit obliuisci? Nil opus est igitur vltrà addere. Quocirca de Sanctissimi Præsulis vita atque obitu, ex aliorum verbis quasi centonē quendam Historicum hactenus consuisse, sit satis.

FINIS.

I. Machab. II.

Elias dum zelat zelum legis receptus est in cœlum.

Epitaphium Pauli IV. P. Max. Lateritio tumulo conditi, Inc. Auct.

Si tua non pendet Parijs innixa columnis
Paule, nec est titulis vrna superba tuis:
Sat tibi pro tumulo cœlū est. nam maxime Virum,
Non alio poteras marmore Paule tegi.

In S. Mariæ super Mineruam,

Ad quam Ædem, septimo post anno, celeberrima pompa translatum est Pauli IV. corpus.

IESV

JESV CHRISTO, *Spei & vitæ fidelium.*

PAVLO IV. CARAFAE PONT. MAXIMO, ELOQVENTIA, DOCTRINA, SAPIENTIA SINGVLARI, INNOCENTIA, LIBERALITATE, ANIMI MAGNITVDINE PRAESTANTI, SCELERVM VINDICI INTEGERRIMO, CATHOLICAE FIDEI ACERRIMO PROPVGNATORI,

PIVS QVINCTVS PONT. MAX. GRATI ET PII ANIMI MONVMENTVM POSVIT.

VIX. ANN. LXXXIII. MEN. I. DIES XXI. OBIIT CIↃ. D. LIX. XV. KAL. SEPTEMB. PONT. SVI ANNO. V.

X

VITÆ CAIETANI THIENÆI, BONIFACII A COLLE, PAVLI CONSILIARII,

Qui vnà cum Paulo IV. tunc Theatino Episcopo, Ordinem Clericorum Regularium fundauerunt.

Eodem Auctore R. P. Antonio Caracciolo Clerico Regulari.

COLONIÆ VBIORVM,
Ex Officina Joannis Kinckij, Anno M.DC.XII.

DE CAIETANO THIENÆO

Variorum Scriptorum Elogia,

I. Diarium Vicentinæ Sodalitatis Sancti Hieronymi, Ad Annum M. D. XIX. fol. 9.

Caietanus Thienæus, Protonotarius Apostolicus, Canonici iuris Doctor, Deuotissimus vir, & diuino plenus Spiritu, atque adeò vita moribusq; Sanctissimus.

II. Et fol. 23.

Reuerendus Dominus Caietanus Thienæus deuotus seruus Iesu Christi inijt Sodalitatem S. Hieronymi V. Idus Ianuarij M. D. XIX. Ipse fuit lumen, & splendor nostræ Societatis, ac beneficentiæ columen. Porrò quæcumq; dixero, minora sunt eius Viri merito.

III. Jo. Petrus Carafa tunc Presbyter Regularis, postea Pont. Max. Paulus Quartus nomine, in Epistola ad Mariam Sororem scripta, pridie Kalend. Octob. M.D.XXXIII.

Inter meos charos fratres præcipuus est ille, quem

in oculis fero, meus inquam Caietanus. Deus ipse nouit quàm difficilè eum à me auelli passus fuerim. Spero autem fore vt per Dei gratiam noscas quàm sit bonus Christi seruus, & quàm meritò illũ ego diligã.

IV. Idem Episcopus Theatinus, Epistola ad Mariam Franciscam Longam, eximiam illam Matronam, De qua Tursellinus, Histor. laur. lib. 2. cap. 10.

Ego viciſsim, Domina, cognoui, non frustra nos in te fidem habuisse, quia non excepisti iam dictos meos fratres (Caietanum Thienæum, & Joannem Marinonium) vt homines ab hominibus missos, sed vt Angelos sanctos diuino numine delegatos.

V. Onuphrius Panuinius, In Vita Pauli IV. citra medium.

Caietanus Thienæus, nobilis Vicentinus, vir Sanctus.

VI. Index M. S. Sanctorum & Beatorum Ecclesiæ Vicentinæ, Apud Fortunatum Cassinensem.

VII. Idus Augusti, B. Caietanus Confessor, fundator Ordinis Theatinorum.

VII. An-

VII. Andreas Schottus Antuerpienſis
In Itinerario Italiæ,
fol. 62.

Quibus (Illuſtribus Præſulibus) adnumerandus eſt. D. Caietanus Thienæus, vnus ex inſtitutoribus Patrum Theatinorum.

VIII. Jacobus Marzarius lib. 2. Hiſtoriæ
Vicentinæ, Ad Annum
M.D.XXIV.

Caietanus Thienæus II. Protonotarius Apoſtolicus, ſacris humanisquè litteris eruditiſſimus, vitæ Vir innocuæ, Ordinem Theatinorum, vna cum Epiſcopo Theatino, cui poſtea ad Summum Pontificatum euecto nomen Paulo fuit, per hæc tempora fundauit.

Vniuersè autem, quàm ſint Deo chari ij qui Ordinem aliquem Religioſum fundauerũt, eiq; viuendi leges atque inſtituta tradiderunt, docet CHRISTVS ipſe, Dominus noſter, & Summus ac Sapiẽtiſſimus Legiſlator, qui cùm S. Franciſcum eiuſque Inſtituta laudaſſet, ſubdit hæc verba à B. Brigitta relata.

Lib.7.Reuelat. Cap.20.

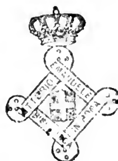
Ita etiam omnes aliæ Regulæ, quas amici mei inceperunt, & ipsi personaliter tenuerunt, & seruauerunt, aliosq; eas efficaciter docuerunt, non fuerunt dictatæ & compositæ ab ipsorum intellectu & sapientia humana, sed adspiratione eiusdem Spiritus sancti.

CAIETANI THIENÆI VITA.

CAIETANI Thienæi inter IV. Viros nostri Ordinis Conditores, post Carafam, præcipui, gesta aliquot, quæ tempus atrox, & seuera nostratium incuria obruere non potuit, scribere aggredior. Opus, vt mole perexiguum, quòd eius Viri actus, maiorem longè partem, cum damno posterorum lateant, ita difficili rerum conquisitione, quæ me diu tenuit, planè laboriosum. Illud verò mihi interim persuasum habeo, his licet paucis virtutum exemplis, nō inuitari modò, sed etiam, quibusdam quasi stimulis incitari posse eos, qui ad hæc legenda audiendaúe studiosè accesserint. Adeò luculentam perfecti Viri imaginē vel paucorum gestorum lineę, si non ad viuum referunt, indicant nihilominus arguūtque veluti Leonem vnguis.

Caietanus Thienæus,

EMANUELE
ROMA

vnguis. *Habet quippè hoc*, ille ait, a *omnis celsa virtus, vt tametsi non æquè appareat ac niteat, sibi tamen eadem sit, & more solis obscuri vim suam exerceat in occulto.* Ex abdito enim virtutum eius thesauro promanasse arbitramur, Vicentinorum, (vt alios prætercam) in eum reuerentiam ac religiosum cultum, qui adeò iam excreuit, vt imaginem eius, quam priuato saltem cultu venerentur, passim exquirant, & meam hanc de sanctis eius moribus rebusque gestis lucubrationem, breuem licet, ac multis hiantem lacunis, summis votis efflagitauerint, & penè conuitiis extorserint.

a Sen. Epi. 116.

Natus est CAIETANVS Vicentiæ, quæ Italiæ in Venetis Vrbs est ornatissima; Genus ei ab vtroq; parente illustre admodum, & cum paucis comparandum. Porrò nos & si maiorum decora (nam aliena videri possunt) non maximi facimus, nequaquam tamē ducimus prorsus prætereunda: quippè prosapiæ claritudo præsentem virtutem si non maiorem, longè certè clariorem facit. Itaque raptim memorabimus è Thienæa stirpe Hugutiones duos, alterum ante ccccxx. annos Cœlestino III. Summo Pontifice S.R.E. Cardinalem, eundemque ab Innocentio III. in Picænum aduersus

uersus Marcuualdum Tyrannum summa cum potestate legatum: Alterum Gregorij XI. primùm ad Venetos, mox ad superiores Pannonios Oratorem: Joannem item cognomēto Taurum Hugutionis Cardinalis fratrem, qui Consiliorum Caroli III. Andegauensis conscius particepsq; & primarius administer fuit. Is ipse multorum ab eo Oppidorum Vrbiumque dominio auctus, Aladislao Rege Caroli filio in Tuscos ituro, Neapoli Prorex constituitur. Neque ea dignitas, postrema illi obtigit, nā paucis post annis Mediolanum accersitus, Insubriæ excelsa cum dignitate præficitur, donec Philippus Maria Vicecomes, cuius tùm pueri tutela ipsi delata fuerat, adolesceret. Et verò nostrorū propemodum ætate patrum inclaruit Caietanus Thienæus III. qui Cortisnouæ in Pannonia Dominus, apud Ferdinandum I. & Maximilianum II. Augustos, Dux Alæ Equestris, & Pannonici Regni magnus Vexillifer, post militiæ egregiè nauatam operam, anno 1560. fato concessit; Neque armis solùm, sed etiam litteris ea gens claritudinem famæ promeruit. Nam Caietani nostri patruus magnus (vt alios taceam) qui Caietanus & ipse vocatus est, quòd Caietæ apud

Ladislaum

Ladislaum Regem natus esset; solidâ eruditione adeò excelluit, vt publicum à Patauina scholâ habuerit testimonium, quod in sepulchro eius hodieque in hæc verba legitur: *Caietano Vicetino ex clara Thienæa familia Canonico Patauino, Viro integerrimo, Theologorum sui aui facilè Principi, Philosophoque eximio, cuius doctrina cuncta Orbis Gymnasia illustrantur, locus hic datus est.*. Mitto alios complures præclaros viros, qui Frederico III. ac Maximiliano I. Cæsaribus, Franciæ Regibus, Reip. Venetæ, Ferrariæ Ducibus, aliisque Dynastis operam suam militari gloria conspicui, atque eximiis Præfecturarum insigniti nominibus probauerunt. Mitto intimos Regum Consiliarios, Cameræ, & Rotæ Romanæ (vt vocant) Auditores, eadem stirpe prognatos. Prætereo quòd Thienæo Cuniæ; Estensi, Malatestęæ, aliisque eiusmodi nobilissimis familiis per legitima innexi cõnubia, inter Italiæ Proceres locum, & lucem eximiam tenuerunt. Hæc volui recensere, vt Caietanus dicere posse videatur, se non tam quòd hęc mundi decora habuerit, quàm quòd hæc pro Christo reliquerit, lætari. Venio ad Gasparem Caietani nostri parentem,

de quo ambigo, præstantior ne domi, an belli extiterit, adeò dum domi esset, prudentia ac pacis artibus; dum sub signis Cataphractorum turmã duceret, animo impiger, manu strenuus, industrius, fortis fuit. Ex eo Viro & ex Maria Portia pari nobilitate, ac virtute matrona Caietanus nascitur. Quo autem anno, nõ admodum clarè liquet. Sed si arbitrari licet, quandoquidẽ, vt postea dicemus, superioris sæculi XLVII. haud decrepitus senex obiit, arbitror (nisi me coniectura fallit) illum circiter annum à redempto Orbe MCCCCLXXXV. in hanc vitam editum. Porrò Caietani vocabulum illi Parentes indiderũt, vt senioris Caietani patrui sui magni, de quo diximus, & nomen & virtutẽ repræsentaret. Educatum verò fuisse liberaliter & ingenuè, nefas est ambigere, vtpote apud nobiles parentes & morum probitate ac ciuilitate conspicuos. Nihil tamen audiui aut legi de eius pueritia, adolescentiaque. Id solummodò tradunt Romam migrasse iuuenem, & firmo iam ingenio atque ætate. Ibi Summo Pont. Iulio II. honesto gradu inseruiisse; postea verò inter Sodales Diuini Amoris adscitum piis operibus vacasse diligenter. Huius Sodalitii, quòd celebre-

cum-

cumprimis atque illuſtre per id tempus in Vrbe extiterit, quodq́ue ex eo tanquam è Schola virtutum prodierint IIII. Viri noſtri Ordinis Conditores, hi videlicet quorum nunc vitas ſcribimus, operæ equidem pretium facturum me arbitror, ſi hoc loco originem atque inſtitutum, quãtum ad rem ſatis erit, exponam. Exortis auctore Luthero monſtro illo flagitiorum atque ſcelerum immaniſſimo, fœdis hiſce Hæreſibus, quæ Aquilonares pleraſque Prouincias noſtrorum æuo Patrum miſerrimè infecerunt, in media etiam Italia, atque in ipſa Vrbe Roma, (vt malum ex malo ſeritur) praui in dies pullulabant mores, quibus non ſolum populi, ſed Clerici etiam atque Religioſi homines paſſim contaminabantur: atque adeo ij qui imperitæ & infirmæ plebi ad virtutem præire debuiſſent, ſuo eam exemplo inflectebant ad vitia. Nonnulli igitur, qui Romæ erant ſolida probitate Viri, vt tantis malis aliqua ratione pro ſua virili parte poſſent occurrere, & labantem Eccleſiaſticum Ordinem ad priſtinã puritatẽ, dignitatemq; reuocare, Leone x. Pont. Max. Sodalitium inſigne fundauerunt

in ipsa Vrbe Roma, eique à Diuino amore, nobile cognomentũ imposuerũt. Primi & pręcipui Sodales Gaspar Contarenus, Jacobus Sadoletus, Matthæus Gibertus, Joannes Petrus, Carafa, Caietanus Thienæus, Aloysius Lippomanus, Latinus Juuenalis, Tullius Crispoldus, & Julianus Dathius memorantur. Accessêre postmodũ, vt fit complures alii, ad quinquaginta scilicet Aulæ Romanæ Proceres. Tanta est in vtramque partem vis exemplorum. Locus, quo ad conciones sacrasque preces conueniebant, erat Ædicula S S. Siluestri & Dorotheæ in regione Transtyberina, propè illam meritoriam Tabernam, quam veteres Christiani, Alexandro Imperatore pro ipsis aduersus Ethnicos rescribente, in Templum vero Numini dedicatum, Callixto I. Summo Pont. mutauerunt: non longè item à Janiculo colle, vbi Apostolorum Princeps Petrus cruci fuerat affixus. Itaque libenter eò secedere Patres, & quâ Numini laudibus celebrando, quâ hominibus salutari doctrina imbuendis sese certatim exercere: vbi & Apostolum Petrum (quippè Judæum, degere cum Judæis solitum, & primitiuos illos Christianos hæc eadẽ pietatis officia obiisse scie-

ſciebant. Accedebat (commodùm) quòd ea Ædicula cum attiguis domibus, in cura eſſet iã dicti Juliani Dathi, qui tunc eius Sacerdotij & Paræciæ Rector, atque apud Lateranenſem Baſilicam presbyteris Pœnitentiariis Præfectus, magna Vir auctoritate, & prudentia probitateq́ue conſpicuus in Vrbe erat. Quocirca cum eius hortatu optimi ij Præſules ſtatis diebus illò concederent, reuiuiſcere paulatim cœpit priſtinus penè intermortuus Chriſtianorum calor: ab eoque poſtmodum Sodalitio, circumquaque increbreſcente fama eandem rituum morumq́ue formam ſumpsêre, alia quæ pleriſque Italiæ Vrbibus à Romano iſto deriuata, eidemq́ue ſubdita paſſim cõflabantur. In quorum numero Hieronymianum, quod Vicentiæ conſtitutum eſt, cum virorum, qui in illud adlecti præſtantia, tum officiorum, quibus ij aſſiduè vacabant vtilitate, dignum profectò fuit, in quod & Caietanus noſter, Vicentinorum facilè piiſſimus adſciſceretur. Igitur reuerſus Roma in eam ciuitatem, horum quoque Hieronymianorum Sodalium numero adſcribi petiit & impetrauit. Inſeram huc ipſiſſima verba è Diario Vicentinę Sodalitatis excerpta, vt quàm

alta ac ſolida ad virtutum ædificium fundamenta Caietanus præieciſſet, Lector agnoſcat.

Exceptus in ſocietatem Caietanus eſt perhumaniter, anno Sal. M. D. XIX. Is verò efficaci verbo, ſedulo obſequio, beneficentia in pauperes, & inſigni vitæ probitate præire cæteris, & Sodalitati bonæ famæ odorem in dies parere. Multa ab eo Viro egregiè patrata memorantur. Referre libet nonnulla. Primùm ſodales induxit, vt qui antea quater tantùm in anno Euchariſtiam ſumebant, deinde duodecies minimùm, id facerent. Suo illo ſuaui alloquio cœpit paulatim corda Sodalium commouere, atque igne Charitatis accendere, idqúe præcipuè inter communicandum. Sua enim ipſe manu panem cœleſtem dum Socijs porrigeret, identidem alloquebatur, afficiebatqúe adeò, vt de frequenti Sacramentorum vſu inſtaurando conſilium cœperint; multiqúe eorum qualibet hebdomada, multi feſtis etiam diebus, qui intra hebdomadam inciderent, ac ſextis inſuper quibuſque ferijs ſanctis Chriſti epulis alerentur. Statuit deinde Caietanus Societatem locupletare Romani Pontificis Priuilegijs, & piacularibus Diplomatibus, quibus per DEI

gratiam

gratiam nunc fruimur. Ea ipse sua industria ac solertia non difficilè obtinuit, vtpote in Romana aula diu versatus, & rerum gerendarum apprimè gnarus. Præcipuè verò postquàm nos insanabilium ægrotorum curam suscepimus, eius opera impetratum ab Vrbe est, vt S. Iacobi Augustano, vti vocant, Nosocomio, quod aliorum per Italiam princeps est, Vicentinum istud vniretur, ab eoqúe veluti à capite dependeret. In hunc itaque modum firmata iam Sodalitate atque Nosocomio cœpit is aggregare huc inopes, mendicosqúe complures, quibus quotidie suis ipse manibus ferebat opem, eosqúe ignitis planè verbis inducebat ad tolerantiam ærumnarum. Postremò is qui Sodalitatem iam constituerat, legibusq; muniuerat, ipse idem se sponte sua subdidit Baptista Cremensis è Dominicano Ordine Religiosi viri nutui atque imperio. Hic diuino, reor, instinctu in animum induxit suum, Caietano præcipere, vt relicto lare familiari, propinquis agnatisq; omnibus, deserto itē Nosocomio, quod nuperrimè fundauerat, abiectaq; cura nostri Sodalitij, quod tum rerum gestarum claritudine celebre esse incipiebat, Venetias concederet. Reputabat quidē secum Caietanus tot Sodales cosq; fere omnes pauperie pressos, & vix

suarum

suarum manuum labore, vel collectitia ad Templi fores stipe vitam tolerantes, si ipse discederet, se pessimè habituros: verumtamen fide nixus eximiâ, & obedientiæ atque obsequelæ virtutem cæteris omnibus anteponens, cum omni sua supellectili & domestico instrumento Venetias commigrauit, ibiq; Xenodochiũ, quod Nouum appellant, egregiè sanè, qua erat prudentia reformauit, vigetq; eius institutio ad hanc vsque diem. In eamet Vrbe excitauit animos virorum feminarumq; nobilium, atque plurimorum è plebe: denique igniculi ab eo iacti ardent in dies magis magisque. Ea, opinor, opera pijssimè instituta caussæ extiterunt placandi irati Venetæ vrbi Numinis.

Hæc in eo Commentario de Caietano leguntur. & verò postrema ista verba attentius consideranda sunt; innuunt enim calamitosa illa tempora, quibus tota penè Europa exitiali bello miserè afflicta fuit, tunc scilicet, cum capta *Rhodo*, & Ierosolymitanis militibus aut occisis, aut inde fugatis, in Cretam, Cyprum aliasque vicinas Venetorũ prouincias Turcicus furor inhiare videbatur: cumque Italia Gallis, Hispanis, Germanisque inuadentibus diu quassata direptaque, Venetorum nihilominus ditioni, fortunisque vsque eò

fauit

ſauit Deus, vt & Turca è Rhodo in Pãnonios arma conuerterit, & aliis Italiæ Regulis extremo diſcrimine implicitis, Veneti ſoli inter tot diras Europæ clades non tantum incolumes tutique ſteterint, verùm etiam Oppida atque Vrbes quas pridem amiſerant, feliciſſimè recuperarint. Quos tam proſperos euentus tametſi alij aut Columnę, aut Liuiani Ducum fortitudini induſtriæque attribuant, ſanctiùs tamen atque veriùs iam dicti Diarij Scriptor, piis operibus, atque aſſiduis precibus, quæ, Caietano auctore, per ea tempora Venetiis inſtitutę Deum placauerunt, adſcribit. Adeò verùm certùmque eſt non facilè à barbaris hoſtibus poſſe eos lædi, qui intra ſuos fines habeant inſignes aliquot Diuini cultores Numinis amicoſque, quorum rogatu atq; innocentia reliquis vel noxiis Rex ille cœleſtis parcat. alioquin Deo ſceleribus violato atque infenſo, valida vis copiarum, commeatuumque & humanę potentiæ aut prudentiæ fulcra, quid tandem ſunt niſi vani faſtus nutriculæ, & certæ pignora calamitatis? Sed Caietanus fundatis iam, aut firmatis Romæ, Vicentiæ, Veronæ, Venetiiſq; Sodalitatibus ſacris, ac Xenodochiis, Romam rediit ſuperioris ſeculi

anno circiter xxi. versans animo qua potissimum ratione illud reipsa prȩstaret, quod diu antea concæperat, & sodali suo Dominico Xaniuellio probatæ pietatis viro fidenter Vicentiȩ dixerat in hȩc verba. *Non desistam erogare in egenos quicquid habeo, donec pro Christo adeò pauper euadam, vt nec sepulturam mortuus nisi precario obtineam.* Et vero suo eiusmodi voto, abundè ille potitus est. nam Romam, vti diximus, reuersus postquàm aliquandiu pijs sese operibus, vnà cum Diuini Amoris sodalibus exercuit, amplissimo in pauperes, propinquosque tenuiores distributo patrimonio, atq; opulentis Sacerdotijs, non, vt pleriq; faciũt, in suorum commodũ, sed in Summi Pontificis manus liberè dimissis, Clericorum Regularium factus parens & auctor, ad extremam, vti cupiebat, se redegit inopiam. Quod quemadmodũ gestum sit, locus iste postulat, vt exponam. Caietanus, exerto quippe vir ingenio, & ad Dei gloriã procurandam exaugendamque semper intentus, sensim animaduertit illam morum atque animorum corruptelam, quæ Christianos populos longè lateque peruaserat, maius omnino esse malum, quàm vt vnius Secularium Clericorum Sodalitij,

nec

nec perpetuò duraturi ope aut industria posset sanari; & venenum quod tam altè radices fixerat, excutiendum non nisi perpetuo & præpotenti pharmaco videbatur. Accedebat, quod ij sexaginta Viri, qui ad B. Dorotheæ societatem inierãt, neque Romæ degere, neque dum Romæ essent, assiduè salutaribus iis officiis, vtpotè suis quisque priuatis rebus impliciti, incumbere poterant. Ipse itaque Diuino, vti par est credere, motus instinctu, in eam venit cogitationem, si primæuum illud atque Apostolicum institutum sua ætate instauraretur, Sacrorumque ac solẽnium Votorum nuncupatione perpetuò firmaretur, non ineptam eam fore reparandæ Christianæ Reipublicæ rationem. Clericos quidem Sacrorum ministros egregiam olim laboranti Ecclesiæ tulisse operam: sed vt sunt res mortalium pronæ casibus, iam eos mole sua atque senio defetiscere. Excitari igitur oportere mortalium animos nouo atque Apostolico spiritu, & Clericis, quos ingenti populorũ exitio improbitas inscitiaq; corrupisset, Clericos alios atque alios debere suffici, quorum opera, damnum quod illi per prauum exemplum Christiano Orbi intulissent, sarciretur. Sciebat

non secus olim euenisse, cum aliàs sæpè, tum verò potissimùm, quando Augustinus, Pastor ille eximius, Clericorum Ordine ad Apostolicam formam restituto, Africam Europamque penè vniuersam hæresibus perpurgauit, & Ecclesiæ Catholicæ egregium ornamentum addidit. Ad hũc ferè modum Caietanus ratiocinabatur. Neque eius profectò votum elusit euentus. quippè nostra primùm Sodalitas, Italiam, intra quam hactenus consistere libuit, verbo atque exemplo excoluit, deinde verò post sexdecim annos, ea quæ à Iesu faustè appellata est, & aliæ atque aliæ toto penè Orbe diffusæ, breui, cogitata in opus, spem in rem, propitio Numine deduxerunt. Caietanus igitur ea quæ secum aliquantisper, molitore Deo, agitauerat, cum Bonifacio à Colle Viro integerrimo amicè communicat. Probat ille, & Sancto correptus Spiritu se tam præclaro facinori sociũ offert. Hanc rem non multò pòst olfecit Ioannes Petrus Carafa, Episcopus Theatinus, is videlicet, cuius iam gesta retulimus: & qui diu cupiuerat è mundi fluctibus in portum aliquem emergere, vbi primùm percœpit instituendi Ordinis rationẽ atque scopum, exarsit illicò vehementi desiderio ineundi

ineundi Instituti, quod Monasticæ simul & Clericalis vitæ munera laudesque coniungeret. Itaq; vt nunquam ferè non erat ad virtutum ardua capessenda optimè animatus, Caietanum liberè conuenit, & maiorem in modum ab eo petiit, vt se eiusdem voti compotem faceret. *Esse sibi si non meritum, certè studium par atque ceteris, & similem propemodum Sacri Sodalitij imaginem se concepisse animo, quam non fuerit ausus cuiquã patefacere. proinde sibi & amico, & Episcopo, & auidè cupienti non esse saltem postremum in eo optimo facinore locum denegandum.* Ille admiratus viri animos & nulli præclaro operi angusta pectora, gratias primùm agere, quòd tantus Antistes pauperum Clericorum vitam adeò cupidè vellet amplecti. deinde verò (vt Carafæ impetum ardoremque reprimeret) excusare se multis modis, atque difficultates, quæ multæ & grauissimæ certè inerant, opponere; *scilicet per sacros Canones, quos Carafa ipse probè nosset, non licere Episcopo, deserto suo & Christi grege, ad Claustra secedere. Videret tempora fortium exemplorum valde indiga. proinde ne se intra muros absconderet, qui oppositus esset à Deo murus pro Domo Israel aduersus huius temporis Philisthaos. Pergeret*

potius cum alijs Episcopis ductare Christianas acies, se verò aliosq́; priuatos homines sineret sub signis cōtineri inter gregarios milites. His aliisq; eiusmodi dū Carafam Caietanus dehortari nititur, ille, vt erat ingenio præferuidus, & recti consilij quod semel apprehendisset, tenacissimus, nihilum his dimoueri difficultatibus, imò magis magisque inardescere. Deniq́ue multis verbis vltrò citroque habitis, Carafæ ardor eo processit, vt fixis repente humi genibus, vultu subirato ac propemodum minaci protestatus fuerit Caietanus, se in die Judicij de sua anima ab eo rationem coram Christo Jûdice reposciturum, nisi protinus se è seculi turbis ad quietam Religiosæ vitæ stationem admitteret. Tum Caietanus obstupescens Viri constantiam, facundiam, grauitatem, procubuit & ipse in genua, eumq́ue complexus amantissimè, *Ego te*, inquit, *mi Domine nunquam deseram.* Iunctis itaque animis viribusq́ue sedulò vestigant, quanam ratione, maturè cum Deo id quod proposuerant, perficerent: mutuisq́ue cohortationibus sese inuicem accendunt. Antequam autem ad rem aggrederentur, Quartum adsciscunt Socium, Paulum videlicet Consilia-

ſiliarium, fidum Carafæ amicum, & antiqua ſtirpe ac probitate conſpicuum. His quatuor veluti baſibus ædificium omne noſtri Ordinis ſuperſtructum eſt. atque adeò has quatuor Roſas inter medios humanorum pectorum hiemes, B. Dorothea, vt Cæſareæ quondam, tunc Romæ iterum protulit. Cæteri, qui ad triginta octo fuiſſe referuntur, & ſi ad primum noui inſtituti nuncium incaluerāt, & ſe quiſq; Sociū ineundo Clericorum Ordini promptè obtulerant, difficultate tamen rei, & arctiſſimæ Paupertatis voto quod ij quatuor conceperant perterrefacti, refrixerūt. Igitur anno redempti Orbis M. D. XXIV. feſto die Jnuentæ Crucis à quatuor iam dictis Viris res cœpta eſt apud Clementem VII. Pont. M. ſedulò agitari. Magnis primùm difficultatibus impediebatur, pleriſque Romanæ Aulæ Proceribus nouum id fore pronunciantibus, *Clericos à Monachis, habitu, nuncupatione, nonnullo etiam inſtituto diſtinctos, ad inſtar nihilominus Monachorū, ſeptis Clauſtri rigidè contineri, & ſolennibus Chriſto nuncupatis votis obligatam vitam ducere. Præterea, non videri, poſſe eos ſeſe tolerare, niſi aut ſtipem emendicatò quærerent, quod fermè inuſitatum Clericis,*

aut

aut certos census prouentusqúe sibi compararet, quod nullo modo sibi Patres persuaderi patiebantur. Apostolicam verò illam rationem viuendi ex vltroneis oblationibus, haud prosperè his temporibus successuram, in queis virtutum cultus & charitas potissimū, in egenos, adeo refrixisse cernitur, vnoquoque propemodum quæ sua sunt quærente, non quæ Iesu Christi: Neque etiam facile impetratu fuit à Summo Pōtifice, aut Carafæ liceret, relicto Episcopali munere, ad priuatam vitā emigrare. Nouerat enim Pontifex quantum præsidii in eo Viro reperire posset Respub. Christiana, iis maximè temporibus, quibus præstantes virtute, consilio, pietate homines operæ pretium esset ad gubernacula adhibere, non autem in Claustra aut in solitudines ablegare. His itaque res implicata nodis vix vnquam fuisset expedita, nisi Caietanus in primis, & socij etiam alij strenuè respondissent, *Nihil se, nihil posteros, modo Christo fiderent, Deiqúe Regnum sedulo quærerent, de victu cultuqúe corporis vnquam fore sollicitos. Illud vnum agerent: cætera Christo sponsore adijcienda neutiquam se ambigere. Apostolos, primosqúe Euangelij Sectatores longè infestius pietati, ac Charitati seculum incurrisse, neminem.*

neminem tamen eorum aut fame aut algore consumptum, nisi siquando persecutorum rabies ijsce modis diuites simul & inopes cruciauit. Census prouentusq; perpetuos quòd pleriqúe alij Ordines retineant, se quidem nequaquam improbare; at inficiari non posse, b illud esse perfectius institutum, quod Euangelicā paupertatem impensius seruat. Diuitias sæpe esse seminarium litium, & perniciem libertatis. Itaque rogare se Purpuratos Patres Sanctissimumqúe Pontificem, vt faueret instaurationi Clericalis Instituti, quod Apostoli dedicassent, viriq; Apostolici longa serie suo exemplo firmassent. De Theatino Episcopo, sperare se non minus illum Reipub. Christianæ fore vtilem Clericorum Ordinis parentem, quàm Theatinæ Ecclesiæ Præsul extitisset. Neque illum tuendæ Christianæ causæ sese reddere ineptum, quòd Religiosum iniret institutum: sed ipsummet qui antea in acie dimicauerat Primipilus, postmodum veluti de sacra quadam Turri, memorando posteris exemplo, vnâ cum socijs, propugnaturum.

b Lege S. Tho. Opusc. 17.

His aliisq́ue rationibus ea quę obiecta fuerant diluebāt Patres: quibus magnum profectò robur addidit Matthæus Gibertus, celeberrimus ille Veronæ Episcopus, qui quòd apud Clementem

Aa gratia,

gratia, apud Cardinales plurimùm auctoritate valebat, Nostros magnoperè iuuit. Et quidem eò diligentius incubuit Gibertus expediendæ rei, quod percuperet se ijs aggregare, adeoque ea ratione ex Aulæ se subducere strepitu, atque turbinibus. Verùm sui is laboris fructu votoque potiri non potuit. Abnuerunt enim Patres tantum Præsulem sibi socium adiungere, quocum Pontificiæ rectionis curas Clementem partiri probè nossent: atque adeò nunquam illum permissurũ, vt se destituto rebusque publicis, ad alia se conferret vel optima studia. Ex Episcoporum numero satis sibi fore Carafam, cuius auctoritate, consilio, ope iuuaretur. Itaque cum Inuentæ Crucis festo die res agitari cœpta esset, in Crucis itidem exaltatæ solenni luce faustè confecta est; vt proinde non immeritò Crucis insigne nobis assumpsisse videamur. Erit autem fortassis pretium operæ, si quo modo Quatuor ij Viri ad *B.* Petri in Vaticano colle Deo sese votis obstrinxerint, breuiter hoc loco narrauero. Clemens VII. cuius iam sæpè meminimus è Medicea Stirpe Pont. Max. vt renascentem Clericorum Regularium Ordinem Apostolica protectione foueret, & sibi, hoc est, Chri-

Christi Vicario proximè subijceret, iussit Joanni Baptistæ Bonzianio Casertæ Episcopo, & Apostolico Datario, vt Pontificio nomine iam dictorum quatuor virorum solennia Vota exciperet, atque Apostolica auctoritate roboraret. Accesserunt itaque eo festo die Nostri Patres, vnâ cum Bonzianio ad Ædem augestissimam Vaticanam, vniuerso Clero, ac maxima omnium Ordinum multitudine prosequente; & celebrato à Casertano Episcopo ad Altare Sancti Andreæ solenni sacrificio, ac cœlesti Panæ professuris Patribus ritè porrecto, Aram Sancti Petri, quæ eius Templi est primaria ac sacratissima bini adeunt: ibiq; Clemētis VII. Diplomate per Notarium clara voce recitato, primus Joannes Petrus, tum Caietanus, deinde alii duo solennia Religionis vota Summo Numini deuotissimè nuncuparunt: quorum formulas singulis autographis descriptas Bonzianius Sūmi Pontificis nomine recepit, probauitq;. Post hæc, quoniā iam dicto Diplomate concedebatur Nostris, vt Præpositū sibi quem vellent eligerent, idcircò, secedēter ij Quatuor Viri parumper ab adstantium cœtu, cum

de ea re inter se aliquantisper deliberassent, in Joannem Petrum cunctorum suffragia conuenerunt. Ipsum igitur iam designatum electumq; primum Clericorum Regularium Præpositum, Casertanus Episcopus, qua pollebat potestate roborauit atque firmauit. His rebus ingenti ipsorũ religione & adstantium plausu lætitiaque peractis, abeunt Patres in pauperem domunculam, quam Bonifacius Via Leonina ad Campũ Martium possederat. Eam inhabitarunt Nostri fermè biennium in summa omnium egestate, illud scilicet Apostolicum institutum religiosè seruãtes, vt nullos census possiderent, nihil à quoquam peterent, si quid vltrò deferretur id solum cum gratiarum actione reciperent. Placuit Patribus, & Caietano in primis paupertatis amantissimo eo modo vitam instituere, ac facto potius exemploque quam lege aut præcepto præire posteris, maximè cum probè scirent, Christum Dominum eiusque Apostolos, hoc est primæuę Ecclesiæ Clericos, eadem & ipsos ratione vixisse. Tuti igitur tanto exemplo Patres, vitam eiusmodi nulla adacti præceptione, sed pro libitu ineunt, eò magis admirandam, quò rarior per id tempus virtus vel

in

in Clericis visebatur. Porrò, vt ipsa virtutis initia nunquam propemodum aduersario carent, detrahere Nostris multi, & inuidiosissimè obtractare, veluti nouo hominum generi, & è Clericis Monachisque permixto. alij tamen quibus probitas, & religio grata atque armata, quòd probè ipsi & cum virtute viuerent, suspicere eos, & magnis laudibus exornare. Denique, vt de priscis illis Sacerdotibus vel ab Ethnico *c* scriptum est, *tenuitas edendi potandiqúe parcißimè, vilitas etiam indumentorum, & supercilia humum spectantia, perpetuo Numini, verisq; eius cultoribus, vt puros eos commendabant & verecundos.* Inde vsus manauit in vulgum quemque castigatius seueriusq; viuentem non aliter appellandi, quàm *Theatinum.* Et sanè quanquam à Nostris ea agnominatio nunquam aut rarò vsurpata est, placet nihilominus vocabuli vel à vulgo impositi decora significatio, quæ à spectando siuè contemplando vtcunque deducitur. *d* Tametsi, vt verum fatear, non adeò contemplationi rerum cœlestium vel tunc dediti Nostri, vt actuosæ vitæ opera, præcipuè ea quæ dicuntur spiritalia negligerent. Rari quidē egressus, sed siquādo aut habenda cōcio, aut

c Marcellin. lib. 27.

d Fauet huic etymo S. Gregorius Nissenus lib. Quod non sint tres Dii.

ægrotus quiſpiam inuiſendus cohortanduſque ad patientiam ceteraſue virtutes foret, vidiſſes Noſtros promptè excurrere, vt igniculos Diuini amoris in proximos ſpargerent, æmuli ſcilicet Angelorum, quibus mos eſt ita ſe ad homines profundere, vt Deum interim amare non deſiſtãt. Poſteà verò, anno ſcilicet eius ſeculi XXVI. è iam dicta Domo Martiana, ad aliam ſub monte Pincio ſitam, & Monaſterio B. Mariæ à Populo attiguã migrarunt Patres. Iſtam, vt Onuphrius ait *e* neque amœnitate commodam incoluerunt vſque ad anni XXVII. Junium menſem, quando ſcilicet, vti mox dicemus, clade Barbonica dirius diuexati, Vrbe excedere coacti ſunt. Interim ab rerum humanarum cura ſemoti, ad ſpiritualem cœleſtẽque vitam ſeſe aliosq; quos poterant inſtituerunt. Et licet procul à cõſpectu hominũ, nẽpe ad Vrbis mœnia ſeceſſiſſent, ęgrotis nihilominus in Noſocomio, vti pridẽ cœperant, aſſiduè inſeruire; iis aliſq; labes ſuas fatentibus aurẽ præberè; agentibus animam ad vltimum vſque ſpiritum adſidere; Lãguentes egenoſque, verbo, re, quâ poterant ſubleuare; Sacramentorum vſum, qui inſolens ea ætate erat modis omnibus inſtaurare ſtudebant. Porrò

e In Vita Pauli IV.

vt

vt eiuſmodi ſalutaria officia præſtare poſſent cō-
modè,auxit illorum numerum DEVS: quippè nō-
nulli alij & eorū exemplo, & Numinis inſtinctu
agitati, ijs aggregati ſunt. In his, *B*ernardinus
Schottus Sabinus, Hieronymus Conſiliarius, &
Andreas Verſus Romani, Jacobus Yuannius Hi-
ſpanus, Thomas Guerrerius Siculus, Marcus Paſ-
qualinus Venetus, Matthęus *S*erauallenſis, & Pe-
trus Laicus Peruſius, duodecimum numerū cō-
pleuerunt. quorum octo poſtremorū Indices Dia-
riaq; noſtra vix nomina nuda ſignificāt, ſeuero ni-
mirum veterum more, vt plurimùm facerent, mi-
nimum de ſe loquerentur aut ſcriberēt. *S*ed ea cer-
tè ſeueritate ſilentij malè poſteris conſultum eſt,
orbatis videlicet domeſtica exemplorum luce, &
efficaci incitamento virtutum. *S*cimus quidē v-
niuersè Joannē Petrum Carafam, tunc iuuenē &
Apoſtolicum Protonotarium vnâ cum Hectore
Vernacia *B*. *B*aptiſtæ Genuēſis genitore fundaſſe
Romæ Noſocomium Inſanabiliū, atq; inſeruiſſe
Patres noſtros, & Caietanum maximè, frequēter
ægrotis: quidnam verò egregij in eo præſtiterint,
aut quandiu rebus ijs ſtuduerint, id verò clam
nobis eſt. Accepimus item eos non rarò habuiſſe

ſer-

sermonem ad populũ, Carafam præcipuè & Thienæum, quibus promptior inerat dicendi facultas, atque cùm instante Barbonica irruptione, tũ capta iam Vrbe, cunctos ad constantiam tolerantiamque fuisse cohortatos. Hæc tamen aliaque eiusmodi de plurimis quæ ij fecerint, perpauca, nõ tam è Nostrorum, quam ex alienorũ potius scriptis, aut traditione, fortuitò atque ieiunè notata desumpsimus. Secesserant igitur Patres, vt iam diximus ad Pincianam Domum, ibique sacram Æediculam pro opibus instruxerant. Puto, nisi me coniectura fallit, extitisse propè veterem illam S. Felicis Ædem in eo colle sitam, vbi S. Gregorius Magnus tertiamdecimam Homiliam ad populũ habuisse legitur. Ibi itaque Nostri modum cum ad alios instituendos iuuandosque prodeundi, tum, vt semetipsos spiritalibus documẽtis imbuerent, domum secedendi, faciliùs liberiusque seruabant. Dum autem his studiis in summa trãquillitate incumbunt (vt est omnis vita mortalium ad miserias ærumnasque procliuis!) ecce Reginam Vrbium & sacratissimam Petri Sedem Cæsareus exercitus, Ductore Borbonio, nefariè capit atq; diripit. Erant in ijs copiis pleræque acies Germa-
norum,

norum,qui natiuam ferociam hæretica immanitate cumulauerant. Reliquæ ex Hiſpanis Italiſq; conflatę,Eccleſiaſtico auro,(quod Tholoſanum iis certè extitit) iamdudum ſceleratiſſimè inhiabant. Igitur in Vrbem pari furore irrumpentes, impietatis & libidinis execrandam rabiem exaturare cœperunt. Emerſiſſe ab inferis Arrianorum atrocitas videbatur,eius temporis ſcilicet cũ (vt Lirinenſis ait) f *temeratæ coniuges, depopulatæ viduæ, profanatæ virgines, Monaſteria demolita, diſturbati Clerici, verberati Leuitæ, oppleta Sanctis ergaſtula atq; carceres.* Eadem enim in ſancta Vrbe ſcelera ſtrages atque funera paſſim edebantur. & quod extremum impietatis eſt,neque ipſi (prô nefas!) Sacerdotum Principi,& Vicario Chriſti pepercerunt. In tanta autem rerum acerbitate, Noſtri, qui iam ad duodecim creuerant, poſteaquàm veluti ad publicum reſtinguendum incendium cum propriæ etiam vitæ periculo accurrẽtes,ſe parum proficere perſpexerunt, in Pincianã Domunculam ſe ea fini includũt, vt aſſiduis precibus lacrymiſq; vel Romæ irata placarent Numina, vel ſibi ſaltẽ ipſis Lutherianum gladiũ propediem expectãtibus martyrij Laureã obtinerẽt.

f Cap. 6.

Interea verò vitã martyrio ꝓpiorẽ degere; nam improuiſa clade intercœpti, nulloq́; cõmeatu inſtructi, ægerrimè vitam ducebant: preſſis videlicet infanda calamitate, aut fugatis Vrbe amicis beneficisq́; omnibus. traduntq́; contigiſſe non ſemel, vt vnicum cibariũ panem inter duodecim Sodales partiri oportuerit. Sæpè quidem in eam domum irruptum eſt à Barbaris: ſed vnica Patres armati pauperie, ſemper hoſtes prædonesq́; impauidè repulerunt. Bis tantum in eos ii q̃ auaritiã non poterant ſæuitiam exercuêre; ſemel Hiſpani; Germani iterum. De Hiſpanis poſteà dicemus. Inter Germanos autẽ erat miles quidam, quem Caietanus, cum diues eſſet, hoc eſt, antequam pro Chriſto ſe mundo atq; opibus abdicaſſet, inter gregarios famulos diu habuerat. Is verò, vt è domo Thienæa, atque Vrbe Vicentia diſceſſit, militiæ ſe dedens, ad ſuos Germanos Lutheriana hæreſi infectos reuerſus eſt: indeque Georgium Franiſpergium, impiiſſimum illud hominis monſtrum ſectatus, in Italiam atque adeò Romam venit. Dum Romę igitur eſſet, quam tum Vrbem, cæde, direptione, vaſtitate Barbonicus exercitus magis magisque perditum ibat, olfecit nefarius miles Caietanum

Thie-

Thienæum, herum quondam ſuum locupletum ad montem Pincium delitefcere; ratusq; habere eum ſecum nummos atque opes ſuas priſtinas, ſpe prædæ illectus, eò vnâ cum aliquot impiis graſſatoribus cōuolauit. Nō fuit opus perfringere ianuā aut domum diruere, indeq; protrahere abditos. patuit illicò humiles ea caſa prædonibus, & Noſtri vltrò præceſsêre, nō diuite ornati infula, ſed habitu vti decebat pauperiē ex voto profeſſus. |Obſtupuerunt Barbari Saxones primo adſpectu: mox latibula opum ſuſpicati, extorquere aurum vi tormētorum parant. Caietanum igitur, cuius imaginarias opes iā animo deuorauerāt, ſemotis, reuinctisq; Sodalibus ceteris, adoriuntur; ex eoque primùm quærunt, quò retruſerit ſuas opes. Inſtabat reliquis moleſtior is qui Caietano olim fuerat famulatus, & morę impatiēs, iniecta in mitiſſimum ſenem impia manu, niſi reuelet aurum, ſæua ſupplicia comminatur. Is leniſſimis verbis extemplò quod verum erat prodidit; *fuiſſe quondam ſe, vt vulgò dicunt, diuitem: ſed quartum iam annum agi, quòd mutato vitæ inſtituto, abiectisque fortunis omnibus, religioſam inopiam pro CHRISTO amplecti maluerit, quā incerto diuitiarum ſtultè niti.*

 Ad

Ad hæc illi frementes, furentesq́;, & prædam sibi præreptam indignantes, diris & infandis illigatũ modis Caietanum insontem variè torquent; cõpressis scilicet artubus inter arcarum labra, totoq́; corpore funibus in altum sublato. Truci eiusmodi supplicio quid præterea carnificinæ adiecerint, nusquam ego legi; sed animo comprehendere, ex parte saltem, vnusquisque poterit. Legi autem (quod porrò ad Caietani nostri laudem facit egregiè) B. Augustinum in hanc rem grauissimè docentem: (iuuat ipsa eius g verba hic ponere) *Eos qui olim in irruptione Gothica, sub Alarico Rege, etiam non habentes quod proderent, dum haberi credebantur torti sunt, profectò inter illa tormenta paupertatem sanctam confitentes, Christum fuisse confessos. Quapropter & si non meruerunt ab hostibus cædi, non potuisse tamen sanctæ paupertatis confessores sine cœlesti mercede torqueri.* In quem Augustini locum insignis ille Theologus Franciscus Mayronius scribens, h mirificè laudat eos, qui pro Christo pauperes facti, sanctam paupertate liberè fassi, strenuè pro ea tormenta sustinuerint, asseritque martyres dici posse, si pauperiem profitendo, mortem subierint. Et meritò quidem has excruciata

g lib. 1. de Ciu. Dei, Cap. 10.

h Schol. ad lib. de Ciu. Dei, Vetit. 11.

ciata Paupertas laudes habet: simili quippe nomine Titum Diaconũ, Elphegum Episcopũ, DEVS dedit, & Suranum Abbates in Sanctorum Fastis celebratos lego. Huic verò rei firmandæ possem & alia adducere, nisi meminissem non Disputationes me nunc texere, sed breuẽ Historiam. Interim autẽ arbitror, nequaquã ambigi posse, ista ad Caietanum nostrum vtcunq; pertinere, qui nõ vt innumera hominum mendicabula, extrema adactus necessitate, sed promptissima voluntate inops fuit: ac proinde sanctam paupertatẽ inter sæua etiam tormenta professus est. ideò enim illũ impij prædones rabie adacti excruciarunt, quòd sua bona pro Christo prodegisset, sanctamq; inopiam liberè atque hilarè fateretur. In iis Vir ille tormentis certè non obijt, nihilominus tamen in eum iam dicta verba Augustini probè quadrare existimo, *Non potuisse sanctæ Paupertatis Confessorem sine cælesti mercede torquere.* His itaq; Caietanus noster perfunctus ærumnis suppliciisque teterrimis, *gratias egit*, vt S. Marcella quondã egisse legitur, [i] *quòd pauperem se non fecisset captiuitas, sed inuenisset, quod & voce & opere loqueretur, Nudus exiui de vtero matris meæ, nudus & redeam.* Sed nõ

[i] Apud Hier. n. Ep. 34. ad Princip.

 hic

hic fuit ærumnarũ finis. quippè post aliquot dies, etiam ab Hispanis illuc vsq; irrumpẽtibus, Patres nostri capti, vexati, ludibrio habiti, vincti, abreptiq; in diuersos fuere carceres. Insignis autem extitit oris vultusq; habitus, atq; ad martyrium apparatio, qua Viri illi prædones teterrimos excepêre. Ad sacram Ædiculam omnes vnâ descendunt, eamq; pro tẽporis opumq; angustia diligenter exornant: lampades omnes accendunt tanquam festiuissimum diem celebraturi: ante Aram maximam ad ornandum præsens Numen figunt humi genua, & vultu ad pietatẽ composito, atq; inflexa ceruice (vt victimas crederes) prædonum impetũ præstolantur. Mirum dictu. Vidisses eos inter pericula extremi exitij, clamoresque ac gemitus, qui ex immani cæde vndiq; personabant, corpore immotos, animo impauidos vnã spirãtes sperantesq; cœlorũ beatã sedem, humana hæc interim, bona, mala; quasi origini suæ, id est, Deo proximos, despicientes. Porrò spectaculũ istud adeò præclarũ, si non amorem aut reuerentiã, certè admirationẽ aliquã à nefariis illis militibus elicuit. quippe vbi irrupêre in Ædiculã, nemo ipsorũ ausus est sacras eas victimas, tametsi neci vltrò expositas, neci da-

re.

re. Sed posteaquàm aliquantisper attoniti substiterunt, ab vno ex eis præciso fune quo lãpades dependebant, lychni pensiles in subiectorum capita deciderunt: ab altero autem iacto in pronam Bonifacius ceruicem lato gladio (quem ille ictum intrepidus excepit) per summum ludibrium diuexati fuêre. Ast vbi viderunt impij Sacrarum derisores nihil eos qui mori pro Christo cupiebant, eiusmodi terricula expauescere, cõprehensos vinctosque & fœdis cõuitiis oneratos in diuersas custodias rapiunt. Priuùm enim ad B. Jacobi, cui attiguas Ædes Hispanicarũ acierum Primores occupauerant, dein verò ad Vaticani Palatij angusta quædã cubicula, supra Horologiũ sita, pertrahũt, diutino & tetriore carcere macerandos. iis locis dũ hostiliter haberẽtur, mirè eluxit veluti noctu stellæ excalsa nostrorũ virtus, & constantia. nã & *Bo*nifacij tolerantia, & Carafæ magnanimitas, atq; incredibilis zelus, & omniũ simul nõ victa aduersitatibus pietas, inflexit tandẽ immanẽ militum feritatem ad mitiora consilia. Caietanus autẽ licet lõgè minore q̃ Carafa esset apud Hispanos auctoritate, nõ desistebat tamen in loco eos admonere, arguere, inq; eorũ animis religionis igniculos, sce-

leribus

leribus penè iam obrutos, excitare. At nihil aliud cõsecuti sunt ipse, Carafa, ceteri, nisi vt quos liberè increpantes sustinere non poterant, interiorem custodiã à se longius abegerint. Igitur è Jacobæis Ædibus extractos, in Vaticanum carcerẽ amandarunt; arbitror, vt tandiu squalore, fameq; vexarent, donec ab Episcopo, ceterisq; nummorũ aliquid exculperẽt. Ii tamen nihil prorsus, nisi sacrarum precum Breuiarium habebant. Sed faciente Deo, res benè, vtcunq; vertit. Nã quod diuitibus pecunia cõferre solet, id pauperibus Clericis vnicum quod iam dixi Breuiarium egregiè contulit. Res hoc modo gesta est. Inuitauerat aliquãdo Cẽturio ille, qui Nostros conclusos carcere tenebat, Tribunum militum Hispanorũ (vt mutuò muliscabunt) ad lautum conuiuiũ, quod in Vaticano, supra Horologiũ apparauerat. Accedit itaq; inuitatus, ad condictã diem atq; horam. Et dum mẽsa instruitur, ecce audire sibi videtur è proximo cubiculo (id clausum, quia carcer, erat) susurrũ quẽdã mutuò psallentium hominũ, & Diuinum Numen exorantium. Tum ad hospitẽ cõuersus quærit, quinã hominum illi sient. Hospes, spernẽtis in modum: *Sunt Clerici*, inqt, *aliquot, pars nostræ pda.*

Rogat

Rogat Tribunus, vt ſecernere eos faciat. Ille morem geſſit: & reſerato carceris oſtio, videt iſte matura ætate ac moribus viros adeò compoſitè & grauiter preces Deo ſoluentes, vt ſanctorum cœtum ſibi aſpicere videretur. Et reuerà Paulum, opinor, atq; Sylam referebant, itidem in cuſtodia Philippenſi, laudibus Deum celebrantes. Hoc adeò præclaro ſpectaculo commotus Tribunus, indignatuſque homines eximiè probos in tanta mala proiectos, petiit enixè à Centurione ne eos diutius detineat. videri ſibi prorſus innoxios, qui religioſos ritus, pietatemque diuini cultus etiam in carcere tuerentur. Cum autem Cēturio obſtinatior rem in tēpus aliud differret, multis vltrò citroq; habitis ſuper ea re verbis, *Ego* inquit Tribunus, *nihil profectò apud te cibi ſumam, niſi hos extēplò liberos, quò volunt, abire ſinas.* Tandem igitur Centurio, partim ne ſubruſticæ aſperitatis notaretur, partim quòd nulla ſpe lucri, pauperes Chriſti ſeruos, vinctos ibi haberet, reſeratis foribus, educit atque dimittit. Patres, gratiis Centurioni, & Tribuno in primis actis, è Vaticano ad Tyberinam ripam rectà abeunt. Hęc omnia Bernardino noſtro Schotto, qui poſt

Cardinalis fuit, palàm narrante, comperta sunt; atque pauca istæc solummodò è multis quæ ipse cum aliis in ea clade passus referre solebat, nunc posteri memorant; cetera, vtpote nequaquã scripto tradita, perierunt. Interim tamen ex his vel paucissimis, quæ sciuntur, idipsum de nostris his fortissimis Patribus dici posse, arbitror, quod de Sanctis Christi Confessoribus Vincentius Lirinensis scripsit. k *Eos à defensione fidei Maiorum nulla vis depulit, non mina, non blandimenta, non vita, non mors, non palatiũ, non satellites, non homines, non dæmones.* VIII. itaq; Kal. Junij ereptos extremo periculo duodecim illos viros, per medias Vrbis flãmas, mediosq; armatos hostes, DEVS ipse, quasi nube tectos ad Ostia Tyberina perduxit incolumes. Inde, ductore Augustino Amulio, inclytæ Venetię amãtissimè suscepêre, vti Magius in Narratiũcula de Vita Carafę superius retulit; eã quippè hic longius repetere nõ est opus. Venetiis autẽ antequã firmè Domiciliũ Nostri figerent, primò in Æde S. Euphemiæ, mox ad *B.* Gregorii paulisper substitêre. Hic verò die Exaltatę Crucis eiusdem anni M. D. XXVII. coactus grex paruus sibi Pastorem Caietanum elegit, dignum vtiq; Theatini

k Cap. 7.

Episcopi

Episcopi successorem. Et strenuè quidem se gessit in eo munere Caietanus, partesque omnes boni presulis expleuit. nam industria, labore, cōstātia, praeire cunctis: suauitate morum, modestia, misericordia, nulli non obsequi: contigitq; quod est rarissimum, vt illi nec facilitas auctoritatem, nec seueritas amorem deminuerit. Deniq; spectatissima Viri exempla magnam certè vim habuêre ad omne virtutum genus suorū animis instillandū. Accidit autem, dum essent Venetiis, pestilitas illa, & quae perpetua eius est comes, siue subsequa, fames, ex incredibili annonae exorta caritate, quae anno XXVIII. Supra sesquimillesimum Italiam atq; Europam penè vniuersam depopulata est. Et tēpestate plurima nostrorum Patrū, & Caietani in primis benignitas in pauperes, qui Venetias miselli & palabundi turmatim confugeranr, enituit. Miram Nostri vicissim Dei prouidentiā, & nullo mundi aestu arescentē charitatis fontē sunt experti. Quippè quòd vrbe Roma extrusos, venetias petere oportuit, aduersitas visa est, sed beneficium fuit. Venetiae enim eo anno longè minus quā reliquae Italię vrbes annonae caritatē famēq; senserūt. Nostri itaq; qui nihil à quoquā petendo, nihil ipsi

certorum censuum habendo victitare decreuerãt, & magna profectò si Romę perstitissent, premendi rerum inopia fuerant, iidem, moderãte rẽ Numine Venetias hoc est in tutam ab his calamitatibus Ciuitatem destinantur, vt Summo Parẽti deinceps liberè fiderent, *& sollicitudinem omnem* (vti Princeps nostri Ordinis Petrus monet) 1. Pet. 5. *in Deum projcerent; quoniã ipsi cura est de nobis.* Mãsit verò Venetiis Caietanus quinq; propemodũ annos, qui quod nobis argumento vacuis excurrãt, non Caietani remissa virtus, quæ nunquam non acerrima fuit, sed Nostratium taciturnitas, qui diligentiùs viuere, quàm scribere maluerunt, in culpa est. Anno autem M. D. XXXII. ab Episcopo Theatino, qui tum Ædi S. Nicolai Præpositus erat, Caietanus, & Joannes Marinonius Neapolim ablegantur. Persæpè quidem & diu petierant à Carafa Neapolitani Proceres, vt Neapolim, hoc est, in patriam suam ipse reuerteretur; ibiq; vti Venetiis fecerat, Clericorum Regulariũ Ordini à se recens fundato domicilium figeret. Sed Carafa, vel quòd à Patriâ libenter abesset; vel quòd Campaniæ regionem, & Neapolim ipsam Lautrechi obsidione, & insequentibus ærumnis

misere

miserè afflictam sciret, eiusmodi petitioni ægrè assentiebatur. Interea Joannes Antonius Caracciolus Comes Oppidi, Vir munificentia & ceteris virtutibus ea ætate clarus, cellulas quasdam ad Monasterii formam suo sumptu ædificatas propè Ædem S. Mariæ de Misericordia, Benedicto Titionio, eiusq; Sodalibus, qui religiosam vitã meditabantur iam concesserat incolendas. Contigit autẽ vt Benedictus adhuc anceps quodnã institutũ sibi suis seruandũ præfigeret, excitus sanctitatis nostrorũ Patrum fama, quæ Neapolim vsq; peruenerat, Venetias ire, & paucis diebus (vt quondã S. Hilarion apud *B.* Antoniũ fecisse legitur,) *m* omnem eorũ vitę rationẽ discere, eamq; postmodũ Neapoli in iam dicta Æde Misericordiæ seruare statuerit. Sed Benedicto postquã Venetias peruenit, adeò placuit Tolentinatis domus secessus, & nostri Ordinis institutio, vt mutato repente cõsilio, non iam Neapolim redire, sed Venetiis cũ nostris Patribus degere, & Clericus Regularis fieri optauerit atq; impetrauerit. Hic est ille Benedict⁹ Titionius, qui postea Seuerus vocatus est à seuerâ scilicet vitæ ratione, quam, in se piè sæuiens, ad obitũ vsq; tenuit. Comes itaq; Oppidanus, spe sua

m Hieron. in eius Vita.

quam de Titionio eiusque sociis conceperat frustratus, enixè petiit à Carafa, vt aliquot è suo Ordine Neapolim mitteret. Sed cum ille rem lõgius differret, Caracciolus, Primoresque alii Neapolitani, à Clemente VII. Pont. Max. quod cupiebãt obtinuêre. Opportunè enim accidit, vt per idem tempus, Patres de abeundo Neapolim ancipites, Christi Vicarium super ea re consuluerint; vt quid facto expediret, ipse perscriberet. Itaque supremi Pastoris sacri Diplomate iussi sunt Patres Neapolim proficisci. Debeo hic ponere integra Summi Pontificis verba, vt eius in nostrũ Ordinẽ amor, & nostrorum Patrum erga eum vicissim, fides atque obseruantia patefiat.

CLEMENS PAPA VII.

VENERABILI FRATRI JOANNI PETRO EPISCOPO THEATINO, ET DILEctis filiis Caietano Presbytero Vicentino, ac eorum socijs Clericis Regularibus nuncupatis.

VEnerabilis Frater, & dilecti Filij, Salutem, & Apostolicam benedictionem. Exponi nobis nuper fecistis, vos per hoc fermè quadriennium, à nonnullis deuotis, etiam nobilibus laicis ex ciuitate Neapolitana,

politana, crebros pulsatos precibus, ac demum ab ipsa Ciuitate publicis litteris vehementius fuisse rogatos, vt illuc aliquot ex vestris Clericis mitteretis, qui locum in eadem ciuitate iam nomini vestro cōstructum recipere, atque inibi Domino famulari valerent: Vosqúe itineris longinquitate ac difficultate deterritos, simul & de vobis ipsis humiliter sentientes, nec ad satisfaciendum illorum expectationi vos idoneos cognoscentes, hactenus, illorum precibus acquiescere distulisse: sed cum hinc tam deuotæ Ciuitatis vel preces contemnere, vel deuotionem fraudare, vel certè liberalitatem aspernari durum, & inhumanū; illinc tanto vos itineri credere, tam longè posita loca recipere, & quod maius est, tantam opinionem expectationemqúe sustinere audax nimium, & supra vires vestras vobis esse videatur, hæresis in ancipiti, nec omnino vel quid statuatis, vel quod petentibus respōsum detis inuenire potestis. Quapropter diuino auxilio assiduis orationibus inuocato, ad nos tandem confugiendum putastis, nobisqúe pro vestra in nos, & in hanc sanctam Sedem pietate humiliter supplicare fecistis, vt quodcunq; nobis super eo videretur, vobis paternè consulere, de solita sedis Apostolicæ benignitate dignaremur. Nos igitur deuotioni vestræ satisfa-

cere,

cere, quantum cum Domino possumus cupientes, cõsultationi ac petitioni vestræ taliter respondemus. Quod cum ex Domini præcepto, nos omni petenti tribuere, atque angarianti mille passus, alia duo simul pergere debeamus: Cumq; nos Paulus Apostolus non quæ nostra, sed quæ Jesu Christi sunt quærere doceat: quemadmodum ipse non quod sibi esset utile, sed quod multis, ut salui fierent, se quæsisse testatur, debetis & vos aliquid laboris assumere, ut iuxta Domini præceptum valeatis proximorum utilitatibus inseruire. Quod si qua vobis exponi contigerit, quæ vires grauare videantur, non debetis in virtute vestra confidere, sed in eo qui diues est in misericordia, & qui dat omnibus affluenter, & non improperat, & dat verbũ Euangelizantibus virtute multa. Quare ne ulterius sub ambiguitatis velamine latitantes perplexæ cogitationis æstuetis angustijs, vobis in virtute sanctæ Obedientiæ præcipiendo mandamus, ut aliquos ex vestris Clericis ad eandem ciuitatem Neapolitanam quam citius destinetis, qui loca quæcunq; oblata recipere, atque in ijs Diuino cultui, & humanæ, saluti se uniendo iuxta clericalia instituta, & vestras laudabiles consuetudines Altissimo valeant in virtutum exercitio famulari; ne illius fidelissimæ Ciuitatis quæ

fidem

fidem Catholicam ab ipso Beatissimo Petro Apostolorum Principe, vt piè ibi creditur acceptam semper constantissimè fidelissimeq; seruauit, deuota desideria diutius differantur; Nec tu frater Episcope patriæ tuæ te amanti & roganti defuisse videaris. Volumus autem vt ibi omnibus ijs priuilegijs, & gratijs gaudeatis, quibus alibi vobis per hãc sanctã Sedẽ & per nos aut concessum est, aut concedetur in posterum, vti & potiri & gaudere, contrarijs non obstantibus quibuscunque. Datum in Ciuitate nostra Bononiæ sub annulo Piscatoris, die xi. Februarij. M.D.XXXIII. Pontificatus nostri anno decimo. Blosius.

His acceptis Carafa, permotus etiam, & Patriæ iteratis precibus, & Mariæ Sororis, quam vt matrem venerabatur, assiduis postulationibus, Caietanum Thienæum, & Joannem Marinonium Neapolim misit, non adhuc certus illic Domicilii firmè constituendi, sed vt aliquantisper experiretur an res succederet, atque vt istis eò missis, & Patriæ desiderio, & Summi Pontificis placito aliqua ratione satisfieret. Decora autem & memoranda extitit in procinctu eius expeditionis Caietani responsio: cui cum à Carafa dictum esset, vt ipse sibi Socium quem cuperet eli-

 geret;

geret; *Egóne*, inquit, *Socium eligam quem malim? Immò oro atque obsecro hunc quem cernitis Christum confixum Cruci*, (aderat quippè Crucifixi imago) *vobis vt inspiret, illum mihi iungere Socium, qui meæ maximè omnium aduersus sit voluntati.* Hæc ille digna prorsus quę posteri animo imprimant. Veruntamen contra quam precatus est tunc semel euênit; faciente nimirum Deo, vt is eligeretur, nō qui eius aduersaretur placitis, sed qui omnium promptissimus obediret: nam illi à Patribus datus est socius, Joannes Marinonius Venetus, vir adeò virtutum omnium ornatus insignibus, vt neminem profectò eo præstantiorem Neapolim mittere potuissent. Anno igitur M.D.XXXIII. IV. Non. sextiles Caietanus & Joannes Venetijs discesserunt. Romam cum peruenissent, illicò Clementem Pontificem adeunt, qui vt eos vidit Solis ardore torridos, *Quò*, inquit, *abitis filij cum tanto vitæ discrimine in rabido hoc Caniculæ æstu? At satius nobis est*, Caietanus respondit, *vitam hāc negligere, quàm tua iussa vel momento, Pater sancte morari.* Miratus simul & delectatus obsequelæ promptitudine Pontifex, ac benignè eos contuitus, dimisit, Crucis signo abeuntibus benè precatus.

tus. Ij Neapolim profecti, in Cellulas quasdam Sacræ Ædi B. Mariæ de Misericordia attiguas, Joannis Antonii Caraccioli Oppidani Comitis sumptu, vti dictum est, coemptas apparatasque officiosissimè excipiuntur. Placuit Patribus loci Deiparæ dicati sanctitas, læta item amœnitas & solitudo: quippè qui extra Portam Januariã longiusculè à mœnibus Vrbis dissitus, infrequẽs per ea tempora erat, & raris cultus accolis. Et verò solenne propemodum fuit ijs qui Religiosos Ordines fundauêre, locis vulgo abiunctis, seuera spiritus dedicare primordia: ex iisq; post inita beneq; firmata cũ Cœlitibus fœdera, ad humana & turbida hæc, veluti Elias aut Joãnes alteros prodire. Itaque significauit Carafæ Caietanus, *Nostros opportunum quidem contemplationi nactos esse locũ. mitteret igitur quamprimum alios, quibuscum vnâ possent Religionis officia obire. Sperare se ijs adiũctis, Neapolitanos ciues, quibus adhuc vix de vocabulo cogniti essent, in dies magis magisq; ad audiendũ DEI verbum, atq; ad virtutũ imitanda exempla illuc vsq; allecturos. Sin minus; aut mutato domicilio, aut certè alia quapiam ratione præstituros, vt nihil à se diligentia, atq; religiosi officij iure à quoquã desiderari posset.*

Carafa igitur extẽplò sex alios veluti subsidiarios milites Neapolim ablegat, videlicet Marcũ Venetum, & Petrum Veronẽsem, Michaelem Monopolitanum, & Laurentium Sacerdotes; Duos itẽ clericos, Hieronymũ Consiliarium, atq; Andreã Versum Romanos. Hi circa finẽ Octobris, inuitãte nimirũ adulti iã Autumni tẽperie, Venetiis profecti, Neapolim incolumes peruenerunt: quibus omnibus, Comitiorũ decreto Venetiis Septẽbri proximo celebratorũ, datus est Præpositus Caietanus. Sequentis anni Februario, die *S S.* Faustino & Jouitæ martyribus dedicato, Petrus Veronẽsis, is qui Doctoris Laureã, ob spectatã eruditionẽ iã olim Parisiis acceperat, & postq̃ Cãcellarius fuit, Ecclesiæ Baiocẽsis, Episcopatũ à Francisco I. Gallorũ Rege oblatũ strenuè recusauerat, vir scilicet gemini Juris, ac Græcæ linguæ peritia, & ꝙ maius est, probitate morũ eximius, sese Deo solenni formula, Religiosis Votis obstrinxit; Sacrũ faciente Caietano Præposito. Deinde verò IX. Kal. Aprilis eiusdẽ an. XXXIV. supra sesquimillesimũ, Patres ad vnum oẽs, è Domo S. Mariæ de Misericordia discessêre. Discessionis caussæ hæ fuisse perhibentur. Prima, quòd tametsi loci solitudo, vti iã dictũ est, non nisi grata dicatis Deo mentibus, & contẽpla-

uoni

tioni rerum cœlestium contigisset, auentib. tamē Diuini verbi semina cum spe fructuū spargere, & Sacramenta Pœnitentiæ & Eucharistiæ (quod proprium Clericorum est munus) administrare, nequaquam opportunus videbatur loci à turbis abiuncti diuturnior incolatus: experiebaturq; quotidie, quod tametsi ad ipsos videndos fouendosq; vis sanctitudinis paucos aliquot iam antea etiā notos, illucvsque pertraheret, reliqui tamen plerique omnes vix de nomine, aut ne vix quidem nostros Patres, nouique Ordinis institutum nouerant: tantum abest vt ad ipsos Diuinum verbum audituri, & cælestia Sacramenta percepturi, atq; Altari seruientes, debitis alimentis foturi accurrerent. Accessit caussa altera, quæ eos extemplò inde abire compulit. Ea fuit quotidiana ferè Oppidani Comitis cohortatio, qua Patres sollicitabantur, vt ad instar aliorum multorum Ordinum, certos prouentus, censusque perpetuos sibi præberi paterentur. Neque id verbotenus agebat Caracciolus; sed oblata eis non spernenda vi pecuniæ, è qua postmodum legitimè fœnerata perpetuos census exigerent, magis ac magis vrgebat, propositam à se conditionem consiliumque

ne recusarent. Atq; vt id facilius persuaderet, adiunxit sibi Religiosos aliquot, qui dicerent, *malè Nostris consultum iri, nisi relictâ pristina viuendi ratione è sponte oblatis, maturè suorum securitati cõmodoq; prospicerent.* Patres contrà & Caietanus maximè Apostolicæ Paupertatis eximius amator, initam semitam insistere, in animum induxerant. Quocirca eadem propemodum Religiosis illis & Caracciolo respondêre, quæ nostri auctores Ordinis, Romæ de hac ipsa re ambigentibus quibusdam iampridem responderant; videlicet, *tutius sibi perfectiusq; videri, Christi exemplo hac eadem ratione viuentis, quàm incerto diuitiarum niti; & cum Apostolis sanctè desipere, quàm ex humanæ prudentiæ tametsi non illicitis legibus vitæ modũ inire. Neq; iam honorificum sibi fore in re tam graui, mutato repentè, quod pridem pro libito cœperant, cõsilio, lubricis censibus, & terrenis spebus velificari. Quòd ad me attinet*, inquit Caietanus, *Nolo ego qui mea omnia pro Christo dimisi, nunc copioso prouentu, aliena recipere:* Conuersúsque ad Religiosos illos; *Dicite vos mihi*, ait, *Patres, Redditus hos vestros, quorũ securitatem tantopere prædicatis, vndenam exigitis? E prædijs*, inquiunt, *atque agris;*

quos

quos annuo prouentu vectigales habemus. Benè est, ait Caietanus. *At quanam ratione certi estis colonos, promissos census vobis quotannis soluturos? Ex pacto,* responderunt, *in scriptum relato, tabulisq; publicis, quas cum illi vectigalia pendere abnuunt, aut procrastinant, proferre possumus, & in ius vocatos ad soluendum adigere. Ast ego,* inquit Caietanus, *longè certiores habeo facultates, & firmiores tabulas. Si enim vos prædijs chartisq; nitimini, habeo ego Christi Chirographum, & obsignatas eius sanguine paginas, quæ mihi meisq; certissimè pollicentur, nihil vnquam nobis Christo famulantibus defuturum: Quærite, inquit, primùm Regnum Dei & iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis. Itaque de hac vna re meritò sum sollicitus, num scilicet regnum Dei quæramus, & iustitiam eius, hoc est, an æternorum bonorum acquisitioni & Christianæ legis obseruationi strenuè ac seriò incumbamus. Hoc vnum si adfuerit, nihil ambigo de eo quod sequitur, omnia videlicet terrena hæc quæ ad sustentandam mortalem hãc vitam faciunt, adijcienda, hoc est absq; nostra anxia procuratione fore præbenda. Huius certè promissi veritatem, longo hactenus experimento cognouimus: toto etenim hoc decennio re ipsa comperimus, nihil nobis*

vel

vel in maxima ea annonæ caritate, quæ ante ſex annos contigit, ſiue ad corporis cultum, ſiue ad Templi ornatum, per Dei gratiam, Venetiis defuiſſe. Ad poſtrema hæc Caietani verba, Oppidanus Comes, *At aliud,* inquit, *Venetiæ ſunt, aliud Neapolis. Si ibi eiuſmodi inſtitutum ſucceſſit, vereor, Neapoli non ſuccedet.* Tum Caietanus magno animi impetu, *Mihi quidem,* ait, *certum eſt, illum ipſum DEVM qui eſt Venetiis, eſſe & Neapoli.* atque his dictis vtrinque diſceſſum eſt. Poſt aliquot verò dies, cum vidiſſet Caietanus adhuc perſiſtere Comitem in ſua ſententia, & vix eum velle Patres in ea Domo de Miſericordia degere, niſi quam propoſuerat certorum redditũum conditionem acciperent, conuocatis manè fratribus, iuſſitque vt quiſque ſumpta veſte extima, Breuiarioque Sacrarum precum ſe ſequeretur: è Domo illa, ad vnum omnes egreſſi ſunt, obſeratiſque Templi, atque domus ianuis, claues ad Comitem cum his verbis Caietanus remiſit. Caietanus aliique Clerici Regulares, tibi Comes, ſignificant, ſe domo tua abire, æramentis, quæ dederas omnibus, aliaq; ſuppellectili tibi relictis, atque

atque experiri se hoc modo velle, an DEVS Venetiarum sit & Neapolis DEVS. Profecti igitur inde Patres alacri animo, & in Apostolica paupertate constantissimo, in Nosocomium Insanabilium, hoc est, in Christi domum recepti sunt ab eximiæ virtutis Matrona Maria Laurentia Longa, quæ se suaque omnia pauperum atque ægrotorum seruitio addixerat, eique Nosocomio summa cum potestate præerat. Comes autem Oppidi ob rei nouitatem, Christianamque Caietani libertatẽ, primùm stupore defixus est: postea verò vt se collegit (erat quippe Vir pius, & veræ virtutis idoneus æstimator) abrupto discessu, non est indignatus Patribus, alienatusue, & nihil prorsus de amore erga eos obsequioque deminuit. Jam enim multò ante nouerat Caietani sinceritatem & ingenuam indolem. itaque rogare eum etiam atque etiam, vt æramenta saltem, & ceterum domesticũ instrumentum, quod Patribus iam donauerat, recipere vellet. id verò tandem obtinuit. Diuersabantur igitur Patres apud iam dictam Mariam Franciscam Longam, vt quondam Romæ apud Paulam S. Epiphanius. Illa viro suo Joanne Longo, nobili Iureconsulto, & Ferdinando Regi Ca-

tholico à ſupplicibus libellis, demortuo, cùm inſanabili paralyſi in Æde Lauretana *n* diuinitus ſanata fuiſſet, tanti beneficij probè memor, Inſanabilibus curandis fouendisque piam nauabat operam. Ex eo autem die, quo Joannem Petrum Carafam, & Bonifacium à Colle Neapoli viderat, (fuêre namque hi duo Patres Neapoli anno Sal. M.D. XXX. vt Mariæ Carafæ ad Monaſterium S. Mariæ de Sapientia emigrare meditanti opem ferrent) magno deſiderio capta eſt, vt Noſtri, & in iis Carafa præſertim, Neapoli domicilium figerent. Caietanum itaque alioſque à Carafa Venetiis miſſos ingenti cum lætitia atque humanitate excœpit. Quocirca illi Carafa ſcripſit in hæc verba.

n Lege Turſell. Hiſt. Lauret. lib. 2. cap 10.

Litteræ tuæ, Domina ſatis virium habere potuiſſent, ad nos hinc permouendos, vt iſtuc veniendo, Diuinæ voluntati per te nobis oſtenſæ obſequeremur. Sed quoniam id equidem nunc præſtare non potui, viſum eſt ad Septembrem vſque differre, & videre interim, an DEVS mihi iſtuc veniendi vires & facultatem tribuat. Porrò de mea in hac re voluntate debes tu quidem eſſe extra omnem dubitationem,

nem, non solum ob patriæ meæ beneficium, cui seruire debeo, sed etiam vt tuo desiderio per nos satisfiat. Inde ortũ est, vt exigentibus id à nobis Vrbis istius Rectoribus, coacti simus mittere fratres nostros Caietanum & Joannem, quos ab initio tuæ potissimum fidei commisimus, tibiquè vni præcipuè commendauimus, nulla aliorum amicorum aut propinquorum facta mentione. Quapropter ex ea re cognoscere potuisti, quam egregiè erga te affecti simus, & quàm fidenter in te vna, DEO id nobis inspirante, spem habeamus. Ego vicissim apertissimè cognoui non frustra nos in te fidem collocasse: quia non excepisti iã dictos meos fratres, vt homines missos ab hominibus, sed vt Angelos sanctos à Diuino Numine delegatos: & pergis insuper fouere eos eximia charitate, nostrumquè meritum & opinionem longè superante. Itaque cum nihil ambigere debeas de meo in hac atque in omni alia re quam tibi gratam nouero, prompto animo, illud solummodò est reliquum, vt assiduis orationibus à Deo impetretur lumen, quo diuinam eius voluntatem dispicere atque exequi valeamus. Venetiis IV. Non. Maias. M. D. XXXIV.

Litteras hasce huc inserere volui, vt & sanctæ illius mulieris virtus, & eiusdem de Caietano ac Joanne, quos tam honorificè exceperat eximia existimatio cognosceretur. Ædes autem quibus excepti fuerunt, erant eo ipso loco, vbi postea illis dirutis fundatum est Monasterium mulierum Pœnitentium, quæ vulgò Conuertitiæ appellantur. Quoniam autem tanta erat Domicilij angustia, vt nullâ ratione possent Nostri inibi liberè degere, & Regularis vitæ obire officia, quinetiam Mariæ Longæ non parum incommodi (quod tamen illa libentissimè tolerabat) sua præsentia præbere viderentur, idcirco Patres Prid. Kalend. Sextiles eiusdem anni, iterum mutatis sedibus ad aliud huic penè contiguum Domicilium commigrarunt; ad illud videlicet, quod deinceps vulgò nuncupatum est, Paruum Stabulum, eo quòd Stabulo in Sacram Ædiculam conuerso, formam referret Bethleemitici Templi, quod S. Hieronymus, aliiq; cum eo Regulares Clerici ad Christi cunabula, prope Paulę & Eustochij Monasterium, incoluerunt. Et pulchram quidem cernere erat ex illo Bethleemitico exemplari expressam Sacelli faciem, Ara videlicet maxima eo ipso stabuli

buli loco, vbi præſepe iumentorum fuerat, conſtituta. Viſum eſt nequaquam alienum ab inſtituta narratione minuta hæc perſequi: quandoquidem iſta certè Domus Parui Stabuli vocabulum ſortita, Ordini noſtro Neapolim incolenti rudimenta atque incunabula ſpectatiſſimæ virtutis exhibuit. Cum enim Patres inibi degerent, & puriore cultu Deum honorare pergerent, atq; ægrotis qui proximo Noſocomio detinebantur, incredibili charitate ac diligentiâ aſſiduã opẽ ferrent, ecce Caietani virtute atque precationibus patratum eſt inſigne illud miraculũ dè luxati fractique cruris ſanatione, quod frequenti & conſtanti ſeniorum relatu ego aliique Noſtrûm complures ſæpiſſimè audiuimus. Id ita geſtum eſſe tradunt. Erat in ea familia frater è Laicis quidã Clericorum miniſterio addictus. Hic cum fortè domo exiret infigit alterum pedem in clathratã ſubterraneæ cellæ feneſtram: dumque eluctatur, vt extrahat, crus prope talum miſeris confringit modis. Domum reportatus triſte ſpectaculum facit mœſtis fratribus, & Patri ipſorum Caietano. Aduocatur è proximo Inſanabilium Noſocomio Chirurgus, qui vbi multa adhibuiſſet ſuæ artis ſubſi-

dia, ſed incaſſum omnia, tandem ſæuiente in dies vulnere, fractus crus redintegrari non poſſe pronuntiat. Secandum igitur conſulit, ne reliquo corpore extremum exitium creet. Idipſum & alij medici aſſeuerant. Chirurgus itaque lenitum crus & pedem cataplaſmatis, atque obligatum faſciis, veſperi deſerit, mane vt ſecaret rediturus. Caietanus (qua erat charitate) miſertus hominis miſeram vicem, acerbos adeò dolores ea ſectione ſubituri, profunda nocte, cum ceteri omnes dormirent, lucernam quandam ferream, & rudem ſibi ipſe gerens, miſerrimum ægrotum, ſenſim, ne expergefaceret, adit: Sed repperit vigilantem, quòd, vti credere par eſt, & præſens fracti cruris dolor, & imminentis cruciatus repræſentatio omnem ab eo ſomnum excuſſerat. Ipſe primo aditu ſalutat: mox longiuſculè ſuauiſſimis verbis affatus conſolatuſque hortatur, vt ſe Beato Franciſco fidenter commendet, certoque ſperet, illum, potentiſſimum apud Deum Patronum, ſibi neutiquam defuturum. Poſcit deinde vt ſinat ſe faſcias reſoluere, & crus fractum inſpicere. Annuit ille; & Caietanus leniter crus atque pedem palpans, vt vidit

vidit cruris ingentem tumorem, & vulneris acerbitatem, figit genua ad Lectuli spondam; monet vt & ipse secum ægrotus preces fundat: Post breuem precationem, impresso vulneri Crucis signo, atque osculo, crus fasciis obligat, atque abscedit. Manè Chirurgus, vti pollicitus fuerat, reuisit ægrotũ: rogat (vt fit) quo modo se habeat. Ille, nihil propemodum doloris se amplius sentire. fasciis igitur resolutis, repperit medicus (mirũ dictu) crus integrum, & plagæ adeò atrocis vix vestigia. Ne mireris, sincere Lector, nos ignorare nomen ægroti & diem qua res tanta accidit. Ea est veterum, & nostrorum maximè, gestorum conditio, vt non nisi aliqua ex parte, corrosa temporis dente, ad posteros peruenerint. Adde his solenne sanctorum Virorum studium celandi res suas, quæ cognitæ plausus parerent: *quia* (vt ille ait) o *laudem ab hominibus non requirentes, quantum in ipsis fuit, omnes virtutes suas latere voluissent.* Et vt simile prorsus, habeas extemplum, obserua Lector, neque iuuenis illius, cui Beatus Antonius Patauinus crus amputatum consolidauit, vocabulum sciri. Non ideò tamen aut grauissimi etiam Historici *p* indignum reputarunt

o Seuer. in Prol. ad Vitã S. Martini Episcopi.

p Surius To. 4.

quod

quod ſcripto traderent, aut eiuſmodi narrationi mutilæ, fidem poſteritas abrogauit. Ad Caietanum redeo, qui cum iam biennium domum Stabuli ſumma cum laude rexiſſet, anno M. D. XXXVI. Octobri menſe vnâ cum Petro Veronenſi, & Michaele Monopolitano, ad celebranda Comitia Romam abiit. Sub idem fermè tempus Venetiis profecti ſunt Joannes Petrus Carafa Epiſcopus Theatinus, Bonifacius à Colle Alexandrinus, Paulus Conſiliarius Romanus & Nicolaus Veronenſis, Romam & ipſi petentes. Cùm enim Carafa à Farneſio Pontifice iã tertiò fuiſſet Romam accerſitus, atque paulò poſt adlectus in Cardinalium numerum, id cauſſæ fuit, vt noſtra Comitia, in ea Vrbe, Decembri menſe (loco ſcilicet & tempore Noſtris tunc inſolito) haberi neceſſe fuerit. Electis igitur Bernardino Schotto Venetę, & Petro Veronenſi Neapolitanæ Domus Prępoſitis, Caietanus Neapolim reuerſus eſt. Ibi is Proceribus multis, atque Petro Toletano, Proregi iã notus gratuſque, Chriſtianæ prudentiæ, atque eximiæ probitatis crebra exempla, vti pridem cœperat, edere deinceps perrexit. Interea Maria Franciſca Longa in ſuiipſius, mundiq́ue contẽptu magis

magis magisque proficiens, quemadmodum diu antè, nempè anno Sal. M.D.VI. adiuuante Concionatore quodam Monopolitano è Dominicana familia, Insanabilium Nosocomium construere cœperat, ita nunc hortatu Caietani, qui eius Confessiones excipere solitus erat, Monasterium Sacris Virginibus, ex instituto S. Claræ, quæ Cappucinæ dicuntur, exædificare, eoque constructo, seipsam ex Voto, Diuinis obsequiis perpetuò tradere meditabatur. Id consilium, quod Diuinitùs (vti par est credere) afflata concœperat, cum Caietanus modis omnibus cuperet vt operi mandaretur, ab hac etiam Æde Stabuli, eique attigua Domo abscedere constituit, vt Nostris inde abeuntibus, Mariæ Longæ inibi Monasterium construēdi daretur opportunitas Nam iamdiu antea, eo fine, stipe piorum aliquot hominum, qui nostrorū Patrum erant amantissimi, coëmpta illa domus fuerat, & Nostris ea conditione tradita, vt quandocunque Clerici Regulares, aut ad aliud Domicilium intra Neapolim migrare, aut Neapoli prorsus abscedere contingeret, ea Domus Mariæ Longæ, & Sacris Virginibus extemplò cederet. Dum discessionem igitur, ex ea Æde parui Stabu-

 li ador-

li adornarent Patres, Neapolitani Proceres, multa animo designare loca, è quibus aliquod Nostris incolendum traderetur. Sed dum consultando, & exortas difficultates expediendo tempus extrahitur, Caietanus, vt erat celso Vir animo, & nulli addictus loco, potius Neapoli cum tota familia penitus abire, & Venetias reuerti decernit, quàm eam parui Stabuli domum, in qua Sacrarum Virginum Monasterium ædificandum erat diutius incolere. Itaque ipse & Petrus Veronensis, Præpositus, certi iam se Neapoli discessuros, Petrum Toletanum, Proregem, qui tum Puteolis erat, adeunt, cùm vt illum, qui aliquid iam de hac Patrum cognitione audiuerat, de caussis discessus certiorem facerent, tùm etiã, vt tanto Proceri, qui multa sibi atque reliquis Clericis Regularibus beneuolentiæ signa ostenderat, gratias saltem agerent, qui referre non poterant. Exponunt igitur Proregi caussam suæ discessionis. Quòd, inquiunt, *iam quatuor totos annos Neapoli mansimus, & ter mutatis sedibus, nullum adhuc certum aptumque locum nacti sumus, id, nisi fallimur, indicium non obscurum est, DEVM nolle, hic nos diutius permanere. Tuo itaque concessu, Præstantißime Princeps,* statui-

ſtatuimus, propediem his regionibus emigrare. Prorex hæc audiens ægrè tulit, religioſos adeò viros, quorum virtute multa præclarè geſta inaudiuerat, Neapoli, eo potiſſimum tempore, abſcedere, quo eiuſmodi hominum, non minus vitæ exemplo, pollentium, quàm eloquio, ea ciuitas maximè indigeret. Proinde explicatè reſpondet; *Si DEVS, vobis, Patres, videtur oſtendiſſe hinc debere diſcedere, is ipſe mihi ſuggerere videtur, me nulla ratione debere vos dimittere. Conſiſtite igitur; nam certè loca non deerunt. Ite autem & incolite Sancti Pauli Ædem. Curabimus nos interim, vt aduerſa omnia, quæ obſtare poterunt, quamprimùm expediantur.* Hoc accepto humaniſſimo reſponſo, Patres, gratijs actis, Neapolim redeũt; admirati ſummam Dei prouidentiã in eos maximè, qui rerum ſuarum minimè anxij, curam omnem ſollicitudinemq; in ipſum proijciunt. Prorex verò iam mandauerat Joanni Mariæ Tolfio, Sanualentiniano Comiti, juberet ſuo nomine Laicis Sodalibus Fratriæ S. Pauli, qui Sacellũ in eo Templo & cubicula aliquot habebãt, vt ea Patrib. inhabitãda cederent. Poſt aliquot verò dies, anxius fortaſſe, ne Caietanꝰ aliiq; de obtinẽda Paulina Æde ambigerent,

rent, néue iterum de discessu cogitarent, binas ad Patres, è Summa Veseui Municipio Montis, litteras dedit, rogans ne discederent, pollicensque se breui facturum, vt ea Ædes liberè ipsis traderetur. Quod profectò præstitum est egregiè. Nam Sacello Fratriæ extemplò potiti sunt Patres, & non multò post totius Templi, atque attiguæ domus Vincentio Carafa S.R.E. Cardinali Neapolitano, & Scipione Tarracina, Abbate concedentibus, possessionem inierunt, Prorege, & Ciuitatis Magistratibus summa lætitia affectis: nam & hi, vt desiderium, quod retinēdorum Neapoli Patrum habebant, re ipsa ostenderent, publico ciuitatis nomine miserant Romam Joannem Baptistam Perezium, qui cum Cardinalibus Neapolitano, & Theatino, de hac re diligentissimè ageret. Reuerso igitur Roma Perezio cum prospera rei expeditione, Patres Apostoli Pauli Basilicam libera & certa iam possessione adepti sunt XIV. Kal. Jun. M.D.XXXVIII. Est verò ea Basilica, Neapoli valdè insignis, ac frequenti populorum concursu à prima eius structura apprimè celebris, vtpote ex publico Ciuitatis voto, eo prorsus loco, super euersum Dioscurorum Fanum à Christianis condita, vbi anno

anno Salutis DCCIIC. Carolo Magno Rege, de Saracenis, qui illuc usque irruperant, nobilem victoriam consecuta fuerat, die Conuersionis S. Pauli; vti Vaticanus M.S. Codex disertè docet. Hæc aliquantò fusiùs narrare libuit, vt Proregis, & Neapolitanorum Procerum erga Nostros singulare studium, & Caietani atque aliorum Patrum insignis virtus, quos vt ij in ea Vrbe retinerent, tantopere laborauerint, palàm fieret. Et verò conceptæ ab his opinioni, Nostrorum probitas, eruditio, diligentia, reipsa optimè respondit. Nam sub idem ferè tempus immanis morum atque animorum pestilitas Neapolim inuasit, quæ Paulinorũ Patrum (sic enim à iamdicta Æde S. Pauli ibi deinceps vocati sunt) & Caietani cumprimis, zelum Catholicæ fidei, virtutemque declarauit. Rem altiusculè repetam, vt quãto in discrimine ea vrbs, adeoque finitima ora fuerit, cognoscatur. Campania (vt & reliqua Italia) variè his annis quassata est bellis, adscitis ad vastitudinem, quasi non sola sibi exitium inferre suffecisset, exteris etiam & efferis nationibus. Verùm (quod deterius multò est) Hęretici homines Regiam Vrbem Neapolim, à Petro ipso Apostolorum Principe fidei docu-

mentis inſtitutam, Lutheriana labe inficere ſtuduerunt. Nam primò Germani equites ad duo mille, & ſex millia peditum, qui poſt direptam Romam eò conuolauerant, vt Lauthrecum obſidentem repellerent, impij dogmatis, quod Luthero propinante imbiberant, multa & nefaria exempla paſſim ediderunt. His poſteà aliò amandatis, vnus Joannes Valdeſius Hiſpanus, qui anno M.D.XXXV. Neapolim venit, longè maiorem mentium ſtragem dedit, quam multa illa Hæreticorum militum millia. Hic enim litteris tinctus iis, quæ ad comparandam eruditi opinionem ſatis vulgo eſſent; placido aſpectu, quique innocentiam præ ſe ferret, comitate, ſuauitateque ſermonis, teterrimam impietatem, incredibili vaframento occultabat. Itaque breui ad ſe traxit multos, his artibus illectos deceptosque. In his duo fuêre, ceteris omnibus inſigniores, & digna Coruo oua, Bernardinus Occhinus, & PETRVS Martyr Vermilius, ambo Hæreticorum poſtea Anteſignani. Bernardinus, magni concionator nominis, oſtentatione aſperrimi victus atque indumenti, egregiæ ſanctitatis famam ſibi conciliauerat. PETRVS verò Linguarum peritia excultus,

in

in Cœnobio Sancti Petri cui præerat, Epistolas Pauli Apostoli publicè exponendo, ad sensum hæreticorum dexterè peruertebat. Initium detegendæ impietatis à Nostris factum. quippe Caietanus, perspicaci vir ingenio, rem odorari cœpit. Aduertit enim dogmata, quæ illi Satanicæ Reipub. Triumuiri, de Purgatoriis pœnis, de Summi Pontificis potestate, de libero hominum arbitrio, de reorum iustificatione, passim inspergebant, sapere nouitatem, temerariam atque adeò detestabilem impietatem. Obseruaueratque Occhinum ab vsque anno M.D.XXXVI. quo in Æde Sancti Joannis Maioris concionatus fuerat, ambiguis quibusdam dilemmatis, & obtrectatione in Ecclesiasticos Magistratus, cœpisse Auditores nequissimis persuasionibus inescare. Hoc verò Anno M. D. XXXIX. nempe paulò post quam Nostri Paulinam Ædem adepti sunt, is ipse Occhinus cilicino indumento, & raucis declamationibus, hoc est, instrumentis ad concitandam multitudinem, instructissimus, è Metropolitani Templi pulpito, multò liberius apertiusque Lutheriana ferebat dogmata. Caietanus igitur qui ad hos audien-

audiendos, obſeruandosque & ipſe ire, & alios dedita opera mittere ſolitus erat, nihil iam cunctandum ratus, Cardinalem Theatinum, qui tum Romæ, Paulum III. P. M. ad inſtituendum in ea Vrbe ſupremum Inquiſitionis Magiſtratum magis magisque ſollicitabat, de iis rebus atque hominibus impiis certiorem fecit; & Neapolitanos interim ipſe monuit, vt porrò ſibi cauerent. Deniq; conatus eſt modis omnibus Hypocratis illis Laruam detrahere. Quocirca etſi illi ſub ouina pelle Lupi, aliquot annos, cum magna Campaniæ pernicie, latitauerunt; tamen aliquando tandem, creſcente nimirum in dies nequitiæ ſuſpicione, & patefactis promiſcuis, & pudibundis virorum ac feminarum cœtibus, quos clanculum cogebant, omnes, vt periculo præuerterēt, quod ſibi ab vrbe imminebat, alius alio aufugerunt. Ad fugæ iſtorum nunciū, Cardinalis Theatinus, miſſa ad Ocinum è ſolis ſacræ ſcripturæ verbis contexta Epiſtola, quâ demulcendo, quâ increpando, conatus eſt reducere errantem ad Catholicas caulas. Sed fruſtra id fuit. Nam ille paulò poſt, relicta Italia, Tigurum Heluetiorum vnâ cum Cacomartyre conuolauit. Porrò Caietanus aliique noſtrates, fuga-

fugatis iam hostibus, magnam apud pios quoslibet gratiam inierunt: confluebatque ad B. PAVLI Ædem è præcipua nobilitate atque è popularibus innumera multitudo, vt inibi salutaria Pœnitentiæ atque Eucharistiæ Sacramenta perciperent, & Caietani ac Joannis Marinonij sermones auscultarent, quos illi viciſsim de rebus cœlestibus absque pompa quidem verborum, sed cum eximio prouentu virtutum habebant. Jamque Nostri, cum spectata in dies vitæ morumque sanctimonia, tum studio humanæ salutis, quam dies noctesque, nullis parcentes laboribus, procurabant, tantam sibi potentiorum ac tenuiorum beneuolentiam conciliauerunt, vt tametsi rariſsimè eos per Vrbem cernerent, nihil tamen aut crebrius in ore, aut fixius in animo, quàm Paulinos Patres haberent. Ii verò qui turmatim *S. Pauli* Templum adibant, adeò sacri loci, & incolarum veneratione perfundebantur, vt veluti Numine tacti, nō dico strepere, aut petulantius fabulari, sed ne hiscere quidem auderent. Itaque in maxima multitudine maximum silentium seruabatur. Admirabantur autē Templi decorem, & Sacri Instrumenti munditiem diligentiſsimè procuratam: Ritus Cerimo-

niasque compositè, & ordinatè peractas; Nouum sed à veteri æuo deductum Sacras preces canendi modum: Nostrorum innocentiam, modestiam, grauitatem, quã fixis humi obtutibus, paucis verbis, sedato vultu, exporrecta ad omnia Religionis & charitatis officia voluntate, constantissimè exhibebant. Hæc libens memoro, vt veterum mores ritusq; Patrum quos posteri hactenus, haud omnino segniter, per Dei gratiam retinent, etiam atq; etiã deinceps imitando exprimant. Iam verò superiore anno M. D. XXXIIX. aucta fuerat Neapoli, familia Clericorum Regularium: scilicet, vt tot tantisq; laboribus pares esse possent, atq; vt aucto colonorum numero, augeretur & spiritaliũ fructuũ messis. Quocirca præter nonnullos Nouitios, qui Neapoli adsciti sunt, *B*ernardinus Schottus Præpositus S. Nicolai, duos clericos Venetiis iã miserat, videlicet Seuerũ Titioniũ, Fundanũ Diaconũ, de quo suprà diximus, & Jacobũ Yuannium Hispanum, illum inquam qui in clade Romana, vitæ discrimen, ærumnasq; ingẽtes vnà cum aliis, quos initio memorauimus, subierat. Hi Neapolim incolumes peruenerãt, VII. Idus Junij præteriti anni. Anno autem M. D. XL. Aprili mense in Comitiis

Nea-

Neapoli celebratis, Caietanus creatus est Præpositus Venetę Domus S. Nicolai. Itaq; relicto Joāne Marinonio, piissimo illo sene, quē iisdē Comitijs Patres Paulinę Ædi præfecerant, ipse vnà cum Petro *V*eronensi, Marco *V*eneto, & *B*ernardo Tudertino *V*enetias reuertit. Circiter verò annum M. D. XLI. nisi me temporum ratio fallit, Caietanus simul cum Joanne Antonio Prato Mediolanensi clerico, aliisque quibusdam *V*eronam cōcessit. Testatur enim Pratus in sua Narratione quā de Caietani gestis scriptam reliquit, se aliquandiu cum eo Veronæ vixisse. Id autem non potuit esse ante hunc annum, quia Pratus nondum in Ordinem nostrum adscitus fuerat. Neque post annum. M. D. XLII. nam initio quadragesimi tertij Caietanus Neapolim rediit, vti mox dicemus. Sed cum de re certi simus, de tempore anxij esse desistimus. Igitur Caietanus Veronam aliquando abiit, & incoluit vnà cum aliis Nostratibus easdem Nazarenus Cellulas, quas anno vigesimo octauo *B*onifacius incoluerat, vti in Vita *B*onifacii dicemus. Eò vsq; à Giberto Episcopo, q tū relicta Aula Romana Veronæ ad suos populos præsens aderat, quotidie cibi qui Nostris abundè

sufficerent, mittebantur. Et primis quidem diebus, ne tanti Præsulis beneuolentiæ nihil omnino concedere videretur conniuere voluit Caietanus. at vbi iam id veluti ex instituto assiduè ab eo fieri animaduertit, Episcopo liberè significat, *ne deinceps amplius ad se mitteret cibariorum. Satis eum iam fecisse liberalitati, aut Christianæ beneficentiæ. sineret se suosq; post hac religiosam inopiam pro voto experiri; alioquin virtutem, quæ nullo incommodo exerceatur, facilè eneruari.* Audiit hæc cum admiratione Gibertus, & gauisus est valdè, tam fortes Christi milites, intra Veronæ mœnia, se procurãte, contineri. Ipse tamen nihil remittit de sua mittendæ alimoniæ consuetudine. Itaque Caietanus, qui perfectissimæ & quã posteri admirari potius quàm plenè assequi possunt, Christianę libertatis, & paupertatis exempla reliquit, comminatus est Episcopo, se suosque sodales, si quid certi mittere deinceps pergeret, illicò Veronæ finibus excessuros. Atque hac demum ratione Giberti erga nos liberalitatem Caietanus sanctè cohibuit. Ipse verò soli nixus Dei prouidentiæ, atq; adeò solis fortuitis piorum oblationibus viuere statuens, læta omnia sperare, quæ CHRISTI Euangelium, hoc est, Diui-

Diuini verbi firmitas adpromitteret. Interea tamen ad illum Sodalesque eius ad extremam egestatem sponte redactos, & vix à quoquam in ea Vrbe cognitos, raro nummorum aliquid aut ciborum erogabatur. Quocirca ad cibarium panem, non nisi herbas aut legumina è domestico horto producta adijciebant. Oua vix Lupercalibus aliquot habuêre. In eiusmodi nihilominus rei familiaris angustia, augebatur in dies magis magisq; Caietani cõstantia. Nouerat enim Virtuti cibum esse ieiunium, & paupertatem. Postea verò quum Veronæ aliquandiu mansit, redijt Venetias ad suam Tolentinatem Domum, quam Præpositi Titulo tres hos annos rexisse legitur. Cum Venetias igitur redijsset, puto (nisi me annorum supputatio fallit) patrasse eum tria illa quæ Pratus in suo testimonio narrat, Admiranda. Referam cum fide, & absque fuco verborum. Primum. Ad nobilem quandam mulierem, ex ægritudine morti iam proximam, & subsidijs omnibus destitutam Caietanus accurrit; consulit, vt sacrum liquorem qui è corpore *S.* Andreæ Apostoli promanat, delibet. facit illa; & subitò conualescit; atque post aliquot dies è lecto surgit. Hæc verò res diuinitùs

gesta, tametsi B. Andreæ meritis tribui debere videatur, à Caietani tamen virtute non est censenda aliena, quo consulente, orante, ac porrigente, eas guttulas illa hausit. nã & S. Thomas Aquinas (vt alia exempla referre supersedeam) per B. Agnetis reliquias, miracula nonnulla fecisse legitur, quę nihilominus inter ipsius gesta iure meritò recensentur. Alterum. Diaconum quendam è Nostratibus phrenesi apertaque dementia diu laborantem, Medici, cum nihil ceterâ curâ profecissent, jubent aëris mutationem experiri. Caietanus ægerrimè assentiebatur. nouerat enim quantum discriminis, atque incommodi ob id subire soleat Religiosa familia, imminuto scilicet per eiusmodi dimissiones Sodalium numero, & laboribus curisque in reliquos deriuatis. Accedebat tutius, secretiusque intra claustra contineri posse mentecaptum hominem: neque è re fore instituti nuper Ordinis Clericorum Regularium, prodire foras nostratem Diaconum, vulgi derididiculum & fabulam mox euasurum. Cum igitur, hinc ista rationum momenta, illinc medici, & spes salutis nonnulla quam ij fecerant, Caietanum premerent, ad solitum suum perfugium vadens,

vadens,totam noctem DEVM orando & gemendo transegit,tanta constantia atque affectu, vt exaudiri meruerit. Itaque spe fideque plenus, Sodalibus,ipso audiente Prato, qui hæc retulit, Mihi ait, fratris istius salutem à Deo donatam, scio. Itaq; nihil opus est amplius, vt cœlũ aut domicilium mutet. Hæc porrò verba protulit, dum è sua cellula summo mane egrederetur, & antequam quicquam de salute clerici inaudire potuisset. Ita verò euenit, vt prædixerat; quippè eo ipso die ille conualuit, adeoque ad mentem plenè rediit, vt Sacerdotio postmodum fuerit initiatus. Tertium, dum Venetiis *Neapolim* nauigio peteret, contigisse opinor. *Nam* vti mox dicemus, *Neapolim* iterum reuersus est; electus scilicet Anno M. D. LIII. Paulinæ Ædis Præpositus. Rem hanc mirificè gestam idem Pratus narrat,sed adeò summatim & strictim, vt si ego pluribus exponam,de meo adiecisse videri possim.Paucis itaque rem expediã. Obortã in Adriatico mari procellã,& magno impetu nauẽ,qua is aliiq; vehebãtur impetentem, atq; adeò iam iam submergentẽ, Caietanus fidei & precationũ cõfisus anchora,iacto in iratũ mare cereo Agniculo,extẽplò sedauit.

Hæc

Hæc ſunt quę Joannes Antonius Pratus octuagenario maior, anno M.D.XCVIII. Scripto teſtatus, publicis noſtri Ordinis monumentis inferri voluit. Certè Caietanus eiuſmodi fuit, vt credi de eo maiora his poſſint. Quinetiam ob egregiam viri ſanctitatem, & rerum geſtarũ magnitudinem à nonnullis quoque exteris, ſtatim poſt mortem priuato cultu quotidie honorari meruit. Et verò Lucretia Carafa, Antonius Caponius, medicus, & Raynerius Gualandus, ingenui ac probi homines, & quibus nullum ex mendacio pretium, narrabāt de eo viro mira, quæ temporum iniuria, & poſterorum in propagandâ laude maiorum indiligentia, perierunt. Rediit itaque Caietanus Neapolim Anno M.D.XLIII. ad finem Aprilis, comitantibus Marco & Gregorio Venetis Sacerdotibus. Sed hîc rurſus, Lector, ingentem quatuor annorum Lacunam in narratione iſta de vita Caietani facere cogor. Ab anno enim M. D. XLIII. vſque ad M. D. XLVII. nihil repperi de eo viro dictum aut ſcriptum. Huius verò anni, Maio menſe, Caietanus è Comitijs Romæ celebratis, Neapolim cum Præpoſiti titulo rediens vnà cum Petro Veronenſe Sacerdote, & Jacobo Clerico,

per-

peruenit Atellam Campaniæ Vrbem, ipso perui-
gilio Dominicæ Ascensionis, diu post Solis occa-
sum. Captus igitur desiderio persoluendi Solen-
nes Matutinas preces, simul cum Paulinis Sodali-
bus, noluit Atellæ ea nocte diuersari; sed fessus li-
cet longo itinere, Neapolim vsque ad multam
noctem excurrit. Itaque ea ipsa hora, qua domum
S.Pauli ingressus est, viatoriis vestibus vix deposi-
tis, per summum silentium, Odæum rectà adit, &
ingenti cum alacritate ipse aliique diuinas laudes
canunt. Quæ res quantam omnibus admiratio-
nem, lætitiam, & virtutis incitamētum attulerit,
non est dictu facilè. Adeò magna est vis exem-
plorum. Contigit verò hoc anno, vt Neapolita-
ni motus, iam antea ad finem superioris excitati,
in magnum & exitiabile incendium exarserint.
Breui rem digeram, ne quod copiosissimè alij nar-
rant Historici, hoc ego loco cum tędio Lectorum
repetere, & quod aiunt, actum agere videar. Cùm
per Italiam Lutheri doctrina latiùs in dies serpe-
ret, probè Neapolitano Regno consultum iri ar-
bitratus est Petrus Toletanus, Prorex, si ea ibi Hi-
spanico more institueretur in Hæreticos censura,
quæ quòd seuerè in capita, fortunasque prauè sen-

tientium inquirat; Inquisitionis nomē sortita est. Eius consilii conscius & Laudator Joānes eius frater, Cardinalis Compostellanus, duos Inquisitores Dominicanos Roma miserat, qui diplomate Proregi ostenso, rem conficerent. Sed tantus ob id repentè tumultus excitatus est in Ciuitate, vt Prorex veritus ne si rem vrgeret, plebs Nobilitati reconciliata iunctis viribus in se Hispanosque irruerent, tecto lenibus verbis consilio, se mutasse sententiam ciuibus persuaserit. Interim per emissarios occultè animos Neapolitanorum pertentat. sed incassum ea industria abijt; nam crebrescentibus sermonibus, omnes propemodum, etiam ij qui pietatis fama inter eos excellebant, vnanimi consensu Inquisitionem execrati sunt, eoque perducta res, vt Vrbs tota ad extremum ferè exitium ruerit. Hinc enim Prorex auctus firmo Hispanorum militum præsidio, quos Cæsarianæ triremes Genuâ aduexerant, animos resumpsit. Illinc Neapolitani, ingentem exulum, & sicariorum turbam in Vrbem admiserunt, atque adeò omnia hostiliter agebantur. Quocirca plenæ tumultu & cædibus viæ, fora, atque ipsæ domus: eæ enim displosis tormentis diruebantur immaniter.

Porrò

Porrò Caietanus noster hæc cernens, cùm primùm modis omnibus, quâ suadendo, quâ rogando, conatus esset exurgentem seditionem reprimere: mox suo frustratus voto ex angore animi atque ex vigilijs quas Deum noctu obsecrando, egerat, in febrem incidit. Non potuit enim sustinere piissimus senex, & charitatis flamma vehementer incensus tot scelera in dies patrari, tantam in Christiana Vrbe stragem edi. Præ vehementi autem desiderio extinguendæ turbulentissimæ seditionis, crebro, vel cum ægrotaret, illa Danielis prophetæ q verba in ore habebat. *Exaudi Domine: placare Domine; attende & fac: ne moreris propter temetipsum DEVS meus: quia nomen tuum inuocatum est super ciuitatem, & super populum tuum.* Et quidē iam antea quam lecto decumberet, instituerat publicas Sanctorum Litanias, ad quarum finē hęc eadem Danielis verba, cū alijs è sacra scriptura excerptis, piissimè contexuerat. Ea nos habemus manu Joannis Marinonij exarata. Ingrauescente febri Antonius Caponius Medicus Caietanum adit, rogatq; vt alterū saltem aduocet ad se curandum Medicum. *Se se quidem nulli mortalium de beneuolentia in eum*

q Dan. cap. 9.

diligentiaq; concedere: at plura videre duos, quàm vnum. Itaque operæ pretium fore, vt alter accersatur, quocum, quæ facto opus sit, communicet. Caietanus ad hęc, *Nil opus est,* inquit, *mi Antoni, ad me pauperculum curandum, alterum adesse Medicum. Ea tu age, quæ ad rem vtilia videbuntur. Id certè satis erit.* Instat iterum Caponius, vt saltem super durum suum paleis infartum saccum, laneam culcitellam poni sineret, atque fractum senio & febre corpusculum ea mollitie aliquantulum solaretur. At ille, qui, vt in Cruce cum Christo vixerat, in cruce itidem decreuerat mori, sanctè subiratus Medico, Mihiné, ait, molliorem culcitram? In cinere & cilicio, in cinere & cilicio mori debeo & volo. Atque hæc verba sæpè ingeminans, in suo aspero & stramentitio lectulo, omni reiecta mollitudine constantissimè perstitit. Postquàm verò se iam morti proximum vidit, integris adhuc sensibus, Pœnitentiæ, & Diuinę Eucharistiæ, atque Extremæ denique Vnctionis Sacramenta poposcit. His ritè expiatus munitusque, & ęternæ beatitudinis desiderio magis quàm febre exæstuans, ad exuendam mortalitatem strenuè se comparat. Interea adstantibus Sodalibus, inter alia hæc dixit.

 Arbitror,

Arbitror, fratres, nemini quod sciam, me vnquam intulisse mali aliquid, aut molestiæ. Siquis tamen, me inscio, se læsum aut molestia mæroréue à me affectum, existimat, ecce ego veniam ab eo quisquis fuerit, demissißimè posco. Magnum sanè verbum, & r Num. 16.
simile prorsus illi, quod Moyses r & Samuel, s s 1. Reg. 12.
Israelitici Duces populi protulerunt. In hunc igitur modum Caietanus, charitate ditissimus, ad Christum, quem tantopere dilexerat, atque imitatus fuerat, emigrauit, VII. Idus Sextiles. M.D.XLVII.

Duo verò contigerunt in Orbe Christiano non multò post Caietani mortem, læta & fausta bonis omnibus, dura & exitialia improbis. Alterum: Neapolitani dissidij & tumultus sedatio, quæ à plerisque, merita Viri noscentibus, precibus Caietani iam in cœlum recepti fuisse à Deo obtenta, dicebatur. Alterum: Victoria Augustissimi Cæsaris Caroli V. de Saxoniæ Duce, quem Hippolytus Portius, Comes Vicẽtinus, Equestris Alę Ductor, è prelio euadentem primus omnium cœpit, & à Cæsare nobile præmium reportauit. Fuit autem inclytus iste Hippolytus, Caietani nostri gentilis, ex materna stirpe.

Memorabiles verò sunt Caietani sententiæ,

variis ab eo occasionibus dictæ aut scriptæ. Inter multas, quę interciderūt, has paucas repperi, quas, ne & ipsę intercidant, hoc loco ponēdas duximus.

I. Diuinam Eucharistiam non esse sumendam vt Christus sese in nos commutet, sed vt nos in seipsum. hoc est, non eo scopo communicandum, vt Christus nostram faciat voluntatem, sed vt nos eius voluntatem sequamur atque exequamur.

II. Mundi delicias & voluptates, non esse aliud, nisi Dæmonum præstigia, quibus homines à se excantatos non replet aut nutrit, sed inflat solūmodo. Deum autem solum habere in sua potestate veras & solidas voluptates, quæ scilicet verè satient, & expleant humana corda.

III. Petro Veronensi conquerenti de Præpositura onere sibi impsito, cui non esset ferēdo, Caietanus dixit: Vis Petre onus istud tibi subditisq; leuissimum reddere? Cura vt ameris cum Deo.

IV. Comitem Oppidanū, famulis suis crebriusculè & ob leues causas (vt morosi senes faciunt) irascentē, his aliquando repressit. Dic mihi, quæso Comes, Esné tu adeò promptè Deo obediens, quemadmodum tibi homini ab hominibus vis obediri?

V. Bartholomæo Scayno sibi alioquin amicissimo,

roganti

roganti vt filio suo, quem Iudicem fieri cupiebat, apud quendam Procerem faueret, liberè respondit: Vt Iudices populis dentur quibus iustitia per eos administretur, id quidem bonum est. at Religiosos viros immiscere se curis secularibus, & procurare vt quisque Iudex eligatur, id verò non est bonum.

VI. Elizabethæ Thienææ fratris filiæ scripsit, Non secus homini Patriæ suæ quæ cœlum est, oblito, accidere, atque Viatori, qui in Caupona sese inebriet, & vino madidus, viam quæ ad Patriam ducit, reperire non possit.

Hæc sunt, mi Lector, quæ de Caietano Thienæo narrãda & posteris transmittenda habuimus. Vt autem breuem corporis animiq; eius descriptionem, atq; adeo omnium quæ diximus veluti Compendium habeas, ponam postremo hoc loco Testimonium, quod Erasmus Danesius presbyter integerrimus, qui cum eo aliquandiu vixit, scriptum reliquit in hæc verba.

De Caietano hæc dico, fuisse eum, adeò venerabilem senem, vt planè verear an satis sim narrare eius Viri eximiam probitatem, ac virtutem. Extitit enim vita præstanti exemplo conspicua: in conuersatione humilis, mansuetus, modestus, pauci sermonis: Ex Italico.

In precationibus aßiduus: erat enim cernere eum iugiter in Odæo persistentem fixis humi genibus, aut precarios globulos, vel libellum aliquem pium manu gerentem, meminiq́; me sæpè vidisse illum inter precandū lacrymantem. Erat etiam cibi parcus; imò sæpißimè jeiunabat. Plura aduertere potuissem: sed tunc præ adolescentia his obseruandis non vacabam diligenter. Sermo grauis, deuotus, tunc maximè, cum inter refectionem, verba ad fratres faceret. In operis domesticis, laboribusq́; primus omnium semper; verbi gratia, in mundandis lixiuio linteis, in euerrendis cubiculis, & tota domo, inq́; aliјs huiusmodi vilibus exercitiјs. Noctu primus omnium ad vigilias excitabatur, primus ad Odæum descendebat: quo loco alacriter, ac meditatè, & cum decenti pausa Psalmi canebantur. Cum ei de more ante Sanctißimum Christi Corpus, aut alibi aliàs genu flectendum esset, profundè ad humum vsque demittebat genu. Persoluto Matutino precum officio, eodē quo psalluerat loco, genibus humi fixis, mente orabat ad horam vsque Sacrificij. Deinde animo demisso & humili, labeculas suas quotidianas confessus, religiosißimè sacrificabat, idque vt plurimum ad S. Andreæ, vel ad summam Aram. me verò vt patria Caietanum, & Nouitium, ad sibi

sacrum

Sacrum facienti administrandum frequenter adhibebat. Post hæc rursus ad Psalmodiã accurrebamus. Tum verò recitatis Prima, Tertia atq; Sexta, expletisq; Sacrificiis ad mensã accedebamus. ea frugalis & exigua, ex iis scilicet quæ mittebantur. Et sæpè contigit nihil nos in Cœnaculo reperisse nisi modicũ panis frustum, & fortè aliquot mala Medic.. Memini verò quadam die, nihil nos præter panem & quatuor recentes fabas habuisse. Interim tamen Dominus prouidebat, animum alicuius pij hominis mouens, vt quidpiam nobis mitteret. Quapropter Caietanus instituit, vt Benefactorum nomina publicè in Cœnaculo de superiore loco recitarentur. Plurimas præterea gratias ijs agebat. Deum semper laudans, quod vt nobis munifici essent, inspirasset: diligenterque nos omnes admonebat pijssimus Senex, vt Deum pro illis exoraremus. Vt paucis dicam, Caietanus erat vita prorsus irreprehensibili, castus, mansuetus, misericors. Erga ægrotos præsertim, magnam ostẽdebat benignitatem. suis eos cibabat manibus. Marcum Pasqualinum graui & diutina valetudine laborantem eximijs charitatis officijs prosecutus est. atque adeò omnium ille salutem enixissimè procurauit.

Priuatim verò in suâ cellulâ summam pauperiem coluit. Culcitra stramentitia, paleis scilicet infarta, & semilacera. Puluillus item è paleis. Tabella vilis, & scabelluum. Pauci libelli; & sacra imago chartacea. His ille cubiculũ instruebat diuitiis. Vestes interiores, exterioresq́ue è panno crassiore. Staturâ erat mediocri, neque pusillâ, neque valde procera, vultu ad rotunditatem vergente, sed aliquantulum macie extenuato, genis nonnihil rubentibus. Oculis atq; ore suauitatem benignitatemq́; spirabat. Barba attonsa & canescente. Comam vsque ad extremas aures promittebat, vt eorum temporum mos erat. Pileo primùm rotundo ad Venetorum morem, postea cruciato vsus est. Fateor, non posse me omnes eius Viri virtutes exæquare dicendo. Illud dixisse sat fuerit, pijssimum illum Sacerdotem floruisse eximia sanctitate, egregijsq́; virtutum ornamentis.

FINIS.

VITA

VITA
BONIFACII A COLLE,

DE BONIFACIO A COLLE, Tertio nostri Ordinis columine, ea quæ nobis vastatrix humanarum rerum vetustas pauca reliquit, pauca damus. Itaque breui finem habebit hæc scriptio: sed vbi scribendi finis erit, inde principium sumere Lector poterit, plurima quæ latẽt arguendi. Nã qui semel atque iterum vitam ipsam contempsit, & diræ neci pro Christo exposuit, huic quamnam minorum virtutum vnquam defuisse credendum est?

Natus est Alexandriæ Insubrum, Collensi prosapia, Maiorum imaginibus satis clara. Extat hodieque in primario eius Municipij Templo frustum Sanctissimæ Crucis, cui Redemptor orbis Christus affixus fuit: vna item è spinis, quæ caput eiusdem (vt cum Tertulliano *a* dicam) lancinauerunt. Hanc ab eius gentis fortissimo quodam & pijssimo Equite (nomen Annales non produnt) ab vsque Palæstina, Alexandriam Italiæ vrbem fuisse aduectam, è veterum monumentorum fide

a lib. de Cor. mil.

cõpertũ eſt. Credibile porrò fuerit, aliquẽ Collẽſis familiæ è Syriaco bello, ꝙ Haymericus Rex Hieroſolymorũ, ante cccc. annos, hoc eſt paullò poſt conditam Alexandriam, aduerſus Saracænos proſperè geſſit, reuerſum in Italiam, eam Vrbem, quæ Alexandri III. Pontificis Maximi auſpiciis, finitimarum ciuitatum conſpiratione, & populorum vndique aduentantiũ concurſu in dies augebatur, ſibi poſteriſq; ſuis patriam delegiſſe, hiſque ſacris donariis, quæ ſecum ex Oriente aduexerat, locupletaſſe. Meritò itaq; vnus è nobilibus Octouiris, qui Arcam, qua eiuſmodi victricia Redemptoris inſtrumenta adſeruantur, totidem clauibus obſerant atq; reſerant, perpetuâ lege è Collenſi ſtirpe eſt. Pietatis igitur & fortitudinis præclaras imagines, ad quas ſeſe identidem cõformaret, à ſuis Maioribus habuit Bonifacius. Poſtea vero natu grandior, ac Juriſprudentia, cui diu multumq; ſtuduerat, probè excultus, Romã acceſſit. Ibi cum ſe Chriſtianæ pietatis officiis addixiſſet, in media Aula, & forẽſium cauſſarum ſtrepitu (ꝙ eſt difficilimum) Diuinarum rerum contemplationi, & munificẽtiæ in pauperes ſedulò vacabat; haud

haud ignarus, *hominem, qui in homine calamitoso est misericors, meminisse sui.* *b* Nulla etenim res cœlum Deumq; promerendi maiorẽ vim habet, quã Charitas, atque in egenos miseratio. Adlectus deinde est in eorum numerum Virorum, qui, vt in Caietani vita dicebamus, Leone x. Sũmo Põtifice, Diuini amoris Sodalitium, Romæ certis legibus condiderant. Ex eo postmodũ, tanquã è Troiano equo digressus, Caietano Thieneo Clericorũ Regularium Ordinẽ ad Apostolicã formã instituere cogitãti, omnium primus adhæsit. Sed iã in Pauli & Caietani Vita multa narrauimus, quæ Bonifacio cũ aliis priscis nostris Patribus sunt cõmunia. Itaq; non est hic opus eadem repetere. Porrò illud hoc loco edisseram Christianæ constantiæ exemplũ, quod Vrbe à Barbaris, Duce Borbonio, occupata, Bonifacius fortissimè edidit. Irruperat (vti iam dictum est) impij milites in Pincianam Ædiculam, qua Nostros degere inaudiuerant: stabãtq; ante Christi Aram XII. Viri, hoc est, vniuersus Ordo Clericorum Regularium, veluti duodecim ouiculæ, vt prædonum illorum sæuitiam in suas ceruices, pro CHRISTO, exciperent. Inter eos Bonifacius, vt erat graui vultu, & procera

b Publ. Mimus. *[margin note, partly illegible: "b Publ. Mi lam- bis."]*

ſpecie, iunctis ad pectus manibus inflexo capite, dejecto obtutu, fixis humi genibus, ſpectaculum ſe Deo, Angelis, hominibus exhibebat. Itaque is præ cæteris meruit, vnum è nefariis illis prouocare, vt experiri vellet, num in contemptu vitæ conſtantiam, quam totius oris corporiſque compoſitione præferebat, re ipſa tũc vel inter extrema diſcrimina tueretur. Vibrat igitur in eius ceruicẽ vi quanta potuit maxima latum gladium, cuius ictum neque declinauit, neque hilum ſe omninò mouit Bonifacius, ſed ſciens videnſque excepit quod rebatur lethale vulnus, impauidè. Verùm, vt ſenſit non ſe cæſim, ſed lato enſe percuſſum, tunc illum mœror, & quidam ob ictus vehementiam, atque ob naturalem mortis horrorem pauor dolorque inuaſit: aiuntque in omni poſtmodum vita, recenti memoria tenuiſſe, quantum exhorreſcentis naturæ affectio, quam antea prompta volũtate deuicerat, nihilominus poſt inanem illã mortis imaginem, non animum, ſed carnẽ, inſita quadam hebetudine perculerit. Neque certè eſt cur id cuiquam mirum videatur: legimus namque CHRISTVM JESVM, perfectiſſimum illud omnium virtutum exemplar, inter promptiſſimos ad ſubeun-

ſubeundam mortem ſpiritus, ſenſiſſe tamen recuſantis naturæ tædium, mœroremque adeò validũ, vt membra, inuicto licet animo coniuncta, humi deijceret. Itaque *B*onifacius noſter & morti ſe obtulit volens, & præteriti periculi ſenſit præſentem pauorem nolẽs. Alterum autem aliquot poſt annos, pro Chriſto, vitæ diſcrimen ſubijt. Rem veterum relatu, ſic geſtam accepimus. Dum in Tolentinati domo Venetiis eſſet *B*onifacius, acceſſit forte ad eum feroculus quidam Sicarius, ex eorum numero hominum, qui cædibus patrandis gladiatoriam operam elocant. Is ſiuè tum primùm motus graui & benigna ſimul viri ſpecie, ſiuè quòd ei iampridẽ teterrima flagitia conſciẽtiã laniabant, petijt à *B*onifacio, vt confeſſionẽ ſuam ſecretò exciperet: ratus fortaſſe (quæ huiuſmodi hominum ſolet eſſe impudentia) vbi vtcunque recitaſſet ſua ſcelera, nihil ei prętereà pro Chriſtiani viri officio faciendum, ac facilè ſe quodcunque vellet obtenturum à miti ſene. Sed longè aliter res euenit: quippè non obſcuris indicijs agnouit Paſtor hædum ad ſe acceſſiſſe, non ouem. Itaque poſt audita eius facinora, cum fruſtrà monuiſſet, vt nefarium illud vitæ inſtitutum deſereret, liberrimè abnuit

abnuit, absolutionem, homini, qui in prauũ adeò obduruerat, impertire; aitq; nihil aliud sibi illum inani eiusmodi absolutione acquisiturum, nisi vt arctiore deinceps vinculo teneretur à Satana. Ad hæc verba instare ille precibus primùm, & (quod rideas) pecuniam, vt quondam Simon ille impius, adpromittere. Sed vt se vidit cum vehementi obiurgatione reiectum, alia Bonifacium aggreditur via: atque euaginato pugione in eum furenti similis minatur irruere. Sed Leonem (vt verbum est) larua terrebat. extemplò enim strenuus CHRISTI Sacerdos figit humi genua, atque ad Sicarij ictum (Lethalemnè dicam an vitalem?) promptissimè pectus exporrigit. O magnas veræ virtutis vires! Scelestus ille, vt vidit viri constantiam, & contẽptũ mortis, pudore ipse suffusus & victus est. Itaq; cõdito in vaginam pugione, se inde proripuit. Nõ ita multò postquàm hæc euenerant, digressus domo Bonifacius, fortè per viam repperit nobilem quendam Virum cum eo ipso, quem à se præteritis diebus dimiserat Sicario, colloquentem. Patritius ille Venetus vt vidit Bonifacium, statim, relicto Sicario, ad eum accurrit, apprehensámque

eius

eius dexteram ad os ſuum reuerenter admouit, illius ſe orationibus impensè commendans. Quod vt Sicarius vidit, rogauit Patritium, quiſnã is eſſet, quẽ adeò officiosè coleret. Eſt, inq̃t, ille, è Tolentinatibus Preſbyteris præſtanti Vir probitate Bonifacius nomine. Sicarius hæc audiens, narrat ipſe viciſſim omnia quæ ſibi cum eo Sacerdote, cuius nomen hactenus ignorabat, in cubiculo Portæ domus vicino, ante aliquot dies accidiſſent. Hoc itaque modo res deinceps, vt fit, in vulgus ſparſa, noſtrorum Patrum egregiam probitatem, inque ijs Bonifacij præſertim ingentem conſtantiam celebriorem fecit. Dum autem ſummo cum populorum fructu Venetiis vitã ageret Bonifacius, ſcripſit ad Matthæum Gibertum Veronæ Epiſcopum inſignem Epiſtolam, qua illi eximio Præſuli, cupienti ſcire, an inſtitutum q̃ Patres inierant proſperè cum Deo ſuccederet, compendiò ſapiẽterque depingit noſtri Ordinis leges ritusque. Ponam hic ſolummodò poſtrema earum litterarũ verba, de ſanctæ Charitatis obſeruatione è B. Auguſtini libro de moribus Eccleſiæ partim deſumpta. Sunt quidem memoratu digniſſima & ad viri Religioſi ſcopum probè collineant. Ideò quamuis

hæc ipsa in Notis ad Constitutiones exscripserim, hoc tamen loco repetere non grauabor. *Qui veniet*, inquit, *& viderit, intelliget etiã id quod est omnium maximum atq; vtilissimũ, videlicet Votorum vim atq; vouentiũ finem ob quem in nomine Domini nostri Iesu Christi in vnum congregati sumus; docebiturq; per experientiam quotidie verbum Domini, eiusque virtutem dicentis, Qui vult venire post me, abneget semetipsum & tollat crucem suam & sequatur me, ingrediens per angustam portam, ambulansq́; per luctum pœnitentiæ, donec perueniat ad sinum Latissimæ Charitatis: indicabitq; vana esse omnia, etiam apud eos qui sæculo renuntiauerunt, nisi concupiscentiæ perdomandæ, & charitati fratrum inuigilet omni industria. Quæ Charitas, vt Beatus Augustinus ait, tunc pcipuè custoditur, si charitati victus, charitati sermo, charitati vultus aptetur. Addamus nos; si charitati vota, si charitati professio, si charitati religio vniuersa deseruiat; si hanc solam violare, tamquam Deum, nefas ducamus, scientes hanc ita commendatã à Christo, & ab Apostolis, vt si hæc absit, vt dixi, inania, si hæc adsit, plena sint omnia. Quæ dicenda supersunt, longè melius visu & verbo, quàm scripto percipies.* Hæc ille, puto eo anno, quo Gibertus cathenis solu-

tus

tus, quibus in clade Borbonica diu detentus in Vrbe fuerat ad Ecclesiam suam Veronensem reuerti, & in transitu Nostros Patres Venetiis reuisere meditabatur. Adeò autem hæc quæ de Charitatis scopo Bonifacius scripsit, vera sunt, vt si veterum sanctorum Patrũ de Viri religiosi perfectione monumenta euoluantur, vtique hæc ipsa, fusius, pressius, ab iis dicta comperiemus. Mitto alios: certè feruidissimus ille Ephræmus Basilio Magno æqualis & amicus, cum sententiam illam protulit, ἡ ἀγάπη καὶ ἐγκράτεια ψυχὴν καθαίρουσιν, id est, *Charitas & tẽperantia purificant animã*, nihil sibi aliud voluisse videtur. Porrò ea epistola vehementer Gibertũ mouit, vt quod antea semper optauerat, nostri instituti aliquot veronę domiciliũ figerẽt: quibuscũ etsi vitam Regularem vnâ agere pro Episcopali munere, quo distinebatur, planè non posset, communicaret interdum saltem suos æstus sollicitudinesq́;, quę eum in regenda Diœcesi perturbatissimis illis tẽporibus excruciabant, atque eorundẽ exemplo operâque Veronenses populi ad sectãda Virtutum studia excitarentur. Nouerat .n. quantum emolumenti ea regio superiore anno per vnũ Carafa Episcopũ, raptim licet lustrata, perceperit.

multò post Æde atque Vrbe cesserê Patres, quòd popularia ludicra & profanas saltationes ante Templi fores festis diebus solita exerceri; ac proinde incōditos clamores, & promiscuę plebeculę iurgia inde prouenietia, q̄ ipsi quietis cupidi reprimere nō poterant, excessu vitare maluerint, q̄ cum Ordinis sui atq; Sacri loci dedecore insueta atq; indigna pati. Itaq; anni curriculo vix Veronę exacto, Venetias ad vnū oēs repetiuêre, Giberto Episcopo qui eos sua auctoritate, atq; beneuolentia retinere potuisset forte per id tēpus Veronâ absente. Ostēdunt hodieq; Veronenses Nazaręnas illas cellulas, quas prisci nostri incoluerunt Patres. Cæterùm Bonifacius paullò postquā reuersus est, Sodalibus suis Tolentinatis Domus magna omnium gratulatione præficitur; eamque dignitatem cum eximia innocentiæ, probæque rectionis laude complures annos obiuit. scilicet expressit in Magistratu eas virtutes, quibus diuinitus imbutus iā olim fuerat. præcipuè verò mira erat in eo vis orationis, contemplationisque rerum cœlestium; quæ sanctam viri mentem, etiam inter medias negotiorū molestias, fluctusque saburrabat. Vnum semper eundemque gerebat vultum, hoc est, serenum, pla-

que adeò vt intuentes exhilararet. Paupertatem perpetuò seruauit tam rigidè, vt in eius cellula nihil vidisses, nisi stramineum lectulum, paucos libellos, & scabellum rude, quo rarò etiam vtebatur; nam consueuerat ad lectuli spondam genubus flexis incumbere, & sic maiorem diei partem vel orando, vel legendo transigere. Eximia præditus charitate, durissima etiam peccatorum corda, scelera sua illi fatentium lacrymans ipse atque singultiens, ad lacrymas ac seriam pœnitudinem non rarò traduxit. Tantopere autem religiosæ vitæ quietem adamauit, vt nulla dignitatis aut cõmodi pollicitatione, ne Summi quidem Pontificis hortatu è sua cellula se extrahi passus fuerit. adeò Gregoriana illa sententia vera est; c *Mundana omnia desipere cui Deus sapit.* Res ad hunc modum se habuit. Paulus IV. qui Viri singularem probitatẽ diutinæ consuetudinis experimento pernouerat, non diu postquam Sedem conscendit Apostolicam, Bonifacij sui desiderio captus est. Mandauit itaque Michaëli à Turre, Cenetensi Episcopo, Venetijs, Romam reuersuro, vt Bonifacium suo nomine adiret, eumque si is ita vellet, secum Romam commodè duceret, polliceretur que in Pontificis Palatium

c lib. 1. Moral.

tium honorificè exceptũ iri, quòd cuperet Christi Vicarius, cum illo (hæc ipsa Pauli verba fuêre) *vel vnicũ panẽ partiri*, hoc est, ad instar charissimi fratris habere. Ad hæc *B*onifacius, nihil ob tã honorificam supremi mortaliũ elatus voluntatem, modestè libereq; respondit; *immortales se quidẽ Sãctissimo Patri agere gratias, cui in tãta accessione fortunæ & dignitatis ipse humillimæ sortis homo in mentẽ redierit; de adeunda tamen Vrbe, rogare eum etiã atque etiã, ne se cogeret, vt è Claustro Religioso, in quod se spõte iã olim incluserat, nũc effœtus senio, & sepulchro potius q̃ honorib. aptus, exiret*. Hac itaq; munitus cõstãtia aduersus mũdi illecebras, in Tolẽtinati Domo ꝙ reliquũ fuit vitæ placidissimè transegit. Deniq; an. Christi M.D.LVIII. III. Nonas Sextileis, hoc est, nõ diu postq̃ adeò fortiter sapiẽterq; cellulam Palatio prætulerat, spe bona plenus è mortalib. ad superos euolauit: Ita.n. credere fas est de piissimo sene, d *qui vna cũ canicie profundissimã innocentiã, simplicitatẽq; sapientiæ plenissimã cõiunxit.* libenter mutuor hoc loco è Climaco verba, quippè *B*onifacius noster de illis senib. fuit, e q vt idẽ ait, *extrinsecꝰ quidẽ toti mites, placidi, blãdi, læti, nihil fictũ, nihil negligẽs, nihil adulterinũ in suis verbis aut morib. habẽt,* d Climac. Grad. 4. e Eodẽ loco.

(rem-

Paulus Consiliarius.

VITA
PAVLI CONSILIARII.

CONSILIARIAM Stirpem, eandem prorsus esse atque Ghisleriam, post habitam de hac re, Pio Quinto è Ghisleria gente Summo, Optimoque Pontifice diligentissimam perquisitioné, notius est, quàm vt mihi pluribus nunc opus sit exponere. Ex ea Paulus Romæ ortus inter æquales sui temporis adeò emicuit sinceritate animi, modestia, grauitate, in rebus gerendis dexteritate, solertia, prudentia, vt omnibus charus gratusq; accederet. In primis autem se in Joannis Petri Carafæ amicitiam insinuauit, quæ morum similitudine mirè coaluit. quippe seueriori ille ingenio fuit, iste amœno magis ac facili; at par propemodum vtrique morum probitas, & (quod gluten amoris est) eadem fermè indoles ac voluntas. Quocirca alterum ab altero rarò seiunctum reperisses. neque enim sine suo Consiliario Carafa aut Sodalitium Diuini amoris, aut Clericorum Regularium Ordinem inijt: immò & Cardinalis, & summus Pontifex cũ eo vixit, quoad ille vixit. Multa Consilia-

rio contigêre aduersa, ab eo vt alibi à me dictum est, vnâ cum Sodalibus cæteris fortiter superata, q̃, ne sim fastidio hoc loco non repetam. Multa itẽ egregia patrasse haud dubito, ob exitiabilem nostrarum rerum neglectum non cognita posteris. Quæ de eo tamen graues viri constanter adserunt, ista sunt propemodum. Rediјt Romã anno superioris sæculi XXXVI. vnâ cum Episcopo Theatino & Bonifacio à Colle ad celebranda de more Comitia, quæ Romæ non Venetiis eo anno celebrare coacti sunt, quòd per id tempus Pavlvs III. Pont. Max. Patribus Romam accersitis, Carafam quamuis planè repugnantem, ob eximia Viri merita Cardinalem creare designasset. Cum autem Decembri mense, id quod pridem animo destinauerat Farnesius Pontifex præstitisset, omnium nostrorum Patrum concessu atque consensu, Pavlvs ad Cardinalis solatium Romæ relinquitur, ne videlicet Præsul ille grauissimus Religiosi Sodalis charo alloquio, & veteri amici consuetudine atque ope destitueretur. Cæteri Patres in suam quisque domum abeunt, in quam illos Comitia destinauerant, nempè Bonifacius à Colle, & Michael Mazzalorsus Venetias;

Caie-

Caietanus verò Thienæus, Petrus Veronensis, & Nicolaus Venetus, Neapolim. Cardinalis igitur Theatinus Paulũ Consiliariũ adeptus, in quẽ grauissimarũ rerũ pondus identidẽ nonnulla ex parte deponeret, non clientis loco, sed contubernalis fratrisq; vt antea, deinceps habuit. cibũ cum eo sumere; virtutũ exercitia vnâ obire; lęta, tristia, domestica, forẽsia cũ suo Paulo partiri; nihil propemodũ eo inconsulto facere. Erat quippè Paulus non admodum quidẽ excultus litteris, sed ijs abundè p̃ditus iudicij ac prudentiæ notis, vt penè plus illi tribuisse Natura videretur, quã aliis plerisq; quęsita labore scientia. Vt hinc vel maximè pateat verũ dixisse Stoicum illum Philosophum, a *Paucis opus est ad bonã mentẽ litteris: quippè non faciunt bonos ista, sed doctos: apertior aũt res est sapere, imò simplicior.* a Senec. ep. 106. Itaq; Paulũ nostrũ non apprimè doctũ haud equidẽ diffiteor; sed eximiè prudentẽ & probũ, nemo certè diffitebitur, qui eum nouerit, probus. Fidẽ, quæ mox dicemus, equidẽ spero, faciẽt. Anno Salutis M. D. LV. auctus est ea dignitate ac potestate Carafa, quę in terris est maxima; auxit & ipse Paulum, atque augere in dies magis magisque voluit. Primùm nãq; intimi cubiculi Præfectũ esse iussit.

mox vnâ cum Antonio Carafa gentili suo (quem postea Pius V.P.M. meritissima purpura decorauit) *V*aticanæ Ædis Canonicum fecit, vt ijs gradibus ad sacri Galeri fastigiũ ritè disponeret. Quod vt aduertit Cõsiliarius, cupiens statuensq; amplissimam dignitatem dexterè à se auertere, Summo Pontifici sibi aliquando inter familiarem sermonem de se in Sacrum Senatum adsciscendo significanti; *Ne me, inquit, B.P. quæso te etiam atque etiam, ad onus supra vires, ad honorem longè supra meritum attollas, in hac præsertim iam deuexa ætate, & quietis amante. Scis me, quicquid sim hominis, tuum fuisse semper & fore. Quòd è cellula in Palatium extuleris nihil nostri indigus, tuæ prorsus benignitatis id fuit. Quòd in Vaticanam Sacrosanctam Ædem honestissimo decoratum titulo me intuleris, quanquam nescio quid collapsi diuini cultus per me inibi reparari posse prætexebas, intelligo tamen celsissimum tuum istum animum nouam benefaciendi reperisse rationem. nam, ne gratias tibi agere debere videãtur ij quos benefactis cumulas, promeritos, & publico Ecclesiæ bono te euexisse asseris, qui nullum in seipsis, aut certè impar beneficio meritum cernunt. Equidem, quòd ad me attinet, quicquid Apostolicæ illi Basilicæ*

con-

contuli, quod impensè tibi gratũ esse significas, facis tu quidem vti soles, ex abundantia quadam amoris, vt etiam grata sint ea quæ prætermitti sine culpa non possunt. cæterum, vt nunc me præterea multò sublimius euehas, patere B. P. vt Tibi vna hac in re modò renitar. Plura de me nihil opus est addere; nosti probè hominem. Si est Tibi cordi, pro tua eximia liberalitate atque humanitate, è nostra stirpe aliquem exornare purpura, habes alterum me quem exornes, Joannem Baptistam videlicet fratrẽ meum, qui me probitate & eruditione longo interuallo superat, inq; rebus gerẽdis insigni solertia, &, quod caput est, in Te atque in Sacrosanctam Romanam Ecclesiam, constanti fide nulli mortalium concedit. Hac ratione B. P. & me lateri tuo, vt hactenus, semper affixum, & fratrẽ meũ, istius Sanctissimæ Sedis fidum perpetuumq; administrum habere vnà poteris. Dum hæc Consiliarius appositissimè diceret, Pontifex delectatus sincera viri mente, atque in detrectanda Purpura nequaquam ficta constantia, haud multò pòst vtrumq; egregiè præstitit. Nam & Joannem Baptistam Consiliarium, Cardinalem fecit, & PAVLVM nostrum in intimis deinceps habere perrexit.

Adeò autem amicè cum ipso agebat Pontifex,

vt,memorando posteris exemplo, illum ipsum vnicum panem, qui sibi ad mensam apponebatur, suis Pontifex manibus medium cultello secaret, atque Consiliario suo per summum honorem ipse præberet, iuberetq; vt de suę ipsius mensæ cibis, diuerso tamen cubiculo, vesceretur. Recordabatur enim eximius ille virtutis cultor, religiosæ sodalitatis, quam cum illo iampridem inierat. neq; ei aut Summi Sacerdotij infulæ, aut rerum maximarum, quæ assiduè corde voluebat, pondera, pristinæ necessitudinis blanditias animo excusserant. Hæc pauca habui, quæ de Vita Pauli Consiliarij, nostri Ordinis quarti Conditoris, scriberem; plura proculdubio scripturus, si plura aut litteris, aut memoriæ veterum commendata comperissem. Nunc de obitu eius istæc Lector accipe. Erat Pavlvs diuino cultui, & Vaticanæ præsertim Basilicæ nitori impēsè addictus. Quocirca nemo per ea tempora illo vigilantior, aut sacrorum rituum obseruantior fuit. Primus ingredi Odæum, postremus egredi, tam studiosè atque assiduè, vt ob frigidissimam Vaticani cœli, atque Templi qualitatem mox tussim molestissimam incurrrerit: ob quam, cum nequaquam tamen ab Odęo discederet,

ret, rupta pectoris vena, post quadraginta dies moritur. Antequam autem expiraret, matrē, quæ filii obitum efflictim lamentabatur, his verbis solari conatus est. *Tempera te, quæso, à Lacrymis, mater: mortalem me genuisti; & lubens morior quia beatā immortalitatem per Dei gratiam spero. Equidē, quod hactenus nulli hominum dixi tibi, extrema hac hora celare non debeo: Deo tutante, virginitatem illæsam seruaui ad hanc vsque diem. Itaque quemadmodum ex vtero tuo egressus sum, ita sepulchrum ingrediar. Confido Redemptori meo, cuius donum est quicquid nobis inest boni, suscepturum se hanc animam, quam ipse à carnis labe seruauit immunem, & condonaturū insuper, quæ aliis modis innumera commisi peccata.* His dictis, paulò post, placidè in Domino obdormiuit, XVIII. Kal. Maias Anni M. D. LVII. cùm eum antè, Pontifex Maximus non semel amantissimè inuisisset.

FINIS.

Laus Deo, & Deiparæ Virgini.
MARIÆ.

APPROBATIO.

ISTAS quatuor Virorum eximij exempli Vitas, nihil continere, quod Catholicam fidem lædat: & laude ac luce dignissimas esse iudico,

Vitus Haldhelmius S. Theol. D.

APPROB

ISTAS au-
nihil

(rem quidem quæ in paucis inuenitur) interius verò animo Deum ipsum ac Prælatum, infantum in morem ambiunt, mentisq́; aciem aduersus Dæmones & vitia audacem firmißimamq́; intendunt. Porrò pauca hæc sunt, quæ de tanto *V*iro diximus; fateor. Sed illud Philosophicum effatum huc mihi liceat inflectere: *Maxima pars eorum quæ* de *Bo*nifacio *scimus, est minima pars eorum quæ ignoramus.*

FINIS.

VITA

Paulus Consiliarius.

VITA
PAVLI CONSILIARII.

CONSILIARIAM Stirpem, eandem prorſus eſſe atque Ghiſleriam, poſt habitam de hac re Pio Quinto è Ghiſleria gente Summo, Optimoque Pontifice diligentiſſimam perquiſitionē, notius eſt, quàm vt mihi pluribus nunc opus ſit exponere. Ex ea Paulus Romæ ortus inter æquales ſui temporis adeò emicuit ſinceritate animi, modeſtia, grauitate, in rebus gerendis dexteritate, ſolertia, prudentia, vt omnibus charus gratuſq; accederet. In primis autem ſe in Joannis Petri Carafæ amicitiam inſinuauit, quæ morum ſimilitudine mirè coaluit. quippe ſeueriori ille ingenio fuit, iſte amœno magis ac facili; at par propemodum vtrique morum probitas, & (quod gluten amoris eſt) eadem fermè indoles ac voluntas. Quocirca alterum ab altero rarò ſeiunctum reperiſſes. neque enim ſine ſuo Conſiliario Carafa aut Sodalitium Diuini amoris, aut Clericorum Regularium Ordinem inijt: immò & Cardinalis, & ſummus Pontifex cũ eo vixit, quoad ille vixit. Multa Conſilia-

rio contigêre aduersa, ab eo vt alibi à me dictum est, vnâ cum Sodalibus cæteris fortiter superata, q̃, ne sim fastidio hoc loco non repetam. Multa itẽ egregia patrasse haud dubito, ob exitiabilem nostrarum rerum neglectum non cognita posteris. Quæ de eo tamen graues viri constanter adserunt, ista sunt propemodum. Redijt Romã anno superioris sæculi XXXVI. vnâ cum Episcopo Theatino & Bonifacio à Colle ad celebranda de more Comitia, quæ Romæ non Venetiis eo anno celebrare coacti sunt, quòd per id tempus Pavlvs III. Pont. Max. Patribus Romam accersitis, Carafam quamuis planè repugnantem, ob eximia Viri merita Cardinalem creare designasset. Cum autem Decembri mense, id quod pridem animo destinauerat Farnesius Pontifex præstitisset, omnium nostrorum Patrum concessu atque consensu, Pavlvs ad Cardinalis solatium Romæ relinquitur, ne videlicet Præsul ille grauissimus Religiosi Sodalis charo alloquio, & veteri amici consuetudine atque ope destitueretur. Cæteri Patres in suam quisque domum abeunt, in quam illos Comitia destinauerant, nempè Bonifacius à Colle, & Michael Mazzalorsus Venetias;

Caie-

Caietanus verò Thienæus, Petrus Veronensis, & Nicolaus Venetus, Neapolim. Cardinalis igitur Theatinus Paulũ Consiliariũ adeptus, in quẽ grauissimarũ rerũ pondus identidẽ nonnulla ex parte deponeret, non clientis loco, sed contubernalis fratrisq; vt antea, deinceps habuit. cibũ cum eo sumere; virtutũ exercitia vnâ obire; lęta, tristia, domestica, forẽsia cũ suo Paulo partiri; nihil propemodũ eo inconsulto facere. Erat quippè Paulus non admodum quidẽ excultus litteris, sed ijs abundè pditus iudicij ac prudentiæ notis, vt penè plus illi tribuisse Natura videretur, quã aliis plerisq; quęsita labore scientia. Vt hinc vel maximè pateat verũ dixisse Stoicum illum Philosophum, a *Paucis opus est ad bonã mentẽ litteris: quippè non faciunt bonos ista, sed doctos: apertior aũt res est sapere, imò simplicior.* [a] Senec. ep. 106. Itaq; Paulũ nostrũ non apprimè doctũ haud equidẽ diffiteor; sed eximiè prudentẽ & probũ, nemo certè diffitebitur, qui eum nouerit, probus. Fidẽ, quæ mox dicemus, equidẽ spero, faciẽt. Anno Salutis M. D. LV. auctus est ea dignitate ac potestate Carafa, quę in terris est maxima; auxit & ipse Paulum, atque augere in dies magis magisque voluit. Primùm nãq; intimi cubiculi Præfectũ esse iussit.

mox vnâ cum Antonio Carafa gentili suo (quem postea Pius V.P.M. meritissima purpura decorauit) *V*aticanæ Ædis Canonicum fecit, vt ijs gradibus ad sacri Galeri fastigiũ ritè disponeret. Quod vt aduertit Cõsiliarius, cupiens statuensq; amplissimam dignitatem dexterè à se auertere, Summo Pontifici sibi aliquando inter familiarem sermonem de se in Sacrum Senatum adsciscendo significanti; *Ne me, inquit, B.P. quæso te etiam atque etiam, ad onus supra vires, ad honorem longè supra meritum attollas, in hac præsertim iam deuexa ætate, & quietis amante. Scis me, quicquid sim hominis, tuum fuisse semper & fore. Quòd è cellula in Palatium extuleris nihil nostri indigus, tuæ prorsus benignitatis id fuit. Quòd in Vaticanam Sacrosanctam Ædem honestißimo decoratum titulo me intuleris, quanquam nescio quid collapsi diuini cultus per me inibi reparari posse prætexebas, intelligo tamen celsißimum tuum istum animum nouam benefaciendi reperisse rationem. nam, ne gratias tibi agere debere videãtur ij quos benefactis cumulas, promeritos, & publico Ecclesiæ bono te euexisse asseris, qui nullum in seipsis, aut certè impar beneficio meritum cernunt. Equidem, quòd ad me attinet, quicquid Apostolicæ illi Basilicæ con-*

contuli, quod impensè tibi gratũ esse significas, facis tu quidem vti soles, ex abundantia quadam amoris, vt etiam grata sint ea quæ prætermitti sine culpa non possunt. cæterum, vt nunc me præterea multò sublimius euehas, patere B. P. vt Tibi vna hac in re modò renitar. Plura de me nihil opus est addere; nosti probè hominem. Si est Tibi cordi, pro tua eximia liberalitate atque humanitate, è nostra stirpe aliquem exornare purpura, habes alterum me quem exornes, Joannem Baptistam videlicet fratrẽ meum, qui me probitate & eruditione longo interuallo superat, inq; rebus gerẽdis insigni solertia, &, quod caput est, in Te atque in Sacrosanctam Romanam Ecclesiam, constanti fide nulli mortalium concedit. Hac ratione B. P. & me lateri tuo, vt hactenus, semper affixum, & fratrẽ meũ, istius Sanctißimæ Sedis fidum perpetuumq; ministrum habere vnà poteris. Dum hæc Consiliarius appositissimè diceret, Pontifex delectatus sincera viri mente, atque in detrectanda Purpura nequaquam ficta constantia, haud multò pòst vtrumq; egregiè præstitit. Nam & Joannem Baptistam Consiliarium, Cardinalem fecit, & PAVLVM nostrum in intimis deinceps habere perrexit.

Adeò autem amicè cum ipso agebat Pontifex,

vt, memorando posteris exemplo, illum ipsum vnicum panem, qui sibi ad mensam apponebatur, suis Pontifex manibus medium cultello secaret, atque Consiliario suo per summum honorem ipse præberet, iuberetq; vt de suę ipsius mensæ cibis, diuerso tamen cubiculo, vesceretur. Recordabatur enim eximius ille virtutis cultor, religiosæ sodalitatis, quam cum illo iampridem inierat. neq; ei aut Summi Sacerdotij infulæ, aut rerum maximarum, quæ assiduè corde voluebat, pondera, pristinæ necessitudinis blanditias animo excusserant. Hæc pauca habui, quæ de Vita Pauli Consiliarij, nostri Ordinis quarti Conditoris, scriberem; plura proculdubio scripturus, si plura aut litteris, aut memoriæ veterum commendata comperissem. Nunc de obitu eius istæc Lector accipe. Erat PAVLVS diuino cultui, & Vaticanæ præsertim Basilicæ nitori impēsè addictus. Quocirca nemo per ea tempora illo vigilantior, aut sacrorum rituum obseruantior fuit. Primus ingredi Odæum, postremus egredi, tam studiosè atque assiduè, vt ob frigidissimam Vaticani cœli, atque Templi qualitatem mox tussim molestissimam incurrrerit: ob quam, cum nequaquam tamen ab Odęo discederet,

ret, rupta pectoris vena, post quadraginta dies, moritur. Antequam autem, expiraret, matrē, quæ filii obitum efflictim lamentabatur, his verbis solari conatus est. *Tempera te, quæso, à Lacrymis, mater: mortalem me genuisti; & lubens morior quia beatā immortalitatem per Dei gratiam spero. Equidē, quod hactenus nulli hominum dixi tibi, extrema hac hora celare non debeo: Deo tutante, virginitatem illæsam seruaui ad hanc vsque diem. Itaque quemadmodum ex vtero tuo egressus sum, ita sepulchrum ingrediar. Confido Redemptori meo, cuius donum est quicquid nobis inest boni, suscepturum se hanc animam, quam ipse à carnis labe seruauit immunem, & condonaturū insuper, quæ aliis modis innumera commisi peccata.* His dictis, paulò post, placidè in Domino obdormiuit, XVIII. Kal. Maias Anni M. D. LVII. cùm eum antè, Pontifex Maximus non semel amantissimè inuitasset.

FINIS.

Laus Deo, & Deiparæ Virgini.
MARIÆ.

APPROBATIO.

ISTAS quatuor Virorum eximij exempli Vitas, nihil continere, quod Catholicam fidem lædat: & laude ac luce dignissimas esse iudico,

Vitus Haldhelmius S. Theol. D.

que adeò vt intuentes exhilararet. Paupertatem perpetuò seruauit tam rigidè, vt in eius cellula nihil vidisses, nisi stramineum lectulum, paucos libellos, & scabellum rude, quo rarò etiam vtebatur; nam consueuerat ad lectuli spondam genubus flexis incumbere, & sic maiorem diei partem vel orando, vel legendo transigere. Eximia præditus charitate, durissima etiam peccatorum corda, scelera sua illi fatentium lacrymans ipse atque singultiens, ad lacrymas ac seriam pœnitudinem non rarò traduxit. Tantopere autem religiosæ vitæ quietem adamauit, vt nulla dignitatis aut cōmodi pollicitatione, ne Summi quidem Pontificis hortatu è sua cellula se extrahi passus fuerit. adeò Gregoriana illa sententia vera est; c *Mundana omnia desipere cui Deus sapit.* Res ad hunc modum se habuit. Paulus IV. qui Viri singularem probitatē diutinæ consuetudinis experimento pernouerat, non diu postquam Sedem conscendit Apostolicam, Bonifacij sui desiderio captus est. Mandauit itaque Michaëli à Turre, Cenetensi Episcopo, Venetijs, Romam reuersuro, vt Bonifacium suo nomine adiret, eumque si is ita vellet, secum Romam commodè duceret, polliceretúrque in Pontificis Palatium

c lib. 1. Moral.

tium honorificè exceptũ iri, quòd cuperet Christi Vicarius, cum illo (hæc ipsa Pauli verba fuère) *vel vnicũ panẽ partiri*, hoc est, ad instar charissimi fratris habere. Ad hæc *B*onifacius, nihil ob tã honorificam supremi mortaliũ elatus voluntatem, modestè libereq; respondit; *immortales se quidẽ Sãctissimo Patri agere gratias, cui in tãta accessione fortunæ & dignitatis ipse humillimæ sortis homo in mentẽ redierit; de adeunda tamen Vrbe, rogare eum etiã atque etiã, ne se cogeret, vt è Claustro Religioso, in quod se spõte iã olim incluserat, nũc effœtus senio, & sepulchro potius q̃ honorib. aptus, exiret.* Hac itaq; munitus constãtia aduersus mũdi illecebras, in Tolẽtinati Domo q̃ reliquũ fuit vitæ placidissimè transegit. Deniq; an. Christi M.D.LVIII. III. Nonas Sextileis, hoc est, nõ diu postq̃ adeò fortiter sapiẽterq; cellulam Palatio prætulerat, spe bona plenus è mortalib. ad superos euolauit: Ita.n. credere fas est de piissimo sene, d *qui vna cũ canicie profundissimã innocentiã, simplicitatẽq; sapientiæ plenissimã cõiunxit.* libenter mutuor hoc loco è Climaco verba, quippè *B*onifacius noster de illis senib. fuit, e q̃ vt idẽ ait, *extrinsec⁹ quidẽ toti mites, placidi, blãdi, læti, nihil fictũ, nihil negligẽs, nihil adulterinũ in suis verbis aut morib. habẽt,*

d Clima. Grad. 4.

e Eodẽ loco.

(rem-

Paulus Consiliarius.

VITA
PAVLI CONSILIARII.

CONSILIARIAM Stirpem, eandem prorſus eſſe atque Ghiſleriam, poſt habitam de hac re. Pio Quinto è Ghiſleria gente Summo, Optimoque Pontifice diligentiſſimam perquiſitionē, notius eſt, quàm vt mihi pluribus nunc opus ſit exponere. Ex ea Paulus Romæ ortus inter æquales ſui temporis adeò emicuit ſinceritate animi, modeſtia, grauitate, in rebus gerendis dexteritate, ſolertia, prudentia, vt omnibus charus gratuſq; accederet. In primis autem ſe in Joannis Petri Carafæ amicitiam inſinuauit, quæ morum ſimilitudine mirè coaluit. quippe ſeueriori ille ingenio fuit, iſte amœno magis ac facili; at par propemodum vtrique morum probitas, & (quod gluten amoris eſt) eadem fermè indoles ac voluntas. Quocirca alterum ab altero rarò ſeiunctum reperiſſes. neque enim ſine ſuo Conſiliario Carafa aut Sodalitium Diuini amoris, aut Clericorum Regularium Ordinem inijt: immò & Cardinalis, & ſummus Pontifex cū eo vixit, quoad ille vixit. Multa Conſilia-

rio contigêre aduerſa, ab eo vt alibi à me dictum eſt, vnâ cum Sodalibus cæteris fortiter ſuperata, q̃, ne ſim fâſtidio hoc loco non repetam. Multa itẽ egregia patraſſe haud dubito, ob exitiabilem noſtrarum rerum neglectum non cognita poſteris. Quæ de eo tamen graues viri conſtanter adſerunt, iſta ſunt propemodum. Redijt Romã anno ſuperioris ſæculi XXXVI. vnâ cum Epiſcopo Theatino & Bonifacio à Colle ad celebranda de more Comitia, quæ Romæ non Venetiis eo anno celebrare coacti ſunt, quòd per id tempus Pavlvs III. Pont. Max. Patribus Romam accerſitis, Carafam quamuis planè repugnantem, ob eximia Viri merita Cardinalem creare deſignaſſet. Cum autem Decembri menſe, id quod pridem animo deſtinauerat Farneſius Pontifex præſtitiſſet, omnium noſtrorum Patrum conceſſu atque conſenſu, Pavlvs ad Cardinalis ſolatium Romæ relinquitur, ne videlicet Præſul ille grauiſſimus Religioſi Sodalis charo alloquio, & veteri amici conſuetudine atque ope deſtitueretur. Cæteri Patres in ſuam quiſque domum abeunt, in quam illos Comitia deſtinauerant, nempè Bonifacius à Colle, & Michael Mazzalorſus Venetias;

Caie-

Caietanus verò Thienæus, Petrus Veronensis, & Nicolaus Venetus, Neapolim. Cardinalis igitur Theatinus Paulũ Consiliariũ adeptus, in quẽ grauissimarũ rerũ pondus identidẽ nonnulla ex parte deponeret, non clientis loco, sed contubernalis fratrisq; vt antea, deinceps habuit. cibũ cum eo sumere; virtutũ exercitia vnâ obire; lęta, tristia, domestica, forẽsia cũ suo Paulo partiri; nihil propemodũ eo inconsulto facere. Erat quippè Paulus non admodum quidẽ excultus litteris, sed ijs abundè p̃ditus iudicij ac prudentiæ notis, vt penè plus illi tribuisse Natura videretur, quã aliis plerisq; quęsita labore scientia. Vt hinc vel maximè pateat verũ dixisse Stoicum illum Philosophum, a *Paucis opus est ad bonã mentẽ litteris: quippè non faciunt bonos ista, sed doctos: apertior aũt res est sapere, imò simplicior.* a Senec. ep. 106.
Itaq; Paulũ nostrũ non apprimè doctũ haud equidẽ diffiteor; sed eximiè prudentẽ & probũ, nemo certè diffitebitur, qui eum nouerit, probus. Fidẽ, quæ mox dicemus, equidẽ spero, faciẽt. Anno Salutis M. D. LV. auctus est ea dignitate ac potestate Carafa, quę in terris est maxima; auxit & ipse Paulum, atque augere in dies magis magisque voluit. Primùm nãq; intimi cubiculi Præfectũ esse iussit.

mox vnâ cum Antonio Carafa gentili suo (quem postea Pius V. P. M. meritissima purpura decorauit) *V*aticanæ Ædis Canonicum fecit, vt ijs gradibus ad sacri Galeri fastigiũ ritè disponeret. Quod vt aduertit Cõsiliarius, cupiens statuensq; amplissimam dignitatem dexterè à se auertere, Summo Pontifici sibi aliquando inter familiarem sermonem de se in Sacrum Senatum adsciscendo significanti; *Ne me, inquit, B. P. quæso te etiam atque etiam, ad onus supra vires, ad honorem longè supra meritum attollas, in hac præsertim iam deuexa ætate, & quietis amante. Scis me, quicquid sim hominis, tuum fuisse semper & fore. Quòd è cellula in Palatium extuleris nihil nostri indigus, tuæ prorsus benignitatis id fuit. Quòd in Vaticanam Sacrosanctam Ædem honestissimo decoratum titulo me intuleris, quanquam nescio quid collapsi diuini cultus per me inibi reparari posse prætexebas, intelligo tamen celsissimum tuum istum animum nouam benefaciendi reperisse rationem. nam, ne gratias tibi agere debere videãtur ij quos benefactis cumulas, promeritos, & publico Ecclesiæ bono te euexisse asseris, qui nullum in seipsis, aut certè impar beneficio meritum cernunt. Equidem, quòd ad me attinet, quicquid Apostolicæ illi Basilicæ con-*

contuli, quod impensè tibi gratū esse significas, facis tu quidem vti soles, ex abundantia quadam amoris, vt etiam grata sint ea quæ prætermitti sine culpa non possunt. cæterum, vt nunc me præterea multò sublimius euehas, patere B. P. vt Tibi vna hac in re modò renitar. Plura de me nihil opus est addere; nosti probè hominem. Si est Tibi cordi, pro tua eximia liberalitate atque humanitate, è nostra stirpe aliquem exornare purpura, habes alterum me quem exornes, Joannem Baptistam videlicet fratrē meum, qui me probitate & eruditione longo interuallo superat, inq; rebus gerēdis insigni solertia, &, quod caput est, in Te atque in Sacrosanctam Romanam Ecclesiam, constanti fide nulli mortalium concedit. Hac ratione B. P. & me lateri tuo, vt hactenus, semper affixum, & fratrē meū, istius Sanctissimæ Sedis fidum perpetuumq; administrum habere vnà poteris. Dum hæc Consiliarius appositissimè diceret, Pontifex delectatus sincera viri mente, atque in detrectanda Purpura nequaquam ficta constantia, haud multò pòst vtrumq; egregiè præstitit. Nam & Joannem Baptistam Consiliarium, Cardinalem fecit, & PAVLVM nostrum in intimis deinceps habere perrexit.

Adeò autem amicè cum ipso agebat Pontifex,

vt, memorando posteris exemplo, illum ipsum vnicum panem, qui sibi ad mensam apponebatur, suis Pontifex manibus medium cultello secaret, atque Consiliario suo per summum honorem ipse præberet, iuberetq; vt de suę ipsius mensæ cibis, diuerso tamen cubiculo, vesceretur. Recordabatur enim eximius ille virtutis cultor, religiosæ sodalitatis, quam cum illo iampridem inierat. neq; ei aut Summi Sacerdotij insulæ, aut rerum maximarum, quæ assiduè corde voluebat, pondera, pristinæ necessitudinis blanditias animo excusserant. Hæc pauca habui, quæ de Vita Pauli Consiliarij, nostri Ordinis quarti Conditoris, scriberem; plura proculdubio scripturus, si plura aut litteris, aut memoriæ veterum commendata comperissem. Nunc de obitu eius istæc Lector accipe. Erat Pavlvs diuino cultui, & Vaticanæ præsertim Basilicæ nitori impēsè addictus. Quocirca nemo per ea tempora illo vigilantior, aut sacrorum rituum obseruantior fuit. Primus ingredi Odæum, postremus egredi, tam studiosè atque assiduè, vt ob frigidissimam Vaticani cœli, atque Templi qualitatem mox tussim molestissimam incurrrerit: ob quam, cum nequaquam tamen ab Odęo discede-

ret,

ret, rupta pectoris vena, post quadraginta dies moritur. Antequam autem expiraret, matrē, quæ filii obitum efflictim lamentabatur, his verbis solari conatus est. *Tempera te, quæso, à Lacrymis, mater: mortalem me genuisti; & lubens morior quia beatā immortalitatem per Dei gratiam spero. Equidē, quod hactenus nulli hominum dixi tibi, extrema hac hora celare non debeo: Deo tutante, virginitatem illæsam seruaui ad hanc vsque diem. Itaque quemadmodum ex vtero tuo egressus sum, ita sepulchrum ingrediar. Confido Redemptori meo, cuius donum est quicquid nobis inest boni, suscepturum se hanc animam, quam ipse à carnis labe seruauit immunem, & condonaturū insuper, quæ aliis modis innumera commisi peccata.* His dictis, paulò post, placidè in Domino obdormiuit, XVIII. Kal. Maias Anni M. D. LVII. cùm eum antè, Pontifex Maximus non semel amantissimè inuisisset.

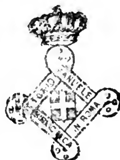
FINIS.

Laus Deo, & Deiparæ Virgini.
MARIÆ.

APPROBATIO.

ISTAS quatuor Virorum eximij exempli Vitas, nihil continere, quod Catholicam fidem lædat: & laude ac luce dignissimas esse iudico,

Vitus Haldhelmius S. Theol. D.

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

